

Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Suomalainen asevelvollisuus

*”Puolustuksen perusta, yksilöä motivoiva
ja myönteisiä yhteiskunnallisia
vaikutuksia korostava”*

Puolustusministeriö
Försvarsministeriet
Ministry of Defence

Eteläinen Makasiinikatu 8
PL 31, 00131 HELSINKI

www.defmin.fi

Taitto: Tiina Takala/puolustusministeriö
Paino: Painoyhtymä, 2010

ISBN: 978-951-25-2135-7 nid.
ISBN: 978-951-25-2136-4 pdf

Puolustusministerille

Puolustusministeri asetti 31.päivänä elokuuta 2009 selvitysryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää asevelvollisuuden yhteiskunnallisia vaikutuksia. Valtioneuvoston selonteon ”Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009” mukaan: ”Asevelvollisuus on maanpuolustuksen peruspilari. Asevelvollisuudella on myös sotilaallista maanpuolustusta laajempi yhteiskunnallinen vaikutus. Näiden vaikutusten selvittämistä jatketaan...” ”Selvitykset asevelvollisuuden laajemmista yhteiskunnallisista vaikutuksista, asevelvollisuuden toimivuuden turvaamisesta ja siviilipalvelusjärjestelmän kehittämisestä laaditaan viipymättä.”

Tehtävänäimme oli ”yhteiskunnan näkökulmasta arvioida järjestelmän toimivuuden turvaamiseen vaikuttavia kehityskulkuja sekä arvioida järjestelmän yhteiskunnallista vaikuttavuutta nyt ja tulevaisuudessa”.

Selvitysryhmän puheenjohtajaksi nimettiin F-Securen hallituksen puheenjohtaja Risto Siilasmaa ja jäseniksi johtaja Marko Ahtisaari, toimitusjohtaja Pekka Ala-Pietilä, toimitusjohtaja, nykyisin puoluesihteeriksi, Mikael Jungner, oikeustieteen kandidaatti Kirsi Komi, tutkija Anni Ojajärvi, toimitusjohtaja Marko Parkkinen sekä asianajaja Outi Siimes. Selvitysryhmän pysyväksi asiantuntijaksi nimettiin kenraalimajuri, nykyisin kenraaliluutnantti, Arto Rätty ja sihteeriksi everstiluutnantti Vesa Virtanen.

Työn määrääjäksi asetettiin 1.10.2010.

Otimme nimeksemme asevelvollisuustyöryhmä. Olemme kokoontuneet 12 kertaa.

Tueksemme perustettiin 29. päivänä lokakuuta 2009 neuvottelukunta, jonka tehtävänä oli seurata selvitysryhmän työtä, pitää omat viiteryhmänsä tietoisena työn etenemisestä sekä antaa rakentavaa palautetta selvitysryhmän työstä.

Neuvottelukunnan puheenjohtajaksi nimettiin Risto Siilasmaa ja jäseniksi kansanedustaja Olli Nepponen (kok), pääsihteeriksi Jussi Niinistö (ps), kansanedustaja Sari Palm (kd), kansanedustaja Johanna Sumuvuori (vihr), poliittinen sihteeriksi Jussi Saramo (vas), kansanedustaja Juha Korkea-aho (kesk), kansanedustaja Thomas Blomqvist (r), kansanedustaja Saara Karhu (sdp), neuvotteleva virkamies Seija Kivinen (VM), ylitarkastaja Jaakko Ellisaari (STM), ylitarkastaja Sari Alho (TEM), puheenjohtaja Kalle Meriö (Varusmiesliitto ry), pääsihteeriksi Lotta Mertsalmi (Naisen Valmiusliitto ry), varapuheenjohtaja Osmo Suominen (Reserviläisliitto ry), johtaja Jukka Ahtela (EK), päätoimittaja Mirva Brola (Suomen Rauhanturvaajaliitto ry), puheenjohtaja Mika Hannula (Suomen Reserviupseeriliitto ry), puheenjohtaja Harri Kainulainen (Maanpuolustuskoulutusyhdistys) ja pääsihteeriksi Leila Kostinen (STTK). Neuvottelukunnan sihteeriksi nimettiin everstiluutnantti Vesa Virtanen. Kalle Meriön tilalle nimettiin vuoden 2010 alusta alkaen varusmiesliiton puheenjohtajaksi valittu Jussi Mäkinen. Neuvottelukunta kokoontui puheenjohtajan kutsusta neljä kertaa.

Selvitysryhmän puheenjohtaja tapasi pääsääntöisesti yhdessä selvitysryhmän sihteerin kanssa valtion ylintä poliittista johtoa, virkamiesjohtoa sekä eri alojen asiantuntijoita. Tapaamisten tarkoituksena oli selvittää niitä näkemyksiä ja reunaehdoja, jotka vaikuttavat asevelvollisuuden kehittämiseen. Emme ottaneet keneltäkään ohjausta, vaan muodostimme näkemyksemme oman päättelymme perusteella. Lisäksi kuulumme kokouksissamme asiantuntijoita. Henkilöt, jotka tapasimme työn aikana, on esitetty liitteessä 8.

Varsinaisten kokousten lisäksi perehdyimme asevelvollisuuteen seuraavissa tapahtumissa:

- Kutsunnat, Järvenpää 17.11.2009
- Varusmiesten taisteluharjoitus, Niinisalo 11.12.2009
- Varusmiesten palvelukseen astuminen, Kaartin Jääkärirykmentti, Santahamina 11.1.2010
- Naisten valintatilaisuus, Kaartin Jääkärirykmentti, Santahamina 15.4.2010
- Varusmiesten taistelu- ja ampumanäytös, Kaartin Jääkärirykmentti, Santahamina 27.4.2010
- Varusmiesten teknisesti vaativa koulutus, Karjalan Prikaati, Vekaranjärvi 3.5.2010
- Aluetoimiston järjestämä tarkastus Santahaminassa 16.6.2010
- Varusmiesten taisteluharjoitus, Itä-Uusimaa 16.6.2010.

Näissä tilaisuuksissa kuulumme varusmiehiä ja varusmiesten kouluttajia sekä selvitimme heidän valmiuksiaan kokeilla erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja.

Teetimme työmme tueksi seuraavia selvityksiä tai tutkimuksia.

- Laadittiin selvitys vertailukelpoisten maiden asevelvollisuudesta sekä tarkasteltiin varusmiespalveluksesta luopuneiden maiden kokemuksia.
- Varusmiehille tehtiin Karjalan Prikaatissa, Porin Prikaatissa ja Pioneerirykmentissä ensimmäisen palvelusviikon lopulla tammikuussa 2010 alkukysely. Kyselyyn vastasi 2952 varusmiestä. Kyselyllä selvitettiin varusmiesten ennakkotietoja, maanpuolustustahtoa ja odotuksia varusmiespalvelukselta. Alkukyselyä ei ole aiemmin ollut käytössä, mutta työmme aikana sen käyttö pilotoitiin. Näissä joukko-osastoissa tehtiin kesä-heinäkuussa 2010 myös loppukysely, jolla kartoitettiin kuusi kuukautta palvelleiden varusmiesten arvoja ja asenteita sekä kokemuksia varusmiespalveluksesta.
- TNS Gallup teki helmikuussa 2010 kyselytutkimuksen, jossa selvitettiin 504 yrityksen henkilöstöjohtoon käsityksiä asevelvollisuudesta työnantajan näkökulmasta.
- Varusmiesten kouluttajille tehtiin huhtikuussa 2010 kysely Kainuun Prikaatissa, Panssariprikaatissa ja Reserviupseerikoulussa. Kyselyyn vastasi 158 kouluttajaa. Kyselyllä selvitettiin kouluttajien näkemyksiä työnsä yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, työn keskeisistä haasteista ja asevelvollisuuden kehittämismahdollisuuksista.

- Valtion talouden tutkimuslaitos laati tutkimuksen asevelvollisuuden kansantaloudellisista vaikutuksista.
- Varusmiehille tehtiin Karjalan Prikaatissa toukokuussa 2010 kysely erilaisten taloudellisten kannustimien vaikutuksesta palvelusajan pituuden valinnassa. Kyselyyn vastasi 212 varusmiestä.
- Varusmiespalveluksen keskeyttäneille siviilipalvelukseen siirtyneille tehtiin Siviilipalveluskeskuksessa Lapinjärvellä kysely kesä-, heinä- ja elokuussa 2010. Kyselyllä selvitettiin syitä varusmiespalveluksen keskeyttämiseen ja siviilipalvelukseen siirtymiseen sekä näkemyksiä varusmiespalveluksen loppumisen ja siviilipalveluksen välisestä ajasta. Kyselyyn vastasi 373 siviilipalvelusmiestä.

Avasimme kansalaiskeskustelulle internet-sivuston www.oikeusvaivelvollisuus.fi joulukuusta 2009 toukokuun loppuun 2010. Keskustelulla pyrimme saamaan tietoa, uusia ideoita ja mielipiteitä asioista, joilla on merkitystä asevelvollisuudelle ja sen kehittämiseksi. Joulukuussa 2009 esitimme sivustolla yhden kysymyksen keskustelun avaamiseksi ja tammikuusta 2010 alkaen valitsimme toimintatavaksi esittää kaksi kysymystä kuukaudessa. Keskustelussa esitettiin yhteensä 955 erilaista mielipidettä.

Saatuamme työmme valmiiksi luovutamme sen kunnioittavasti puolustusministerille.

Helsingissä 28.päivänä syyskuuta 2010

Risto Siilasmaa

Marko Ahtisaari

Mikael Jungner

Anni Ojajarvi

Outi Siimes

Vesa Virtanen

Pekka Ala-Pietilä

Kirsi Komi

Marko Parkkinen

Arto Rätty

Sisällysluettelo

Esipuhe	5
1. Tiivistelmä	8
2. Asevelvollisuus ja sen ulottuvuudet	17
3. Puolustusvoimien tehtävien tukeminen	27
3.1 Kansanvälisen vertailun tuloksia	28
3.2 Puolustusvoimien vahvuus ja joukkotuotanto.....	31
3.3 Naisten osallistuminen.....	47
3.4 Muiden viranomaisten tukeminen ja kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallinta	51
4. Yksilön motivaatio	57
4.1 Kutsuntajärjestelmä.....	59
4.2 Varusmiespalvelus	67
4.3 Taloudelliset edut	83
4.4 Opintoedut	88
4.5 Muut yksilön motivaatiota parantavat tekijät	96
4.6 Reservin motivointi	101
4.7 Tietojärjestelmä.....	105
5. Muut yhteiskunnalliset vaikutukset	108
5.1 Kansanterveys	109
5.2 Syrjäytymisen ehkäisy ja kotouttaminen.....	123
5.3 Kansantalous	126
6. Lopuksi	135
Käsitteet	140
Selvitystyössä apuna käytettyä kirjallisuutta.....	142

Liitteet

1. Toimenpidesuosituksen vaikuttavuus	145
2. Kansainvälinen vertailu	153
3. Varusmiehille suunnatun alkukyselyn tuloksia	162
4. Kouluttajakyselyn keskeisiä tuloksia	166
5. Asevelvollisen tietojärjestelmän peruskuvaukset.....	169
6. Kansantalouden laskentamallien perusteita	172
7. Myytit	177
8. Selvitystyön aikana tavatut henkilöt	179
9. Toimenpidesuosituksen oikeudellisia vaikutuksia	181

Esipuhe

Veikko Huovinen kirjoitti kirjassaan Pojan kuolema (2007) poikansa asevelvollisuudesta seuraavasti:

”Sotaväkeen hänen olisi pitänyt mennä 1981. Hän sai lykkäystä. Säilyneen lykkäysanomuksen mukaan hän on saanut lykkäystä myös heinäkuuhun 1992 saakka. Jollakin keinolla hän sai vapautuksen vakinaisesta palveluksesta.

Mielestäni se oli vahinko. Tosin olen sitä mieltä, ettei hän olisi sotaväessä pärjännyt. Isäkin pasifistisista mielipiteistään tunnettu, Rauhanpiipun kirjoittaja, joskin asevelvollisuutensa suorittanut... kaiken kaikkiaan asevelvollisuusaika on monessa mielessä hyvä koulu. Se opettaa tottelemiseen ja järjestyksen pitoon, opettaa elämään miesten kesken ja sietämään ruotukaverien arkipäiväisyyden. Turhan tarkoilta tuntuvat vaatimukset ja pikkumainen simputus ikään kuin valmistavat siihen, että elämässä tulee kuitenkin vastaan epäoikeudenmukaisia tapahtumia ja keljuja kohtalon iskuja, jotka on siedettävä.”

Lähde: Huovinen 2007, s. 54 - 55.

Aloittaessamme selvitystyömme keskeisenä ajatuksenamme oli selvittää, mitkä ovat asevelvollisuuden yhteiskunnalliset vaikutukset. Teimme työmme puhtaalta pöydältä, ilman ennakkorajoituksia tai ennalta asetettuja päämääriä. Päätimme pohtia asevelvollisuutta puolueettomasti eri näkökulmista. Kokouksissamme suosimme mielipiteiden vapaata esittämistä. Emme sulkeneet mitään vaihtoehtoja lähtökohtaisesti pois.

Tapasimme runsaasti yhteiskunnallisia päättäjiä, vaikuttajia, virkamiesjohtoa sekä eri alojen asiantuntijoita, mutta muodostimme aina itse oman näkemyksemme, emmekä ottaneet ohjausta vastaan keneltäkään. Keskeinen kysymyksemme oli, tarvitaanko asevelvollisuutta lainkaan vai tulisiko Suomen siirtyä monen muun maan tavoin ammattiarmeijaan. Tässä yhteydessä tarkastelimme myös liittoutumisen vaikutuksia Suomen puolustamiselle. Pohdinnan ja eri selvitysten kautta päädyimme siihen, että asevelvollisuus on Suomelle oikea ratkaisu.

Lisäksi pyrimme löytämään sellaisia kehittämiskohteita, joita parantamalla asevelvollisuus olisi parempi puolustuskyvylle, yhteiskunnalle sekä yksilön motivaatiolle, ja jotka esiin nostamalla taattaisiin asevelvollisuuden yhteiskunnallinen arvostus, houkuttelevuus ja kilpailukyky.

Suurimpana haasteena asevelvollisuuden kehittämiseksi näimme heti työn alkuvaiheessa puolustusvoimien rahoituskehityksen, joka ei tule kattamaan puolustusvoimien nykyvaatimusten mukaisia tarpeita. Tämän takia jo 2010-luvun puolivälissä puolustusvoimissa on tehtävä merkittävä rakennemuutos.

Löydettyämme nykyjärjestelmästä ongelman tai kehitystarpeen, pyrimme antamaan tässä raportissa suosituksen asian kuntoon saattamiseksi. Jos ongelman ratkaisemiseksi on useita vaihtoehtoja, emmekä kykene antamaan toimenpidesuosituksia, pyrimme tekstissä vähintään erittelemään eri vaihtoehtojen hyviä ja huonoja puolia.

Osa toimenpidesuosituksistamme toteutettiin tai niiden toteuttaminen aloitettiin jo työemme aikana. Tästä kuuluu suuri kiitos puolustusvoimille, joka ennakkoluulottomasti ryhtyi suosituksemme mukaisesti toimeen havaittujen ongelmien poistamiseksi. Aloitettuja toimenpiteitä olivat esimerkiksi alkukyselyn toteuttaminen ja sen ottaminen osaksi normaalia toimintaa sekä varuskuntien tietojärjestelmäratkaisujen kehittäminen siten, että varusmiehet pääsevät vapaa-aikanaan majoituskasarmeista internetiin.

Raporttimme koostuu neljästä osasta, jotka muodostavat kukin samalla oman luvunsa. Pääluvut ovat *asevelvollisuus ja sen ulottuvuudet*, *puolustusvoimien tehtävien tukeminen*, *yksilön motivaatio* ja *muut yhteiskunnalliset vaikutukset*. Esitämme toimenpidesuosituksia alaluvusta 3.2 alkaen. Koska olemme päätyneet esittämään useita toimenpidesuosituksia, olemme luokitelleet toimenpidesuositukset keskeisiin ja muihin toimenpidesuosituksiin. Toimenpidesuosituksen yhteydessä on esitetty tärkeimmät perusteet, joiden takia olemme suosituksen tehneet. Lukemalla tämän esipuheen lisäksi tiivistelmät sekä alalukujen lopussa olevat toimenpidesuositukset saa kokonaiskuvan siitä, miten olemme aihetta käsitelleet ja millaisiin johtopäätöksiin olemme päätyneet. Toimenpidesuositukset on koottu liitteeseen 1.

Luvussa 2, *asevelvollisuus ja sen ulottuvuudet*, on käsitelty näkemystämme puolustusvoimien tehtävästä, ammattiarmeijasta, sotilaallisesta liittoutumisesta, maanpuolustahdosta ja asevelvollisuuden kehittämisen haasteista.

Luvussa 3, *puolustusvoimien tehtävien tukeminen*, luomme aluksi katsauksen muiden maiden asevelvollisuusjärjestelmiin. Kansainvälistä vertailua on käsitelty yksityiskohtaisemmin liitteessä 2. Käsittelemme luvussa puolustusvoimien vahvuutta ja joukkotuotantoa, valikoivan asevelvollisuuden ongelmia sekä varusmiespalveluksen kestoa. Lisäksi tarkastelun kohteena ovat ulkosuomalaiset, siviilipalvelus ja naisten asepalvelus. Luku päättyy tarkasteluun asevelvollisuuden merkityksestä muiden viranomaisien tukemisessa sekä kansainvälisessä sotilaallisessa kriisinhallinnassa.

Luvussa 4, *yksilön motivaatio*, käsittelemme erilaisten kutsuntajärjestelmien hyviä ja huonoja puolia, varusmiespalvelusta, asevelvollisuuden taloudellisia kannustimia, asevelvollisuuden kytkemistä opintoihin ja koulutusjärjestelmään, muita asevelvollisuuden motivaatiotekijöitä sekä reservin motivointia. Luku päättyy asevelvollisen tietojärjestelmän kuvaamiseen.

Luvussa 5, *muut yhteiskunnalliset vaikutukset*, käsittelemme asevelvollisuutta kansanterveyden, syrjäytymisen ehkäisyn ja kotouttamisen sekä kansantalouden näkökulmista.

Työmme lopuksi esitämme vielä viestintään liittyviä parannusesityksiä sekä parannusesityksiä koko suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta.

Esitämme parhaat kiitoksemme kaikille tapaamillemme henkilöille arvokkaista mielipiteistä asevelvollisuuden kehittämiseksi. Erityisesti mieliimme jäivät tapaamamme reippaat varusmiehet, nuoret naiset ja miehet, joiden koulutusta pääsimme seuraamaan erilaisissa tilanteissa. Osoitamme kiitoksemme myös oikeusvaivelvollisuus -sivustollemme mielipiteensä jättäneille sekä puolustusvoimille avoimesta ja myönteisestä suhtautumisesta työryhmäämme. Olemme saaneet tarvitsemamme materiaalin käyttöömme ja olemme konkreettisesti tunteneet saavamme puolustusvoimilta varauksetonta tukea tämän haastavan ja matkan varrella julkista mielenkiintoakin herättäneen työn tekemisessä.

Toivotamme miellyttäviä lukuhetkiä asevelvollisuuden yhteiskunnallisten vaikutusten parissa!

Tiivistelmä

Mielestämme asevelvollisuus on kustannustehokkain tapa tuottaa Suomen puolustuskyky. Jo varsin vaatimattoman ammattiarmeijan kustannukset ovat selvästi suuremmat kuin asevelvollisuusarmeijan. Liittoutuminen ei vaikuttaisi merkittävästi asevelvollisuuteen, koska liittoutuman jäsenenäkin Suomi olisi viime kädessä vastuussa oman maa-alueensa puolustamisesta. Suomen puolustaminen edellyttää puolustusjärjestelmää, jossa maapuolustus, meripuolustus, ilmapuolustus ja yhteiset suorituskyvyt ovat tasapainossa. (Katso luku 2).

Asevelvollisuus on ensisijaisesti väline Suomen puolustamiseksi, ja sen tärkein tuote on puolustuskyky. Sen lisäksi asevelvollisuus tuottaa yhteiskunnalle myönteisiä vaikutuksia.

Totesimme, että asevelvollisuuden yhteiskunnallisten vaikutusten arviointi on haasteellista. Asevelvollisuuteen liittyy paljon ei-

materiaalisia arvoja, joiden selvittäminen ja merkityksen arviointi on hankalaa. Vaikutuksetjut ovat usein pitkiä ja monimutkaisia, ja ne ulottuvat monelle eri hallinnonalalle. Tutkimustietoa palveluksen yhteiskunnallisista vaikutuksista on saatavilla melko vähän. Suurin yhteiskunnallisten vaikutusten arvioinnin ongelma on siinä, ettei asevelvollisuutta tarkasteltaessa ole sopivaa vertailuryhmää, johon asevelvollisia voisi verrata. Usein hyödyt tulevat ilmi varusmiespalveluksen suorittaneiden omina kokemuksina ja kertomuksina. Moni asia ei ole edes mitattavissa. (Katso luku 2).

Julkisen talouden liikkumavaran kaventuminen aiheuttaa jo 2010-luvun puolivälissä tarpeen supistaa puolustusvoimien normaaliolojen vahvuutta sekä muuttaa toimintatapoja. Koska emme näe puolustusbudjetin korotusta realistisena, puolustusvoimien poikkeusoloihin tarkoitettujen suoritus-

Hyvin toteutettuna asevelvollisuus muun muassa

- kytkee yhteiskunnan toimijat yhteen,
- edistää yhteiskunnallisia arvoja, maanpuolustustahtoa ja yhteiskuntarauhaa,
- tuottaa nuorille monenlaista osaamista, joista merkittäviä ovat erityisesti johtajakoulutus, kuljettajakoulutus sekä ensiapukoulutus,
- sosiaalistaa ja opettaa ryhmässä toimimista,
- ehkäisee syrjäytymistä,
- toimii maahanmuuttajien kotouttajana,
- edistää kansanterveyttä,
- tuottaa tietoaaineistoa tutkimuskäyttöä varten,
- tuottaa reserviä myös muiden viranomaisten tukemiseksi,
- tuottaa henkilöstöä kriisinhallintatehtäviin ja
- toimii rekrytointikanavana puolustusvoimille ja muille viranomaisille.

kykyisten joukkojen määrän on vähennytävä merkittävästi. Tulevaisuudessa ei ole varaa korvata vanhentuneena poistuvaa sotavarustusta uudella lukumääräisesti riittävän suurella sotavarustuksella ilman merkittävää puolustusmäärärahojen korotusta. (Katso luku 2).

Taloushaasteet vaikuttavat myös asevelvollisuuden kehittämiseen. Tällä hetkellä toimintamenot ovat ainoa joustava elementti, josta voidaan rahoitusongelmissa tinkiä. Hallintorakenteeseen on voitu puuttua aluepoliittisista syistä liian vähän, vaikka sitä supistamalla voitaisiin saada aikaan merkittävää taloudellista liikkumavaraa. Hyvän työnantajan periaatteesta tulisi voida joustaa ja tarvittaessa irtisanoa henkilöstöä, mikäli taloudellinen tilanne sitä edellyttää.

Toimintameno-ongelmat ovat näkyneet varusmiesten sotaharjoitusperusteisten maastovuorokausien laskemisessa 40 vuorokaudesta 30 vuorokauteen kuuden kuukauden palvelusaikana, lentotuntien ja alusvuorokausien määrän säätelynä rahoitustilanteen mukaan sekä kertausharjoitusten leikkauksina. Jatkuva supistaminen ja leikkaukset laskevat ennen pitkää henkilöstön motivaatiota ja vaikuttavat puolustuksen uskottavuuteen sekä maanpuolustustahtoon. (Katso luku 2).

Mielestämme asevelvollisuuden toimivuuden turvaamiseksi kaikilla palveluskelpoisilla miehillä ja vapaaehtoisilla naisilla tulee olla oikeus suorittaa varusmiespalvelus. Joukkotuotannon takia varusmiesten lukumäärää ei kuitenkaan tarvitse lisätä. Valikoivaan asevelvollisuuteen ei tule siirtyä. Valikoiva asevelvollisuus johtaisi siihen, ettei asevelvollisuutta koettaisi enää velvollisuudeksi. Motivaatio varusmiespalve-

luksen suorittamiseen laskisi ja asevelvollisuus lakkaisi vähitellen. Vapaaehtoisuuteen perustuva asevelvollisuus ei ole toimiva ratkaisu. Halukkaita ei olisi riittävästi. (Katso luku 3.2).

Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta on saatu myönteisiä kokemuksia. Naisille ei tule säätää pakollista asevelvollisuutta. Sen sijaan naisille jaettavaa informaatiota on parannettava ja naisten vapaaehtoisesta osallistumisesta asepalvelukseen on tuettava. Tällöin puolustusvoimat saisi käyttöönsä parhaimman aineksen koko ikäluokasta, vaikka tarvetta pakolliselle naisten asepalvelukselle ei ole. Naisten tulee saada internet-pohjaisen tietojärjestelmän kautta samat tiedot asepalveluksesta kuin miesten. Vapaaehtoisilla naisilla tulee olla oikeus osallistua myös kuntakutsuntoihin. Kutsuntatilaisuus voi olla sama miehille ja naisille, mutta naisille on kutsunnoissa oltava lyhyt eriävä osuus, jossa varusmiespalveluksen suorittanut nainen antaa käytännön vinkkejä naisten varusmiespalvelusta varten. Ennakkoterveystarkastuksen tulee olla myös naisille maksuton. (Katso luku 3.3).

Puolustusvoimat saa koulutettavakseen lähes koko miespuolisen ikäluokan sen ollessa noin 20-vuotias. Asevelvollisuus aiheuttaa suuremman läpinäkyvyyden vaatimuksen muun yhteiskunnan suuntaan kuin ammat tiarmeija. Tämän takia puolustusvoimien tulee olla yhteiskunnallisen muutoksen kärjessä ja ymmärrettävä yhteiskunnan muutosta ja sen vaikutuksia nuorisoon. Asevelvollisuusjärjestelmän säilymisen ja yleisen hyväksyttävyyden kannalta on tärkeää, miten puolustusvoimat nähdään osana yhteiskuntaa; onko se ajastaan jälkeen jäänyt, jäykkä

organisaatio vai moderni, kehittynyt ja yhteiskunnan haasteisiin vastaava.

Puolustusvoimien on kyettävä monipuolisen kasvatus- ja opetustoiminnan kautta tuomaan yksilöä ja yhteiskuntaa laajemmin palvelevia toimintoja osaksi varusmiespalvelusta. Tämä tukee myös yleisen asevelvollisuuden hyväksyttävyyttä ja palvelusmotivaatiota.

Asevelvollisuus tukee merkittävällä tavalla muita viranomaisia. Se on suora rekrytointikanava ja koulutuspaikka myös muiden viranomaisten tarpeita varten. Sodan ajan tehtävän päättymisen yhteydessä reserviläisiä tulee kehottaa hakeutumaan muiden viranomaisten vastuulla oleviin poikkeusolojen organisaatioihin. Näiden tehtävien tulee olla esillä pelastuslaitosten tai kuntien internetsivuilla. Eri viranomaisten yhteistyötä tulee lisätä, jotta sijoittamattoman reservin käyttöä muiden viranomaisten tukemisessa voidaan parantaa. Tulee perustaa yhteinen varaamisrekisteri. (Katso luku 3.4).

Asevelvollisuuden kautta Suomella on mahdollisuus saada moniosaajia kansainvälisiin sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin. Naisten nykyistä suurempi osallistuminen kriisinhallintatehtäviin on toivottavaa. (Katso luku 3.3 ja 3.4).

Asevelvollisuus on olennainen tekijä Suomen sotilaallisessa puolustamisessa. Lisäksi puolustusvoimat kuuluu kansalaisten, ja myös nuorten kansalaisten, silmissä yhteiskunnan kaikkein luotetuimpien instituutioiden joukkoon. Näiden mielipidemittauksissa saavutettujen tulosten säilyttäminen on asevelvollisuuden toiminnan kannalta ensisijaisen tärkeää. Tämän takia puolustusvoimien henkilökunnan on ymmärrettävä heil-

le uskottu tehtävä, jonka pääsisältönä joukkojen tuottaminen Suomen puolustamiseksi, mutta johon sisältyy myös paljon muita yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tunnollinen työ asevelvollisten kouluttamisessa takaa pitkällä tähtäimellä muiden yhteiskunnallisten vaikutusten kannalta parhaan lopputuloksen. Tässä avainasemassa ovat varusmiesten kouluttajat. Heidän toiveitaan on kuunneltava ja toimintakulttuuria on muutettava saadun tiedon mukaisesti. Puolustusvoimien on tuettava ja arvostettava asevelvollisten kouluttajia. Käynnissä olevassa henkilöstön rakennemuutoksessa nuorten aliupseereiden määrä lisääntyy varusmieskoulutusta antavissa perusyksiköissä. Erityisesti nämä nuoret kouluttajat tarvitsevat tukea ja ohjausta koulutustyön onnistumiseksi. (Katso luku 4.5).

Varusmiespalvelus on nykyisin tiivis ope-
tuspaketti. Sodan ajan joukko muodostetaan varusmiespalvelusajan loppupuolella. Varusmieskoulutusta antavissa perusyksiköissä on asetettuihin koulutusvaatimuksiin ja varusmiesten lukumäärään nähden vähän kouluttajia. Kouluttajien lukumäärää perusyksiköissä on lisättävä. Joukkotuotannon tiivistä rytmiä tulee väljentää ja henkilökunnalle suoda pieni koulutuksen suunnittelu- ja levähdystauko saapumiserien välillä. (Katso luku 3.2).

Korkea maanpuolustustahto, kansan laaja tuki asevelvollisuudelle ja varusmiespalveluksen korkea suorittamisprosentti eivät tarkoita sitä, ettei suomalaisessa asevelvollisuusjärjestelmässä olisi kehittämistarpeita. Puolustusvoimissa on viime vuosien aikana käynnistetty lukuisia uudistamistoimia varusmiespalveluksen kehittämiseksi yksilöä

motivoivampaan suuntaan. Tätä työtä tulee edelleen jatkaa.

Mielestämme asevelvollisuuden tulee toimiakseen olla asevelvollista motivoiva. Asevelvollisen siviiliosaamista on hyödynnettävä nykyistä paremmin. Kutsuntajärjestelmää on kehitettävä siten, että asevelvolliset saavat riittävän ajoissa tarpeelliset tiedot varusmiespalveluksesta ja heidän toiveensa palveluspaikasta ja palvelukseenastumisajasta kyetään ottamaan huomioon. On kehitettävä sellainen asevelvollisen tietojärjestelmä, jossa asevelvollinen tuntee tulevansa käsittelyksi yksilönä, eikä osana suurta massaa. Ennakoinformaatiota asevelvollisuudesta tulee lisätä. Kutsunnoissa koko miespuolinen ikäluokka tavoitetaan viimeisen kerran. Tämä mahdollisuus tulisi käyttää laajasti hyödyksi. Kutsuntoja voidaan kehittää yhteiskunnallista vaikuttavuutta tukevaan suuntaan lisäämällä muiden yhteiskunnan kannalta merkittävien toimijoiden osallistumista. (Katso luku 4.1).

Yksilön motivaatiotekijöiden kehittäminen ja erilaiset valintamahdollisuudet tulevat yhä tärkeämmiksi nuorison odottaessa yksilöllistä kohtelua. Varusmiehiltä on otettava vastaan palautetta jo varusmiespalveluksen aikana ja negatiivisenkin palautteen antamiseen tulee rohkaista. Koulutusta on kehitettävä mielekkääseen suuntaan lisäämällä simulaattoreiden käyttöä ja kehittämällä absoluuttisia joukon osaamista kuvaavia mittareita. Palkitseminen ja suoritusmerkkien myöntäminen sekä julkinen tunnustus ovat tärkeä osa yksilön motivaatiota. Kaikille varusmiehille on palveluskelpoisuusluokasta huolimatta oltava mielekästä tekemistä ja varusmiespalveluksen aikana saavutetusta osaamisesta

ja työkokemuksesta on annettava todistus. (Katso luku 4.2).

Pidämme tärkeänä, että varusmiespalveluksen suorittamista tuetaan erilaisilla taloudellisilla tukitoimilla. Näitä kehitettäviä kannustimia ovat päiväraha ja matkauudistus siten, että kaikki kotimaan lomamatkat ovat ilmaisia. Näistä päivärahalla on suurin vaikutus palvelusmotivaatioon. Muita mahdollisia kannustimia ovat varusmiespalveluksen lukeminen osaksi eläkeaikaa sekä veroetu. Kotiuttamisraha on jälleen otettava käyttöön. Tuet on porrastettava siten, että pitkäänkin palvelusaika on motivoiva ja sinne löytyy tarvittava määrä riittävän päteviä nuoria. (Katso luku 4.3 ja 5.2).

Varusmiespalveluksessa opitaan monia hyödyllisiä taitoja. Näiden taitojen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden mittaaminen on haasteellista. Korvaavuusmenettelyä ja varusmiespalveluksen hyväksiluettavuutta on kehitettävä yhdessä oppilaitosten kanssa. Varusmiespalveluksen on tulevaisuudessa nivellyttävä entistä paremmin työelämään ja opintoihin. Asevelvollisuus on nähtävä osana elinikäistä koulutusjärjestelmää. (Katso luku 4.4)

Yksilöä motivoi se, että hän pääsee tekemään jotain sellaista, jota hän osaa. Varusmiehiä on tuettava, jotta he pääsevät hyvin valmistuneina johtamaan toimintoja niin palveluksessa kuin vapaa-ajallakin. Varusmiehille tulee taata mieleenpainuvia ja haastavia kokemuksia. Nuoren tulee tuntee kotiutuessaan, että varusmiespalvelus kannatti suorittaa. (Katso luku 4.5).

Näkemyksemme mukaan reserviläisistä on pidettävä nykyistä parempaa huolta. Heidän on tunnettava, että puolustusvoimat on kiinnostunut heidän osaamisesta

taan ja kehityksestään. Asevelvollisen tietojärjestelmän avulla voidaan reserviläisiin olla yhteydessä puolustusvoimien ajankohdaisista asioista, päivittää reserviläisten tietoja sekä saada tietoja reserviläisen osaamisen kehittymisestä sekä heidän toiveistaan. Reserviläisiä on informoitava vähintään sodan ajan sijoituksen purkautumisesta ja asevelvollisuuden päättymisestä. Osa reservin tehtävistä voidaan laittaa hakuun siten, että reserviläiset saavat hakea vapaita tehtäviä (Katso luku 4.6).

Puolustusvoimilla on hyvä mahdollisuus tukea kansanterveystyötä. Asevelvollisuuden merkittävin kansanterveydellinen vaikutusmahdollisuus syntyy, kun varusmiespalvelukseen saapuminen tarjoaa viimeisen lakisääteisen julkisen kontaktin nuoriin miehiin. Haluttaessa se voidaan laajentaa myös terveystarkastusten osalta koskemaan naisia. Asevelvollisille tehtävissä terveystarkastuksissa saadaan selville sairauksia, joita ei mahdollisesti muuten olisi saatu selvitettyä riittävän aikaisessa vaiheessa. Näissä tarkastuksissa kertyy samalla yhteiskunnan kannalta merkittävää kansanterveydellistä tutkimustietoa. Samalla muun muassa päihde- ja huumeongelmaiset voidaan tunnistaa ja ohjata hoitoon. Varusmiespalvelu ehkäisee syrjäytymistä ja edistää kotouttamista. Näiden mahdollisuuksien käyttöä on tehostettava yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. (Katso luku 5.1 ja 5.2).

Tutkimusten mukaan varusmiespalveluksen aikana fyysinen kunto paranee, elimistön rasvaprosentti ja rasvamassa laskevat, lihasmassa lisääntyy, kehon paino laskee, vyötärön ympärysmitta pienenee ja verenpaine arvot parantuvat. Suurin myönteinen muutos tapahtuu huonokuntoisil-

la kahdeksan ensimmäisen viikon aikana. Haasteena on saada nämä myönteiset terveysvaikutukset pysymään palveluksen loppuun saakka. Vielä merkittävämpiä tuloksia kansanterveyden kannalta tapahtuisi, jos nämä terveelliset tottumukset säilyisivät varusmiespalveluksen jälkeenkin. (Katso luku 5.1).

Varusmiespalveluksella on myös kielteisiä kansanterveydellisiä vaikutuksia. Tupakoijat tupakoivat enemmän kuin aikaisemmin, tosin uusia tupakoitsijoita ei ilmaannu. Sen sijaan nuuskan käyttö lisääntyy. Alkoholin käytössä ei tapahdu merkittävää muutosta, mutta kulutus keskittyy yhteen kertaan viikossa. Viikoittain itsensä tosihumalaan juovien osuus lisääntyy. Lisäksi kokonaiskolesteroli ja triglyseridit kohoavat. (Katso luku 5.1).

Olemme työmme aikana paneutuneet puolustuksen toteuttamismalleihin kansantalouden eri näkökulmista. Teettämämme selvitysten perusteella olemme päätyneet siihen, että asevelvollisuus on kansantaloudellisesti järkevin tapa muodostaa Suomen puolustamiseksi tarvittava puolustuskyky. Asevelvollisuus tuottaa riittävän kokosen ja osaavan reservin, se on kustannustehokas ja mahdollistaa muualla yhteiskunnassa hankitun osaamisen hyödyntämisen asevoimissa. Nykyisen puolustusjärjestelmän kansantaloudelle aiheuttamat kokonaiskustannukset ovat 4,8 miljardia euroa vuodessa. Nykyinen järjestelmä tuottaa tulevaisuudessakin noin 250 000 suuruisen reservin ja se on edullisempi kuin esimerkiksi 60 000 sotilaan vahvuinen ammattiarmeija, joka pelkästään kerättävinä veroina maksaisi yhteiskunnalle yli 2 miljardia euroa nykyjärjestelmää enemmän ja olisi hy-

vinvointivaikutuksilla mitattuna lähes 4 miljardia euroa nykyistä järjestelmää kalliimpi. (Katso luku 2 ja 5.3).

Puolustukseen tulee varata rahaa sen verran kuin turvallisuusympäristön kehitys ja puolustusvoimien tehtävät edellyttävät. Määrärahasupistuksia ei saa tehdä pelkästään valtion talouden tilanteen perusteella. Valtion talouden vaikean tilanteen takia puolustusbudjetti ei tule kattamaan nykyvaatimusten mukaisia tarpeita. Tämäkin puoltaa osaltaan asevelvollisuusjärjestelmän säilyttämistä, koska se on ammattiarmeijaa huomattavasti edellisempi. (Katso luku 2 ja 5.3).

Asevelvollisuudella on vaikutusta koko yhteiskuntaan. Tämän takia asevelvollisuuden yhteiskunnallisten vaikutusten maksimoimiseksi eri hallinnonalojen tulee ennakoluultomasti kehittää yhteistyötään siten, että asevelvollisuus tuottaa mahdollisimman suuren yhteiskunnallisen hyödyn. Olemme havainneet, että eri hallinnonalat eivät aina toimi konserninäkökulmasta tarkasteltuna järkevällä tavalla. Konserninäkökulman huomioon ottaminen eri hallinnonaloilla tehostaisi myös asevelvollisuuden tuottamia myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia. (Katso luku 6).

Työmme yleisinä johtopäätöksinä esitämme, että

- a.** Asevelvollisuusjärjestelmä säilytetään
  - koulutetaan koko palveluskelpoinen miespuolinen ikäluokka varusmiespalveluksessa
  - ammattiarmeijaan siirtyminen ei ole perusteltua
  - sotilaallisella liittoutumisella ei olisi suuria vaikutuksia asevelvollisuusjärjestelmään
  - lähivuosina puolustusvoimien on toteutettava rakennemuutos, jolla samalla turvataan asevelvollisuusjärjestelmä
  - säilytetään varusmiespalvelus vapaaehtoisena naisille
  - tuetaan naisten vapaaehtoisin asepalveluksen suorittamista erityisesti lisäämällä informaatiota
  - hyödynnetään asevelvollisen erityisosaamista nykyistä enemmän
- b.** Luodaan taloudellista liikkumavaraa, jotta vältetään jatkuvat pienet muutokset
  - selvitetään mahdollisuudet siirtyä osin neljän kuukauden palvelusaikaan
  - toteutetaan muita taloudellista liikkumavaraa synnyttäviä uudistuksia
- c.** Toimintamalleja kehitetään
  - kehitetään asevelvollisen tietojärjestelmä, jolla lisätään sekä puolustusvoimien tietoa asevelvollisesta että asevelvollisen tietoa puolustusvoimista
  - käytetään kutsuntoja alustana siten, että yksilö, eri viranomaiset ja toimijat hyötyvät mahdollisuudesta tavata toisensa ja saada sekä yksilöä että eri toimijoita hyödyttävää tietoa
  - kehitetään alkukyselyä ja palautejärjestelmiä siten, että avointa palautetta voidaan antaa ja hyvistä käytänteistä oppia
  - kehitetään keskitetty yhteiskunnallinen varaamisrekisteri
  - parannetaan eri hallinnonalojen ja viranomaisten välistä yhteistyötä
- d.** Asevelvollisen asemaa parannetaan
  - parannetaan asevelvollisen taloudellista asemaa
  - nivotaan asevelvollisuus osaksi elinikäistä koulutusjärjestelmää, jossa varusmiesaikana saavutettu osaaminen hyväksiluetaan siviiliopinnoissa ja työelämässä mahdollisimman hyvin
  - kehitetään erilaisia asevelvollisen palkitsemisjärjestelmiä
  - edistetään asevelvollisten terveellisiä elintapoja
  - otetaan aikalisän toimintatapamalli käyttöön kaikissa kunnissa

e. Allokoidaan resursseja

- tuetaan asevelvollisten kouluttajia heidän vaativassa työssään ja kiinnitetään erityinen huomio nuorten kouluttajien tukemiseen
- lisätään kouluttajahenkilökuntaa asevelvollisia kouluttaviin perusyksiköihin

Yhteenvetona toteamme, että asevelvollisuutta on kehitettävä siten, että se

- tukee puolustusvoimien lakisääteisten tehtävien täyttämistä,
- lisää asevelvollisuuden myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia,
- edistää asevelvollisuuden mielekkyyttä ja motivaatiota asevelvollisen näkökulmasta ja
- on kansantaloudellisesti panostuotos -suhteeltaan järkevä.

Yksityiskohtaiset toimenpidesuosituksukset tärkeimpine perusteluineen on esitetty lukujen 3.2 - 6 lopussa. Toimenpidesuosituksukset on koottu lisäksi liitteeseen 1 ja toimenpidesuosituksusten oikeudelliset vaikutukset liitteeseen 9.

2. Asevelvollisuus ja sen ulottuvuudet

“Pieni, hyvinkin varustettu ammattiarmeija tai “eliitti” ei riitä turvaamaan kuin tärkeimmät kohteet ja pääkaupunkiseudun. Tarvitaan joukkoja koko Suomen alalle, ja siihen tarvitaan koko kansan tuki”.

Lainaus joulukuun 2009 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Totesimme työn aikana, että asevelvollisuudella on Suomessa laaja kannatus. Asevelvollisuuden kannattajien mielestä asevelvollisuus yhdistää suomalaisia, on tasa-arvoistava, kasvattava, opettava, sosiaalistava, kotouttaja, syrjäytymisen ehkäisijä sekä miesten oikeus ja velvollisuus, joka kuuluu osaksi aikuistumista. Asevelvollisuuden kannatus tosin kumpuaa hyvin eri lähtökohdista. Naton vastustajat kannattavat asevelvollisuutta, koska asevelvollisuuden lakkauttamisen katsotaan vievän Suomen Natoon. Toiset taas näkevät asevelvollisuuden aluepolitiikan välineenä - laaja asevelvollisuus turvaa heidän mielestään maakuntien varuskunnat ja haja-asutusalueen tulevaisuuden. Asevelvollisuuden vastustajat taas katsovat sen olevan syrjivä miehiin kohdistuva vero tai osoitus yhteiskunnan määräämästä tarpeettomasta pakosta. Toiset näkevät asevelvollisuuden epätasa-arvoisena, koska se koskee pakollisena vain miehiä. Jokaisella suomalaisella tuntuu olevan oma näkemys asevelvollisuuteen.

Puolustusvoimien tehtävä

Suomi poikkeaa selkeimmin muista kansainvälisesti vertailukelpoisista maista puolustusvoimien päätehtävänsä takia. Kun monet muut asevelvollisuuden säilyttäneet maatkin ovat asettaneet päätehtäväksi kriisinhallintakyvyn kehittämisen, Suomen puolustusvoimien päätehtävä on Suomen sotilaallinen puolustaminen. Suomessa katsotaan, että muut kaksi tehtävää, muiden viranomaisten tukeminen ja osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan, hoidetaan Suomen puolustamiseen tuotetuilla suorituskyvyillä. Mielestämme Suomen puolustusvoimien tärkein tehtävä myös tulevaisuudessa on Suomen puolustaminen.

Ammattiarmeija

Nykyisellä ja odotettavissa olevalla rahoituskehityksellä ei ole mahdollista siirtyä sellaiseen ammattiarmeijaan, jonka suorituskyky olisi riittävä Suomen puolustamiseksi. Nykyinen sodan ajan puolustusvoimien vahvuus - 350 000 sotilasta - pienenee tulevaisuudessa. Yleisesti on arvioitu, että vahvuus olisi 2010-luvun lopulla enintään 250 000 sotilasta. Ammattiarmeijan kustannuksista ja eri puolustushaarojen koosta voi esittää useita eri vaihtoehtoisia laskelmia sen mukaan, mitä suorituskykyä painotetaan. Miesvahvuus on laskelmissa vain yksi tekijä, eikä se anna kokonaiskuvaa puolustusvoimien suorituskyvystä.

Arvioimme, että nykyisellä puolustusbudjetilla ja kaikki puolustushaarat säilyttäen ammattiarmeijan koko voisi puolustushaarojen painotusten mukaan olla alle 20 000 ammattisotilasta. Nykyisin ammattisotilaita on noin 8 500.¹

60 000 sotilaan vahvuinen ammattiarmeija edellyttäisi vuosittaisen puolustusbudjetin kasvattamista henkilöstömenojen osalta noin 1,5 miljardilla eurolla, jolloin puolustusvoimien pelkät henkilöstömenot olisivat lähes nykyisen puolustusbudjetin suuruiset. Laskelmissa on otettu huomioon asevelvollisuuden kustannuksena noin 350 miljoonaa euroa, jotka on tässä esimer-

kissä kohdennettu säästöinä henkilöstömenoista. Ammattiarmeijan kustannuksia lisäisi vielä se, että miehistötehtävissä olevat sotilaat tulisi irtisanoa viimeistään heidän täyttyessä 35 vuotta. Heille tulisi maksaa jonkinlainen irtisanomis- tai kouluttautumiskorvaus. Myös ammattisotilaiden rekrytointi maksaisi. Lisäksi nykyisin varusmiesten käytössä olevia kasarmirakennuksia tulisi muuttaa toimistoiksi. Koska ammattisotilaita palvelisi kerrallaan enemmän kuin varusmiehiä on palveluksessa kerrallaan, tulisi myös lisärakentamistarpeista uusia kustannuksia. Ammattiarmeijassa miehistön taso laskisi, koska pienehkö palkka ei houkuttelisi pätevää henkilöstöä miehistötehtäviin. Työaikalainsäädäntö rajoittaisi ammattisotilaiden harjoittelua enemmän kuin varusmiesten harjoittelua, jolloin vuoden koulutuksen saanut ammattisotilas ei välttämättä olisi osaamiseltaan samalla tasolla kuin vuoden koulutuksen saanut varusmies.

60 000 sotilaan kokoinen ammattiarmeija olisi vahvuudeltaan riittämätön Suomen puolustuksen tarpeisiin. Jos tällöin ylläpidetään maavoimat, merivoimat ja ilmavoimat, voisi merivoimien sodan ajan vahvuus olla noin 8 000, ilmavoimien noin 12 000 ja maavoimien noin 40 000 sotilasta. Etenkin maavoimien materiaalin tulisi olla huomattavasti nykyistä suorituskykyisempää. Tämä mekanisoinnin lisäämistarve vaatisi maavoimien vuosittaisiin materiaalihankintoihin huomattavan lisäpanostuksen. Palveluksessa olisi nykyistä enemmän sotilaita samaan aikaan, mikä edellyttäisi myös toimintameno-

¹ Laskentaperusteena on käytetty yhden sopimusotilaan vuosittaisia henkilökustannuksia, jotka ovat 60 vuorokauden sotaharjoituskorvauksineen, lomarahoineen ja työnantajamaksuineen noin 36 000 euroa vuodessa. 10 000 sotilaan lisäys aiheuttaisi siis 360 miljoonan euron vuosittaisen lisätarpeen.

hin lisärahoitusta. Varovaisesti voidaan arvioida vuosittaisen lisärahoitustarpeen olevan 1,5 miljardin henkilöstömenojen lisäksi noin 700 miljoonaa euroa.

Ilmavoimien ja merivoimien toimintaedellytykset olisivat nykyistä paljon huonompia, koska niiden tukioorganisaatio pienenis murto-osaan nykyisestä sodan ajan vahvuudesta vahvuuksien pienenemisen mukana. Jos maavoimat organisoitaisiin prikaateiksi, niistä voitaisiin tällöin muodostaa enintään kuusi prikaatia, mutta ei juuri muita joukkoja. Prikaatin vahvuus on noin 5 000 sotilasta ja vastuualue on kooltaan noin 30 x 50 kilometriä. Matemaattisesti ajatellen tässä tilanteessa Suomessa olisi kuusi 30 x 50 kilometrin suuruista aluetta, joilla toimisi keskimäärin 3 sotilasta neliökilometriä kohden ja muualla ei käytännössä olisi lainkaan sotilaita! Puolustusvoimat kykenisi puolustamaan vain hyvin pientä aluetta.

Uskottavan puolustuskyvyn ylläpitämisen ammattiarmeijalla vaatisi siis huomattavia lisäresursseja nykyiseen puolustusbudjettiin verrattuna. 60 000 sotilaan ammattiarmeijan kansantaloudellisia vaikutuksia on

käsitelty tarkemmin luvun 5.3 skenaariosa 2. Suomen puolustusbudjetin kasvattaminen ei ole realistista kansantalouden tila huomioon ottaen. Ammattiarmeijan pieni sodan ajan organisaatio pakottaisi luopumaan alueellisesta puolustusjärjestelmästä. **Ammattiarmeijaan siirtyminen heikentäisi puolustusvoimien kosketuspintaa siviiliyhteiskuntaan** ja mahdollisuuksia muiden viranomaisten valtakunnalliseen tukemiseen laajemmissa kriiseissä. Samalla kansalaisten sitoutuminen maanpuolustukseen heikkenisi selvästi.

Työvoimapolitiittisesti ei olisi järkevää pitää näin suurta joukkoa poissa muusta työelämästä vain valmistautumassa mahdollisen kriisin varalle. Lisäksi ammattiarmeijaan siirtymisellä menetettäisiin ne monet yhteiskunnalliset myönteiset vaikutukset, joita asevelvollisuudella on, ja joita käsitellään myöhemmin tässä selvitystyössä. Jos Suomi kaikesta huolimatta päättäisi siirtyä ammattiarmeijaan, olisi sellaisella ammattiarmeijalla, johon Suomella olisi tulevaisuudessa varaa, saavutettava suorituskyky niin pieni, että Suomen olisi välttämätöntä liittoutua sotilaallisesti.

Taulukko 1.

Ammattiarmeijan vahvuuden vaikutus puolustusbudjetin henkilöstömenoihin

Puolustusvoimien ammattisotilaiden vahvuus	Ammattisotilaiden lisätarve	Henkilöstön kokonaiskustannukset (milj euroa)	Lisätarve henkilöstömenoihin (milj euroa)
25 000	16 500	1 294	244
60 000	51 500	2 554	1 504
100 000	91 500	3 994	2 944
150 000	141 500	5 794	4 744
250 000	241 500	9 394	8 344

Sotilaallinen liittoutuminen ei poista asevelvollisuuden tarvetta

Sotilaallinen liittoutuminen

Julkisessa keskustelussa sotilaallisen liittoutumisen on sanottu johtavan asevelvollisuuden lakkauttamiseen tai jopa edellyttävän sitä. Sotilasliiton jäseneltäkin vaaditaan uskottavaa omaa puolustuskykyä. Lähtökohdana liittoutumisessa ei voi olla, että joku puolustaa Suomea puolestamme, vaan korkeintaan kanssamme. Maantieteellinen sijaintimme edellyttää Suomelta tasapainoista maapuolustuksen, meripuolustuksen, ilmapuolustuksen ja yhteisten suorituskykyjen kokonaisuutta. Alueemme suuri koko edellyttää maavoimilta kohtuullisen suurta vahvuutta. Sotilasliitossa avun saanti on aina tilannesidonnainen. Pelkistään voisi ajatella, että helpoin ja nopein tapa saada apua olisi tiedustelun, ilmavoimien ja merivoimien tuki.

Natojäsenyys ei edellytä asevelvollisuudesta luopumista, vaikka sotilasliiton jäsenen suuntaus Euroopassa on viime aikoina ollut kohti ammattiarmeijoita. Kokemukset pitkittyneistä kriisinhallintaoperaatioista sekä siviilialan erikoisosaamisen lisääntyneestä tarpeesta ovat paljastaneet ammattiarmeioissa sellaisia heikkouksia, jotka puoltavat asevelvollisuuden säilyttämistä. On huomattava, ettei Suomi lähetä kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin varusmiehiä. Lähettävät sotilaat ovat varusmiespalveluksen suorittaneita mahdollisesti jo monipuolisen siviiliosaamisen hank-

kineita reserviläisiä tai puolustusvoimissa palvelevia ammattisotilaita. He ovat hakeutuneet vapaaehtoisesti kriisinhallintatehtäviin, minkä takia heidän voi olettaa olevan vähintään yhtä motivoituneita tehtäviinsä kuin ammattiarmeijan operaatioon käskemä sotilas. Myös asevelvollisen monialaisen osaamisen, arvopohjan ja kypsyyden voi olettaa olevan parempi kuin ammattisotilaan. Asevelvollisuuden kautta kriisinhallintatehtäviin saadaan rekrytoitua muun muassa operaatioissa sotilaan perustaidot hallitsevia sähkömiehiä, autonkuljettajia ja rakennusmiehiä.

Liittoutumisella saattaisi kaikesta huolimatta olla vaikutuksia siihen, että ammatimaisuutta puolustusvoimissa tulisi lisätä. Jo tällä hetkellä Suomella on ammatimaisia elementtejä muun muassa ilmavoimissa, merivoimissa, erikoisjoukoissa ja tiedustelualalla. Tarve olisi kehittää helposti ja nopeasti Suomen ulkopuolella toimintaan kykeneviä osastoja, joilla on kyky toimia tehtävissään jopa kaukana Suomesta.

Natossa tehdään päätökset operaatioihin osallistumisesta tai niihin käytettävistä suorituskyvyistä operaatiokohtaisesti. Natossa olennaista olisi se, millaista osaamista jäsenmaa voi Naton käyttöön tarjota. Se, miten osaaminen tuotetaan, ammattiarmeijan vai asevelvollisuuden kautta, on sivuseikka.

Sissisota

Silloin tällöin julkisuudessa esitetään väitteitä, joiden mukaan puolustusvoimien sodan ajan miesvahvuuden tulisi olla mahdollisimman suuri. Joidenkin mukaan jokaiselle varusmieskoulutetulle tulee olla sodan ajan sijoitus koko reservissä oloajan. Mies, rynnäkkökivääri ja kypärä katsotaan riittäviksi välineiksi, joilla Suomea voidaan puolustaa - kunhan niitä on riittävästi. Tämän ajattelutavan mukaan määrä korvaa laadun.

Sodan ajan tehtävän mukaisen sijoituksen pysyminen koko reservissä oloajan ei jo pelkästään fyysisen kunnon ja taistelukentällä vaadittavan suorituskyvyn näkökulmasta ole perusteltua. Mies, rynnäkkökivääri ja kypärä -periaate johtaisi kriisissä siihen, että Suomi joutuisi sissisotaan. Hyökkääjän kiilat tunkeutuisivat syvälle Suomeen ja olisimme operaatioissa altavastaajina. Moderni yhteiskunta ei tätä kestäisi. Tärkeitä toimintoja ja kohteita ei kyettäisi pitämään omassa hallussa, eikä kykyä vastustajan karkottamiseksi Suomesta tällöin olisi.

Puolustusvoimat kehittää puolustusperiaatettaan jatkuvasti olosuhteittemme mukaisesti. Vaikka tulevaisuudessa rintamalinjat ovat yhä epäselvempiä, voidaan edelleen eritellä vihollisen selusta, varsinainen

taistelualue ja oma selusta, taistelutilan kolmiulotteisuutta unohtamatta. Maavoimien operatiivisten ja alueellisten joukkojen välinen raja on tulevaisuudessa yhä häilyvämpi. Osana alueellisten joukkojen kehittämistä on suunniteltu tarvittavat vastustajan syvyydessä ja selustassa toimivat joukot. Näiden tiedusteluun ja hajautettuun taisteluun - ”sissisotaan” - soveltuvien joukkojen suorituskykyvaatimukset ovat korkeat. Ilman riittävää koulutusta ja huippuluokan varustusta näillä joukoilla ei ole toimintaedellytyksiä.

Kaikkien sodan ajan varalle suunniteltujen joukkojen varustuksen on oltava tehtävään nähden riittäviä. Niille joukoille, joille ei ole jakaa varustusta, ei tule myöskään suunnitella tehtäviä. Näitä paperitiikereitä ei myöskään kannata pitää joukkoluettelossa. Pelkästään ”Mies, rynnäkkökivääri ja kypärä” – periaatteella muodostetut joukot eivät vastaa 2020-luvun sodankäynnin vaatimuksia. Omassa selustassa kohteiden suojaamiseen ja alueiden valvontaan käytettävät joukot voivat kuitenkin olla osin vaatimattomimmin varustettuja kuin vastustajan selustassa toimimaan tarkoitettut joukot. Näitäkin joukot tarvitsisivat kyetäkseen toimimaan taistelukykyisinä paljon muutakin materiaalia kuin vain rynnäkkökiväärin ja kypärän.

”Maamme pinta-ala on suuri ja jos haluamme tehokkaasti puolustaa suurta pinta-alaa, tarvitsemme paljon joukkoja”

Lainaus tammikuun 2010 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Maanpuolustustahto ja asevelvollisuus

Maanpuolustustahto on pienen maan turvallisuuden vankimpia kivijalkoja. Suomessa tahto on pysynyt korkeana. Suomalainen asevelvollisuus on maanpuolustustahdon ilmentymä ja toisaalta asevelvollisuus tukee maanpuolustustahtoa. Jos jokainen varusmiespalvelusta suorittava asevelvollinen kertoo kokemuksistaan vähintään neljälle tutulle, vuosittain noin 100 000 suomalaista saa konkreettisen kosketuksen asevelvollisuuteen. Asevelvollisuus on kansan tuntema ja tunnustama, joskin se sisältää paljon myyttejä (katso luku 6 ja liite 7).

Kansalaisten maanpuolustustahto ilmenee myönteisenä suhtautumisena maanpuolustukseen, asevelvollisuuteen, puolustusvoimien toimintaan, varusmiehillä palvelusmotivaationa sekä vapaaehtoisilla reserviläisillä osallistumisena kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen sekä yritysten ja kansalaisjärjestöjen aktiivinen osallistuminen maanpuolustustoimintaan ovat keskeisiä maanpuolustustahdon ylläpitämisessä. Lisäksi maanpuolustuskurssit ylläpitävät ja kehittävät maanpuolustustahtoa ja maanpuolustustietoisuutta.

Useiden tutkimusten perusteella yksilöllisyyden korostuminen ja yhteisöllisyyden väheneminen saattavat tulevaisuudessa vähentää maanpuolustustahtoa. Lisäksi globalisoituminen, pitkän rauhan ajan seurauksena sotien kokemuksen ja tuntemusten häviäminen sekä kansallisten juurien puuttuminen vähentävät väestön yhteisöllisyyden tunnetta ja kansallista maanpuolustustahtoa. Tämän takia maanpuolustustahto -kä-

site voi saada sisällöltään erilaisia merkityksiä kuin aiemmin. Teettämässämme alkukyselyssä 71 % varusmiehistä tunsivat itsensä ensisijaisesti suomalaisiksi, 10,3 % EU-kansalaisiksi ja 9 % pohjoismaalaisiksi. Nämä kaikki tekijät yhdessä voivat tulevaisuudessa vähentää maanpuolustustahtoa ja lisätä asevelvollisuuden kyseenalaistamista.

Yleisen asevelvollisuuden mielekkyyden kyseenalaistaminen saa julkisessa keskustelussa yhä enemmän sijaa ja mielipiteissä korostuu näkemys siitä, kuinka asepalvelus vie aikaa opiskelulta tai työnteolta. Puolustusvoimien uskottavuus ja sitä kautta maanpuolustustahto voivat kärsiä myös yllättävistä julkisuuskriiseistä. Puolustusvoimien tulisi pyrkiä ajantasaiseen ja rehelliseen viestintään, joka osaltaan tukisi maanpuolustustahtoa. Palvelusaikaiset ikävät kokemukset, mahdolliset onnettomuudet sekä esimerkiksi asevelvollisten terveydenhuollossa esiin tulevat puutteet, vaikuttavat kielteisesti asenteisiin koko asevelvollisuusjärjestelmää kohtaan. Avainasemassa on, että myös tulevat sukupolvet luottavat puolustusvoimiin ja Suomen puolustukseen.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan tutkimukset osoittavat, että maanpuolustustahdossa ja asevelvollisuuden kannatuksessa on havaittavissa lievä laskeva suuntaus. Tästä huolimatta yli 70 % suomalaisista kannattaa yleistä asevelvollisuutta. Ammattiarmeijaa kannattaa vain noin 10 % suomalaisista. Yli 70 % suomalaisista vastaa myöntävästi kysymykseen: ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?” Asevelvollisuus pitää kansalaiset tiiviissä kosketuksessa puolustusvoimiin ja tyypil-

lisessä suomalaisessa taloudessa on ainakin yksi jäsen, joka on 18 - 60 -vuotias mies eli asevelvollinen. Jos asevelvollisuuden suorittaneiden määrä laskee, kansalaisten kontaktipinta puolustusvoimiin katkeaa ja puolustusvoimien yleinen hyväksyttävyys laskee. Tällä saattaisi olla maanpuolustustahtoa laskeva vaikutus.

Selvitystyön viitekehys

Pohdinnan jälkeen päädyimme tavoittelemaan ensisijaisesti Suomen puolustuskyvyn vahvistamista siten, että samalla lisätään yksilön motivaatiota ja maksimoidaan asevelvollisuuden myönteiset yhteiskunnalliset vaikutukset. Totesimme, että kustannukset aiheuttavat kehittämiselle merkittäviä reunaehtoja.

Kuva 1.

Selvitystyön viitekehys

Asevelvollisuus on keino Suomen sotilaalliseksi puolustamiseksi, jonka keskeisenä tuotteena on kriisien ennaltaehkäisy- ja torjuntakyky. Pää tavoitteena on ennaltaehkäistä kriisien leviäminen Suomeen. Jos ennaltaehkäisyssä epäonnistutaan, on puolustusjärjestelmän oltava sellainen, että sillä voidaan viime kädessä koko yhteiskunnan voimavaroin torjua Suomeen kohdistuva hyökkäys aseellisesti. Asevelvollisuuden kautta saadaan laaja osaajajoukko yhteiskuntaan. Tätä osaamista voidaan käyttää muiden viranomaisten tukemiseen. Asevelvollisuus tuottaa myös laajan rekrytointipohjan ja osaavan henkilöstön kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin.

Jotta asevelvollisuus toimisi, on asevelvollisuuden oltava yksilöä motivoiva. Keskeisenä kysymyksenämme on ollut: Millainen on sellainen asevelvollisuus, joka tuottaa mahdollisimman vahvan ennaltaehkäisy- ja torjuntakyvyn ja on yksilölle motivoiva?

Asevelvollisuutta on kehitettävä siten, että se

- tukee puolustusvoimien lakisääteisten tehtävien täyttämistä,
- lisää asevelvollisuuden myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia,
- edistää asevelvollisuuden mielekkyyttä ja motivaatiota asevelvollisen näkökulmasta ja
- on kansantaloudellisesti panostuotos-suhteeltaan järkevä.

Asevelvollisuuden kehittämisen haasteet

Väestön ikääntymisestä, valtion velkaantumisesta ja talouden kasvupotentiaalin vähenemisestä aiheutuu julkiselle taloudelle jo 2010-luvulla suuria sopeuttamistoimenpiteitä vaativa haaste, mikä vaikuttaa puolustusvoimien rahoituskehykseen. Emme pidä realistisena sitä, että puolustusbudjetti kasvaisi tulevaisuudessa. Tämä vaikuttaa merkittävästi puolustusvoimien rakenteen kehittämiseen sekä yleiseen asevelvollisuuteen.

Taulukko 2. Suomalaisen yhteiskunnan keskeiset haasteet 2020-luvulla ja asevelvollisuuden kytkeytyminen niihin

Yhteiskunnan haaste 2020-luvulla	Merkitys asevelvollisuudelle
Kansantalous	Puolustusbudjettia ja asevelvollisuuden välillisiä kustannuksia tarkastellaan kriittisesti talousongelmien takia.
Väestön ikärakenne	Nuorten miesten lukumäärän vähentyminen vaikuttaa koulutettavan ikäluokan kokoon ja reservin vahvuuteen.
Kansanterveys ja väestön toimintakyky	Väestön toimintakyvyn aleneminen alentaa asevelvollisten suorituskykyä. Vaikutusmahdollisuus: Kansanterveyden ja väestön toimintakyvyn edistäminen.
Yhteiskunnallisten ja-kolinjojen syveneminen	Varusmiespalvelus on viimeinen mahdollisuus yrittää kaventaa jakolinjoja. Vaikutusmahdollisuus: Syrjäytymisen ehkäisy ja kotouttaminen sekä jakolinjojen kaventaminen.
Työttömyys/työvoimapula	Asevelvollisuus on nivottava osaksi elinikäistä koulutusjärjestelmää ja työuria. Vaikutusmahdollisuus: Työvoimapolitiittinen neuvonta varusmiespalveluksessa.
Alueellinen keskittyminen	Varuskuntarakenteen säilyttäminen ehkäisee keskittymistä ja supistaminen lisää alueellista keskittymistä.

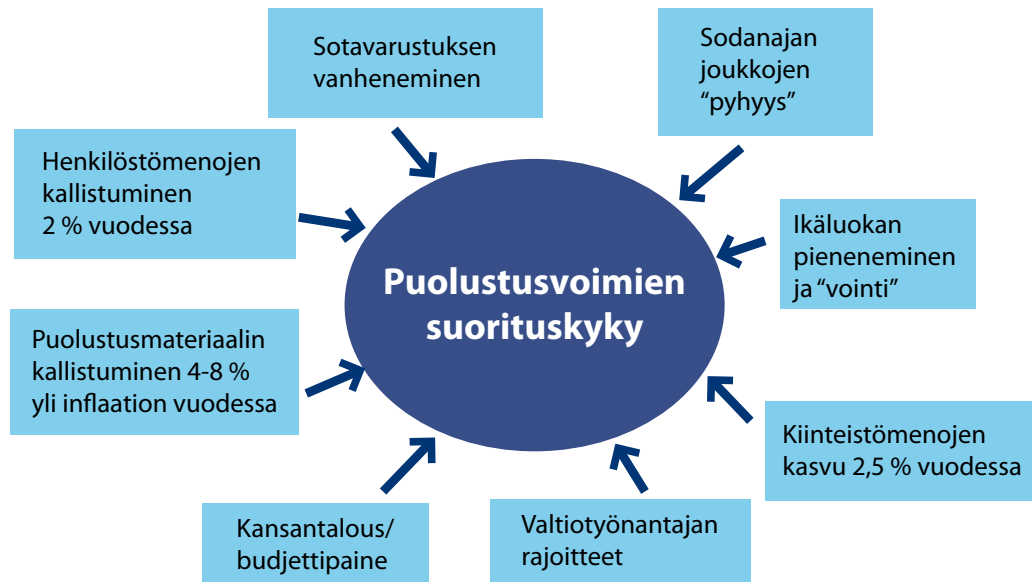
Näkemyksemme mukaan merkittävimmin puolustusjärjestelmään ja asevelvollisuuteen tulevaisuudessa vaikuttavia tekijöitä ovat kansantalouden tilan lisäksi

- maavoimien sotavarustuksen nopea ja laajamittainen vanheneminen 2010-luvun puolivälissä
- sotavarustuksen vuosittainen kallistuminen 4 - 8 % yli yleisen hintakehityksen
- asevelvollisuusikään tulevan miespuolisen ikäluokan pieneneminen 2010-luvun puolivälissä yli kymmenellä prosentilla eli vajaalla 4000 henkilöllä vuosittain nykymäärästä
- henkilöstömenojen vuosittainen noin 2 %:n kasvupaine
- kiinteistömenojen vuosittainen noin 2,5 %:n kasvupaine
- globalisaation ja yksilökeskeisyyden lisääntymisen vaikutus maanpuolustustahtoon sekä
- nuorten miesten ongelmien (muun muassa fyysinen kunto, alkoholismi, mielenterveys ja syrjäytyminen) lisääntyminen.

Tämä johtaa siihen, että puolustusvoimien poikkeusoloihin tarkoitettujen suorituskykyisten joukkojen määrän on vähennettävä merkittävästi. Tulevaisuudessa ei ole enää varaa korvata vanhentuneena poistuvaa sotavarustusta uudella lukumääräisesti yhtä suurella sotavarustuksella ilman merkittävää puolustusmäärärahojen korotusta.

Kuva 2.

Puolustuskykyyn vaikuttavia voimia

Taloushaasteet ovat jo konkretisoituneet puolustusvoimien toimintamenoissa. Toimintamenot ovat käytännössä ainoa joustava elementti, josta voidaan rahoitusongelmissa tinkiä. Tämän takia on välttämätöntä löytää keinoja taloudellisen liikkumavaran luomiseksi. **Puolustusvoimissa on lähivuosina tehtävä iso rakennemuutos.** Hallintorakenteeseen ja erityisesti varuskuntarakenteeseen on voitava puuttua, vaikka se on vaikeaa aluepoliittisista syistä. Hyvän työnantajan periaatteesta huolimatta henkilöstöä on voitava tarvittaessa irtisanoa.

Toimintameno-ongelmat ovat näkyneet varusmiesten sotaharjoitusperusteisten maastovuorokausien laskemisessa 40 vuorokaudesta 30 vuorokauteen kuuden kuukauden palvelusaikana, lentotuntien ja alusvuorokausien määrän säätelynä rahoitustilanteen mukaan sekä kertausharjoitusten leikkauksina.

Mikä tahansa hyvinkin toimiva organisaatio voidaan rampauttaa, mikäli joudutaan pitkäksi aikaa pieniin jatkuviin säästötoimenpiteisiin voimatta päivittää toimintatapaa uusiin olosuhteisiin. Pienet kustannusten nipistykset pitää korvata uudella kokonaistoimintamallilla, joka jälleen mahdollistaa toiminnan pitkäjänteisen ja tavoitteellisen kehittämisen. Jatkuva supistaminen ja leikkaukset vaikuttavat puolustuksen uskottavuuteen ja maanpuolustustahtoon sekä laskevat ennen pitkää henkilöstön motivaatiota.

Nuoriso muuttuu media- ja viihdeyhteiskunnan myötävaikutuksella. 1990-luvulla syntyneille nuorille, jotka tulevat asevelvollisuusiikään 2010-luvulla on tyypillistä moniarvoisuuden korostaminen, sääntöjen uudelleen kirjoittaminen, instituutioista riippumattomuus, perhekeskeisyys sekä korkeat odotukset omi-

en asioidensa hoitamisesta. He vaativat entistä enemmän perusteluja. Tekemisen on oltava mielekästä ja heillä on oltava tuntemus siitä, että he voivat itse vaikuttaa omiin asioihinsa. Nuorten keskuudessa tehdyissä kyselyissä on viime vuosina raportoitu yhteenkuuluvuuden tunteen vähenemistä. Kyselytutkimusten mukaan nuorten järjestöosallistuminen on laskussa ja yhteenkuuluvuuden tunne muun muassa harrastuksiin ja suomalaiseen yhteiskuntaan näyttäisi olevan muuttunut. Tämä on liitetty yleiseen sosiaalisten suhteiden löyhentymiseen ja kevyt-yhteisöllisyyteen.

Nuoret eivät välttämättä enää tunne henkilöitä, jotka ovat olleet sodassa puolustamassa Suomea ase kädessä hyökkääjää vastaan. Lisäksi yhä suuremmalla osalla väestöstä ei ole enää omaa kokemusta asepalveluksesta. Kosketus asevelvollisuuden ja asepalveluksen merkitykseen saattaa hämärtyä.

Muun muassa näihin haasteisiin asevelvollisuuden kehittämällä on vastattava. Yhtälö on hankala, ja kaiken ytimessä on taloudellisen liikkumavaran puute.

Kuva: Lehtikuva

3. Puolustusvoimien tehtävien tukeminen

Tiivistelmä

Suomi poikkeaa eniten muista maista puolustusvoimien tehtävissä. Kun useimmat vertailukelpoiset maat ovat asettaneet puolustusvoimien tärkeimmäksi tehtäväksi osallistumisen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan, Suomen puolustusvoimien suorituskyvyn kehittämisen pääpaino on kotimaan puolustamisessa. Suomessa varusmiespalveluksen suorittaa suurempi osa miehistä kuin muissa vertailukelpoisissa maissa. Suomi voisi ottaa oppia Norjan kutsuntajärjestelmästä, jossa koko ikäluokkaa, niin miehiä kuin naisiakin, informoidaan tietojärjestelmien avulla asepalveluksesta. (Katso luku 3.1).

Miespuolisten ikäluokkien pieneneminen, sotamateriaalin laajamittainen vanheneminen, materiaalin kallistuminen sekä julkisen talouden haasteet pakottavat pienentämään sodan ajan joukkojen määrää. Siitä huolimatta koko palveluskelpoinen miesikäluokka on koulutettava. Tällöin puolustusvoimien sodan ajan joukkojen ikärakenne voidaan pitää suorituskyyvaatimusten edellytysten mukaisesti nuorena. Tämä mahdollistaa myös parhaiden erityisosaajien sijoittamisen sodan ajan joukkoihin. Laaja asevelvollisuus tarkoittaa laatua. Tällöin on laaja pooli, josta voidaan valita sopivat henkilöt eri tehtäviin. Lisäksi asepalvelus on mahdollisimman tasapuolinen, kun kaikki palveluskelpoiset miehet sen suorittavat. Arviona on, että 1990-luvulla syntyneistä pojista runsas

70 % suorittaa varusmiespalveluksen loppuun. Mahdollisimman monella tulee olla mahdollisuus suorittaa varusmiespalvelus. (Katso luku 3.2).

Varusmiespalveluksen sisältö on tiivis. Saapumiserän kotiutuessa perjantaina, tulee jo seuraavana maanantaina uusi saapumiserä palvelukseen. Kouluttajilla ei ole aikaa käsitellä palautetta, oppia kokemuksista eikä kehittää tai muuttaa toimintamalleja edellisen saapumiserän palautteen perusteella. Tämän takia saapumiserien väliin on saatava noin kahden viikon tauko, joka mahdollistaa koulutuksen kehittämisen ja pienen levähdysten ennen seuraavaa saapumiserää. Näin koulutuksen mielekkyyttä voidaan lisätä. (Katso luku 3.2).

Asevelvollisen siviiliosaamista ja toiveita tulee ottaa huomioon nykyistä paremmin. Erityisosaajat voidaan tietojärjestelmän avulla suoritettavan tiedonvaihdon kautta tunnistaa ja heille voidaan tarjota erityistehtäviä puolustusvoimissa. Erikoiskurssituksen kautta olisi myös mahdollista kouluttaa nämä henkilöt upseerinarvoon, ja saada heidät sitoutumaan oman osaamisensa ja puolustusvoimien tarpeen mukaiseen sodan ajan tehtävään. (Katso luku 3.2).

Ulkosuomalaisen kouluttamiseen ei ole koulutettavien määrän takia tarvetta. Pitkään ulkomailla asuneet suomalaiset voidaan vapauttaa asevelvollisuudesta. Halutessaan heillä tulee olla oikeus suorittaa varusmiespalvelus Suomes-

sa, koska tämä saattaa heistä tuntua enemmän oikeudelta kuin velvollisuudelta. (Katso luku 3.2).

Naisille ei tule säätää pakollista asevelvollisuutta. Sen sijaan naisille jaettava informaatiota tulee parantaa ja naisten vapaaehtoista osallistumista asepalvelukseen on tuettava. Naisten tulee saada internet-pohjaisen tietojärjestelmän kautta samat tiedot asepalveluksesta kuin miesten. Vapaaehtoisilla naisilla tulee olla oikeus osallistua myös kuntakutsuntoihin. Kutsuntatilaisuus voi olla sama miehille ja naisille, mutta naisille on kutsunnoissa oltava lyhyt eriävä osuus, jossa varusmiespalveluksen suorittanut nainen antaa käytännön vinkkejä naisten varusmiespalvelusta varten. Ennakkoterveystarkastuksen tulee olla myös naisille maksuton. (Katso luku 3.3).

Asevelvollisuus tukee merkittävällä tavalla muita viranomaisia. Se on suora rekrytointikanava ja koulutuspaikka myös muiden viranomaisten tarpeita varten. Sodan ajan tehtävän päättymisen yhteydessä reserviläisiä tulee kehottaa hakeutumaan muiden viranomaisten vastuulla oleviin poikkeusolojen organisaatioihin. Nämä tehtävät tulee olla esillä pelastuslaitosten tai kuntien internetsivuilla. Eri viranomaisten yhteistyötä tulee lisätä ja perustaa yhteinen varaamisrekisteri. (Katso luku 3.4).

Asevelvollisuuden kautta Suomella on mahdollisuus saada moniosajia kansainvälisiin sotilaallisiin kriisinhallintatehtäviin. Naisten nykyistä suurempi osallistuminen kriisinhallintatehtäviin on toivottavaa. (Katso luku 3.3 ja 3.4).

3.1 Kansanvälisen vertailun tuloksia

Euroopassa on kylmän sodan jälkeen yleisesti siirrytty asevelvollisuusarmeijoista vapaaehtoiseen rekrytointiin ja ammattiarmeijaan. Olemassa on pääasiassa kahdenlaisia järjestelmiä. Ensinnäkin sellaisia, joissa on voimassa asevelvollisuus ja osana siihen sisältyy miesten varusmiespalvelus. Toisaalta joissain maissa asevelvollisuus on voimassa vain poikkeusoloissa, eikä siellä ole varusmiespalvelusta normaalioloissa. Suurin syy varusmiespalveluksesta luopumiseen on ollut se, ettei itä-länsikonfliktia ole pidetty Länsi-Euroopan maissa uhkana Varsovan liiton hajoamisen jälkeen. Monet maat tuntevat olonsa entistä turvallisemmaksi Naton laajennuttua itään. Kotimaan puolustamisen sijaan kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallinta on noussut asevoimien tärkeimmäksi tehtäväksi. Asevoimien kehittämisen painopiste on siirtynyt kotimaan puolustuksesta kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Tätä varten pidetään tarpeettomana kouluttaa koko miespuolista ikäluokkaa, koska uusi tehtävä voidaan hoitaa pienemmällä ammattimaisella armeijalla.

Tässä selvitystyössä asevelvollisuudella tarkoitetaan valtion määrittelemää kansalaisen velvollisuutta osallistua valtion puolustamiseen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen. Asevelvollisuuden ja asevelvollisuusjärjestelmän katsotaan tässä selvitystyössä olevan voimassa, jos osana siihen kuuluu normaalioloissa vähintään miesten asepalvelus.

Taulukko 3.

Arvio varusmiespalveluksen loppuun suorittavien osuudesta miespuolisesta ikäluokasta. Tilanne vuonna 2009.

Suomi	79 %
Turkki	70 %
Kreikka	65 %
Sveitsi	60 %
Itävalta	60 %
Viro	30 %
Norja	25 %
Venäjä	20 %
Saksa	16 %
Ukraina	15 %
Moldova	15 %
Tanska	13 %
Valko-Venäjä	12 %
Albania	8 %
Serbia	8 %

Varusmiespalveluksesta luopuneiden maiden kokemuksia

Tarkastelimme Alankomaiden, Belgian, Espanjan ja Ranskan kokemuksia näiden luovuttua varusmiespalveluksesta. Varusmiespalveluksesta luopuneille maille yhteisiä tekijöitä ovat:

- Kotimaan puolustuksen painotuksen vähentyminen
- Halu lisätä kansainvälisiä sotilaallisia kriisinhallintatehtäviä
- Palveluksesta kieltäytyneiden lukumäärän lisääntyminen
- Asevoimien teknistymisen lisääntyminen
- Asevelvollisuuden kokeminen epäoikeudenmukaiseksi
- Lisääntyneet fyysiset ja psyykkiset vaatimukset asevelvollisille ja vaatimukset asevelvollisilta
- Asevelvollisuuden arvostuksen laskeminen erityisesti 16 - 29-vuotiaiden ja korkeasti koulutettujen joukossa

Totesimme, että varusmiespalveluksesta luopuminen aiheutti seuraavanlaisia vaikutuksia

- Asevoimiin ei saatu rekrytoitua riittävästi pätevää henkilökuntaa
- Asevoimien sotilaiden ikä on noussut liian korkeaksi
- Asevoimien henkilöstömenot ovat nousseet
- Asevoimat on vaarassa eristäytyä muusta yhteiskunnasta

Asevelvollisuus vertailukelpoisissa maissa

Suomelle vertailukelpoisista maista tarkastelimme Ruotsia (luopui varusmiespalveluksesta 1.7.2010), Norjaa, Tanskaa, Saksaa, Itävaltaa ja Sveitsiä.

Taulukko 4.

Asevoimien vertailua vuoden 2009 tietojen perusteella

Maa	Asevoimien sodan ajan vahvuus	Puolustusbudjetti MRD euroa	Varusmiehiä koulutetaan vuodessa/ joista naisia	Varusmiehiä miesikäluokasta (%)	Palvelusaika (kk)	Naiset	Varusmiespalveluksen keskeyttämisprosentti
Ruotsi	50 000	4	4 500 – 8 000/400	10 (1.7.2010 asti)	11	Kutsuntakirje	12
Norja	60 000	4,2	7 500/800	25	12	Nettikutsunnat	20
Tanska	70 000	2,7	5 000/350	13	4	Kutsuntakirje	17
Saksa	252 000	31	30 000/0	16	9 (6)	Vapaaehtoiset kutsuntoihin	Ei tilastoida
Sveitsi	220 000	2,6	23 000/100	60	5+kert.harj.	Vapaaehtoiset kutsuntoihin	18
Itävalta	55 000	2,1	24 000/100	60	6	Vapaaehtoinen	Ei tilastoida
Suomi	350 000	2,7	23 000/300	79	6 - 12	Vapaaehtoisille erillinen valintatilaisuus	20

Suomi voisi ottaa oppia Norjasta erityisesti kutsuntamallissa ja naisten huomioon ottamisessa. Tanskassa ja Sveitsissä on järjestetty tutustumispäiviä puolustusvoimiin, jonka käyttöä voisi Suomessakin harkita. Norjalla on mielestämme suositeltava käytäntö, jossa hyödynnetään tietotekniikkaa ikäluokan informoimisessa. Suomessa voitaisiin lähettää koko 16 - 17 -vuotiaalle mies- ja naispuoliselle ikäluokalle kirjeessä käyttäjätunnus ja salasana internetin kautta vastattavaan kyselyyn. Kysymyssarjaan vastaamisen tulisi olla

pakollista kaikille, myös naisille. Täten saataisiin yhteiskunnan kannalta tärkeää tietoa koko ikäluokasta tulevia asepalvelusvalintoja varten sekä kyettäisiin jo tässä vaiheessa arvioimaan muun muassa syrjäytymisriskiä. Naiset saavat samat tiedot kuin miehet kutsuntaprosessin alkuvaiheessa. Tiedon jakamisen asepalveluksesta tulisi Suomessa olla monipuolisempaa kuin se nykyisin on.

Kansainvälisen vertailun yksityiskohtaisempia tuloksia on esitetty liitteessä 2.

3.2 Puolustusvoimien vahvuus ja joukkotuotanto

”Intti on paljon muutakin kuin maanpuolustusta, siellä ikänsä kaupungissa eläneet oppivat käytännön asioita ja pojista tehdään miehiä”.

Lainaus joulukuun 2009 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Puolustusvoimien sodan ajan vahvuus on pienentynyt merkittävästi. Vielä 1990-luvulla vahvuus oli 540 000 sotilaasta, nykyinen vahvuus on 350 000 sotilasta ja sotavarustuksen massamainen vanheneminen yhdessä miespuolisten ikäluokkien pienenemisen takia johtavat jo 2010-luvun lopulla merkittävään supistamistarpeeseen. On arvioitu, että nähtävissä olevilla rahoituskehyksillä puolustusvoimat kykenee 2010-luvun lopulla varustamaan taistelukentän vaatimuksia vastaavaksi korkeintaan 250 000 sotilaan vahvuiset puolustusvoimat.

Varusmiespalveluksen suorittaneiden lukumäärän lisäksi sodan ajan vahvuutta voidaan säädellä muuttamalla sijoitettuna oloaika. Tämä muutos vaikuttaa suoraan sodan ajan joukon ikärakenteeseen. Varusmiespalveluksen suorittamisprosentti tiedetään varmasti vasta, kun ikäluokka täyttää 30 vuotta. Varusmiespalveluksen suorittaneiden osuus viimeksi 30 vuotta täyttäneestä eli vuonna 1979 syntyneestä miespuolisesta ikäluokasta on 79 %. 2000-luvulla noin 23 000 varusmiestä on kotiutunut koulutettuina vuosittain. Palveluksen keskeyttäminen on kuitenkin yleistynyt. Palveluksen keskeyttämiseen palataan luvussa 4.2. **Nykysuuntauksen jatkuessa runsaat 70 % 1990-luvulla syntyneistä miehistä suorittaa varusmiespalveluksen.**

Kutsuntaikäisten poikien määrä laskee vuoden 2010 kutsuntoihin tulevasta noin

34 000:sta tasaisesti vuoteen 2015 saakka, jolloin kutsuntoihin tulee noin 29 000 nuorta miestä. Vuosina 2016 - 2020 kutsuntoihin näyttäisi tulevan noin 29 000 nuorta miestä ja kutsuntaikään tulevan ikäluokan koko näyttäisi 2020-luvulla vakiintuvan noin 30 000 tasolle. Mikäli täysin palvelleina kotiutuvien asevelvollisten määrä säilyy jatkossakin noin 70 %:ssa, tarkoittaa tämä, että vuosittain on sodan ajan kokoonpanoihin käytävissä noin 21 000 asevelvollista miespuolisesta ikäluokasta. Jos näistä noin 80 % sijoitetaan sodan ajan joukkoihin, tuottaa tämä noin 17 000 sijoituskelpoista asevelvollista vuosittain.

Sijoitusajan ollessa noin 15 vuotta, olisi puolustusvoimien sodan ajan vahvuus noin 250 000. Kun palveluskelpoisen miespuolisen ikäluokan arvioidaan olevan noin 70 % ikäluokasta, **250 000 sotilaan vahvuus edellyttää koko palveluskelpoisen ikäluokan kouluttamista, jotta sodan ajan puolustusvoimien miehistön henkilöstörakenne kytetään pitämään riittävän nuorena ja taistelukelpoisena.** Tätä tukevat reserviläistutkimukset, joiden perusteella näyttäisi siltä, että suomalaisten miesten fyysiset ominaisuudet laskevat iän myötä siten, ettei yli 30-vuotias pärjää enää vaativassa miehistötehtävässä (katso luku 5.1). Tämän takia aktiivinen sijoitus aika sodan ajan tehtävään on miehistön pääosalla enintään 15 vuotta.

*”Mikä on paras tapa saada hommat hoidetuksi?
Antamalla ne niille, jotka oikeasti pitävät
tehtävistään”*

Lainaus joulukuun 2009 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Valikoivan ja vapaaehtoisen asevelvollisuuden ongelmat

Puolustusvoimien sodan ajan joukkojen tuottamisen kannalta varusmiespalvelukseen tulevien seulan tiukentaminen on lyhytkestoinen etu. Mitä enemmän varusmiehiä valikoidaan, sitä vähemmän on jatkossa varusmiespalveluksesta kiinnostuneita henkilöitä. Nuori vertaa omaa tilannettaan kavereihinsa: ”Miksi suorittaisin varusmiespalveluksen, kun kavereikani ei suorita”. Jos Suomessa on kasvava joukko nuoria miehiä, jotka eivät ole astuneet palvelukseen, se tekee palveluksen suorittamatta jättämisestä hyväksyttävän tai osin jopa toivottavan vaihtoehdon. Asevelvollisuus ei toimi, jos varusmiehet kokevat, ettei palvelusta tarvitse suorittaa, ellei halua. **Mitä valikoi-vampaa varusmiespalvelus on, sitä pienempi yhteiskunnallinen merkitys sillä on.**

Puolustusvoimat ei edellä esitetystä huolimatta tarvitse koko miespuolista ikäluokkaa. Yhteiskunnan kannalta on merkittävää, että varusmiespalveluksen suorittamatta jättäminen on yhteydessä syrjäytymiseen. Varusmiespalveluksen ulkopuolelle jäävissä on tutkimusten mukaan yhä suurempi osa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Varusmiespalvelus voi auttaa osaa nuorista sosiaalistumaan osaksi yhteiskuntaa ja työkykyistä väestöä (katso luku 5.2). Tämän takia puolustusvoimien tulee mahdollisimman hyvin pitää huolta varusmiespalveluksen aloittaneista. Keskeyttäjät tulee mahdollisimman tehokkaasti saada yhteiskunnan tukiverkon piiriin. Tähän tarvitaan erityisesti kuntien, sosiaaliviranomaisten, kouluviranomaisten ja työvoimaviranomaisten tukea.

Puolustusvoimien tavoitteena pitää olla, että mahdollisimman moni palveluskelpoinen nuori mies suorittaa varusmiespalveluksen. Niille, jotka eivät tähän kykene, tulisi työ- ja elinkeinoministeriön johtamana antaa yhteiskunnan kriisivalmiuksia tukeva koulutus. C-luokkaan määrääminen tulee tehdä yhteistyössä sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa siten, että samalla henkilöä voidaan tukea ja ehkäistä syrjäytymistä.

Monessa muussa maassa asevelvollisuus on ollut vahvasti valikoiva. Näissä maissa vähemmistö miespuolisesta ikäluokasta otetaan varusmiespalvelukseen. Tilanne on valikoinnin lisääntyttyä nopeasti johtanut näissä maissa siihen, että asevelvollisuus on todettu epäoikeudenmukaiseksi. Varusmiespalvelukseen määrätty on kysynyt, miksi minä jouduin palvelukseen, mutta kavერი ei? Valikointi on rapauttanut maanpuolustushengen. Maanpuolustus ei ole valikoinnin jälkeen enää kansalaisvelvollisuus, vaan se on kuten mikä tahansa työ, joka voidaan ulkoistaa jollekin valikoidulle tai määrätylle ryhmälle. Kun valikoinnin tielle on lähdetty, on vähitellen siirrytty kohti tilannetta, jossa varusmiespalvelus on lakkautettu ja perustettu ammattiarmeija (katso luku 2 kohta ammattiarmeija). Näin kävi viimeksi kesällä 2010 naapurimaassamme Ruotsissa.

Valikoinnin vaikeus alkaa jo valikoinnista. Mitkä ovat valintaperusteet? Entä jos vapaaehtoisia ei ole tarpeeksi? Jos valitaan liian samanlaisia ja samantasoisia henkilöitä samaan yksikköön, joukko ei välttämättä ole

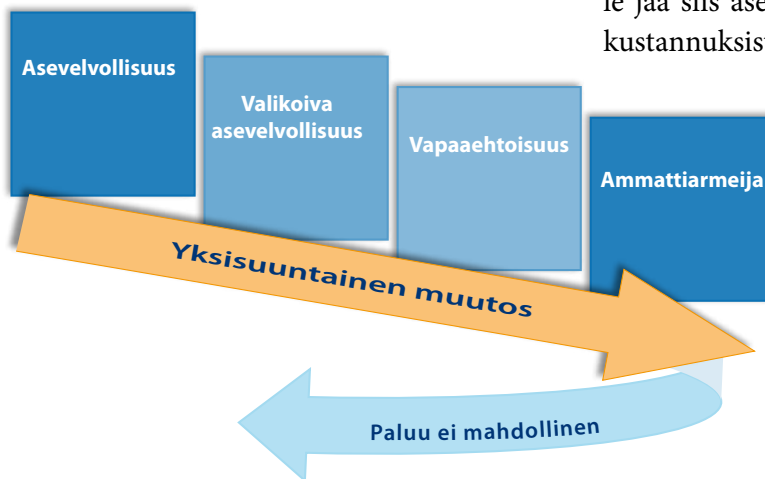

vahva. Erilaisuus tuo voimaa. Suuressa joukossa tulisi olla erilaisia henkilöitä, jotta joukossa olisi erilaisia taitoja ja osaamista.

Teettämämme alkukysely tukee käsitystämme, että **vapaaehtoinen asepalvelus Suomessa ei olisi toimiva ratkaisu**. Alkukyselyyn vastanneista varusmiehistä 16 % oli samaa mieltä ja 16 % osittain samaa mieltä siitä, että olisi tullut varusmiespalvelukseen, jos se olisi ollut vapaaehtoista. Tämä ei ole riittävä määrä tarvittavan kokoisen reservin muodostamiseksi. **Varusmiespalveluksen muodostessa vapaaehtoiseksi on todennäköistä, että palvelukseen haluavien osuus pienenesi entisestään**. Lisäksi on huomattava, että alkukyselyyn vastasivat vain ne, jotka olivat tulleet varusmiespalvelukseen, joten luku ei kerro totuutta koko ikäluokasta. Yhden tutkimuksen perusteella ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Eri tutkimusten mukaan tulokset vapaaehtoisuuden toimivuudesta vaihtelevat suuresti.

Kuva 3.

Todellisia vaihtoehtoja ovat vain asevelvollisuus tai ammattiarmeija

Joku on sanonut, että ainoa tasapuolinen tapa on arvonta. Kansalaisvelvollisuus ei voi määräytyä arvan mukaan. Arvonta on eriarvoinen, koska silloin ei ole olemassa edes mitään motivaatioon, taitoon tai kykyyn perustuvaa valikointiperustetta. Valintaperuste olisi satunnainen. Sellainen, joka haluaa varusmiespalvelukseen, voisi saada arvan, jolla sinne ei pääse. Vastaavasti sellainen, joka ei halua varusmiespalvelukseen voi saada arvan, jolla määrätään varusmiespalvelukseen. Voisiko silloin huonon tai hyvän arvan myydä toiselle, joka haluaa siitä maksaa päästäkseen varusmiespalvelukseen tai sille, joka haluaa varusmiespalveluksen välttää?

Olemme perusteellisen pohdinnan jälkeen todenneet, että valikoiva tai vapaaehtoinen asevelvollisuus ei ole toimiva ratkaisu. Ainoita todellisia vaihtoehtoja ovat asevelvollisuus ja ammattiarmeija. Asevelvollisuudesta luovuttaessa ei siis voida mennä välimuotoihin, vaan kehitys johtaisi vääjäämättä ammattiarmeijaan. Suomen osalta ammattiarmeijaan siirtyminen ei ole nähtävissä olevilla rahoituskehyksillä taloussyistä mahdollista. Ainoaksi vaihtoehdoksi Suomelle jää siis asevelvollisuus. Ammattiarmeijan kustannuksista on kerrottu luvuissa 2 ja 5.3.

Varusmiespalveluksen kesto

Varusmiespalveluksen nykyiset pääkoulutusajat ovat 180 vuorokautta (6 kuukautta) ja 362 vuorokautta (12 kuukautta). Miehistön erityystaitoa vaativiin tehtäviin koulutettavat palvelevat 270 vuorokautta (9 kuukautta). Noin kolmasosa varusmiehistä saa johtajakoulutuksen, jolloin palvelusaika on 362 vuorokautta. Myös miehistön vaativiin erityistehtäviin koulutettavien palvelusaika on 362 vuorokautta. Yhteensä koulutetuista kotiutuneista varusmiehistä noin 45 % palvelee 12 kuukautta, noin 15 % 9 kuukautta ja noin 40 % 6 kuukautta. Vuosittain koulutettuina kotiutuvien lukumäärä on noin 23 000 varusmiestä.

Yhteiskunnan taloudellisen rasituksen pienentäminen edellyttäisi varusmiespalveluksen lyhentämistä. Toisaalta, jos haluamme kouluttaa joukkoja Suomen turvaksi sodan aikaa varten, edellytetään monessa koulutushaarassa palvelusaikojen pidentämistä.

Nykyiset palvelusajat ovat olleet käytössä vuodesta 1998 alkaen. Joukkotuotanto on hyväksi havaittu ja joukkotuotantolaskelmat on tarkasti laadittu. Yhden osan muuttamisella on vaikutuksia koko järjestelmään.

Varusmiespalveluksen alkaminen ja päättyminen tammikuussa ja heinäkuussa on hyvin sovitettu koulujen alkamiseen ja päättymiseen. Asevelvollinen ehtii hakemaan lukion jälkeen ennen palvelukseen astumista opiskelupaikkaa. Opiskelujen aloittamisen ja kesätöiden kannalta on eduksi, että palvelukseen astutaan mahdollisimman aikaisin tammikuussa ja heinäkuussa. Tällöin siirtyminen kesätöihin heinäkuussa on vielä mahdollista ja tammikuussakin kotiudutaan ennen uuden lukukauden alkamista. Näistä poikkeava 270 vuorokauden palvelusaika on huhtikuussa ja loka-

kuussa tapahtuvan kotiutumisen osalta hiukan ongelmallinen. Myös joukko-osastoissa kotiuttaminen aiheuttaa hetkellisen työpaineen muun koulutuksen ohessa. 9 kuukauden palvelusaika mahdollistaa kuitenkin sen, että tarvittavat tuki- ja huoltopalvelut ovat varuskunnissa koko ajan käytössä. Esimerkiksi sotilaspoliisit ja lääkintämiehet palvelevat 270 vuorokautta.

Alkukyselyn mukaan

- 56 % varusmiehistä oli varautunut palvelemaan 6 kuukautta,
- 6,7 % 9 kuukautta ja
- 36,6 % 12 kuukautta.

”Tauko parantaisi ehdottomasti motivaatiota ja antaisi mahdollisuuden huoltaa kalustoa ja kehittää koulutusta”.

Lainaus kouluttajakyselyn vastauksesta huhtikuussa 2010.

Joukkotuotannon rytmi on nykyisin tiivis. Toisin kuin monessa muussa maassa Suomessa varusmiehet ovat koko palvelusajan koulutuksessa. Koulutusohjelmat on suunniteltu tarkasti, eikä koulutussuunnitelmissa ole tyhjääkäyntiä. Monessa muussa maassa varusmiehet ovat peruskoulutuskauden jälkeen edullista työvoimaa. Näin ei ole Suomessa.

Peruskoulutuksen jälkeen annetaan erikois- tai johtajakoulutus ja sodan ajan joukko muodostetaan viimeistään joukkokoulutuskaudella. Tässä sodan ajan perusyksikön kokoonpanossa joukot toimivat viimeiset kaksi kuukautta ja joukko sijoitetaan reserviin samassa kokoonpanossa. Edellisessä saapumiserässä palveluksensa aloittaneet varusmiesjohtajat toimivat seuraavan saapumiserän joukkojen johtajina.

Palvelusaikoja lyhennettävä noin kahdella viikolla

Puolustusvoimien henkilötyövuosista kuudesosa kohdentuu asevelvollisten koulutukseen, ja puolustusvoimien henkilöstövajeen takia kouluttavissa joukoissa ei ole riittävästi henkilökuntaa. Ääriesimerkissä peruskoulutuskaudella yksi kouluttaja kouluttaa 50 sotilaan kokoista joukkuetta. **Varusmiehiä kouluttaviin perusyksiköihin tulee kohdentaa enemmän kouluttajia.**

Saamamme kouluttajapalautteen mukaan työssä jaksaminen -osa-alueeseen toivotaan parannusta. Toistuva ja jatkuva kuuden kuukauden joukkotuotantorytmi on kouluttajien kannalta tiivis. Pääosa varusmiehistä kotiutuu kuuden tai kahdentoista kuukauden palveluksen jälkeen tammikuun ja heinäkuun alussa, yleensä perjantaina. Seuraava saapumiserä astuu yleensä palvelukseen jo kotiutumista seuraavana maanantaina. Taukoja ei yhtä viikonloppua lukuun ottamatta ole, ja työn rasittavuutta lisää vähäinen kouluttajamäärä.

Palvelusaikojen lyhentäminen kahdella viikolla helpottaisi joukko-osastojen arkea. Tällöin varusmiesten kouluttajille ja varstohenkilökunnalle jäisi lyhyt hengähdystauko juhannuksen ja joulun jälkeen. Tämä vajaan **kahden viikon tauko joukkotuotannossa mahdollistaisi edellisen saapumiserän koulutustulosten analysoinnin, koulutuksen kehittämisen sekä mahdollisuuden levähtää ja pitää muutaman päivän vuosilomaa.** Tällöin kouluttajat eivät olisi lomalla uuden saapumiserän palveluksen alkuvaiheessa. Nykyisin erityisesti kesällä kokeneet kouluttajat pitävät lomaa juuri, kun heitä tarvittaisiin uuden saapumiserän kouluttamisen aloittamisessa. Palveluksen tiivistäminen ja lyhen-

”Kiire, henkilökunnan vähyys ja kaluston huono kunto”.

Lainaus kouluttajakyselyyn vastanneen kouluttajan mielipiteestä huhtikuussa 2010 kysyttäessä, mikä vähentää työmotivaatiota.

täminen myös motivoisi varusmiehiä. Nykyisin varusmiehet ovat antaneet negatiivista palautetta nimenomaan viimeisen kahden viikon ”varusteidenpalautusjaksosta”. Varusteiden palautus tulisi hoitaa mahdollisimman tehokkaasti ja lyhyessä ajassa palveluksen tiivistämiseksi. Tämä edellyttää, että varusteiden palautuksiin käytetään myös virka-ajan ulkopuolista aikaa.

Lyhentämistä ei tule tehdä joukkokoulutuskaudelta, koska joukkona harjoittelu on tärkeää sodan ajan suorituskyvyn saavuttamiseksi. Kahden viikon lyhentämisen mukana peruskoulutuskautta tulisi lyhentää viikolla 8 viikosta 7 viikkoon ja erikoiskoulutuskautta puolella viikolla 10 viikosta 9,5 viikkoon. Loppulyhennys voitaisiin tehdä vähentämällä henkilökohtaisia lomapäiviä ja kuntoisuuslomapäiviä kahdella. Sotilaallisen suorituskyvyn säilyttämiseksi lyhentäminen olisi peruskoulutuskaudella ja erikoiskoulutuskaudella tehtävä yleissivistäviä aiheita vähentämällä. Tällä olisi asevelvollisuuden yhteiskunnallista vaikuttavuutta lievästi vähentävä merkitys.

Palvelusajan lyhennyksen takia varusmiesten viimeiset suuret joukkojen harjoitukset tulisi aloittaa heti lippujuhlapäivän (4.6) ja itsenäisyyspäivän (6.12) juhllaisuuk-sien jälkeen. Varusmiespalvelus päättyisi näihin viikon mittaisiin ”loppusotiin” ja niiden jälkeisiin nykyistä tiiviimpiin varusteiden palautuksiin ja kotiuttamisjuhllaisuuksiin. Tarvittaessa erikoiskoulutuskaudella voitaisiin lyhentämisen aiheuttamaa koulu-

tusaikaa kompensoida muutamalla viikonlopun yli kestäväällä koulutuspäivällä. Joukkokoulutuskautta, jolloin sodan ajan joukko harjoittelee yhdessä, ei tule lyhentää. Jos palvelusaikaa lyhennetään, tulee kotiutuvan joukon edelleen itse huolehtia niin joukko- kuin henkilökohtaisenkin materiaalin huollosta ja luovutuksista.

Kahden viikon palvelusajan lyhentäminen mahdollistaisi noin 10 miljoonan euron uudelleen kohdentamisen asevelvollisten menoista muuhun toimintaan vuosittain.

“Nykyisessä järjestelmässä tuhlataan ihan järjettömästi resursseja kun mennään sillä meiningillä että kaikki vähänkään kynnelle kykenevät koulutetaan”.

Lainaus joulukuun 2009 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Joukkotuotannon muutosmahdollisuus

Puolustusvoimat on suurten taloudellisten haasteiden edessä. Olemassa olevan rakenteen ylläpitäminen ei ole mahdollista nykyrahoituksella. Näemme asevelvollisuuden toimivuuden turvaamisen tärkeäksi. Se edellyttää, että koko palveluskelpoinen miespuolinen ikäluokka saa varusmieskoulutuksen. Olemme pohtineet erilaisia asevelvollisuuden toteuttamismalleja siitä näkökulmasta, että puolustusvoimien olisi säästettävä myös varusmieskoulutuksesta.

Puolustusvoimissa on tehty mittavia suunnitelmia taloudellisen liikkumavaran luomiseksi. Liikkumavaraa on tehtävä asevelvollisuusjärjestelmästä tarkoin harkiten, jotta asevelvollisuus on mahdollisimman toimiva ja tasapuolinen. Liikkumavaraa ei saa tehdä jättämällä osa asevelvollisista kokonaan kouluttamatta. Jos taloudellista liikkumavaraa on luotava asevelvollisuusjärjestelmästä, mahdollisuudeksi jää varusmiespalveluksen lyhentäminen. Säästöt voidaan laskea yhden varusmiesvuorokauden aiheuttamista kustannuksista, jotka ovat noin 45 euroa vuorokaudessa. Jos esimerkiksi puolet varusmiehistä suorittaisi noin 4 kuukauden mittaisen varusmiespalveluksen ja neljäsosa nykymuotoisen 6 ja neljäsosa 12 kuukauden palveluksen olisi säästyvä summa noin 57 miljoonaa euroa vuodessa.

Tämän päivän maailmassa on erittäin epätodennäköistä, että kriisi syttyisi nopeasti ilman ennakkovaroitusta. Jos kriisi kaikesta huolimatta syttyy nopeasti, siihen on käytettävissä hyökkääjällä normaalioloissa palveluksessa oleva asevoima. Tämän normaalioloista toimeenpantavan asevoiman vastustamiseen Suomella tulisi olla riittävä kyky il-

man joukkojen laajaa lisäkoulutusta. Tätä tarvetta korostaa se, että viime vuosien asevoimien ammattimaistuminen on lyhentänyt sotilaallista ennakkovaroitusaikaa. Taivoitteena on kyky keskittää konfliktin ratkaisuun tarvittavat joukot haluttuun paikkaan mahdollisimman nopeasti.

Sotilaallisten uhkien torjumisen lisäksi puolustusvoimilta edellytetään tulevaisuudessa entistä parempaa valmiutta tuen antamiseen sekä kotimaisille että ulkomaisille viranomaisille. Samaan aikaan puolustusvoimien sodan ajan vahvuus laskee ikäluokkien pienenemisen ja materiaalin massamaisen vanhenemisen takia. Oman haasteen tuo myös asevelvollisten fyysisen kunnon heikkeneminen varusmieskoulutuksen jälkeen, vaatimus työurien pidentämisestä ja opiskeluaikojen lyhentämisestä sekä siviiliyhteiskunnan yhä kasvavat tarpeet, jotka vaativat enemmän henkilöstöä elintärkeiden toimintojen ylläpitoon kriisiaikoina.

Joukkotuotanto keskittyy nykyisin lähes täysin operatiivisiin joukkoihin ja alueellisia joukkoja tuotetaan hyvin vähän. Tästä huolimatta operatiivisista joukoista alueellisiin joukkoihin siirrettäviä joukkoja ei ole juuri koulutettu uusiin tehtäviin ja käytettävälle kalustolle. Kertausharjoitukset eivät ole selkeä ja kiinteä osa joukon suorituskyvyn luomista ja ylläpitoa, koska niitä on vaikean taloustilanteen takia jouduttu pitämään helposti säädeltävänä rahoituspuskurina, jota supistetaan ja kasvatetaan rahoitustilanteen mukaan. Tämän takia reserviläisille ei ole voitu antaa selvää kertausharjoitussuunnitelmaa, mikä vaikeuttaa heidän sitouttamistaan sodan ajan tehtäviinsä. Kertausharjoitusten järjestäminen on lisäksi hankalaa, koska joukko-osastojen henkilöstöä ja resursse-

ja ei ole kyetty mitoittamaan kertausharjoitustarpeen mukaisesti. Mitoitus on tehty varusmieskoulutuksen mukaan, ja siinäkin on haasteita henkilöstön vähentämisen takia.

Koulutustason ja valmiuden lisäksi ongelmana on se, että nykyinen joukkotuotanto keskittyy pääasiassa operatiivisten joukkojen tuottamiseen nopealla kierrolla. Kallis ja suorituskykyisin sodan ajan kalusto on pääosin koulutuskäytössä, mikä kuluttaa tärkeintä kalustoa, varaosia ja ampumatarvikkeita. Osa tärkeimmistä joukoista on noin viiden vuoden kierrossa, mikä tarkoittaa sitä, että uusi joukko tuotetaan vanhan tilalle jo viiden vuoden kuluttua.

Yleisen asevelvollisuuden ylläpitäminen on suomalaiselle yhteiskunnalle ja erityisesti puolustusvoimille tärkeää. **Jotta tärkeimmille joukoille saadaan tulevaisuudessa riittävä koulutustaso ja valmius kustannustehokkaasti, tulisi selvittää siirtymistä järjestelmään, jossa palvelusajat porrastettaisiin tehtävien vaativuuden mukaan ja kertausharjoitukset olisivat integroitu osa asevelvollisuuden suorittamista.** Mallin tavoitteena olisi, että puolustusvoimilla olisi reservissä nykyistä suppeampi ja paremmin koulutettu kova kärki äkillisten tilanteiden varalle ja

toisaalta laaja reservi, joka vaatisi sotakelpoisuuden saavuttamiseksi valmiuden kohottamisen jälkeen merkittävää lisäkoulutusta.

Joukot voitaisiin esimerkiksi jakaa kolmeen joukkotyyppiin, operatiivisiin joukkoihin (noin ¼ reservistä), alueellisiin taistelujoukkoihin (noin ¼ reservistä) ja alueellisiin valmiusjoukkoihin (noin ½ reservistä). Tässä mallissa alueellisia valmiusjoukkoja ei saa sekoittaa nykyisiin valmiusprikaateihin. Alueellisilla valmiusjoukoilla tarkoitetaan tässä joukkoja, jotka ovat valmiudessa ottamaan vastaan lisäkoulutusta. Operatiiviset joukot ja alueelliset taistelujoukot olisivat henkilöstöltään, henkilökohtaiselta varustukseltaan ja kevyeltä aseistukseltaan samankaltaisia. Erot olisivat lähinnä raskaassa kalustossa ja liikkuvuudessa. Alueellisilla valmiusjoukoilla olisi vanhempaa kalustoa ja alhainen varustamistaso. Joukkotyyppien sisällä voisi olla vielä eri valmiusasteissa olevia joukkoja.

Peruskoulutuskauden jälkeen varusmiehet valittaisiin sodan ajan tehtäviin, joissa olisi eripituinen koulutusaika tehtävän mukaan. Varusmiespalveluksen jälkeen joukko tulisi 1 - 5 vuoden välein kertausharjoitukseen kunnes aktiivinen sijoitusaika päättyisi.

Ajat voisivat olla esimerkiksi seuraavat:

Joukko	Varusmieskoulutus	Kertausharjoitukset (vrk enintään)	Aktiivinen sijoitusaika
Operatiiviset joukot	165 - 347 vrk	100, upseerit 150	Miehistö/aliupseerit 15 vuotta, upseerit 15 vuotta
Alueelliset taistelujoukot	165 - 347 vrk	100, upseerit 150	Miehistö/aliupseerit 15 vuotta, upseerit 15 vuotta
Alueelliset valmiusjoukot	105 - 347 vrk	10 - 30, upseerit 100	Miehistö/aliupseerit 10 - 15 vuotta, upseerit 15 - 25 vuotta

Esimerkiksi, jos operatiivisten joukkojen miehistön koulutusaika olisi 11 ½ kuukautta ja aktiivinen sijoitusaika 10 vuotta, johon sisältyisi joka vuosi keskimäärin 6 vuorokauden kertausharjoitus. Tällöin palvelusaika olisi yhteensä 407 vrk. Verrattuna nykykäytäntöön, jossa samassa ajassa kierrätetään kolme miehistöä, joita ei juurikaan kertausharjoiteta, voitaisiin esimerkiksi rynnäköpanssarivaunu CV-90:n ajokilometreissä säästää noin 40 %. Vastaavasti moni muu tärkeä materiaali kuluisi tässä mallissa nykyistä vähemmän.

Alueellisia joukkoja tuotettaisiin samalla periaatteella. Vaativissa taistelutehtävissä (muun muassa kaupunkijääkäriyksiköt, taisteluryhmät ja sissiyksiköt) palvelusaikajaksottelu olisi sama kuin operatiivisissa joukoissa. Alueellisten valmiusjoukkojen (muun muassa vartioyksiköt) miehistön koulutusaika olisi selvästi lyhyempi (noin 4 kk) ja kertausharjoituksia olisi harvemmin.

Esitetyllä järjestelmällä palvelusvuorokausien määrä laskisi ja sillä mahdollistettaisiin jo pelkistä varusmiesten ylläpitomenoista arviolta noin 57 miljoonan euron siirtäminen muuhun toimintaan vuosittain. Tätä summaa pienentäisi kertausharjoitusten lisääntyneet menot. Jos kertausharjoitukset kaksinkertaistetaan nykyisestä, olisivat kertausharjoitusmenot noin 18 miljoonaa euroa nykyisiä suuremmat. Samalla keskeisten operatiivisten ja alueellisten taistelujoukkojen koulutustaso ja perustamisvalmius olisivat nykyistä parempia ja joukkojen ryhmäkiinteys muodostuisi nykyistä merkittävästi korkeammaksi. Lisäksi järjestelyllä voitaisiin luoda valituille joukko-osastoille jaksoja, jolloin varusmiesvahvuus olisi pieni, mikä mahdollistaisi kaluston huollon, hen-

kilökunnan kouluttamisen, koulutustulosten analysoinnin, vuosilomien pitämisen sekä kertausharjoitusten järjestämisen ja harjoittelun täysinä yksiköinä ja joukkoyksiköinä.

Valmiusjoukkojen koulutuksessa annettaisiin noin neljän kuukauden (105 vrk) aikana vain peruskoulutus (p-kausi), erikoiskoulutus ja opetettaisiin ryhmän taistelu. Ryhmänjohtajat koulutettaisiin joukon mukana ja muut sijoitettaisiin sodan ajan joukkoon jatkosijoituksena operatiivisista ja alueellisista joukoista. Nämä valitut perusyksiköt operatiivisia joukkoja tuottavissa joukko-osastoissa kouluttaisivat kolme saapumiserää vuodessa. Valmiusjoukkokoulutukseen saavutettaisiin tammikuun, toukokuun ja syyskuun alussa. Tämä mahdollistaisi myös joukko-osastojen lakkauttamisia, mikä toisi säästöjä puolustusvoimille ja mahdollistaisi vapautuvalla rahamäärällä tarvittavan suorituskyvyn kehittämisen. Samalla vapautuvia kouluttajaresursseja voitaisiin suunnata varusmieskoulutusta antaviin yksiköihin.

Järjestelmän haasteena olisi asevelvollisten valikoiminen ja sitouttaminen pitempiin palvelusaikoihin. Valintamenetelmiä tulee kehittää entistä yksilöllisemmiksi ja etukäteistietojen tulee olla nykyistä tarkempia. Kutsunnoissa miehet jaettaisiin kahteen eri ryhmään. Ensimmäinen niistä olisi 6 tai 12 kuukauden palveluksen suorittajat. Toinen ryhmä olisi noin 4 kuukauden palveluksen suorittajat. Tammikuun saapumiserässä tässä mallissa astutaan palvelukseen samaan aikaan, joten tammikuussa palvelukseen määrättäviä ei tarvitse erotella kutsunnoissa 4, 6 tai 12 kuukauden palvelusajojen perusteella. Muita pitemmän palvelusajan suorittavalle henkilöstölle tulisi maksaa korkeampia päivärahoja, antaa veroetuja, tarjota sosiaalisia etuuksia ja liikun-

tapalveluja sekä koulutuksen parempaa hyväksiluettavuutta. Myös kotiuttamisraha tulisi porrastaa palvelusajan mukaan. Näistä esitetään esimerkkejä myöhemmin.

Selvitystemme mukaan esitetty järjestelmä mahdollistaisi tärkeimpien joukkojen suorituskyvyn ylläpitämisen korkeampana nykyistä halvemmalla. Kalusto, varaosat ja ampumatarvikkeet kuluisivat vähemmän ja keskeisen kaluston operatiivinen käytettävyys säilyisi pitempään. Joukot olisivat paremmassa valmiudessa operaatioihin heti perustamisen jälkeen, koska niiden koulutustaso sekä joukkona että yksilötasolla ja perustamisvalmius olisivat nykyistä korkeampia. Kokonaisuutena puolustusvoimien suorituskykyä saataisiin nostettua vaatimuksia vastaavaksi, samalla kun yhteiskunnallinen rasite pienenisi vastaamaan siviiliyhteiskunnan kasvavia tarpeita ja yleisen asevelvollisuuden jatkuvuus turvattaisiin.

Tärkein peruste palveluksen lyhentämistä vastaan on puolustusvoimien tarve. Voimassa oleva joukkotuotantojärjestelmä tuottaa nykyisillä palvelusajoilla melko hyvän sotilaallisen suorituskyvyn. Vajaan neljän kuukauden koulutus ei tuota sotakelpoista joukkoa. Näille varusmiehille voidaan kouluttaa vain perusasiat ja he tarvitsevat merkittävää lisäkoulutusta ennen taistelutehtäviä. Lisäksi johtajien ja erityisosaajien kuten kuljettajien ja lääkintämiesten kouluttaminen on tässä mallissa haasteellista. On myös epävarmaa, saadaanko tilanteen kiristyessä riittävästi toimivaltuuksia - muun muassa valmiuslain valtuuksia, rahaa ja henkilöstöä - koulutuksen aloittamiseksi ajoissa. Kouluttaminen vaatii myös erillisen organisaation.

Palvelusajan erottelu voimakkaasti saattaa aiheuttaa eriarvoisuutta. Lyhyen palve-

lusajan suorittaneet eivät ehkä tunne itseään samanlaisiksi sotilaiksi kuin pitemmän palvelusajan suorittaneet. Eniten tämä leimautuminen saattaisi näkyä kutsunnoissa, joissa olisi jo tiedettävä, kuka suorittaa lyhyen ja kuka pitkän palvelusajan. Nykyisin palvelusaika määrätään vasta kahdeksan viikon mittaisen peruskoulutuskauden lopulla tehtävien koulutusvalintojen mukaan. Joukko-osastossa lyhyemmän palvelusajan perusyksiköt voivat peruskoulutuskauden jälkeen olla eriarvoisessa asemassa muiden perusyksiköiden kanssa.

VARPA-työryhmän raportti vuodelta 1993 esitti sotilaiden jakamista taistelijoiksi, tukisotilaiksi ja turvasotilaiksi. Tämä malli torjuttiin silloin laajasti. Sen katsottiin luokittelevan liikaa varusmiehiä. Palvelusaikojen eriyttämistä saatetaan arvostella myös tällä luokitteluperusteilla. Suuri ongelma tässä järjestelmässä on se, miten motivoituneita ja päteviä henkilöitä saadaan sitoutumaan vuoden palvelusaikaan, kun mahdollista on suorittaa varusmiespalvelus lyhyessäkään ajassa. Se, että palvelusajaksi määrätään vuosi, saattaa aiheuttaa motivaatiotason laskun ja keskeytysten lisääntymisen.

Joukko-osastoissa palvelusajan lyhentäminen näkyisi siten, että palvelukseenastumisaikoja ja kotiutumisaikoja olisi nykyistä enemmän. Tämä lisäisi joukko-osastojen toiminnan hektisyyttä. Joku yksikkö voisi ottaa sisään nykyisen kahden saapumiserän sijaan kolme saapumiserää. Parempi tapa lieenee muodostaa 4 kuukauden yksiköt joukko-osastoihin kuin muuttaa jokin joukko-osasto kouluttamaan pelkästään 4 kuukauden varusmiehiä. Jälkimmäisessä tapauksessa ammatissotilaiden ammattitaito ja motivaatio saattaisivat merkittävästi laskea. Parempi tapa

on kierrättää 4 kuukauden yksiköitä joukko-osaston sisällä, jolloin henkilökunnan ei tarvitse siirtyä palveluspaikasta toiseen.

Lyhyempää palvelusaikaa saatetaan vastustaa myös siksi, että se mahdollistaa varuskuntien lakkauttamisen. Tämä on herkkä asia niille, jotka tukevat laajan varuskuntaverkon ylläpitämistä. Lyhyempää palvelusaikaa saatetaan kannattaa, koska se saattaa johtaa asevelvollisuuden romuttumiseen. Saattaa olla, ettei asevelvollisuus toimi enää halutulla tavalla, koska pitkän palvelusajan suorittamiseen ei olisi enää tarpeeksi halukkuutta. Koska neljässä kuukaudessa ei saada koulutetuksi sotilaille kuin perustiedot, saattaisivat vaatimukset yleissotilaallisen ja kansalaiskasvatuksen lisäämisestä opetusohjelmaan lisääntyä.

Siviilipalveluksen pituuden lyhentämistä koskevat vaatimukset saattaisivat voimistua, jos varusmiespalvelus lyhenee. Siviilipalvelusta asepalvelusta parempana vaihtoehtona pitävät todennäköisesti tukevat palveluajan lyhentämistä. Toisaalta moni siviilipalvelukseen aikaisemmin hakeutunut saattaisi valita varusmiespalveluksen, jos siitä olisi mahdollisuus suoriutua nykyistä lyhyemmässä ajassa.

Olemme kuulleet työmme aikana väitteitä sekä tätä mallia vastaan että sen puolesta. Edellä esitellyllä tavalla toteutettuna, tämä olisi suuri muutos asevelvollisuudessa. Mahdollisen muutoksen vaikutukset olisivat merkittäviä ja osin ennalta-arvaamattomia. Yhden käsityksen mukaan puolustuskyky nousisi, toisen mukaan taas laskisi. Olemme päätyneet kirjaamaan tähän raporttiin mallia vastaan ja mallin puolesta esitettyjä näkökantoja. Esitämme, että tätä asiaa tutkitaan vielä tarkemmin.

”Parhaimmillaan PV hyötyy ja myös yksilö hyötyy, jos osaaminen tai pitkäaikainen ja pysyvä mielenkiinto otetaan huomioon koulutuksessa ja myöhemmin PV tehtävässä.”

Lainaus maaliskuun 2010 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Siviiliosaamisen hyödyntäminen

Varusmiehen siviiliosaamisen hyödyntäminen on haasteellista, koska hänellä ei vielä varusmiesvaiheessa yleensä ole erityisosaamista. Erityisosaamisen ja asevelvollisen omien toiveiden huomioon ottaminen parantaisi yksilön motivaatiota ja hyödyttäisi puolustusvoimia nykyistä enemmän.

Tietojärjestelmiä kehittämällä on parannettava mahdollisuutta saada entistä paremmin selville yksilön toiveet, suunnitelmat ja kyvyt. Tällöin erityisosaamisen hankkimista suunnittelevalle asevelvolliselle voitaisiin jo kutsuntavaiheessa tarjota mahdollisuutta opiskella ensin korkeakoulussa ja hankkia osaamista. Henkilö saapuisi erityisosaajana varusmiespalvelukseen. Jos hän menestyy hyvin peruskoulutuskautella, hänelle voitaisiin tarjota erikoiskursssia Reserviupseerikoulussa.

Tämä runsaan kuukauden mittainen erikoiskurssi Reserviupseerikoulussa antaisi näille akateemisen loppututkinnon osin tai kokonaan suorittaneille erikoisupseerin tarvitsemat perusteet. He palvelisivat loppupalvelusajan erikoisupseeri-

rikokelaina puolustusvoimissa oppien uutta ja antaen myös puolustusvoimille hyötyä erikoisosaamisestaan. Näitä erikoisosaajia voisivat olla muun muassa teknisen koulutuksen saaneet tietoturva-asiantuntijat ja tietotekniikan asiantuntijat, kemistit ja kauppatieteilijät. Nykyisin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta vain pappien, farmaseuttien ja lääkäreiden erikoisosaamista voidaan varusmiespalveluksen aikana hyödyntää tehokkaasti. Näille erikoiskurssin suorittaneille voisi olla heidän omaa erikoisalaansa osoittava upseerioppilaan, upseerikokelaan tai upseerin arvomerkki. Näin he erottuisivat varsinaisen täysipitkän reserviupseerikurssin suorittaneista.

Kaikille erityisosaajille ei tarvitse antaa erikoisupseerin koulutusta. Puolustusvoimien tulisi muutenkin hyödyntää varusmiesten osaamista nykyistä enemmän ja käyttää heitä erityisosaamista vaativissa tehtävissä. Näitä tehtäviä ovat muun muassa erilaiset web-pohjaiset tehtävät. Erikoisosaamista edellyttävät tehtävät voisivat olla internetpohjaisessa tietojärjestelmässä ja varusmiehet voisivat hakea näihin tehtäviin. Tämä motivoisi sekä varusmiestä että hyödyttäisi puolustusvoimia. Samalla henkilö sitoutuisi nykyistä paremmin myös poikkeusoloissa erikoistehtävään.

Ulkosuomalaiset

Vuonna 2009 Suomesta ulkomaille muutti yli 12 000 henkilöä ja Suomeen muutti vajaat 27 000 henkilöä, joten nettomuuttoa Suomeen kertyi vajaat 15 000 henkeä. Asevelvollisuuslain mukaan henkilö, jolla on kahden valtion kansalaisuus ja jonka tosiasialliset henkilökohtaiset siteet ovat muualle kuin Suomeen, voidaan jättää kutsumatta kutsuntaan ja määräämättä palvelukseen tai vapauttaa palveluksesta hakemuksen perusteella. Lisäksi asevelvollinen voidaan vapauttaa varusmiespalveluksesta toisessa valtiossa suoritettun palveluksen perusteella. Tämä ei kuitenkaan koske niitä, joilla on pelkästään Suomen kansalaisuus.

Suomen kansalaisia, jotka ovat pitkään pysyvästi asuneet ulkomailla, ei ole järkevää käskeä varusmiespalvelukseen Suomeen. Heitä ei sijoiteta sodan ajan organisaatioihin koulutuksen jälkeen, jos kotipaikka on ulkomailla. Tässä mielessä kyseessä on puolustusvoimien sodan ajan suorituskyvyn kannalta hukkainvestointi. Yhteydensaanti ulkosuomalaisiin on usein lisäksi vaikeaa, koska he eivät ole päivittäneet asuinpaikkatietojaan väestökirjanpitäjälle. Ulkomailta Suomeen varusmiespalvelusta suorittamaan tulevia on nykyisin noin 100 - 150 henkilöä vuodessa. Heille maksetaan tulomatka ja menomatka. Näiden lisäksi

Euroopassa Suomen ulkopuolella vakituisesti asuva varusmies saa kahdesta neljään ilmaista lomamatkaa palvelusajasta riippuen. Euroopan ulkopuolella vakituisesti asuva saa vastaavasti yhden tai kaksi ilmaista lomamatkaa. Näistä matkoista puolustusvoimille aiheutuu nyt noin 150 000 euron matkakulut vuosittain. Lisäksi matkojen tilaaminen, lippujen kirjoittaminen ja hallinnollinen työ vaatii puolustusvoimissa arviolta yhden henkilötyövuoden. Monen ulkomailta palveluksen tulevan suomen ja ruotsin kielen taito on niin huonoa, että se aiheuttaa koulutuksessa haasteita vaaratilanteiden välttämiseksi. Toisaalta muista kulttuureista tulevat monipuolistavat myönteisessä mielessä varusmiesjoukkoa.

Väestön entistä suuremman liikkuvuuden takia ulkomailla asuvien Suomen kansalaisten lukumäärä kasvanee hiukan tulevaisuudessa, joten työmäärä kasvaa ja matkakulusumma kasvaa. Tuoreen tutkimuksen mukaan moni ulkomailla asuva asevelvollinen pitää varusmiespalvelusta enemmän oikeutena kuin velvollisuutena. Varusmiespalveluksella eräällä tavalla lunastetaan suomalaisuus. Tämän takia kansainvälisen yrityksen palveluksessa olevan ja pitkään ulkomailla asuneen suomalaisen lapsi saattaa haluta suorittaa varusmiespalveluksen Suomessa ja heillä tulee myös olla oikeus siihen.

”En tuntis itteeni niin suomalaisena, jos mä en ois käynyt, käynyt inttiä. Ja sitt mä otin tän koko paketin”.

*Lainaus ulkomailta Suomeen tulleen henkilön lausahduksesta kirjassa
Tasa-arvoinen turvallisuus, s. 157.*

Siviilipalvelus

Tehtävänäimme ei varsinaisesti ole ottaa kantaa siviilipalvelukseen. Siviilipalveluksen kehittäminen on työ- ja elinkeinoministeriön vastuulla, ja siitä on annettu selkeä tehtävä valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa. Siviilipalvelus on kuitenkin yksi tapa suorittaa asevelvollisuus ja sivuaa olennaisesti työtämme.

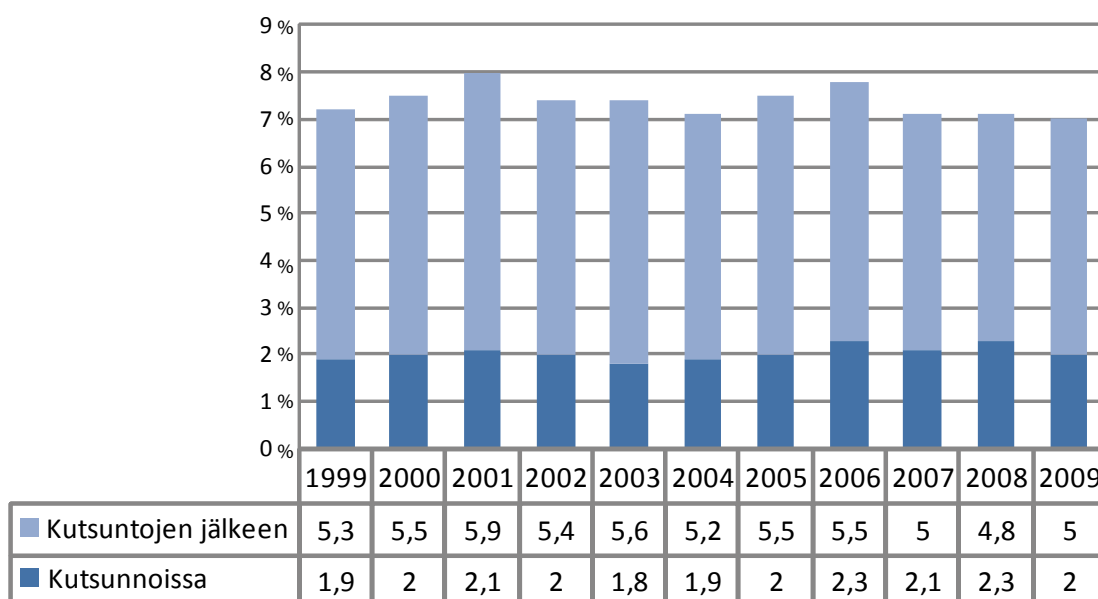
Siviilipalvelukseen hakeutuu vuosittain noin 7 % miespuolisesta ikäluokasta. Kutsunnoissa siviilipalveluksen hakeutuu noin 2 %, ja myöhemmin sinne hakeutuu noin 5 % miespuolisesta ikäluokasta. Määrä on pysynyt samalla tasolla 1990-luvun alkuvuosista lähtien, jolloin luovuttiin vakaumuk-

sen tutkimisesta. Siviilipalvelusjärjestelmää tuntevilta saamamme tiedon mukaan siviilipalvelukseen hakeutuu vakaumuksen takia vain pieni osa. Suurimmalla osalla syy on halu valita elämäntilanteeseen sopiva vaihtoehto.

Siviilipalveluskeskuksen majoituskapasiteetti Lapinjärvellä on 250 paikkaa. Käytännössä koulutuksessa on noin 150 siviilipalvelusmiestä ja muutama nainen kerrallaan 28 päivän mittaisella kurssilla. Sen jälkeen siviilipalveluksen suorittavat menevät 11 kuukauden mittaiseen työpalveluun. Noin 50 siviilipalvelusmiestä eli vajaa 30 % siviilipalvelusmiehistä ei mene työpalveluun lainkaan, vaan jää siviilipalveluskeskukseen. Suurin syy tähän on se, etteivät he halua mennä työpalvelukseen.

Kuva 4.

Siviilipalvelukseen hakeutuminen kutsuntaikäluokasta. Lähde: Pääesikunta.

Kesken varusmiespalveluksen siviilipalvelukseen hakeutuva saa nykyisin varautua odottamaan noin vuoden ennen kuin hän pääsee jatkamaan palvelustaan. Osa asevelvollisista käyttääkin siviilipalvelukseen siirtymistä lykätäkseen asevelvollisuutensa suorittamista. **Kaikkien kannalta olisi parasta, jos siviilipalveluksen voisi aloittaa saman tien aseellisen palveluksen keskeyttämisen jälkeen.** Tämä olisi yksilön kannalta paras ratkaisu, koska hän on varusmiespalvelukseen tullessaan valmistautunut olemaan poissa töistä tai opiskelemasta. Yhteiskunnan näkökulmasta tällöin vältetään myös turha poissaolo työmarkkinoilta tai opiskelemasta.

Kotiin siirtämisen sijaan henkilö siirtyisi suoraan siviilipalveluskeskukseen, jossa hänet peruskoulutuksen jälkeen sijoitetaan yhteiskunnan kriisivalmiuksia tukeviin työtehtäviin. Samalla motiivi siviilipalveluksen valitsemiseen vain siksi, että henkilö haluaa välittömästi kotiin, poistuisi ja järjestely olisi myös muuten tehokas niin yhteiskunnan kuin yksilönkin kannalta. Ennen siviilipalveluksen aloittamista tulisi selvittää, ettei siirtymisen taustalla ole esimerkiksi mielenterveydellisiä syitä tai muita ongelmia. Tavoitteen saavuttaminen vaatii nykyistä tiiviimpää yhteistyötä puolustusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön välillä.

Teetimme siviilipalveluskeskuksessa tutkimuksen, jossa tutkittiin kesä-, heinä- ja elokuussa 2010 siviilipalveluksensa aloittaneiden mielipiteitä. Tutkimukseen osallistui 373 siviilipalveluksen aloittajaa. Varusmiespalveluksen keskeyttäneitä vastaajia näistä

oli 76 henkilöä. Varusmiespalveluksen keskeyttäneistä 47 % oli sitä mieltä, että siviilipalveluksen pitäisi alkaa heti varusmiespalveluksen keskeyttämisen jälkeen ja 53 % piti taukoa varusmiespalveluksen keskeyttämisen ja siviilipalveluksen välillä hyvänä. Lähes kaikki siviilipalvelukseen siirtyneet varusmiespalveluksen keskeyttäjät olivat sitä mieltä, ettei varusmiespalveluksen keskeyttämisen ja siviilipalveluksen alkamisen välisen tauon pituudella olisi ollut vaikutusta keskeyttämiss päätökseen ja siviilipalvelukseen hakeutumiseen.

Varusmiespalvelus tarvitsee toimiakseen rinnalle toimivan siviilipalveluksen. Siviilipalvelusmiesten nykyistä tarkoituksenmukaisempaa ja tehokkaampaa käyttöä tulisi lähteä ratkaisemaan sitä kautta, että selvitetäisiin, millä aloilla olisi hyödyllistä käyttöä siviilipalvelusmiehille. Käyttöä näyttäisi olevan tulevaisuudessa monella alalla työvoimapulan takia. Näitä aloja ovat muun muassa vanhusten hoito, terveydenhuolto sekä opetusalan aputehtävät. Siviilipalvelusta pitäisi kehittää myös yhteiskunnan kriisivalmiuksia tukevaan suuntaan.

TNS Gallupilla teetetty tutkimus osoitti, että enemmistö henkilöstöjohdosta pitää varusmiespalvelusta siviilipalvelusta parempana vaihtoehtona. Mitä suurempi työyksikkö on, sitä suopeammin siviilipalvelukseen suhtauduttiin. Noin kolmasosalle työnantajista ei ollut merkitystä sillä, oliko henkilö suorittanut varusmiespalveluksen vai siviilipalveluksen.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Koulutetaan koko miespuolinen palveluskelpoinen ikäluokka.	Valikoivuus ei toimi. Sodan ajan joukkomäärän takia koulutukseen tarvitaan koko miespuolinen ikäluokka. Saadaan erityisosaajia tarvittaviin tehtäviin.
Kohdennetaan henkilöstöä varusmieskoulutusta antaviin perusyksiköihin.	Varusmieskoulutusta antavissa yksiköissä on vähän kouluttajia ja koulutuskokoonpanot ovat suuret.
Selvitetään mahdollisuudet siirtyä osin neljän kuukauden palvelusaikaan taloudellisen liikkumavaran saavuttamiseksi.	Joukkotuotanto keskittyy operatiivisten joukkojen kouluttamiseen arvokkaalla kalustolla. Tärkeintä kalustoa kuluu koulutuskäytössä. Taloudellista liikkumavaraa ei ole, mikä näkyy muun muassa tärkeimpien joukkojen kertausharjoitusten vähäisenä lukumääränä. Varusmiespalveluksen lyhentäminen on yksi mahdollisuus taloudellisen liikkumavaran luomisessa.
Otetaan asevelvollisen erityisosaaminen ja toiveet entistä paremmin huomioon selvittämällä urasuuntautuminen etukäteen sekä osaamisen kehittyminen reservin aikana. Käytetään varusmiehiä nykyistä enemmän erityisosaamista vaativissa tehtävissä. Koulutetaan erityisosaajia reservinupseereiksi erikoiskursseilla.	Asevelvollisen erityisosaamista ja tulevaa ammatillista suuntautumista ei oteta riittävästi huomioon. Tämä vähentää yksilön motivaatiota sekä jättää osaamispotentiaalia hyödyntämättä.
Muut	
Lyhennetään varusmiespalveluksen kestoja noin kahdella viikolla siten, että kotiutuspäivät ovat ennen juhannusta ja joulua.	Koulutusrytmi on tiivis, saapumiserien välissä ei ole taukoa, eikä palautteen analysointiin ja koulutuksen kehittämiseen jää aikaa.
Vapautetaan henkilö, joka on yhtäjaksoisesti asunut ulkomailla täytettyään 12 vuotta, hänen omasta anomuksestaan asevelvollisuudesta.	Ulkomailla pysyvästi asuvia ei sijoiteta sodan ajan kokoonpanoihin ja heidän matkoistaan tulee puolustusvoimille kustannuksia niin matkalippujen hankinnassa kuin henkilötöyvuosien kautta matkojen järjestelyissä.
Uudistetaan siviilipalvelus. Perustetaan ulkopuolinen työryhmä, jolta voidaan edellyttää rohkeutta arvioida siviilipalvelusjärjestelmää osana laajaa kokonaisuutta ja tarvittaessa ehdottaa merkittäviä uudistustoimia (TEM).	Siviilipalveluksesta ei saada tällä hetkellä kaikkea sitä yhteiskunnallista hyötyä, jota siitä voisi saada.
Selvitetään mahdollisuudet siirtyä siviilipalvelukseen suoraan varusmiespalveluksesta, mikäli henkilö haluaa varusmiespalveluksen aikana siirtyä siviilipalvelukseen (PLM ja TEM).	Siviilipalvelusta käytetään asevelvollisuuden suorittamisen lykkäämiseen, koska siviilipalvelus ei ala välittömästi varusmiespalveluksen keskeyttämisen jälkeen. Henkilö on varusmiespalvelukseen tullessaan myös valmistautunut olemaan poissa töistä tai opiskelemasta. Yhteiskunnan näkökulmasta tällöin vältetään myös turha poissaolo työmarkkinoilta tai opiskelemasta.
Selvitetään, voidaanko yhdeksän kuukauden palvelusajasta luopua kokonaan.	Yhdeksän kuukauden palvelusaika on huono opintojen ja työelämän kannalta, koska kotiutuminen on huhtikuussa tai lokakuussa. Kotiutamisjärjestelyt lisäävät myös joukko-osastojen toiminnan hektisyyttä.

3.3 Naisten osallistuminen

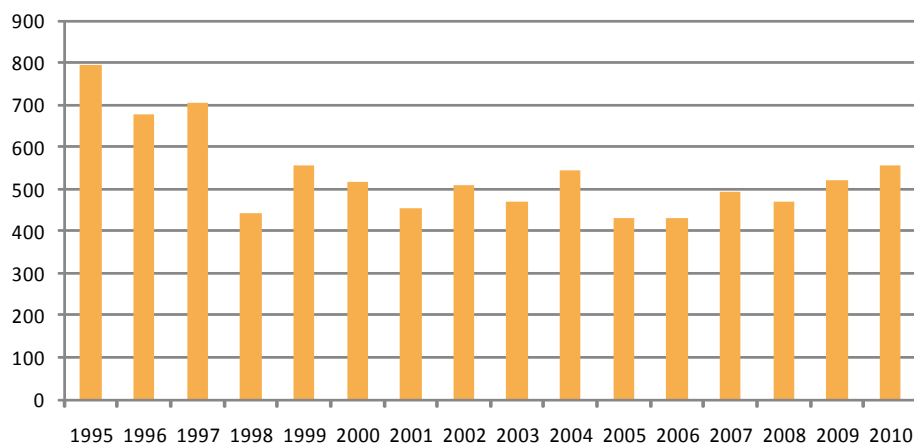
Tasa-arvotietoisuus lisääntyy koko ajan suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikka tänä päivänä yleisesti hyväksytään vain miehiä koskeva asevelvollisuusjärjestelmä, keskusteluun on jo noussut vaatimuksia naisia koskevasta asevelvollisuudesta ja pakollisen asevelvollisuuden poistamisesta miehiltä.

Viime vuosina noin 500 naista on vuosittain hakeutunut suorittamaan naisten vapaaehtoista asepalvelusta. Vuosittain noin 400

naista aloittaa vapaaehtoisen asepalveluksen ja noin 300 suorittaa sen loppuun asti. Naisista siis noin 25 % keskeyttää palveluksen. Nainen voi keskeyttää varusmiespalveluksen ilmoituksellaan 45 ensimmäisen palveluspäivän aikana. Näin tekee vajaa 20 % naisista. Toisaalta palvelukseen loppuun asti suorittavista naisista noin 70 % suorittaa johtajakoulutuksen, jossa kriteerit ovat naisille ja miehille samat.

Kuva 5.

Naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen hakeutuneet. Lähde: Pääesikunta.

”Jos asevelvollisuudella halutaan vaikuttaa positiivisesti kansalaisiin, niin olisi aiheellista laajentaa se naisiakin koskevaksi kansalaisvelvollisuudeksi.

Kaikkien ei tarvitsisi mennä nimenomaan armeijaan, mutta se ei myöskään olisi enää ensisijaisesti miehille (eikä miestenkään odotettaisi menevän oletusarvoisesti juuri asepalvelukseen).

Tällä tavoin voitaisiin lieventää ammattien jakautumista sukupuolittain, kun toisaalta miehen malli muuttuisi ja entistä useammat naiset saisivat kokemusta ei-perinteisistä töistä.

Samalla maanpuolustusvastuun ymmärrettäisiin entistä paremmin kuuluvan kaikille.

Se edistäisi naisten osallistumista maanpuolustukseen ja sitä koskevaan päätöksentekoon ja keskusteluun.”

Lainaus huhtikuun 2010 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Puolustusvoimat ei tällä hetkellä erityisen aktiivisesti houkuttele nuoria naisia suorittamaan vapaaehtoista asepalvelusta. Tähän lie-nee osasyynä se, ettei puolustusvoimat tarvitse lisää varusmiespalvelusta suorittavia. Miespuolinen ikäluokka riittää sodan ajan joukkojen tuottamiseen niihin joukkoihin, jotka voidaan tulevaisuudessa varustaa tar-koituksenmukaisella tavalla.

Palvelukseen hakeutuminen vaatii naisilta aktiivista tiedon etsimistä ja osin juuri tämän on katsottu auttavan motivoituneiden naisten valikoitumista palvelukseen. Tämä ei kuitenkaan mielestämme tuota puolustusvoimien kannalta parasta tulosta. Hyväkuntoiset ja mahdollisesti hyvinkin maanpuolustustahtoiset, mutta myös muualla elämässä aktiiviset nuoret naiset jättä-vät mahdollisesti kokonaan hakematta palve-lukseen. Varsinkin, kun nuorison palvelusmoti-vaatio tukeutuu yhä enemmän yksilöllisiin mo-tiiveihin, ei parhaimmistoa naisista saada suori-tamaan varusmiespalvelusta ilman ajanmukai-sen tiedon levittämistä.

Käytyjen keskusteluiden perusteella **viran-omaiset toivovat naisten määrää lisäävän poliisissa, rajavartiolaitoksessa ja kriisinhal-linnassa**. Koska naisten vapaaehtoisen asepal-veluksen suorittaminen lisää todennäköisyyt-tä hakeutua esimerkiksi poliisin tehtäviin ja on jopa vaatimuksena rajavartiolaitoksen teh-täviin, olisi naisten vapaaehtoisen asepalve-luksen yleistymisellä viranomaisten näkökul-masta selkeitä myönteisiä vaikutuksia.

Erilaisuus lisää organisaation vahvuut-ta. Naisten lukumäärän lisäämisellä voisi olla myönteisiä vaikutuksia puolustusvoimien kult-tuuriinkin. Varusmiesten tasolla kulttuuri-muutosta edesauttaa ja tehokkuutta lisää myös se, että vapaaehtoisen palveluksen suoritta-vat naiset yrittävät parhaansa, jotta pärjäisivät

miesten joukossa ja miehet puolestaan yrittävät, jotta naiset eivät olisi parempia. Naisten tulon vaikutuksia varuskuntaan tulee tutkia. Oletam-me, että naisten tulo varuskuntiin niin ammat-tisotilaiksi kuin varusmiehiksi on parantanut il-mapiiriä. **Näkemyksemme mukaan puolustus-voimien tulee saada palvelukseen ikäluokan pa-ras aines sukupuolesta riippumatta.**

Informaation jakaminen sekä naisille että miehille on aloitettava hyvissä ajoin. Apuna voisi toimia esimerkiksi ajankohtainen nuo-rille suunnattu, ja nuorten maailman tavoit-tava infopaketti. Infopaketti lähetettäisiin luo-tavan asevelvollisen tietojärjestelmän kaut-ta koko ikäluokalle - miehille ja naisille - hei-dän täyttäessään 16 vuotta. Samalla voitai-siin antaa uraohjausta ja tietoa ammattisoti-laan työstä. Nainen vastaisi tietojärjestelmäs-sä, onko hän kiinnostunut suorittamaan nais-ten vapaaehtoisen asepalveluksen tai osallis-tumaan kutsuntoihin, johon vapaaehtoisilla naisilla niin ikään olisi oikeus tulla. Pidämme hyvänä tämän edellä kuvatun internetkutsun-nan pakollisuutta naisille yhteiskunnallisista syistä (katso luku 4.1).

Lisäksi puolustusvoimat voisi tarjota pe-ruskoulujen yläasteen yhteiskuntaopin tun-nille puolustusvoimien edustajaa. Tässä voi-taisiin käyttää hyväksi myös aktiivisia palve-luksen käyneitä tai varusmiespalveluksessa olevia nuoria miehiä ja naisia.

Naisten vapaaehtoisesta asepalvelukses-ta kertovia nettisivuja tulee päivittää ja uudis-taa. Tiedon on oltava totuudenmukaista, jotta naiset voisivat arvioida, sopiiko palvelus heille. Koska varusmiehenä olleita naisia on suhteelli-sen vähän, nuorten naisten on vaikea saada tie-toa palveluksesta toisilta naisilta. Myös väljät suositukset siitä, mitä olisi kyettävä tekemään niin fyysisesti kuin henkisesti eri tehtävissä,

voisivat auttaa. Nuorille naisille on tarjottava lisäksi informaatiota yleisesti naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta ja sotilasurasta, siviili- ja sotilaallisista rauhanturvatehtävistä sekä vapaaehtoisen maanpuolustuksen toiminta- ja kouluttautumismahdollisuuksista.

Kriteerejä eri tehtäviin tulee selvittää entistä paremmin. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla internetkyselyyn liitettävä kysymyssarja, jolla selvitetäisiin muun muassa motivaatiota, kuntoa, tulevaisuuden suunnitelmia ja kiinnostuksen kohteita. Näiden perusteella tietokoneelta saisi esityksiä muun muassa mahdollisesta joukko-osastosta, koulutushaarasta ja kunto-ohjeita.

Asepalvelusta edeltävästä ennakkoterveystarkastuksesta saataisiin vielä suurempi yhteiskunnallinen hyöty, jos ne laajennettaisiin osana kutsuntoja koskemaan myös naisia. Samalla voitaisiin antaa valistusta terveellisistä elämäntavoista. Puolustusvoimilla ei ole tähän tarvetta eikä rahoitusta, mutta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisäämiseksi tämä olisi yksi mahdollisuus. Tällöin terveystarkastukset olisi koordinoitava kouluterveydenhuollon kanssa siten, ettei tule turhia päällekkäisiä tarkastuksia. Naisten lääkärintarkastuksesta aiheutuisi vajaan kahden miljoonan euron lisäkustannukset vuosittain.

Nykyinen naisten valintatilaisuus on hyvä, koska siellä on riittävästi aikaa haastatella ja antaa ohjeita vapaaehtoiseen asepalvelukseen hakeutuvalle. Näkisimme, että myös miehiä koskevien kutsuntojen tulee olla sellaiset, että henkilökohtaisessa haastattelussa olisi hiukan enemmän aikaa keskustella varusmieheksi tulevan kanssa. Liukuhihnamentaliteetti ei ole kenenkään etu. Naiset maksavat itse ennakkoterveystarkastuksestaan samalla tavalla kuin miehet maksavat itse hakiessaan puolus-

tusvoimien vapaaehtoiisiin erityistehtäviin. Ennakkoterveystarkastuksen tulee olla myös naisille maksuton.

Naisten vapaaehtoiisiin kutsuntatilaisuuksiin voitaisiin tarvittaessa niiden osalta, jotka eivät suorita naisten vapaaehtoista asepalvelusta, liittää 2 - 3 viikkoa kestävä vapaaehtoinen turvallisuuskoulutus, mikäli yhteiskunnan tarve niin edellyttää. Koulutusta voitaisiin hyödyntää myös varusmiespalvelusta suorittamattomien miesten koulutuksessa. Turvallisuuskoulutus keskittyisi yhteiskunnan varautumisen ja arjen turvallisuuteen liittyvien tietojen ja taitojen vahvistamiseen.

Turvallisuuskoulutus voitaisiin toteuttaa vapaaehtoistoimijoiden, kuten Naisten Valmiusliiton, ja viranomaisen, esimerkiksi aluehallintovirastojen yhteistyönä. Se voitaisiin toteuttaa intensiivikurssina varuskunnissa niissä maakunnissa, joissa varuskunta on mielekkäiden kulkuyhteyksien päässä ja varuskunnalla on resursseja ottaa naiset vastaan. Elämäntilanteiden takia kursseja pitäisi järjestää 2 - 4 vuodessa. Vaihtoehtoisesti koulutus voitaisiin järjestää viikonloppu-/iltakoulutuksena oppilaitosten tiloissa. Tällöin majoituskustannukset poistuvat, mutta matkustuskustannukset lisääntyvät. Koulutus voisi ajoittua noin vuoden ajanjaksolle.

Kannatamme ajatusta, että työelämässä olevien naisten osallistumista naisten vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan tuetaan. Nykyisin naisten osallistuminen vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan vaatii valitettavan usein vapaiden ja lomapäivien käyttöä. Esimerkiksi alueelliset maanpuolustuskurssit tulisi nivoa uuteen järjestelmään siten, että naisten osallistuminen vapaaehtoisjärjestön edustajana olisi tasa-arvoista asevelvollisiin verrattuna.

Taulukko 5. Naisten turvallisuuspalveluskoulutuksen esimerkinomainen sisältö

1. viikko: Arjen turvallisuus	2. viikko: Häiriötilanteisiin varautuminen	3. viikko: Toiminta poikkeusoloissa
• Hätäensiapu • Kodin turvallisuus, kotivara • Tapaturmien ehkäisy • Alkusammutus ja tulen käsittely • Kriisinkestokykyyn vaikuttavat tekijät ja niiden vahvistaminen • Toiminta onnettomuustilanteessa • Katuturvallisuus • Lähisuhdeväkivalta ja päihhteiden ongelmakäyttö turvallisuushaasteena • Liikenneturvallisuus • Tietoturvallisuus • Suunnistus- ja maastotaidot • Liikkuminen vesistöillä kesällä ja talvella • Matkailuturvallisuus • Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus ja järjestötoiminta	• Yhteiskunnan valmius ja varautuminen, lainsäädäntö • Kunnan varautuminen • Kansalaisen toiminta häiriötilanteissa • Suuronnettomuudet ja teknisten rakenteiden häiriöt • Johto ja vastuut häiriötilanteissa • Kriisiviestintä • Väestönsuojelu • Toimijat ja palvelujärjestelmät (kunta, seurakunta, järjestöt ja elinkeinoelämä)	• Viranomaisten tehtävät ja valtuudet poikkeusoloissa • Turvallisuuspolitiikka • Sotilaallinen maanpuolustus

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Säilytetään varusmiespalvelus vapaaehtoisena naisille. Jaetaan etukäteisinformaatio varusmiespalveluksesta kaikille nuorille (naiset ja miehet) ja parannetaan naisten mahdollisuutta saada netin kautta tietoa naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta. Naiset osallistuvat internetkutsuntoihin ja vapaaehtoiset naiset voivat osallistua kuntakutsuntaan miesten mukana. Ennakkoterveystarkastus on naisillekin maksuton.	Miespuolinen ikäluokka riittää sodan ajan joukkojen tuottamiseen niihin joukkoihin, joita on varaa varustaa. Informaation lisäämisellä tuetaan naisia hakeutumaan varusmiespalvelukseen ja vapaaehtoiseen maanpuolustustyöhön. Nykyisin palvelukseen hakeminen vaatii naisilta aktiivista tiedon etsimistä. Naiset joutuvat mak samaan ennakkoterveystarkastuksista, mutta miehille tarkastus on ilmainen.
Muut	
Tuetaan työelämässä jo olevien naisten osallistumista naisten vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan niin, että vapaaehtoisjärjestöjen edustajat rinnastetaan muuhun maanpuolustustyöhön (vrt kertausharjoitus).	Nykyisin naisten osallistuminen vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan vaatii vapaiden ja lomapäivien käyttöä.

3.4 Muiden viranomaisten tukeminen ja kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallinta

Muiden viranomaisten tukeminen

Muut yhteiskunnan turvallisuudesta vastaavat viranomaiset, kuten esimerkiksi poliisiviranomaiset ja pelastusviranomaiset, ovat mitoittaneet organisaationsa yhteiskunnan riskien mukaisesti. Nämä jokapäiväiset tehtävät valmistaudutaan hoitamaan jo normaalioloissa olemassa olevilla resursseilla. Tarvittaessa poliisiviranomaiset, pelastusviranomaiset ja rajaviranomaiset saavat lisäresursseja virka-apumenetelyn kautta puolustusvoimilta.

Puolustusvoimat antaa virka-apua muille viranomaisille, kun näiden omat voimavarat ovat tilanteeseen nähden riittämättömät. Muita viranomaisia tuetaan noin 500 kertaa vuodessa.

Puolustusvoimilla on runsaasti sellaista materiaalia ja osaamista, jota ei valtion talouden kannalta ja päällekkäisyyksien välttämiseksi ole tarkoituksenmukaista hankkia muille hallinnonaloille. Esimerkiksi panssaroidut miehistönkuljetusajoneuvot ovat sellaisia, joita poliisi joskus tarvitsee, mutta poliisin ei näitä kalliita välineitä kannata hankkia, koska niitä voi puolustusvoimilta lainata.

Varusmiesten tai reserviläisten käyttö tulee kyseeseen tehtävissä, joissa asevelvollisille ei aiheudu vaaraa. Ammattisotilaat vastaavat vaativista virka-aputehtävistä. Yhteiskunnan kannalta asevelvollisuus tarjoaa kriisitilanteissa halvan vaihtoehdon auttaa vaativassa paljon miestyövoimaa vaativassa tilanteessa. Varusmiehille soveltuvia virka-aputehtäviä ovat esimerkiksi alueen eristäminen erilaisissa onnettomuustilanteissa, kadonneiden henkilöiden etsiminen, öljytuhojen siivoaminen ja suurten tilaisuuksien turvallisuusjärjestelyt, kuten MM-kilpailut, Etyj-kokoukset, EU-huippukokoukset ja merkitävät valtiovierailut Suomeen.

Puolustusvoimat ylläpitää luetteloa virka-apuun käytössä olevista resursseista. Haaste muiden viranomaisten tukemisen kannalta on lähinnä toimintavalmiusajassa. Osa virka-avusta saadaan nopeasti liikkeelle virka-aikana, mutta virka-ajan ulkopuolella viivettä tulee. Sen sijaan pitkäkestoiseen virka-apuun puolustusvoimilla on hyvät mahdollisuudet. Nokian vesikriisi oli hyvä esimerkki puolustusvoimien antamasta pitkäaikais-

”Maakuntakomppaniat ovat juuri oikea ja sopiva organisaatio erinäisiin virka-aputehtäviin. Halukkaat, valveutuneet asevelvolliset liittyvät ja saavat tarvittavan koulutuksen.”

Lainaus huhtikuun 2010 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

ta virka-avusta. Puolustusvoimilla oli tähän tilanteeseen tarvittavia vedenpuhdistusvälineitä, vesiastioita sekä työvoimaa.

Yhteiskunnan kriisivalmiuksien kannalta asevelvollisille koulutetaan hyviä kansalaistaitoja, joista muutkin viranomaiset hyötyvät. Näitä ovat ensiaputaidot, alkuammutustaidot sekä erätaidot. Kriisinhallintakoulutus ja sotilaspoliisitaidot palvelevat suoraan poliisin tarpeita. Niissä opitaan taitoja, kuten esimerkiksi kohteen suojaus, etsintä, henkilösuojaus, vartiointi ja partiointi, joita poliisi tarvitsee. Myös muu varusmieskoulutus, kuten esimerkiksi aseenkäyttö, partiointi ja vartiopalvelu, on poliisin ammatin kannalta hyödyllistä. Muiden viranomaisten näkökulmasta yhteiskunnan kokonaisvarautumisen näkökulmaa voisi laajentaa ainakin reservinupseereille. **Reserviupseerikoulussa tulee olla oppitunti, jolla selvitetäisiin tuleville johtajille ja yhteiskunnallisille vaikuttajille yhteiskunnan kokonaisvarautumisen periaatteet.**

Asevelvollisuus on muille viranomaisille hyvä rekrytointikanava. Muun muassa monet vapaaehtoisen asepalveluksen suorittaneet naiset ovat hakeutuneet poliiseiksi. Rajavartiolain mukaan ahvenanmaalaisia lukuun ottamatta naisten vapaaehtoinen asepalvelus on edellytys naispuolisilta rajavartijan tehtävään. Varusmiespalveluksen suorittaneet on moneen kertaan seulottu, heidän taidoistaan ja ominaisuuksistaan syntyy kouluttajille hyvä kuva. Palvelustodistus ja sotilaspassi antavat muille viranomaisille mahdollisuuden todeta 6 - 12 kuukauden aikana koeteltu kansalaiskunto. Kutsuntatilaisuus sekä varuskunnassa tapahtuvat yhteistilaisuudet muiden viranomaisten kanssa ovat myös keino rekrytoida henkilöstöä muiden

viranomaisten palvelukseen. Menettelytapa voisi olla sellainen, että muut viranomaiset esittelevät toimintaansa kutsuntojen ohessa omilla infopisteillään. Kutsuntojen uudistamiseen palataan luvussa 4.1.

Muita viranomaisia ja yhteiskunnan kokonaisvarautumista voidaan asevelvollisuusjärjestelmällä myös tukea nykyistä tehokkaammin, kehottamalla asevelvollisia hakeutumaan aktiivisen sijoitusajan jälkeen muiden viranomaisten, kuten kuntien varautumisorganisaation, poikkeusolojen organisaatioon ja vapaaehtoistoimintaan. Kuntien organisaatioihin tarvitaan noin 85 000 henkilöä, joista 10 - 20 % on kuntien omaa henkilöstöä. Loput on koulutettava muista kuin kuntien työntekijöistä. Uuden pelastuslain mukaan (valmisteilla) pelastuslaitoksille tulee uusia vastuita kuntien varautumissuunnitelmien laatimisessa. Kuntien varautuminen on nykyisin kirjavaa. Pelastuslaitokset alkavat monessa kunnassa organisoida varautumista.

Kunnat varaavat itse tarvitsemansa henkilöstön poikkeusolojen organisaatioonsa. Mitään keskusrekisteriä ei ole, joten kokonaiskuvaa varautumisen tasosta ei ole ja tietämys on kunnilla itsellään. Esimerkiksi kuntien kehitteillä oleva palvelukeskus voisi toimia keskeisenä tahona, joka ottaisi tehtäväkseen koota valtakunnallisen varautumisen keskusrekisterin. Tämä poistaisi päällekkäisvarauksia ja selkeyttäisi kokonaisvarautumisen kenttää.

Kuntia ja pelastuslaitoksia voidaan informoida siitä, että henkilöstöä vapautuu sodan ajan sijoituksen jälkeen heidän käyttöönsä. Yksi hyvä toimintamalli voisi olla sellainen, jossa asevelvollinen saa sodan ajan sijoituksesta vapautuessaan tiedon asiasta. Samalla

häntä kehoitetaan hakeutumaan muihin poikkeusolojen organisaatioihin. Pelastuslaitosten/kuntien nettisivuilla voisivat olla ne poikkeusolojen organisaation tehtävät, joihin kaivataan henkilöä. Tällöin asevelvollisella olisi helpompi hakeutua hänelle sopivaan tehtävään sodan ajan sijoituksen päättyessä. Nykyisin hakumenettelyä ei ole käytössä. Julkistamalla tehtävät hakuun lisätään asevelvollisen motivaatiota hänen saadessaan itse vaikuttaa siihen, mihin poikkeusolojen tehtävään hän tulee valituksi. Tähän palataan luvussa 4.6.

Pelastuslaitokset voisivat myös kertoa toiminnastaan ja yhteiskunnan varautumisesta. Varuskuntien kanssa voitaisiin järjestää yhteisiä näytöksiä, joissa arjen turvallisuutta opetettaisiin tietoisuudella (alkusammutus, ajoneuvopalon sammutus, kansalaistaidot). Tällöin pelastuslaitokset voisivat kertoa tehtävistä, joihin kaivataan henkilöitä sodan ajan sijoituksen päättyttyä.

Puolustusvoimat harjoittelee jo nykyään paljon yhteistyössä erityisesti poliisin, pelastuslaitoksen ja rajavartiolaitoksen kanssa. Normaaliolojen häiriötilanteiden harjoittelussa muidenkin viranomaisten ottaminen

mukaan harjoituksiin on selvitysryhmän mielestä kannatettavaa. Esimerkiksi monen viranomaisen väliset harjoitukset lisäävät toistensa toiminnan ymmärrystä ja käsitystä yhteiskunnan kokonaisvarautumisen haasteista. Tähän toimintaan voisi luontevasti yhdistää vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen toimintaa.

Asevelvollisuus tuottaa yhteiskunnan kannalta tietoa, jotka lisäävät turvallisuutta. Muun muassa tieto turvallisuusriskien kilöstä on valmisteilla olevan lain mukaan mahdollista luovuttaa poliisille. Poliisi tarvitsee tätä tietoa muun muassa myöntäessään aseiden hankkimislupia. Poliisin ja puolustusvoimien välillä tulisi voida vaihtaa tietoja mahdollisimman joustavasti, mielenterveystiedot mukaan lukien. Jos jonkun varusmiespalvelus on keskeytetty sen takia, että hän on turvallisuusuhka, poliisin tulisi saada tästä tieto. Yksilönsuojan on väistytävä yhteiskunnan turvallisuuden tähden. Suurin ongelma on mielenterveystietojen välittymisessä viranomaiselta toiselle. Tätä tiedonvälitystä tulisi edelleen parantaa. Tähän ongelmaan palataan luvussa 5.1.

Kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallinta

Asevelvollisuusjärjestelmän etuina ammattiarmeijaan ovat henkilöstön korkeaa laatua edistävä laaja rekrytointipohja, monipuolisen siviiliosaamisen hankkineet varusmiespalveluksen suorittaneet reserviläiset sekä henkilöstön korkea sivistystaso ja motivaatio. Asevelvollisuusjärjestelmä mahdollistaa myös kansainvälisessä koulutuksessa olevien varusmiesjoukkojen mahdollisuuden harjoitella työvoimakustannusten näkökulmasta edullisesti. Kansainvälinen sotilaallinen kriisinhallinta tarjoaa mahdollisuuden hyödyntää asevelvollisten monikulttuurista taustaa ja osaamista kriisinhallintajoukoissa. Suomalaisilla onkin kriisinhallinnassa hyvä maine ja suomalaisiin luotetaan.

Operaatiot ovat viime vuosina muuttuneet yhä vaativammiksi. Samalla kriisinhallintatehtävissä olevan henkilöstön lukumäärä on vähentynyt noin 500 henkilöön. Kriisinhallintatehtävät ovat muuttuneet sen luonteisiksi, että niissä tarvitaan myös kykyä yhteiskunnan jälleenrakentamiseen. Reserviläisten siviilitausta ja osaaminen tuovat toimintaan uudessa ympäristössä varmuutta ja rohkaisevat soveltamaan enemmän kuin ammattiarmeijan kaavamaiseen sotilaalliseen toimintaan tottuneet sotilaat. Soveltamista vaativia haastavia tilanteita tulee kriisinhallintaoperaatioissa eteen usein. Myös asevelvollisuuden kautta tuotetun joukon toiminta siviiliosapuolten kanssa on luontevampaa kuin ammattiarmeijan.

Asevelvollisuusarmeija on haasteen edessä taistelukokemuksessa sekä taistelukyvyssä verrattuna ammattiarmeijaan. Olemme

kuulleet niiltä sotilailta, jotka lähtivät varusmiespalveluksen jälkeen Afganistaniin kriisinhallintatehtäviin, että sotilaan perustaitoja tulisi harjoitella nykyistä enemmän. Tämän takia asevelvollisten kouluttamisessa tulisi korostaa nykyistä enemmän esimerkiksi aseenkäyttöä sovelletuissa tilanteissa.

Pidämme naisten osallistumista kriisinhallintaoperaatioihin tarpeellisenä. Monet kriisinhallintatehtävät sisältävät taistelutehtävien sijaan neuvotteluja, yhteiskunnan jälleenrakentamista ja yhteyksien luomista ja ylläpitämistä paikallisen väestöön. Paikallisten pitkään alueella eläneiden naisten kautta saa paljon tietoa, mutta heidän kanssaan voi monissa tapauksissa luontevasti keskustella vain toinen nainen. Toisaalta on paikkoja, joissa naisten on vaikea toimia alueella vallitsevien uskontoon perustuvien näkemysten takia. Fyysisenä perusvaatimuksena kaikille on sukupuolesta riippumatta se, että kykenee kantamaan/siirtämään haavoittuneen taistelijaparinsa suojaan noin 300 metrin matkan. Tämä asettaa rajoitteita kansainväliseen kriisinhallintaan valittaville.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Kehitetään keskitetty henkilöiden varausrekisteri, jossa on muiden viranomaisten poikkeusolojen tehtävät (SM).	Muilla viranomaisilla ei ole keskitettyä poikkeusolojen tehtävien varaamisrekisteriä, joten kokonaiskuvaa varautumisen tasosta ei ole.
Muut	
Parannetaan tiedonvälitystä eri viranomaisten välillä siten, että poliisiviranomainen saa halutessaan tietoja turvallisuusriskihenkilöistä.	Turvallisuusriskihenkilöiden tietoja ei saa luovuttaa poliisiviranomaisille.
Laitetaan pelastuslaitosten ja kuntien internet-sivuille tieto avoinna olevista poikkeusolojen organisaatioiden tehtävistä, joita reserviläiset voivat hakea (SM).	Kunnilla on lukuisia poikkeusolojen tehtäviä, joihin tarvitaan henkilöstöä. Tehtävistä ei ole helposti saatavilla tietoa. Reserviläistä motivoisi, jos hän voisi itse hakeutua muiden viranomaisten poikkeusolojen tehtäviin.
Lisätään reserviupseerikurssille oppitunti, jolla käsitellään yhteiskunnan kokonaisvarautumisen periaatteita.	Yhteiskunnan kokonaisvarautumisesta ei anneta opetusta varusmiehille.

”Suomesta löytyy jo nyt maailman parhaimman ammattitaidon, motivaation ja puolueettoman asenteen omaava reservi sekä ammattisotilaat jotka osallistuvat mahdollisuuksien mukaan kansainväliseen toimintaan. Ei tätä voi juuri paremmin enää hyödyntää. Enempää rahaa tuohon toimintaan ei ole Suomesta tarpeen laittaa.”

Lainaus toukokuun 2010 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

4. Yksilön motivaatio

Tiivistelmä

Asevelvollisuusjärjestelmän yhtenä peruskivenä ja toimivuuden edellytyksenä on se, että yksilö kokee asevelvollisuuden mielekkääksi. Mielekkyyttä voidaan parantaa monilla pienillä teoilla ja tavoilla. Varusmiehen ja reserviläisen näkökulmasta arkipäivän perusasioiden on oltava kunnossa, jotta asevelvollisuus säilyttää arvostuksensa.

Yhteiskunnassa ja yksilöiden valmiudessa on tapahtunut viime vuosina suuri muutos. Varusmiesten fyysinen kunto, maastossa selviytymisen taidot sekä kyky sopeutua nopeasti ulkoiseen kuriin ovat merkittävästi heikentyneet. Toisaalta käsitys toimintaympäristöstä, oppimiskyky, kyky käsitellä palautetta sekä tietotekniset valmiudet ovat kehittyneet. Perinteisten arvojen rinnalle on tullut yksilöllisyyttä korostavia arvoja. Varusmiehet toivovat palvelukselta mieleenpainuvia elämyksiä ja kokemuksia. Asevoimien teknisen kehityksen mukana varusmiesaineuksen muutos on mahdollisuus, jos varusmiesten osamista osataan käyttää tehokkaasti hyväksi. (Katso luku 4.2).

Kutsuntatilaisuus on yhteiskunnallinen mahdollisuus. Siinä tavoitetaan koko miespuolinen ikäluokka viimeisen kerran. Tätä mahdollisuutta tulee yhteiskunnan näkökulmasta hyödyntää nykyistä enemmän eri viranomaisien ja toimijoiden myönteisiä yhteiskunnallisia tavoitteita palvelemaan suuntaan. Kutsuntajärjestelmää on muutettava siten, että tietotekniikan suomia mahdollisuuksia käytetään nykyistä enemmän hyväksi. Koko ikäluokka - nuoret miehet ja naiset - tulee tavoit-

taa jo 16 - 17-vuotiaina. On kehitettävä asevelvollisen tietojärjestelmä, jolla kerätään perustietoa ikäluokasta. Nuorten erityisosaaminen ja toiveet tulee ottaa mahdollisimman hyvin huomioon. Asevelvollisuudesta annettavan ennakkoinformaation tulee olla nykyistä laajempaa. Tiedon jakamisessa tietojärjestelmällä on suuri merkitys. Varuskunnissa tulee järjestää avointen ovien päiviä. Ensimmäisen palvelusviikon päätavoitteena on edelleen oltava sopeutuminen varuskuntaelämään. (Katso luku 4.1).

Varusmiehillä tulee olla mahdollisuus antaa rakentavaa palautetta myös negatiivisista asioista. Ryhmänjohtajien koulutus ja asenne ovat avainasemassa toimintakulttuurin muuttamisessa yksilöä motivoivampaan suuntaan. Suorituskykymittareita on kehitettävä ja koulutusta on elävöitettävä simulaattoreilla. Puolustusvoimissa on rohkeasti kehitettävä erilaisia palkitsemis- ja motivaatiokeinoja. Kaikille tulee palveluskelpoisuusluokasta huolimatta olla motivoivaa tekemistä. Varusmiehille tehtäviä kyselyitä on kehitettävä ja näiden kyselyiden tuloksia on käytettävä hyväksi toimintatapamallien kehittämisessä. (Katso luku 4.2).

Varusmiesten taloudellisia etuja on parannettava. Tämä on sitä tärkeämpää, mitä enemmän palvelusajat eriytyvät. Pitkiä palvelusaikoja tulee motivoida selkeillä taloudellisilla kannustimilla, jotta niihin on riittävästi päteviä halukkaita. Näitä kehitettäviä kannustimia ovat päiväraha ja matkauudistus siten, että kaikki kotimaan lomamatkat ovat

ilmaisia. Näistä päivärahalla on suurin vaikutus palvelusmotivaatioon. Muita mahdollisia kannustimia ovat varusmiespalveluksen lukeminen osaksi eläkeaikaa sekä veroetu. (Katso luku 4.3).

Varusmiespalvelus on nivottava osaksi elinikäistä koulutusjärjestelmää. Varusmiesaikaisen koulutuksen sisältöä on kehitettävä mahdollisuuksien mukaan yhdessä siviilipuolen oppilaitosten ja toimijoiden kanssa, jotta korvaavuuksia varusmiesaikaisista suorituksista voidaan hyväksilukea. Tämä poistaa turhaa päällekkäistä koulutusta ja säästää yhteiskunnan resursseja. Varusmiesaikana saavutetusta osaamisesta on saatava todistus, jossa osaaminen on kuvattu. Työntantajien tietoa varusmiespalveluksen tuottamasta osaamisesta sekä annettavista todistuksista tulee lisätä. Varusmiesjohtajille on avattava mahdollisuus suorittaa yliopistotasoisia opintoja Maanpuolustuskorkeakoulussa. Yliopistojen ja korkeakoulujen pääsykokeiden ajankohtaa tulee aikais-
taa sekä opintojen aloittamista joustavoittaa. (Katso luku 4.4).

Varusmiehille on annettava entistä enemmän vastuuta eri toimintojen johtamisessa. Kouluttajien mielipiteitä on selvitettävä säännöllisillä kyselyillä, jotta heidän motivaatioon voidaan ylläpitää ja koulutusta voidaan kehittää. Tukea tarvitsevat erityisesti nuoret aliupseerit, joiden suhteellinen osuus kasvaa rakennemuutoksen mukana. Joukko-osastoilla tulee olla mahdollisuus palkita hyviä kouluttajia euromääräisellä tulospalkkiolla. (Katso luku 4.5).

Reservistä on pidettävä nykyistä paremmin huolta. Asevelvollisen tietojärjestelmän avulla on saatava aikaan vuoropuhelu puolustusvoimien ja reserviläisen välillä siten, että reserviläinen tietää sijoituksensa ja saa tietoja puolustusvoimien ajankohtaisista asioista ja että puolustusvoimat tietää reserviläisen osaamisen kehitty-
misestä ja toiveista. Osa esikuntien tehtävistä ja erikoistehtävistä tulee laittaa hakuun siten, että reserviläiset voivat hakea tehtäviä. (Katso luku 4.6).

*”Terveen nuoren on aivan turha käydä kutsunnoissa.
Tarvittavat tiedot saadaan muutenkin välitettyä
palveluspaikoista päättävälle. Näin säästetään aikaa, koska
kutsunnoissa suurin osa ajasta menee odottamiseen.”*

Lainaus helmikuun 2010 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

4.1 Kutsuntajärjestelmä

Nykymallin mukaisen perusratkaisun kehittäminen

Nykyiset kutsunnat ovat pitkän kehityksen tulos, jossa puolustusvoimat menee konkreettisesti siihen kuntaan, jossa nuori asuu. Nuoren on helppo osallistua kutsuntaan omassa kunnassa yhdessä kavereidensa kanssa. Samalla puolustusvoimat saa tietoa kunnan ja nuorten olosuhteista ja kunta saa konkreettisen kosketuksen nuoreen miespuolisen ikäluokkaan. Kuntakutsunnat mahdollistavat haluttaessa yhteistyön kunnan eri toimijoiden kanssa. Kutsunnat maksavat vuodessa noin 1,5 miljoonaa euroa, joista suurin osa menee ennakoterveystarkastusmaksuihin.

Nuoret kokevat kutsunnat nykyisellään vanhahtavana. Paraatipuvussa puhuva upseeri, puku päällä oleva kunnan edustaja ja joissain tapauksissa vieläpä pappi avaavat tilaisuuden. Lisäksi paikalla saattaa olla sotilassoittokunta. Tilaisuus jää helposti tämän päivän nuorille etäiseksi.

Kutsuntajärjestelmää tulee uudistaa siten, että ennen varusmiespalvelusta yksilön kiinnostus varusmiespalvelua kohtaan herätetään. Tiedottamista varusmiespalveluksen sisällöstä ja internetin hyväksikäyttöä valintaprosessissa tulee huomattavasti lisätä. Lisäksi nuoria voidaan informoida peruskoulun 7-9 luokilla yhteiskuntaopin turvallisuuspolitiikkaa, ulkopolitiikkaa ja maanpuolustusta käsittelevillä tunneilla varusmiespalveluksen merkityksestä ja sisällöstä. Informaatiotilaisuuksia voidaan myös pitää luki-ossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa kutsun-

tavuonna, jolloin nuorilla on jo monia konkreettisia varusmiespalvelusta koskevia kysymyksiä. Ensimmäisen osan oppitunnista voi si pitää ammattisotilas, jonka jälkeen toisen osuuden pitää kyseisessä koulussa aiemmin opiskellut varusmiespalvelustaan suorittava varusmiesjohtaja. Ammattisotilas kertoisi Suomen sotilaallisen toimintaympäristön ja sen, miksi puolustusvoimia tarvitaan. Varusmiehen esityksen näkökulmana olisivat käytännönläheiset asiat, muun muassa se, mitä varusmiespalvelus fyysisesti nuorelta vaatii. Koulujen runsaan lukumäärän takia tämä ei ole mahdollista kaikissa kouluissa. Tiedon levittäminen edellyttää tehokasta opettajien kouluttamista. Luonteva kohderyhmä on historian ja yhteiskuntaopin opettajat. Tämän palvelun voi myös tuottaa Maanpuolustuskoulutusyhdistys.

Asevelvollisia palvelemaan on kehitettävä internetpohjainen asevelvollisen tietojärjestelmä, jolla koko 16 - 17-vuotiaista ikäluokkaa - sekä naisia että miehiä - lähesytään kertomalla miesten tulevasta asevelvollisuudesta ja naisten mahdollisuudesta suorittaa vapaaehtoinen asepalvelus. Tietojärjestelmän avulla nuori ohjataan perehtymään tietoon, jossa kerrotaan tulevasta asevelvollisuudesta ja varusmiespalveluksen fyysisistä vaatimuksista sekä terveellisten elintapojen merkityksestä. Internet-sivulla voi olla linkkejä muidenkin viranomaisien ja toimijoiden sivuille, joilla kerrotaan muun muassa yhteiskunnan kokonaisvaurautumisesta, opiskelusta ja työelämästä. Nuori saa vastauksia kysymyksiinsä ja tietoa eri palvelusvaihtoehdoista. Samalla kerätään asepalveluksen kannalta tärkeää perustietoa ikäluokasta, jota käytetään hyväksi kutsunnoissa.

Ensimmäisessä vaiheessa tietoa kerätään ikäluokasta. Tietojen perusteella on mahdollista tehdä paljon nykyistä parempia esivaltioja jo ennen varsinaisia kutsuntoja. Samalla yksilön toiveet voidaan ottaa nykyistä paremmin huomioon. Näin haluttaessa voidaan osalle tarjota palveluspaikkaa jo pelkän tietojärjestelmästä kerätyn tiedon ja lähetetyn lääkärintodistuksen perusteella.

Ikäluokkaa koskevasta kutsunnasta on siirryttävä kutsuntoihin, joissa varsinaiseen kuntakutsuntaan tullaan palvelukseenastumisvuosittain palveluksen alkua edeltävänä syksynä. Nykyisin kutsunnoista palvelukseenastumiseen kuluu usein yli vuosi, mikä on liian kauan. Tänä aikana monen elämäntilanne ja terveys-tilanne muuttuu. Tietojärjestelmän perusteella valitut voisivat astua palvelukseen jo 18-vuotiaana, mikä ei ole nykyisin mahdollista. Tämä helpottaisi myös työelämään siirtymistä ja vähentäisi varusmiespalveluksen aiheuttamia välivuosia. Samalla tietojärjestelmällä ja tietojen vaihdolla voidaan myös erityisosaamista hankkiville tarjota mahdollisuus tulla palvelukseen myöhemmin ja jakaa tietoa puolustusvoimien mahdollisuuksista tarjota erityisosaajille oman alansa mukaisia tehtäviä.

Kuntakutsuntoihin tulijoiden tiedot ja toiveet olisivat tietojärjestelmävaiheen jälkeen paremmin tiedossa. Tämä mahdollistaisi sen, että kutsunnoissa henkilöiden kohtaaminen olisi helpompaa ja yksilöllisempää. Aikaa ongelmatapausten käsittelyyn jäisi nykyistä enemmän. Nykyisin varsinkin suurissa kunnissa asevelvollisen henkilökohtaiseen kohtaamiseen ei jää paljon aikaa. Kutsunnoissa kutsuntalautakunnalla on oltava nykyistä enemmän aikaa keskustella asevelvollisen kanssa. Tämä saavutetaan lisäämällä kutsuntalautakuntien lukumäärää tai jakamalla kutsunnat useammalle päivälle. Teetettämämme kyselyn perusteella sillä, pääseekö henkilö haluamaansa joukko-osastoon haluamaan aikana, on suuri merkitys palvelusmotivaatiolle ja maanpuolustustahdolle.

Kutsuntojen tietojärjestelmiä on kehitettävä. Nykyisin kutsunnoissa menee kohtuuttomasti hukkaan resursseja, koska sähköinen asiointi ei ole mahdollista. Kutsunnoissa täytetään monia lomakkeita käsin, joiden saaminen sähköiseen muotoon ja tietokoneelle nopeuttaisi asioiden käsittelyä. Samoin aluetoimistoissa tehtävien päätösten tekemistä helpottaisi tietojärjestel-

”Peilaan ohessa näkemystäni oman lapsemme tarinan kautta. Hän kirjoitti ylioppilaaksi keväällä 2009 ja aloitti armeijan heti heinäkuussa. Koska hän sai ensi yrittämällä opiskelupaikan, joutuu hän siirtämään opiskelun aloitusta vuodella. Kutsunnoissa (syksyllä 2008) hänelle oli esitetty armeijan aloitusajankohdaksi tammikuuta 2010, koska se olisi kuulemma ollut hänen ikäryhmänsä palvelukseenastumiserän ajankohta. Miksi? Tästä hän olisi seurannut opiskelun aloituksen siirtäminen jopa kahdella vuodella. Toisaalta korostetaan työurien pidentämistä molemmista päistä mutta samalla tuetaan pakollista asepalvelusta ja vielä ehdotetaan palvelukseen astumisen siirtämistä opiskelun päättymisestä puolen vuoden päähän.”

Lainaus tammikuun 2010 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta

mien kehittäminen siten, että sähköinen asiointi olisi mahdollista. Tämä edellyttää henkilön sähköistä tunnistamista sekä lääkärintodistusten saamista sähköisesti sotilasviranomaisten käyttöön.

Nykyisin tulevat alokkeat saavat alokasetiedotteen sekä usein kirjeen tulevalta joukko-osaston komentajalta. Moni on kuitenkin nämä ennen palvelukseen astumistaan jo hukannut. Tietojärjestelmissä tieto säilyy. Lisäksi nuoret ovat tottuneet käyttämään tietoverkkoja tiedonhaussa ja päivittäisessä elämässä.

Alkukyselyn mukaan

- 94 % piti vaivattomana saada tietoa varusmiespalveluksesta
- 30 % oli saanut riittävästi tietoa varusmiespalveluksesta
- 23 % oli saanut riittävästi tietoa siviilipalvelusta tai aseettomasta palveluksesta
- 7 % oli saanut tietoa puolustusvoimien esitteestä.

“Minua kiinnostaisi viikko-ohjelmat ja alkukauden läpiviennit, joista ilmenisi ainakin, mitä tapahtuu ja milloin”

Lainaus tammikuun 2010 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Palvelukseen tulevien ennakkoinformaatiota lisää ja kynnystä madaltaa se, jos tulevat alokkeat voisivat tutustua edellisen saapumiserän omaisten päivänä tai valapäivänä tulevaan joukko-osastoonsa. Varuskunnallisten mahdollisuuksien mukaan tämänkaltaista toimintaa tulisi edistää. Vapaaehtoiseen tutustumispäivään osallistumisesta voisi palkita lomapäivällä, jonka saisi käyttöönsä palveluksen aikana. Tutustumispäivänä asevelvollisella olisi mahdollisuus vierailla tulevassa yksikössään, saada konkreettista tietoa läpiviennistä ja viikko-ohjelmista. Tutustumisen ilmapiirin tulisi olla mahdollisimman rento.

Kuntakutsuntatilaisuus on erinomainen tilaisuus tavoittaa syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. Aikalisä -hanke on tästä jo nyt hyvä esimerkki. **Kutsuntoja voisivat yhä useammat viranomaiset ja muut tarpeelliset toimijat käyttää hyväkseen yhteiskunnallisten myönteisten vaikutusten maksimoimiseksi.** Näitä viranomaisia voisivat olla lääkintäviranomaiset ja kolmannen sektorin toimijat (aiheena esimerkiksi päihdevalistus ja ravitsemustieto), liikuntaviranomaiset ja kolmannen sektorin toimijat (esimerkiksi fyysisen kunnon kohottaminen), opetusviranomaiset (esimerkiksi uraohjaus ja koulutusvalinnat), työvoimaviranomaiset (esimerkiksi työllistyminen), poliisi (esimerkiksi rekrytointi ja liikennevalistus) ja pelastuslaitos (esimerkiksi rekrytointi ja omatoiminen suojele).

Sitran julkishallinnon johtamisohjelmassa voidaan pilotoida kutsuntojen käyttämistä alustana kansalaisinfossa siten, että kutsunnat palvelevat eri toimijoiden yhteiskunnallisia tavoitteita. Olemme saaneet kansalaisinfo-ajatukselle laajaa tu-

kea sosiaali- ja terveysministeriöstä, työministeriöstä, opetus- ja kulttuuriministeriöstä, poliisihallinnosta sekä pelastusviranomaisilta ja erilaisilta vapaaehtoisjärjestöiltä. Tähän pilottiin voidaan kytkeä myös kokeilu naisten vapaaehtoisista kutsunnoista, jotta naisten osallistumisen lisäämisestä saataisiin kokemuksia.

Pilotin aikataulu voisi olla

- Syksy 2010: Tavoitteet ja työryhmän kokoaminen (puolustusministeriö, puolustusvoimat, sosiaali- ja terveysministeriö, sisäasiainministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö ja kunnan toimijat)
- Kevät 2011: Pilotin valmistelut
- Syksy 2011: Pilotin toteuttaminen suurehkoissa kunnassa

Vaihtoehtoisia kutsuntamalleja - varuskuntakutsunnat ja kutsuntakeskusmalli

Kutsuntoja voidaan kansainvälisten esimerkkien mukaisesti toteuttaa eri tavalla. Edellä esitetyn mallin lisäksi olemme tarkastelleet varuskunnissa toteutettavia kutsuntoja ja kutsuntakeskusmallia.

Varuskuntakutsunnat

Toisessa tarkastelemassamme mallissa kutsunnat järjestetään varuskunnassa. Tällöin kutsuntaan saapuvat ne palveluskelpoiset, jotka astuvat palvelukseen puolen vuoden kuluttua. Kutsunnat olisivat joulu-tammikuun ja kesä-heinäkuun vaihteessa. Kutsunnat kestäisivät jokaisen osalta kaksi - kolme päivää. Tuleville varusmiehille jaettaisiin maastopuku ja jalkineet. Tänä aikana tehtäisiin terveystarkastus, fyysisen kunnon testit ja annettaisiin tarvittavat rokotukset. Lisäksi esiteltäisiin varusmieskoulutusta ja puolustusvoimien kalustoa. Tilaisuuden päätteeksi annettaisiin palvelukseenastumismääräys sekä ohjeet valmentautumisesta varusmiespalvelukseen seuraavan kuuden kuukauden aikana.

Nykyinen palvelusaikajärjestelmä ei mahdollista kutsuntojen suorittamista varuskunnissa, Joukko-osastoissa ei ole riittävästi tyhjää tiloja, joihin noin 12 000 nuorta voitaisiin ottaa kaksi kertaa vuodessa. Palvelusaikojen lyhentämällä varuskuntiin voidaan tehdä tilaa siten, että siellä mahtuu majoittumaan. Tällöin kahdeksaan joukko-osastoon tulisi ottaa noin 200 nuorta kerrallaan kahdeksi - kolmeksi vuorokaudeksi. Kutsunnat kestäisivät kolme viikkoa, jos kutsunnat järjestetään molempina viikkoina maanantaista lauantaihin. Varuskuntakutsuntamalli edellyttäisi huomattavia lisäresursseja.

Näitä olisivat muun muassa:

- Kutsuntojen ajaksi 6 lääkäriä/joukko-osasto (yhteensä 48 lääkäriä)
- Fyysisen kunnon testaajia 10/joukko-osasto

Varuskuntakutsuntamallin edut olisivat:

- Nuori tutustuu konkreettisesti puolustusvoimiin
- Terveystarkastuksen tasapuolisuus ja korkea laatu
- Rokotukset saadaan ajoissa eivätkä ne aiheuta oireilua varusmiespalveluksen alussa
- Tulolääkärintarkastusta ei välttämättä tarvita enää suurimmalle osalle varusmiespalveluksen alussa
- Varusmiespalvelus voidaan aloittaa nykyistä täysipainoisemmin, koska alussa ei ole enää pääsääntöisesti rokotuksia eikä lääkärintarkastuksia
- Mahdollisuus suulliseen lisäinformaatioon

Varuskuntakutsuntamallin haitat olisivat:

- Varusmiespalveluksen kestoa tulisi lyhentää, jotta varuskuntiin saadaan tilaa kutsunnoille
- Malli rasittaa paljon joukko-osastoja lomaaikana (varustaminen, majoitus, muonitus, testaus)
- Kouluttajille ei mahdollisteta taukoa, jolloin voisi analysoida edellisen saapumiserän koulutustuloksia, suunnitella seuraavan saapumiserän koulutusta sekä pitää lomaa
- Lääkäreiden saatavuus loma-aikoina voi olla ongelma
- Yhteiskuntasidos muun muassa kuntiin ja muihin toimijoihin katkeaa
- Lisäkustannuksia aiheutuu muun muassa lääkäreiden palkkaamisesta, asevelvollisten matkustamisesta, majoituksesta, muonituksesta sekä henkilökunnan ylittöistä joukkotuotannon välissä vähintään 2 miljoonaa euroa vuosittain
- Kotiuttamisia saattaa olla eri aikaan, koska kaikki eivät pääse varusmiespalvelusaikaan laskettavaan kutsuntatilaisuuteen

Kutsuntakeskusmalli

Kolmannessa tarkastelemassamme mallissa kutsunnat järjestetään kutsuntakeskuksissa. Tällöin kutsuntakeskuksen henkilöstö erikoistuisi kutsuntoihin. Suomessa tulisi olla vähintään kaksi kutsuntakeskusta, yksi Keski-Suomessa ja yksi Etelä-Suomessa. Näissä keskuksissa kaksipäiväinen kutsunta olisi rakenteeltaan samanlainen kuin varuskuntakutsunnoissa. Kutsuntaan tulisi molempiin kutsuntakeskuksiin kerrallaan noin 200 nuorta ja kutsuntoja järjestettäisiin maanantaista torstaihin. Toimintaa olisi 40 viikkoa vuodessa. Kutsuntakeskuksilla olisi oman internet-sivut, joilla vastattaisiin asevelvollisten kysymyksiin ja jaettaisiin tietoa.

Tämä edellyttäisi molempiin kutsuntakeskuksiin

- 6 lääkäriä/psykologia
- 6 sairaanhoitajaa
- 2 varusvarastonhoitajaa
- 6 muonitushenkilöä
- 10 testaajaa
- 2 siivoajaa
- Kiinteistöt, joita olisivat toimistotilat, majoituskasarmi 200:lle, ruokala, varusvarasto sekä liikuntahalli.

Henkilöstökustannukset molemmista kutsuntakeskuksista yhteensä olisivat noin 3 miljoonaa euroa ja kiinteistömenot noin 4 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi valittavien matkakuluihin ja päivärahoihin menisi noin 1,5 miljoonaa euroa vuosittain. Tämä malli olisi kolmesta mallista kallein.

Kutsuntakeskusmallin edut olisivat:

- Kutsunta olisi kaikille samanlainen
- Ei rasita joukko-osastoja
- Voidaan tehdä perusteellinen testaus ja antaa informaatiota
- Kutsuntojen aika voidaan valita henkilölle sopivaksi
- Rokotukset voidaan antaa ajoissa
- Lääkärintarkastus olisi kaikille samanlainen ja syntyisi ammattitaito tehdä tarkastuksia
- Erikoisasiantuntemus voidaan keskittää
- Rekrytointi ja informaatio voidaan keskittää

Kutsuntakeskusmallin haitat olisivat:

- Vaatii erillisen organisaation
- Kallis järjestelmä
- Tulisi löytää tilat toiminnalle esimerkiksi tulevana vuosina lakkautettavista varuskunnista
- Kytös kuntiin ja paikallisvaranomaisiin ja muihin toimijoihin heikkenee

Näkemykset kutsuntajärjestelmästä

Varuskuntakutsuntojen keskeisiä ongelmia ovat tilojen puute sekä käytettävissä oleva aika. Kutsuntakeskusmallin keskeinen ongelma on sen suuret kustannukset. **Esitämme pitäytymistä perusteiltaan nykymallisen kaltaisessa kutsuntajärjestelmässä.** Kutsuntajärjestelmää tulee kuitenkin kehittää lisäämällä tietojärjestelmien käyttöä, ennakkoinformaation jakamista sekä pyrkimällä hyödyntämään itse kutsuntatilaisuus koko yhteiskunnan kannalta nykyistä tehokkaammalla tavalla.

Hallinnollisen työn tehostaminen

Kutsuntojen toteuttaminen on aluetoimistojen vastuulla. Ikäluokkaa koskevan kutsunnan lisäksi aluetoimistot järjestävät normaalisti noin kerran kuussa erillisiä tarkastustilaisuuksia, joita kutsutaan aluetoimiston järjestämäksi tarkastukseksi. Näissä tarkastetaan asevelvollisia, joiden palveluskelpoisuudesta ei ole kutsunnoissa saatu varmuutta, joiden palvelus on keskeytynyt ja palveluskelpoisuuden arviointi vaatii lisätutkimuksia tai jotka eivät ole jostain syystä saapuneet varsinaiseen kutsuntatilaisuuteen.

T-luokkaan voidaan määrätä varusmies, joka vaarantaa oman tai muiden palvelusturvallisuuden. Aluetoimistot tarvitsevat käyttöönsä työvälineen, jolla palveluksesta vapautetaan henkilö, joka ei sovellu asepalvelukseen taustansa takia. Esimerkiksi joitain suomalaisia ei tavoiteta, koska he oleskelevat ulkomailla ja ovat etsintäkuulutettuja. Yksi mahdollisuus on väljentää T-luokkaan määrittämisen perusteita siten, että aluetoimis-

to voi määrätä henkilön T-luokkaan myös muun erityisen painavan syyn takia. Tällöin välttyttäisiin näiden henkilöiden tietojen tois-tuvalta turhalta käsittelyltä.

Asevelvollisten palveluskelpoisuusluokkamutoksia pitää voida tehdä tarvittaessa jokaisena työpäivänä hyväksyen myös puhelinkonsultaatio aluetoimiston tarkastuksia hoitavan lääkärin kanssa. Nykyään muutoksia saa tehdä vain kutsunta- ja/tai aluetoimiston järjestäminä tarkastuspäivinä, mikä hankaloittaa ja hidastaa asevelvollisten asioiden hoitamista suurissa kunnissa tarpeettomasti sekä kasaa aluetoimistojen töitä määrääjankohtiin. Nykyisin palveluksen keskeyttäneet varusmiehet saapuvat erilliseen aluetoimiston järjestämään tarkastukseen. Näin tapahtuu silloinkin, kun asevelvollinen on yhtynyt joukko-osaston lääkärin esitykseen palveluskelpoisuusluokkansa muutoksesta E-/C-luokkiin ja joukko-osaston komentaja on lääkärin esityksestä päättänyt palveluksen keskeyttämisestä.

Joukko-osastosta keskeyttämisen takia kotiutettua ei tarvitse määrätä tarkastukseen aluetoimistoon, mutta hänellä on oikeus tulla kuulluksi häntä koskevassa päätöksenteossa. Tämän takia hänelle on nykyisin lähetettävä kutsu tilaisuuteen, mutta kutsua ei tarvitse noudattaa. Lähtökohtaisesti on ohjeistettu, että jos asevelvollinen on joukko-osastossa yhtynyt joukko-osaston ratkaisuun, aluetoimisto lähettää kutsun. Jos hän ei ole yhtynyt joukko-osaston lausuntoon eli palvelus on keskeytetty vasten asevelvollisen tahtoa, asianomainen on määrättävä aluetoimiston tarkastukseen henkilökohtaisesti paikalle.

Hallintotyötä voitaisiin vähentää, jos aluetoimiston ei tarvitsisi kutsua asevelvollista aluetoimiston järjestämään tarkastukseen vahvistaakseen joukko-osaston komen-

tajan päätöksen asiassa silloin, kun asevelvollinen on yhtynyt joukko-osaston ratkaisuun. Tällöin aluetoimisto voisi vahvistaa joukko-osaston komentajan esittämän palveluskelpoisuusluokan muutoksen, eikä asiassa tarvitsisi konsultoida lääkäriä. Nykyinen käytäntö kasaa hallintotoita aluetoimis-

tojen järjestämille tarkastuspäiville. Tämä on vain yksi esimerkki, jossa puolustusvoimissa tehdään turhalta vaikuttavaa hallintotyötä. Tästä kärsii myös asevelvollinen; hän joutuu joskus odottamaan aluetoimiston lopullista päätöstä jopa 2 - 4 kuukautta.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Kehitetään kutsuntajärjestelmää nykyjärjestelmän perusteella siten, että • Rakennetaan asevelvollisen tietojärjestelmä ja kehitetään menettelytapoja siten, että koko 16-17-vuotiaiden ikäluokka (miehet ja naiset) on mahdollista informoida henkilökohtaisesti asevelvollisuudesta ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta. • Käytetään tietojärjestelmää perustietojen keräämisessä ja tiedotusväylänä tuleville varusmiehille. • Siirrytään ikäluokkaa koskevasta kutsunnasta palvelukseenastumisvuosittain tapahtuvaan kuntakutsuntaan. • Mahdollistetaan vapaaehtoisten palvelukseenastuminen 18-vuotiaana.	Kutsuntajärjestelmä on perustoiminnoiltaan hyväksi todettu. Nuoria on informoitava asevelvollisuudesta nykyistä aikaisemmin, modernimmin ja tehokkaammin. Puolustusvoimien tulisi saada valinnoissa tarvittavia tietoja varusmieheksi tulevilta. Tulevien varusmiesten tulisi vastaavasti saada tietoa ja vastauksia kysymyksiinsä nykyaikaisia tietoväyliä hyväksikäyttäen. Kutsunnasta palvelukseenastumiseen kuluu liian pitkä aika, jolloin tapahtuu muutoksia elämäntilanteessa ja terveydessä. 18-vuotiaana ei ole mahdollista aloittaa palvelusta, koska kutsunnat ovat vasta sinä vuonna, jolloin nuori täyttää 18 vuotta.
Pilotoidaan kutsuntojen käyttö nykyistä laajempaan kansalaisinfona siten, että tilaisuuden yhteiskunnalliset vaikutusmahdollisuudet maksimoidaan (PLM, STM, TEM, OKM).	Kutsuntatilaisuus on mahdollisuus tavoittaa koko miespuolinen ikäluokka. Tilaisuutta voidaan hyödyntää myös muiden viranomaisten ja toimijoiden tehtävien täyttämässä, kuten esimerkiksi kansanterveyden edistämässä, syrjäytymisen ehkäisyssä, työllistämässä ja uraohjauksessa.
Muut	
Järjestetään tuleville varusmiehille tutustumispäiviä varuskunnissa.	Konkreettista tietoa varusmiespalveluksesta saadaan ennen palvelukseenastumista vähän. Tieto helpottaa palveluksen aloittamista.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Mahdollistetaan aluetoimistoille palvelukelpoisuusluokkamuutosten tekeminen jokaisena työpäivänä ja tarpeen vaatiessa ilman asevelvollisen henkilökohtaista läsnäoloa. Muutetaan lakia siten, että henkilö on voitava määrätä T-luokkaan myös muun erityisen painavan syyn takia.	Palvelusluokkamuutoksia voidaan tehdä vain aluetoimistojen järjestämissä tarkastuksissa tiettyinä päivinä. Tämä kasaa työtä aluetoimistoissa ja aiheuttaa viivettä asevelvollisen asian käsittelyssä. Asevelvollinen saapuu tilaisuuteen usein turhaan, koska lopputulos voisi olla selvä ilman henkilökohtaista tapaamista. T-luokkaan voidaan nykyisin määrätä henkilö, joka vaarantaa oman tai muiden palveluturvallisuuden. Tämä määritelmä on liian rajoittava, koska osa henkilöistä on ulkomailla etsintäkuulutettuina. Näiden henkilöiden tietojen käsittely toistuvasti kuormittaa turhaan järjestelmää.

”Asepalvelus ei ole ainoastaan palvelusvelvollisuus, vaan se kouluttaa ja opettaa myös joukossa olemista, yhteisöllisyyttä ja pärjäämisen taitoja, joista on ollut hyötyä monessa siviilielämänkin tilanteessa”

Lainaus joulukuun 2009 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

4.2 Varusmiespalvelus

Nuorten miesten ongelmat ja palveluksen keskeyttäminen

Moniongelmaisten nuorten lukumäärän lisääntyminen vaikuttaa palvelukseen hyväksytyjen lukumäärään tulevaisuudessa nykyistä enemmän. Nuorten psyyken lääkkeiden käyttö on kolminkertaistunut kymmenessä vuodessa. Erityisopetuksessa oli vuonna 2008 noin 8 % (47 300) oppilasta. Vaikka peruskoululaisten määrä pieneni, erityisopetuksessa olevien määrä kasvoi edellisvuodesta 1 200 oppilaalla. Eri arvioiden mukaan noin joka viides nuori kärsii jostakin mielenterveyshäiriöstä. Yleisimpiä nuorten mielenterveysongelmia ovat mieliala-, ahdistuneisuus- ja käytöshäiriöt sekä päihteiden aiheuttamat häiriöt. Näistä noin puolet

tarvitsee psykiatrista hoitoa. Osalla mielenterveysongelmaksi luokiteltu vaiva on lievä ja ohimenevä. Osaltaan mielenterveysongelmien kasvaneeseen mielikuvaan saattaa vaikuttaa ennustetta parantavan varhaisen tunnistamisen ja hoidon korostaminen.

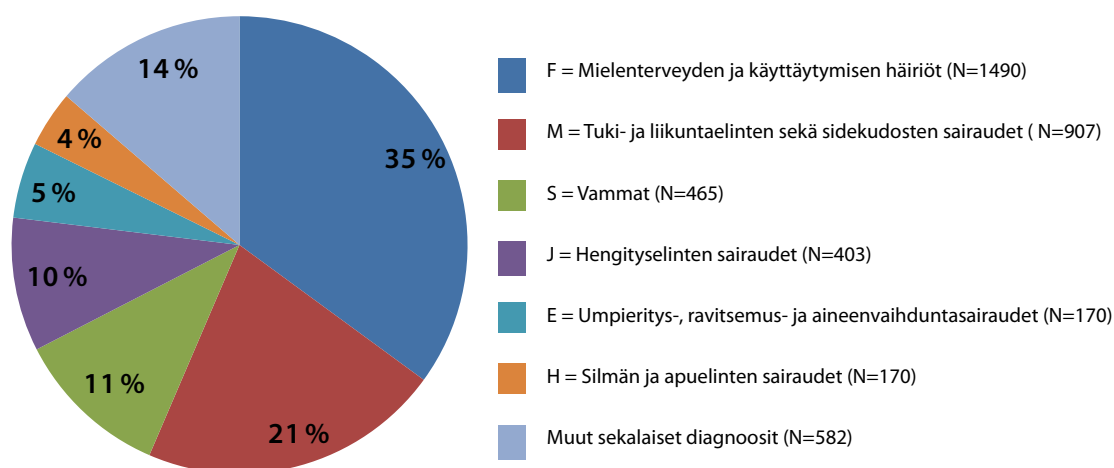
2000-luvulla varusmiespalveluksen on mielenterveyssyistä keskeyttänyt noin 1 500 nuorta vuosittain. Näistä keskeytyksistä vajaa puolet aiheutuu sopeutumishäiriöistä. Sopeutumattomuus ei ole varsinainen mielenterveysdiagnoosi, vaan useimmiten muuttaman kuukauden kestävä ohimenevä reaktiivista masennus- ja ahdistusoireilua. Sopeutumishäiriöistä kärsiviä ei siis voida tavoittaa ennakkoterveystarkastuksissa, joissa käydään tavanomaisesti 1,5 - 2 vuotta ennen palveluksen aloittamista.

Nuorten muiden ongelmien, kuten lihavuuden, lisääntyminen on jo vähentänyt palveluskelpoisten osuutta miespuolisesta ikäluokasta. Tämä on näkynyt siinä, että kutsunnoissa vapautettujen määrä on lisääntynyt ja varusmiespalveluksen aloittaneista yhä useampi keskeyttää palveluksen. Kutsunnoissa joka kymmenes vapautetaan palveluksesta joko kokonaan tai määrääjäksi, noin puolet heistä mielenterveydellisistä syistä. Jo aloitetun varusmiespalveluksen keskeyttää jopa joka viides ja heistä yli kolmasosa mielenterveydellisistä syistä. Muita suurimpia varusmiespalveluksen keskeyttämissyitä ovat tuki- ja liikuntaelinsairaudet (noin 20 % keskeyttäneistä), tapaturmat (noin 10 %), hengityselinten sairaudet (noin 10 %) sekä aineenvaihduntasairaudet (noin 5 %).

Varusmiespalveluksen keskeyttäneiden määrä on noussut tasaisesti vuodesta 2005 alkaen, jolloin keskeytysprosentti oli 15. Vuonna 2009 peräti 20 % varusmiespalveluksensa aloittanut keskeytti palveluksen. Lääketieteellisistä syistä keskeytti noin 15 % ja pääosa lopuista keskeyttäneistä siirtyi siviilipalvelukseen. Keskeyttämisten arvioidaan vähenvän tulevana vuosina, koska puolustusvoimat on tarkentanut terveystarkastusohjetta siten, että henkilön palveluskelpoisuutta arvioidaan koko asevelvollisuusajalle. Kehitys on johtanut siihen, että 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla syntyneistä miespuolisista ikäluokista runsaat 70 % suorittaa varusmiespalveluksen. Vuoden 2010 poistumaennusteiden mukaan poistumaprosentti pienenee vuoden 2009 tasosta. Syynä tähän ovat tiukentunut linja kutsunnoissa sekä puolustusvoimissa käynnistetty toimenpideohjelma, jolla keskeyttämissä pyritään vähentämään.

Kuva 6.

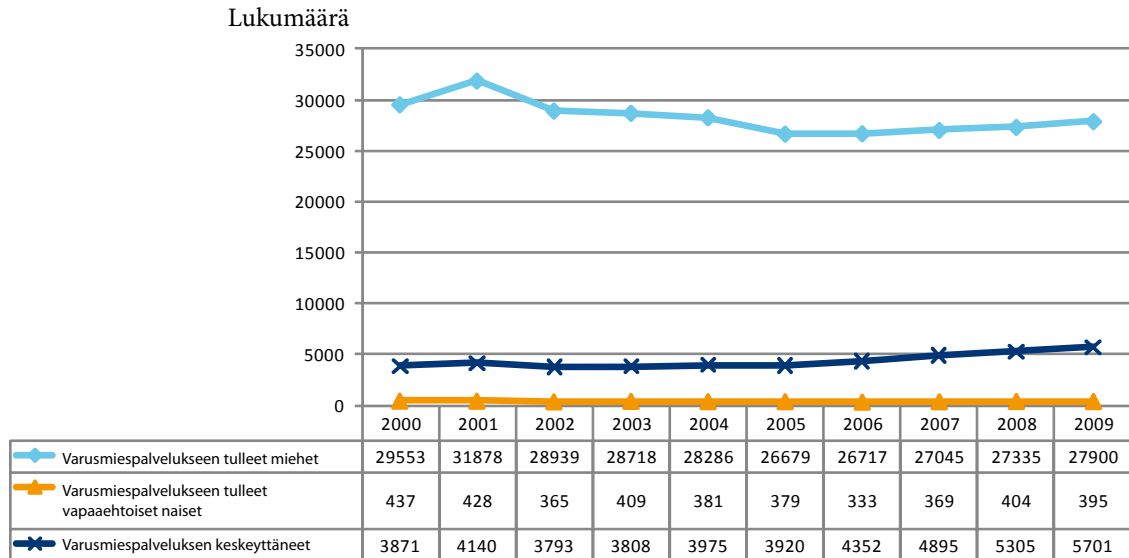
Varusmiespalveluksesta vuonna 2009 lääketieteellisin syin vapautetut. Lähde: Sotilaslääketieteen keskus.

Lääketieteellisin syin keskeyttäneitä yhteensä 4245 (15,2 %).

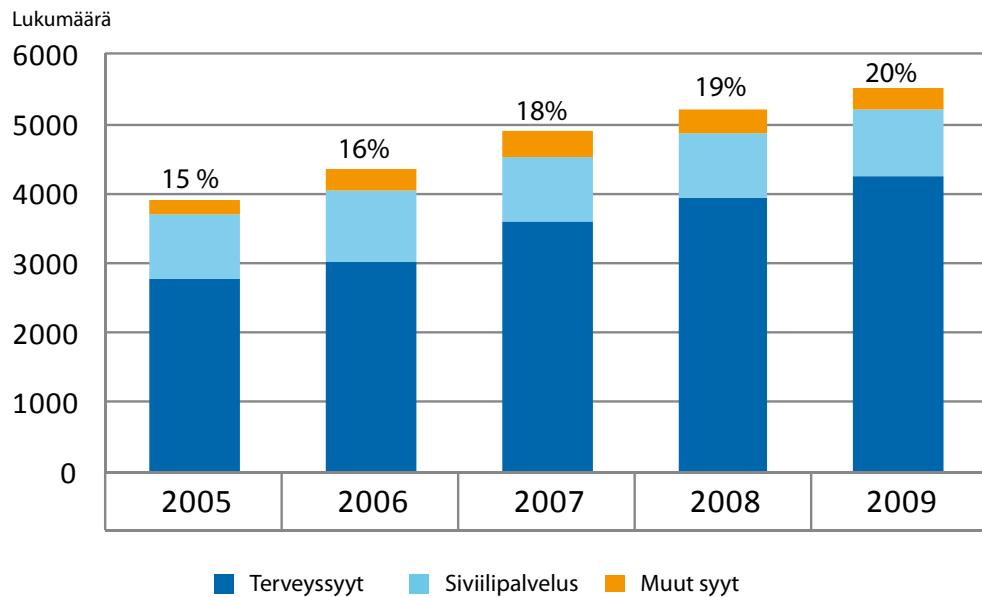
Kuva 7.

Varusmiespalveluksen aloittaneet ja keskeyttäneet vuosina 2000 - 2009. Lähde: Pääesikunta.

Kuva 8.

Varusmiespalveluksen keskeyttämisprosentit. Lähde: Pääesikunta.

Jos 20 % miespuolisesta ikäluokasta keskeyttää varusmiespalveluksen, se tarkoittaa vuosittain 6 000 nuorta miestä. Jos jokainen kertoo asioistaan kolmelle läheiselle, menee viesti keskeyttänyt varusmies mukaan lukien 24 000 henkilölle vuosittain. Kymmenessä vuodessa viesti tavoittaa jo 240 000 suomalaista. Tämän takia keskeyttäjän viemä viesti ei saa olla negatiivinen. Keskeyttämispotentiaalisia tulee rohkaista jatkamaan palvelustaan. Mikäli palveluksen jatkaminen ei ole mahdollista, heille on annettava myönteinen palaute. Tähän myönteisen palautteen antamiseen nuorta sotilashenkilöstöä on valmennettava. Muuten on vaarana, että keskeyttäjä alentaa omilla kokemuksillaan maanpuolustustahtoa.

Perusteluja, sopeutumista ja nousujohteisuutta

Yhteiskunnassa ja yksilöiden valmiudessa on tapahtunut viime vuosina merkittävä muutos. Varusmiesten fyysinen kunto, maastossa selviytymisen taidot sekä kyky sopeutua nopeasti ulkoiseen kuriin ovat merkittävästi heikentyneet. Toisaalta käsitys toimintaympäristöstä, oppimiskyky, kyky käsitellä palautetta sekä tietotekniset valmiudet ovat kehittyneet. Perinteisten arvojen rinnalle on tullut yksilöllisyyttä korostavia arvoja. Varusmiehet toivovat palvelukselta mieleenpainuvia elämyksiä ja kokemuksia. Asevoimien teknisen kehityksen mukana varusmiesaineksen muutos on mahdollisuus, jos varusmiesten osaamista osataan käyttää tehokkaasti hyväksi.

Puolustusvoimien toimintaympäristön ja nuoren maailman välillä on suuri kulu. Tämä korostuu palveluksen alkuvaiheessa, jolloin omassa huoneessaan ennen varusmiespalvelusta nukkunut ja omaan tahtiin herännyt nuori joutuu samaan tupaan noin kymmenen muun vieraan henkilön kanssa. Tarkat säännöt, uuden opettelu ja palautteen saaminen voi olla monelle stressaavaa.

Puolustusvoimat on pehmentänyt varusmiespalveluksen alkua siten, että alussa edistetään sopeutumista ja ennaltaehkäistään keskeyttämisiiä. Pidämme hyvänä, että joukko-osaston komentaja kertoo henkilökohtaisesti varusmiespalveluksen alussa, miksi varusmiespalvelus on tärkeää, ja miksi jokaista tarvitaan. Tässä yhteydessä viitataan Suomen turvallisuusympäristöön, jotta varusmiehet ymmärtävät puolustuskyvyn tarpeellisuuden. Varusmiehet arvioivat mielessään Suomen puolustusvalmiutta ja selviytymistodennäköisyyttä sodassa. Usein nämä perustuvat kuulo- ja huhupuheisiin. On tärkeää, että riittävän ammattitaitoinen ja varttunut upseeri kertoo geopoliittiset faktat ja Suomen turvallisuuspolitiikan perusteet. Myös puolustuskyvyn pitkäjänteisen kehittämisen tarpeellisuus ja suuntaviivat on hyvä kertoa tarvittavan kokonaisymmärryksen saavuttamiseksi. Alustuksen on vastattava kysymykseen: Miksi Suomessa on puolustusvoimat ja asevelvollisuus, johon kuuluu varusmiespalvelus?

Alussa on myös kerrottava, että kaikista mahdollisista motivaatiota heikentävistä tekijöistä on keskusteltava esimiesten kanssa. Monet tapaamamme varusmiehet ovat kertoneet, ettei palautteen antaminen ole helppoa. **Palautteen antaminen myös negatiivisista asioista on tehtävä helpoksi ja sen on**

oltava mahdollisimman luontevaa. Palaute-laatikko tai tietojärjestelmän postilaatikko ovat erinomaisia välineitä palautteen antamisessa. Kaiken toiminnan ja päämäärien on oltava perusteltavissa, jotta alokas ymmärtää, miksi asiat tehdään. Varusmiesten motivaatiota lisääisi se, että peruskoulutuskauden aluksi joku työnantaja tulisi kertomaan omia kokemuksiaan varusmiespalveluksen ja asevelvollisuuden merkityksestä.

Nuori tulee suorittamaan varusmiespalvelusta suurin odotuksin. Alussa palvelus saattaa olla turhauttavaa, koska palveluksessa ei olekaan ennako-odotusten mukaisista mielenkiintoista tekemistä. Alussa ei ammuta, räjäytellä, eikä ajeta taisteluajoneuvoilla. Aluksi oppiminen tapahtuu pienryhmissä ja joukkueissa ryhmäjohtajien ja joukkueenjohtajien johdolla. Nykyistä enemmän tulisi kiinnittää huomiota ryhmäytymistä, yhteisöllisyyttä ja itseluottamusta edistävien tukirakenteiden luomiseen. Sen jälkeen on opittava talon tavoille muodostettava rutiinit, jotka vähentävät stressiä ja helpottavat alun tietotulvan käsittelyä. Vasta sitten, kun joukko on ryhmäytynyt ja osaa toimia sotilasorganisaation tapojen mukaisesti, voidaan opettaa täysipainoisesti uusia asioita.

Opettamisen on oltava käytännönläheistä. Tällöin itse tekemällä, toisen onnistumisista ja virheistä oppimalla ja asioiden kertaamisella päästään haluttuun lopputulokseen nopeammin kuin oppitunnilla istumalla. Kaikessa toiminnassa selkeiden tavoitteiden asettaminen on toiminnan perusedellytys. Selkeät, konkreettiset, henkilökohtaiset ja joukkoa koskevat välitavoitteet tekevät palveluksesta käytännönläheistä ja nousujohteista. Hyvä tapa on esimerkiksi sellainen, että perusyksikön päällikkö aloittaa viikon

henkilökohtaisella lyhyellä perusyksikölle pidettävällä puhuttelulla, jossa kerrotaan viikon oppimistavoitteet ja pääpiirteinen läpivienti. Jokaisen opetustapahtuman alussa on lisäksi kerrottava erikseen, mihin asia liittyy ja mitkä ovat oppimistavoitteet.

Perusyksikön seinällä voisi olla kyvykkyystaulu, josta käy ilmi koulutuksessa tavoiteltava osaamisen taso. Taulussa voisi liikennevaloilla kuvata esimerkiksi viikoittain sitä, miten tavoitteeseen ollaan pääsemässä. Taulussa voisi olla viitteenä myös kahden aikaisemman saapumiserän viikoittain kuvattu edistyminen. Tällöin voidaan verrata, miten oppiminen on kehittynyt aikaisempiin saapumiseriin verrattuna.

Nopeimmin oppivat voidaan ohjata auttamaan ja opettamaan muita, jolloin ryhmänjohtajalla on nopeasti apukouluttajia. Tämä tarjoaa johtamista tukevan varajärjestelmän yllättäviä tilanteita varten. Lisäksi luodaan haasteita myös miehistölle, jotta heidän motivaationsa säilyisi ja vahvistuisi palveluksen aikana.

Kouluttajan tehtävänä on opettaa vaikeimmat asiat ja näyttää esimerkkisuoritus toiminnasta. Kaikkien johtajien tehtävänä on kertoa, mitä tapahtuu seuraavaksi, milloin on tauko, mitä tapahtuu sen jälkeen ja miksi. Koulutuksen tulisi paremmin eritellä ja perustella nuorelle niin varusmiespalveluksen merkitys kokonaisuudessa (muun muassa 2000-luvun uhkakuvat), koulutustavat että yksittäisten harjoitusten toteuttamistapojen syyt ja merkitykset. Kaikella toiminnalla pitää olla jokin merkitys ja se pitää saada varusmiehille ymmärrettävään muotoon. Ammattitaitoa tarvitaan siihen, että erotetaan tärkeät asiat vähemmän tärkeistä sekä luodaan asioille yhteys laajempaan kokonai-

suuteen. Varusmiespalveluksessa tulisi erottaa selvemmin se viitekehys, jossa kulloinkin toimitaan eli onko kyseessä esimerkiksi harjoitus, sodan simulointi, teoria vai vapaa-aika. Varsinainen toiminta ja tauko on selkeästi erotettava toisistaan.

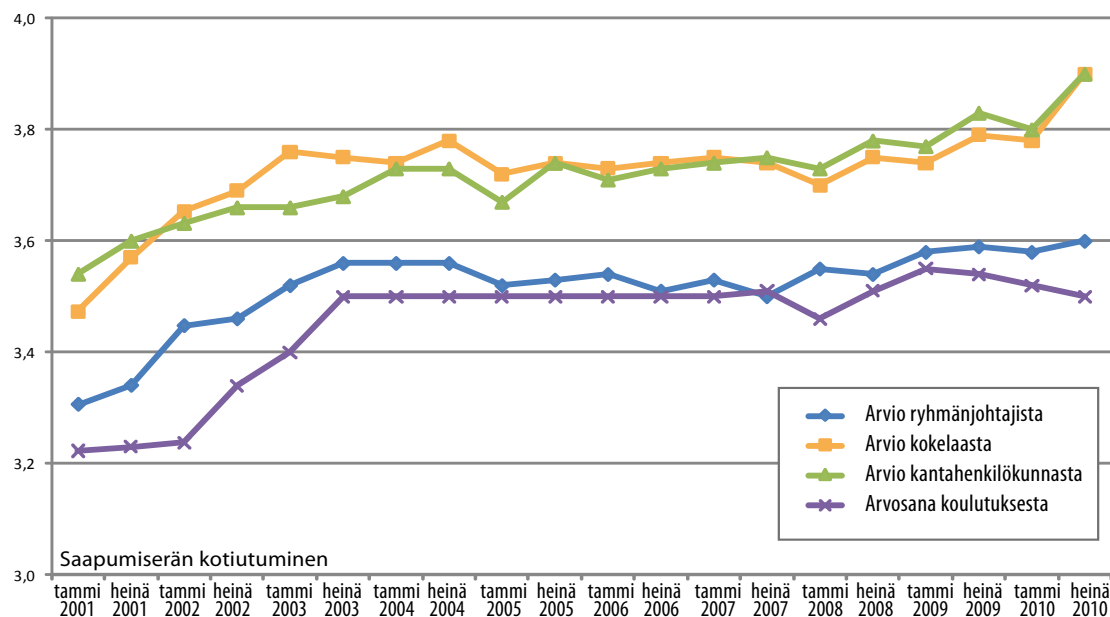
Nuoret ovat pienestä asti tottuneet tekemään valintoja, keskustelemaan valinnoistaan ja käymään kriittistä keskustelua esimerkiksi heille opetettavasta aihealueesta. Nykynuori on myös oppinut, että hänelle selitetään, miksi jokin harjoitus tai toiminto tehdään. Myös puolustusvoimat kohtaa väistämättä ajallemme ominaisen vaateen ilmaista selkeästi toimintojensa tarkoituksenmukaisuuden ja niiden toiminnallisen sisällön. Tähän kuuluu myös sen hyväksyminen, että maailma muuttuu, eikä varusmiespalvelus voi muodostaa muusta yhteiskunnasta irrallaan olevaa linnaketta.

Koulutuksesta tulee karsia turhan tekeminen pois. Epäasiallinen käytös, huutaminen ja päiväpeitteiden viikkaus useaan kertaan ovat jo asioita, joita ei enää sallita kasarmeilla. Vanhojen käytänteiden kitkeminen on kuitenkin haastavaa. Nuoret varusmiehet ovat paljon keskenään, koska kouluttajia ei riitä kaikkialle joka hetki. Tässä kulttuuri-muutoksessa on puolustusvoimissa jo paljon edetty, mutta vielä on tehtävää, jotta varusmies tuntee olonsa tervetulleeksi ja tehtävän toiminnan mielekkääksi. Koulutuskulttuurin muutoksessa ryhmänjohtajien koulutus on ratkaisevassa asemassa. Ryhmänjohtajien koulutukseen on varattava joukko-osaston parhaat voimat, jotta koulutuskulttuuri saadaan pysyvästi modernisoitua. Koulutuskulttuuria seurataan säännöllisillä loppukyselyillä, joissa asteikko on 1 - 5. Koulutusta kehitetään kyselyiden tulosten perusteella.

Kuva 9.

Puolustusvoimien koulutuskulttuurin kehittyminen, asteikko 1 - 5. Lähde: Pääesikunta.

Kyselyyn vastannut keskimäärin 9000 varusmiestä/saapumiserä.

Palveluksen lopulla voidaan pitää tilaisuus, jossa osoitetaan, miten henkilöt ovat kehittyneet sotilaina samalla, kun muistellaan ryhmän keskeisiä saavutuksia palveluksessa ja sen ulkopuolella. Tilaisuus on osa yhteishengen vahvistamista, ja konkreettinen osoitus siitä, miten palveluksesta voi olla hyötyä. Tilaisuudessa voidaan palkita esimerkiksi parhaat fyysisen kunnon parantajat sekä reiluimmat tiimityön tekijät.

Ennen kotiuttamista varusmiehille on kerrottava heidän sodan ajan sijoitus. Lisäksi on korostettava yksikön korvaamatonta asemaa osana puolustusvoimien sodan ajan joukkoja. Kotiuttamispäivän juhlallisuuksiin voidaan mahdollisuuksien mukaan kutsua myös omaiset mukaan, jolloin tilaisuudesta tulee nykyistä juhlavampi.

Koulutuksen mielekkyys ja osaamisen tason mittaaminen

Varusmiestä motivoi se, että hän pääsee käsittelemään oikeita sodan ajan välineitä sekä ampumaan erilaisilla aseilla. Haasteena on se, että ampumatarvikkeet ovat kalliita. Tämän takia koulutuksessa käytettävien harjoitusampumatarvikkeiden ja kovien ampumatarvikkeiden lukumäärää on paine vielä nykyisestä pienentää. Tämä vaikuttaa motivaatiota laskevasti. **Koulutuksen mielekkyys tulee maksimoida erilaisilla simulaattorijärjestelmillä.** Nykyaikaisiin asejärjestelmiin, kuten ilmatorjuntaohjusjärjestelmään, simulaattorit yleensä kuuluvat. Sen sijaan yksittäisen taistelijan monipuolisia palautteen antavia simulaattoreita, kuten esimerkiksi kaksipuolisen taistelun simulaattoreita

(KASI-järjestelmä), on vähän. Simulaattoreiden hankinnasta tulee suuri kertainvestointi, mutta pitkällä aikavälillä niillä voidaan opettaa yksittäistä taistelijaa ja joukkoa toimimaan lähes todenmukaisissa olosuhteissa ja säästää oikeita ampumatarvikkeita ja aseita.

Yhden jalkaväkikomppanian suuruisen osasto tulisi kyetä varustamaan KASI-järjestelmällä jokaisessa joukko-osastossa, jossa koulutetaan varusmiehiä ja reserviläisiä. Yhden jalkaväkikomppanian varustaminen vastaosastoineen kerrallaan maksaa noin kaksi miljoonaa euroa. Kertainvestoinnin lisäksi on varattava 50 % hankintasummasta ylläpitomenoihin järjestelmän arvioidulle 15 vuoden käyttöajalle. Toisaalta simulaattorit säästävät oikeita asejärjestelmiä, kovia ampumatarvikkeita ja ovat ympäristöystävällisiä.

Joukon sotakelpoisuuden arviointi ja suorituskyvyn mittaaminen on haasteellista. Suorituskyvyn arvioi usein joukon oma kouluttaja. Pitkän kouluttajakokemuksen hankkineella kouluttajalla saattaa olla hyvä käsitys siitä, mitä joukon on osattava. Hänen arvionsa perustuu usein vertailuun. Hän pohtii, miten edellinen saapumiserä onnistui vastaavassa tilanteessa. Absoluuttiset joukon suorituskyyä mittaavat kriteerit ovat haastavia rakentaa. Tällä hetkellä on vaikea todentaa muun muassa sitä, miten esimerkiksi kymmenen sotaharjoitusvuorokauden vähentäminen vaikuttaa joukon sotakelpoisuuteen. Simulaattoreiden avulla voitaisiin rakentaa koulutusympäristöjä ja mittareita, joiden avulla joukon suorituskyvyn mittaamisesta tulisi luotettavampaa.

Palkitseminen ja merkit

Palkitseminen ja ojennuskeinot motivoivat ja ohjaavat käyttäytymistä. Ojennus ja nuhtelu ovat keinoina välttämättömiä ryhmään ja organisaatioon sopeutumattomien oikaisemiseksi. Toisaalta kannustaminen ja palkitseminen on tarkoitettu suuntaamaan pääjoukon toimintaa kohti tavoitteita. Jokaisessa perusyksikössä tulee olla käytössä yhtenäinen kaikkien varusmiesten tiedossa oleva kannustamisen keinovalikoima.

Hyvistä suorituksista annettavat kuntoisuuslomat motivoivat varusmiehiä, tosin niiden pitäminen voi olla tiiviin koulutusrytmin takia haasteellista. Varusmiehille voidaan lisäksi jakaa koulutushaaran sa ja suorittamiensa tutkintojen perusteella merkkejä, jotka osoittavat varusmiehen suorittaneen tietyn kurssin. Koulutushaaramerkit, kuten kranaatinheitin-, suojele-, panssarintorjunta-, sissi-, kivääri- ja sotilaspoliisimerkit, ovat jo käytössä. Varusmiehet saisivat lisämotivaatiota, jos suoritusmerkki annetaan myös pienemmistä kursseista, kuten esimerkiksi etäisyydenmittaajakurssista, konekiväärikurssista ja tarkka-ampujakurssista. Mallia voisi ottaa esimerkiksi partioliikkeen käyttämästä merkkijärjestelmästä. Samoin varusmiespalveluksen suorittamisesta voisi saada maanpuolustusmitalin kaltaisen merkin, jossa olisi eri arvoasteita palvelusajan mukaan.

Palkittamisen tulee olla oikeudenmukaista ja palkittamisperusteiden on oltava jokaisen tiedossa. Palkinnot tulee luokitella siten, että kaikki varusmiehet voivat saada osan huomionosoituksesta. Sen lisäksi motivaatiota voidaan parantaa palkittamalla erikseen palkinnoilla erityisen hyvistä suori-

tuksista. Hyvä palkittamistapa on esimerkiksi sellainen, että ennen pitkää ja vaativaa taisteluharjoitusta kerrotaan, että harjoituksen lopuksi paras prosentti (1 - 2 varusmiestä/joukkotuotantoyksikkö) palkitaan joukko-osastoristillä tai lomapuvussa kannettavalla muulla merkillä, joka voisi olla esimerkiksi koulutushaaran rintamerkki. Palkitseminen on lisämotivaation luomiseksi ja hyvän hengen ylläpitämiseksi sopivaa tehdä koko joukon edessä harjoituksen päätteeksi. Esimerkiksi jalkaväen (tai vastaavan aselajin/koulutushaaran) rintamerkkiä tulisi saada käyttää lomapuvussa. Näin hyvin suoriutunut valiosotilas voidaan tunnistaa myöhemmin. Varusmiehet ovat ylpeitä saamistaan tunnustuksista, jotka muut voivat nähdä esimerkiksi lomapukua käytettäessä.

Hyvistä suorituksista on perinteisesti palkittu kahvilipuilla. Perusyksiköissä voi myös olla esineitä (esimerkiksi ammus, vanha kyypä tai deaktivoitu ase), joihin kiinnitetään erilaisissa testeissä menestyneiden henkilöiden nimi. Osa palkinnoista voi olla myös joukkuekohtaisia, jolloin laattaan tulee hyvin menestyneen joukkueen numero.

B-miesten ja ei täysin taistelukykyisten koulutus kunniaan

Asevelvollisuus toimii niin kauan, kun varusmiespalveluksen suorittamattomalta kysytään, miksi et ole suorittanut varusmiespalvelusta. Yhteiskunnallisten myönteisten vaikutusten ja miesikäluokan tasa-arvon näkökulmasta on tärkeää, että mahdollisimman moni suorittaa varusmiespalveluksen.

Osa nuorista miehistä ei kykene vaativiin taistelutehtäviin. Osan palveluskelpoisuus on

niin alentunut, että henkilö on vapautettava kokonaan varusmiespalveluksesta ja siirrettävä C-luokkaan. Palveluksesta poissiirretty jää helposti yksin ongelmiensa kanssa. Yhteiskunnan tulisi huomattavasti nykyistä enemmän ottaa vastuuta palveluksen keskeyttäjästä ja henkilöistä, jotka eivät kykene palvelukseen. Se on sekä yksilön että yhteiskunnan etu.

Osalla henkilöistä palveluskelpoisuus on niin lievästi alentunut, että hän kykenee fyysisesti helpompaan palvelukseen palveluskelpoisuusluokassa B. Palveluskelpoisuuden alentumisen syynä saattaa olla esimerkiksi ylipaino, heikko näkö, keliakia, ihottuma tai astma. Usein nämä henkilöt haluavat suorittaa varusmiespalveluksen, ja jotkut ovat jopa ihmetelleet, kun heidän palveluksensa on terveydellisiin syihin vedoten keskeytetty. Yksilön ja maanpuolustustahdon kannalta on tärkeää, että mahdollisimman moni suorittaa varusmiespalveluksen. Kaikille on oltava mielekästä tekemistä.

Näiden varuskuntapainotteiseen koulutukseen määrittäytyen varusmiesten tavoitteen tulee olla, että he suorittavat ensimmäisen neljän kuukauden palveluksensa aikana taistelijan perustutkinnon. Heidät voidaan koota peruskoulutuskauden lopulla joukko-osastossa samaan perusyksikköön synergiaetujen saavuttamiseksi. **Varuskuntapainotteisen koulutuksen päämääränä on, että jokaiselle asevelvolliselle annetaan tavoitteellista ja motivoivaa koulutusta ottaen huomioon palveluskelpoisuusluokan aiheuttamat yksilökohtaiset rajoitukset.** Varuskuntapainotteiseen palvelukseen määrätty poistavat osaltaan puolustusvoimien työvoimapulaa ja toisaalta hyödyttävät erikoisosaamisellaan puolustusvoimia. Myös varusmiehet hyötyvät

palveluksesta saadessaan toimia erikoisosaamisensa mukaisessa, osin jopa heille räätälöidyssä, tehtävässä. Muun muassa kuljettajana voi toimia hieman painavampi varusmies - häntä ei tulisi vapauttaa pelkän painoindeksin (BMI) perusteella, ellei hänellä ole sairaalloista ylipainoa.

Varuskuntapainotteinen koulutus voidaan toteuttaa paikallisten olosuhteiden mukaan esimerkiksi siten, että osa ajasta käytetään komennuspaikoilla muiden puolustusvoimien sisäisten toimintojen tukitehtävissä ja osa ajasta ollaan kriisivalmiuksia lisäävässä koulutuksessa. Komennuspaikkatehtäviä voivat olla muun muassa lähettitehtävät esikunnissa ja sotilaslaitoksissa, aputehtävät puolustusvoimien varastoilla ja muonituskeskuksissa sekä muissa puolustusvoimien toimipisteissä. Varusmiehiä tulisi voida käyttää myös erilaisten tietojärjestelmien käyttäjinä siten, että heidän toimintansa helpottaisi kouluttavan henkilökunnan työmäärää ja kiireitä. Varusmiehen tulisi voida syöttää muun muassa koulutustuloksia tietojärjestelmään.

Kriisivalmiuksia ja arjen turvallisuutta edistävään koulutukseen taas voidaan sisällyttää erilaisia asekursseja, sotamateriaalin huoltoon liittyviä kursseja, ensiapukoulutusta ja vartiointikoulutusta siten, että nämä asevelvolliset voidaan sijoittaa varsinaisen joukkotuotetun joukon tukitehtäviin.

Toteuttamismalli voi vaihdella joukko-osastoittain. Yksi toteuttamismalli voisi olla sellainen, että jokaisella komennuspaikalla olisi tuplamiehitys. Tällöin yksittäisellä henkilöllä olisi vuoroviikkoina komennuspaikkapalvelusta ja vuoroviikkoina kriisivalmiutta edistävää koulutusta. Jos sopivia komennuspaikkoja on vain kolmasosalle, olisi vastaavas-

ti joka kolmas viikko komennuspaikkapalvelusta ja kaksi viikkoa kriisivalmiuksia tukevaa koulutusta. Näitä komennuspaikkamiehiä voidaan myös käyttää joukkokoulutuskauden aikana joukkotuotettavan joukon harjoituksissa vastaosastona ja näin edistää heidän taistelijan taitojaan. Koulutusohjelmat tulee laatia joukko-osastoittain, jotta paikalliset olosuhteet voidaan ottaa huomioon.

Mallia, jossa B-miehet olivat peruskoulutuskauden jälkeen vuoroviikoin komennuspaikkapalveluksessa ja vuoroviikoin sotilaskoulutuksessa, kokeiltiin Kaartin Jääkärirykmentissä saapumiserällä 1/10. Siitä saatiin erinomaisia kokemuksia. Verrattuna aikaisempaan saapumiserään varusmiesten palvelusmotivaatio lisääntyi, kurinpito-ongelmat vähenivät ja B-miesten palveluksenaikainen poistuma pieneni.

Kriisivalmiutta tukevassa koulutuksessa voidaan tehdä yhteistoimintaa muun muassa paikallisten viranomaisten kanssa. Luonteva yhteistyökumppani olisi paikallinen pelastuslaitos ja monet vapaaehtoisorganisaatiot. Myös MPK ry voisi tarjota sopivia yhteiskunnan kriisivalmiuksia tukevia koulutuspaketteja.

Varusmiespalveluksen aikana hankitusta työkokemuksesta sekä saavutetusta osaamisesta tulee antaa varusmiespalveluksen päätyttyä todistus.

Merivoimien saapumiserät

Merivoimiin astutaan palvelukseen samaan aikaan kuin maavoimissa ja ilmavoimissa eli tammikuussa ja heinäkuussa. Heinäkuun palvelukseen astumisaika on merivoimille ongelmallinen alusyksiköihin koulutettavien osalta. Talvikausi tulee nopeasti eteen, ja varsinainen laivapalvelus on talvella melko tehotonta. **Alusyksiköihin koulutettavien kannalta parempi järjestely olisi siirtyä yhteen saapumiserään, joka astuisi palvelukseen tammikuussa.**

Nykyisin moni, joka hakeutuu kutsunnoissa merivoimiin, kuvittelee pääsevänsä palvelemaan laivalle. Näin ei kuitenkaan ole, sillä merivoimien noin 4 000 vuosittaisesta varusmiehestä vain noin 1 000 koulutetaan alusyksiköihin, ja näistäkin vain osa on laivapalveluksessa. Kaikkien merivoimiin hakeutuvien varusmiesten kannalta olisi reilumpi järjestely, jos alusyksiköihin olisi erillishaku. Samalla henkilöt tietäisivät selvästi, kuka pääsee laivapalvelukseen ja kenestä tehdään rannikkojoukkojen sotilas. Erillishaku mahdollistaisi myös tulevan aineksen nykyistä paremman testaamisen etukäteen.

Alkukyselyn tuloksia

Totesimme työemme aikana, ettei puolustusvoimissa ole yhtenäistä varusmiespalveluksen alussa järjestettävää kyselyä. Pilotoimme Karjalan Prikaatissa, Porin Prikaatissa ja Pioneerirykmentissä saapumiserän 1/2010 varusmiehille suunnatun alkukyselyn. Kyselyyn vastasi 2 952 varusmiestä ensimmäisellä palvelusviikolla. Kyselyllä pyrittiin muun muassa selvittämään varusmiesten ennakko-

odotuksia ja ennakkotietoa varusmiespalveluksesta sekä maanpuolustustahtoa.

Alkukyselyn mukaan nuoren liikunta- ja luontoharrastuneisuus on selkeästi yhteydessä parempaan psykososiaaliseen toimintakykyyn. Samoin maanpuolustusasenteet ovat liikunnallisemmilla henkilöillä aseellisen maanpuolustuksen kannalta myönteisemmät kuin vähemmän liikkuvilla. Jälkimmäinen tulos on ymmärrettävä siltä kannalta, että varusmiespalveluksen kuntovaatimus ei aiheuta liikunnalliselle nuorelle vaikeuksia. Samoin luonto- ja metsästysharrastus tuottavat sotilaselämän kannalta hyödyllisiä taitoja.

Varusmiehen kokemilla vaikutusmahdollisuuksilla on erittäin merkitseviä korrelaatioyhteyksiä kaikkiin selitettäviin muutuksiin. Varusmiehen kokemus palveluspaikkaan, aselajiin ja palvelukseen astumisajan kohtaan liittyviin valintamahdollisuuksiin on siis selkeästi yhteydessä siihen, miten hän suhtautuu maanpuolustukseen ja millainen on hänen luottamuksensa yhteiskunnan instituutioihin. Välttämättä tässä ei ole kyse suoranaisesta vaikutussuhteesta, vaan yhteys saattaa syntyä sellaisten välittävien tekijöiden kautta, joihin toteutettu tutkimusasetelma ei vielä tässä vaiheessa anna vastauksia. Kuitenkin tulos kertoo siitä, että oman elämän hallinta on henkisen hyvinvoinnin kannalta nuorelle yhtä tärkeää kuin työelämässä olevalle aikuisellekin.

Nuorten suhtautuminen varusmiespalvelukseen on sen alkuvaiheessa varsin optimistinen. Tupakavereiden saamista pidetään helppona, eikä sotilaselämään sopeutuminen tunnu kovin vaikealta. Usko oikeudenmukaiseen kohteluun puolustusvoimissa, so-

tilaskoulutuksen ammattimaisuuteen ja asiallisuuteen on vahva. Selvä myönteinen usko omaan haluun suoriutua hyvin asepalveluksesta on lähes puolella vastaajista. Varusmiehille pidetyillä loppukyselyiden perusteella tämä suunta on vuosituhaten alusta ollut lievästi, mutta johdonmukaisesti vahvistuva. Muutoksen vaikeutta siviiliyhteiskunnan keskusteleavasta koulutuskulttuurista varusmiespalveluksen sotilaskuriin kuvaa kuitenkin kommentelua ja määräämistä koskevan kysymyksen tulos: Runsas neljäsosa vastaajista yhtyy toteamukseen ”En kestä kommentelua ja määräämistä”.

Tiedon saanti asepalveluksesta koetaan vaivattomaksi. Tosin puolustusvoimat ei yleensä ole pääasiallinen tiedon lähde, vaan kaverit. Internetin osuus (21 %) tuntuu yllättävän pieneltä, kun kyse on netin suurkuluttajana pidetystä ikäryhmästä. Tiedon saantia aseettomasta palveluksesta tai siviilipalveluksesta ei voi pitää riittävänä, kun lähes kolmannes ei ollut saanut tietoa lainkaan. Yksi selitys voi tietenkin olla myös kiinnostuksen puute. Tiedon omaksuminen vaatii vaivannäköä, vaikka tietoa olisikin saatavilla.

Asepalveluksen tulevaisuuden suosiolla kannalta huolestuttavia ovat vastaukset toteamukseen ”Olisin tullut asepalvelukseen, vaikka se olisi ollut vapaaehtoista” Samaa mieltä tai osittain samaa mieltä vastanneita oli alle kolmasosa varusmiehistä. Huomattavaa on, että vain 16 % oli samaa mieltä. Loppukyselytietojen mukaan suunta on ollut vuosituhaten alusta lähtien selkeästi heikkenevä. Toisaalta 90 % vastaajista ei kannata aseetonakaan kansalaispalvelusta, vaikka siitä kyettäisiin luomaan asepalveluksen rinnalle tasavertainen järjestelmä.

Nuorten yleinen maanpuolustustahto on alkukyselyn perusteella edelleen vankka (77 % pitää aseellista puolustusta välttämättömänä, jos maahamme hyökätään), vaikka suunta on pitkällä aikavälillä lievästi heikkenevä. Henkilökohtaista asennetta kuvaava kysymys koskee vastaajan valmiutta osallistua sotilaalliseen maanpuolustukseen omassa sodan ajan tehtävässään (75 % on valmis osallistumaan). Nekin tulokset kertovat vahvasta tahtotilasta, vaikka kriittisyys on vuosituhannen alusta hiukan lisääntynyt.

Alkukysely osoitti yhteiskunnan olevan selvästi jakaantunut. Asuinpaikan kaupungistuneisuuden yhteys parempaan itseluottamukseen tuli selvästi esille. Myös positiivisella elämänasenteella ja kaupunkimaisella elinympäristöllä on selkeä yhteys. Varusmiehen sosiaalisen pääoman kuvaajista asuinpaikan kaupungistuneisuus, koettu terveydentila ja perheen taloudellinen tilanne olivat vahvasti yhteydessä varusmiesten psykososiaalisen toimintakyvyn ja maanpuolustusasenteiden kuvaajiin.

Asuinpaikan kaupungistuneisuuden yhteys nuoren parempaan itseluottamukseen ja positiivisempaan elämänasenteeseen tuntuu yllättävältä. Kyse voi olla kaupunkiympäristön tai sen läheisyyden tosiasiallisesti runsaammista työn, koulutuksen ja sosiaalisen elämän mahdollisuuksista. Esimerkikivalikoima menestyksestä ja hyvän elämän mahdollisuuksista voi kaupunkinuorilla olla runsaampi. Ne puolestaan avaavat positiivisia tulevaisuuden odotuksia verrattuna taloudellisesti ja palvelujen kannalta taantuvaan maaseutuun.

Terveydentila nuoruusvuosina on erittäin merkitsevästi yhteydessä kaikkiin psyykkisen toimintakyvyn mittareiden tuloksiin. Mitä

terveempi nuori on ollut, sitä tunnollisempi, tunne-elämältään tasapainoisempi, elämänasenteeltaan positiivisempi ja itseensä luotavampi hän näyttää olevan. Myös sitä luotavaisemmin hän suhtautuu oman elämänsä hallintaan ja sitä vähemmän hänellä on stressioireita. Koetun terveydentilan merkitys psyykkisen toimintakyvyn mittareiden tulosten kannalta oli vahva. Koettu terveydentila on ollut aikaisemmissakin tutkimuksissa hyvä toimintakyvyn ennustaja, jopa parempi kuin lääkärin tekemä diagnoosi. Yllätys oli se, että yhteys on näin selvä jo nuoruusiässä. Työelämän myöhemmissä vaiheissa henkilön oma käsitys työkyvyn säilymisestä tai sen menettämisestä on yleensä tarkka ennuste useamman vuoden aikavälillä.

Perheen taloudellinen tilanne on vahvasti yhteydessä nuoren psykososiaaliseen toimintakykyyn, maanpuolustustahtoon ja palvelusmotivaatioon. Erityisesti jälkimmäisten kohdalla yhteys ei ole täysin lineaarinen, vaan kaikkein heikoimmin toimeentulevien maanpuolustustahto ja palvelusmotivaatio näyttävät olevan suhteellisen korkealla tasolla ja heikkenevän hieman paremmassa taloudellisessa tilanteessa olevilla. Vauraista perheistä tulevien nuorten maanpuolustusasenteet ovat vahvat. Nuoren psykososiaalisen toimintakyvyn ja maanpuolustusasenteiden lisäksi perheen taloudella on selkeät yhteydet nuoren kansallisiin arvostuksiin ja hänen luottamukselliseen suhteeseensa yhteiskunnan instituutioihin. Varusmiespalvelukseen kohdistuvat odotukset ovat taloudellisesti paremmin toimeen tulevilla myös positiivisemmat.

Perheen taloudellisen tilanteen vaikutus psykososiaaliseen toimintakykyyn, maanpuolustustahtoon ja palvelusmotivaatioon

on hyvinvointiyhteiskunnan tuottaman taseisen jaon periaatteen kannalta arvioituna pettymys. Tavanomaiseen varusmiesikään saakka koulutus- ja harrastusmahdollisuudet sekä perushyvinvoinnin edellytykset ovat nuorten valtaosan kannalta yhteiskunnassamme kohtalaisen hyvin turvatut. Suomen koululaitos tuottaa, ainakin Pisa-tutkimuksen perusteella arvioituna, heikoimmillekin oppijoille hyviä oppimistuloksia. Siitä huolimatta yhteiskunta ei ole kyennyt tasoittamaan perheen elintasoon yhteydessä olevia eroja nuoren henkisessä hyvinvoinnissa.

Toisaalta se, että heikommassa taloudellisessa asemassa olevien nuorten maanpuolustusasenteet ovat negatiivisempia, ja hänen luottamuksellinen suhteensa yhteiskunnan instituutioihin on heikompi, vahvistaa sosiaalisen pääoman teoriaan liittyvää vaihtosuhteoletusta: Jos tunnet saavasi, olet myös itse valmis antamaan.

Mielenkiintoista on, että perheen talouden ja nuoren psykososiaalisen toimintakyvyn välinen yhteys ei ole aivan lineaarinen. Kaikkein heikoimmin toimeentulevien nuorten maanpuolustustahto ja palvelusmotivaatio näyttävät olevan suhteellisen korkealla tasolla. Helposti mieleen tuleva selitys on se, että köyhyys voi ajaa nuorta kohti väkivaltaa ihanhoivia marginaalikulttuureja, joissa kovat nationalistiset asenteet sekoitetaan maanpuolustushenkisyyteen.

Nuoren liikunta- ja luontoharrastuneisuus on selkeästi yhteydessä parempaan psykososiaaliseen toimintakykyyn, kaikilla käytössä olleilla mittareilla mitattuna. Samoin maanpuolustusasenteet ovat liikunnallisemmilla henkilöillä aseellisen maanpuolustuksen kannalta myönteisemmät kuin vähemmän liikkuvilla.

Koetuilla vaikutusmahdollisuuksilla on erittäin merkitseviä korrelaatioyhteyksiä kaikkiin selitettäviin muuttujiin. Varusmiehen kokemus palveluspaikkaan, aselajiin ja palvelukseen astumisajankohtaan liittyviin valintamahdollisuuksiin on siis selkeästi yhteydessä siihen, millaiseksi hän kokee yhteiskuntasuhteensa, näillä mittareilla mitaten.

Alkukyselyn yksityiskohtaisia tuloksia on eritelty liitteessä 3.

Loppukyselyn alustavia tuloksia

Tammikuussa 2010 palvelukseen astuneet alkukyselyyn vastanneet kuusi kuukautta palvelleet varusmiehet ehdittiin ottaa tutkimukseemme mukaan myös loppukyselyssä. Perinteisesti lyhyemmän palvelusajan varusmiehet ovat antaneet kielteisemmän palautteen varusmiesajastaan kuin pitemmän palveluksen suorittaneet. Tästä huolimatta nämä kuusi kuukautta palvelleet varusmiehet antoivat asevelvollisuuden myönteisen yhteiskunnallisen vaikutuksen näkökulmasta rohkaisevia vastauksia. Kysely paljasti, että myös kuusi kuukautta palvelevilla sosiaalinen pääoma kasvoi. Ne, joilla sosiaalinen pääoma oli korkealla tasolla ennen varusmiespalvelusta, kykenivät hyötymään palveluksesta enemmän kuin ne, joilla oli jo aikaisemmin ongelmia.

Alustavien tulosten mukaan kuusi kuukautta palvelevien varusmiesten:

- sosiaalisuus on selvästi kasvanut,
- stressaantuneisuus on vähentynyt (tähän on voinut vaikuttaa se, että alkukysely tehtiin ensimmäisen viikon stressaavassa tunnelmassa),

- luottamus omaan psyykkiseen toimintakykyyn parantunut,
- itseluottamus on vahvistunut (valtavirran keskiarvotulos on vahvistunut, mutta keskihajonta on samalla jonkin verran kasvanut, ja heikoimpien itsetunto on heikentynyt),
- tunnollisuus on vahvistunut ja samalla keskihajonta on pienentynyt, mikä saattaa merkitä ajattelutapojen ja arvojen yhtenäistymistä,
- neuroottisuus on hieman vähentynyt ja
- positiivinen asennoituminen haasteellisiin tilanteisiin on lisääntynyt.

Nämä ominaisuudet näyttävät olevan yhteydessä muun muassa perheen elintasoon niin, että paremmista lähtökohdista tulevien nuorten psykologinen toimintakyky on parantunut huonommista lähtökohdista tulevia enemmän.

Sen sijaan kuuden kuukauden miesten maanpuolustustahtoa varusmiespalvelus ei näytä parantavan. Heikkenevä tulos ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä, mikä voi johtua jostain satunnaisistakin tekijöistä. Toisaalta samaa suuntaa vahvistaa heikko tulos halukkuudessa osallistua tulevaisuudessa reservin kertausharjoituksiin. Moni ei tiennyt, että kertausharjoitukset ovat osa asevelvollisuutta.

Maanpuolustustahtovastauksissa oli melko paljon hajontaa. Tämän takia selvitettiin, mitkä tekijät voisivat erotella henkilöt, joiden maanpuolustustahto oli parantunut niistä, joilla se oli eniten heikentynyt. Eniten eroa oli varusmiehen hallinnan tunteessa (tunteeko, että voi itse vaikuttaa

omiin asioihinsa), stressaantuneisuudessa, itseluottamuksessa ja suhtautumisessa uusiin haasteellisiin tilanteisiin. Toisin sanoen maanpuolustustahto vahvistuu varusmiehellä, joka on aikuisella tavalla itsenäinen, suhtautuu uusiin tilanteisiin rennon positiivisesti ja jonka itseluottamus on kunnossa. Hän on saanut varusmiespalveluksesta positiivisia elämyksiä ja kyennyt tulkitsemaan palvelusajan rasittavatkin kokemukset haasteista selviytymisenä.

Maanpuolustustahto näyttää olevan selkeästi yhteydessä siihen, millainen kokemus varusmiespalveluksesta on jäänyt. Suuri osa nuorista ei mieti kantaansa maanpuolustukseen kovin teoreettisesti, yhteiskunnallisesti tai ideologisesti. Sen sijaan jos toiminta tuntuu uskottavalta ja hän on kokenut oppivansa ja selviytyvänsä haasteista, niin maanpuolustustahto vahvistuu. Nämä tulokset viittaavat siihen, että varusmiespalvelukseen pitäisi liittyä enemmän elämyksellisyyttä, josta voisi saada onnistumisen kokemuksia.

Alkukysely ja loppukysely kehittämisväylinä

Puolustusvoimat on käyttänyt kattavaa loppukyselyä, jolla selvitetään muun muassa maanpuolustustahtoa, koulutuksen yleisjärjestelyitä, haasteellisuutta ja laatua, palautetta esimiehistä sekä ryhmäkiinteyttä. Loppukyselyä käytetään apuna koulutuksen kehittämisessä. **Loppukyselyä voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän myös sosiaali- ja terveystieteiden, opetus- ja kulttuuriministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalojen näkökulmasta esimerkiksi kartoittamalla syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt.**

Kehittämämme alkukysely mahdollistaa yhdessä loppukyselyn kanssa varusmiespalveluksen aikana tapahtuneiden muutosten arvioinnin. Alku- ja loppukyselystä on tehtävä sellainen kokonaisuus, jolla eri joukko-osastoja sekä joukko-osastojen sisällä joukkoyksiköitä ja perusyksiköitä voidaan verrata keskenään. Esimiesasemassa olevat voivat saada palautetta siitä, miten maanpuolustustahto tai jokin muu kiinnostava tekijä kehittyy palveluksen aikana. Jos jossain joukko-osastossa tai joukko-osaston perusyksikössä tulos on laskenut, voidaan tarkastella, mitä tuloksia nostanut on tehnyt eri tavalla. Hyvin suoriutunut joukko-osasto tai perusyksikkö voi toimia esimerkkinä muille ja samalla opitaan yhdessä parhaista käytänteistä.

Alkukysely tulee toteuttaa heti palvelukseen astumisen yhteydessä ennen kuin alokas on varustettu. Tällöin saadaan selville todelliset odotukset, ensi tunnot ja mielikuvat, joita alokkaalla on. Jos kysely tehdään ensimmäisen palvelusviikon lopulla, vaarana on, että ensimmäisen viikon stressi ja kiire vaikuttavat tuloksiin.

Alkukyselystä tulee saada eriteltyä palveluksen keskeyttäjiä. Näiden tuloksia palveluksen loppuun suorittaneiden tuloksia vertaamalla voidaan saada selville keskeyttämisen syitä. Näiden tulosten perusteella voidaan ryhtyä parantamaan toimintatapamalleja ja vähentää keskeyttämisä. Nyt loppukyselyn tuloksia vääristää hiukan se, että keskeyttäjät eivät ole siihen vastanneet.

Kuva: Puolustusministerio / Tiina Räsänen

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Hankitaan lisää simulaattoreita, jolloin joukkoa voidaan kouluttaa mahdollisimman lähellä sodan ajan olosuhteita.	Taloushaasteet pakottavat vähentämään ampumatarvikkeiden käyttöä. Joukon kouluttaminen todenmukaisissa olosuhteissa ilman simulaattoreita on haasteellista. Simulaattorit säästävät ampumatarvikkeita sekä luontoa.
Kehitetään absoluuttisia mittareita, joilla voidaan mitata joukon sodan ajan suorituskykyä.	Joukon sotakelpoisuuden mittaaminen on haasteellista, eikä sen mittaamiseen ole absoluuttisia mittareita. Suorituskyvyn arvioi joukon kouluttaja.
Muut	
Kartoitetaan loppukyselyn yhteydessä syrjäytymisvaarassa olevat selvittämällä, kenellä ei ole opiskelupaikkaa (annetaan opinto-ohjausta) tai työpaikkaa (annetaan työvoimapolitiittista neuvontaa). Kehitetään menetelmä, jolla mahdolliset pudokkaat ohjataan keskusteluun asiantuntijoiden kanssa (PLM, STM, OKM, TEM).	Osa varusmiespalveluksen päättävistä on vaarassa syrjäytyä, koska heillä ei ole opiskelu- tai työpaikkaa. Loppukyselyllä voidaan saada tietoa varusmiespalveluksen päättävien suunnitelmista.
Otetaan käyttöön varusmiesten alkukysely, johon liittyy loppukysely siten, että yksilön antamat vastaukset ovat vertailtavissa. Sisällytetään niihin kysymyksiä, joilla saadaan tietoa toiminnan parantamiseksi	Alkukyselyä ei ole käytössä, joten varusmiesten alkuperäisistä tai asenteiden muutoksesta varusmiespalveluksen aikana ei saada tietoa.
Kehitetään palautejärjestelmää siten, että varusmiehet voivat antaa rehellistä palautetta myös motivaatiota häiritsevistä asioista. Kannustetaan kaikenlaisen palautteen antamiseen.	Varusmiehet kokevat, ettei palautetta palveluksen aikana juuri voi antaa. Varsinkin negatiivisista ja palvelusmotivaatioon vaikuttavista asioista tulisi voida antaa palautetta.
Kehitetään erilaisia motivointi- ja palkitsemismalleja.	Palkitseminen lisää palvelusmotivaatiota.
Annetaan B-miehille palveluskelpoisuuden sallimissa rajoissa mielekästä koulutusta ja etsitään heille sopivia komennuspaikkatehtäviä. Annetaan todistus suoritetusta komennuspaikkatehtävästä.	Joidenkin nuorten palveluskelpoisuus on alentunut, mutta he haluavat siitä huolimatta suorittaa varusmiespalveluksen. Kaikille varusmiehille on oltava mielekäs tekemistä, jossa he tuntevat oppivansa asioita ja tekevänsä tärkeää työtä. Puolustusvoimissa on paljon tehtäviä, joita varusmiehet voivat tehdä, oppia samalla uutta ja helpottaa puolustusvoimien työvoimapulaa.
Jatketaan jo aloitettua selvitystyötä mahdollisuudesta siirtää merivoimien alusyksiköiden osalta erillishakuun ja yhteen saapumiserään vuosittain.	Varusmieskoulutus alusyksiköissä ei ole talvikaudella tehokasta. Vain pieni osa merivoimiin palvelukseen kasketuista palvelee alusyksiköissä, mikä saattaa tuottaa muihin merivoimien tehtäviin määrätyille pettymyksen varusmiespalveluksen alkaessa.
Laitetaan perusyksikön seinälle kyvykkyyntaulu, josta käy ilmi koulutuksessa tavoiteltava osaamisen taso. Taulussa kuvataan aikaan sitoen ja aiempiin saapumiseriin verraten se, miten tavoitteeseen ollaan pääsemässä.	Oppimistavoitteiden ja oppimisen edistymisen tulee olla kaikkien tiedossa.

4.3 Taloudelliset edut

Totesimme työmme aikana, että pidempien palvelusaikojen houkuttelevuutta tulee vahvistaa. Johtajiksi on saatava rekrytoitua saapumiserien parhaimmisto. Pohdimme tässä alaluvussa lukuisia erilaisia taloudellisia kannustimia, joista voidaan valita erilaisia yhdistelmiä, mutta kaikkien näiden vaihtoehtojen toteuttamista yhtä aikaa emme pidä realistisena.

Taulukko 6.

Päivärahan suuruus vuonna 2010

Palvelusaika	Päivärahan suuruus
1 - 6 kk	4,4 euroa
7 - 9 kk	7,3 euroa
10 - 12 kk	10,2 euroa

Päiväraha

Selvitimme Karjalan Prikaatin varusmiehille suunnatulla kyselyllä taloudellisen tuen merkitystä sille, millaisen palvelusajan varusmies valitsisi. Havaintonamme oli, että **verotuella ja kotiuttamisrahalla ei ole niin suurta kannustavaa merkitystä kuin päivärahalla**. Päiväraha on konkreettinen välittömästi saatava tuki, joten se motivoi varusmiehiä eniten. Päivärahan pienelläkin korottamisella on puolustusvoimille suuria taloudellisia vaikutuksia. Jo yhden euron korotus päivärahaan aiheuttaa yli 6 miljoonan euron vuotuisen lisäkustannuksen puolustusvoimille.

Mitä enemmän palvelusajoja eriytetään, sitä suurempi tulee olla päivärahojen ero eri palvelusajoilla. **Päivärahakanustetta tulee yhä enemmän suunnata pitkän palvelusajan palvelevalle varusmiehelle**. Seuraavassa taulukossa on esitetty lisäkustannusvaikutus, joka syntyy siitä, että 7 - 9 kuukauden päivärahaa korotettaisiin 5 eurolla ja 10 - 12 kuukauden päivärahaa 10 eurolla.

Taulukko 7.

Päivärahan korotuksen taloudellinen vaikutus

Palvelusaika	Päivärahan suuruuden lisäys	Päivärahan suuruus	Kustannusvaikutus puolustusvoimille
1 - 6 kk	0 euroa	4,4 euroa	0 euroa
7 - 9 kk	5 euroa	12,3 euroa	6,3 miljoonaa euroa
10 - 12 kk	10 euroa	20,2 euroa	9,5 miljoonaa euroa
		Yhteensä	15,8 miljoonaa euroa

Verotuki palkinnoksi palveluksesta yhteiskunnan hyväksi

Asevelvollinen tekee arvokasta työtä yhteiskuntamme hyvinvoinnin eteen. Yhteiskunnan tulisi asevelvollisuuden houkuttelevuuden takia palkita nykyistä enemmän varusmiespalveluksen suorittamisesta. Kotiuttamisrahan palauttaminen käsitellään erikseen luvussa 5.2.

Varusmiespalveluksen suorittaminen loppuun ja sitoutuminen sodan ajan tehtävän mukaisiin kertausharjoituksiin voitaisiin ottaa huomioon varusmiespalvelusta seuraavien kymmenen vuoden aikana ansiotuloverotuksessa. Jos 12 kuukautta palvelleiden veroprosenttia lasketaan 1 % -yksikköä, 9 kuukautta palvelleiden 0,6 % -yksikköä ja 6 kuukautta palvelleet eivät saisi veroetua lainkaan, pienentyisivät verotulot nykyisellä palkkatasolla ensimmäisenä vuonna noin 1,4 miljoonaa euroa. Verovaikutus nousisi

portaittain ja olisi maksimissaan kymmenen vuotta voimassa oltuaan, jolloin se olisi noin 24 miljoonaa euroa vuodessa, mikäli kaikki varusmiespalveluksen suorittaneet tähän sitoutuisivat. Veroedun menettäisi, jos kieltäytyy kertausharjoituksista.

Verotuen muodossa annettavan kannustimen avulla puolustusvoimat pystyisi myös houkuttelemaan nykyistä enemmän erityisosaajia sodan ajan erityistehtäviin ja palvelemaan pitempään varusmiehenä. Veroetu olisi suhteellisesti sitä suurempi, mitä pidemmän palveluksen varusmies on suorittanut. Veroedun määrä riippuisi myös palveluksen jälkeisistä ansiotulojen määrästä, eli mitä suuremmat ansiotulot, sitä suurempi olisi veroedun absoluuttinen määrä. Yksilön motivaatio hakeutua työelämään kasvaisi myös tämän uudistuksen takia.

Taulukko 8.

Esimerkkejä verotuen kustannusvaikutuksista

Palvelusajat	Verovaikutus 1 vuoden jälkeen (miljoonaa euroa)	Verovaikutus 10 vuoden jälkeen (miljoonaa euroa)
6, 9 ja 12 kk. 6 kk palvelut ei saa verotukea, 9 kk palvelut saa 0,6 % ja 12 kk palvelut 1 %	1,4	24
6 ja 12 kk. Nykyinen 9 kk:n palvelusaika on muutettu 12 kk:ksi. 6 kk palvelut ei saa verotukea ja 12 kk palvelut saa 1 %	1,6	27

Eläke

Vuoden 2005 alusta alkaen työeläkkeeseen oikeuttaa työskentely 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kalenterikuukauden alusta. Vanhuuseläke kertyy tämän iän jälkeen maksettujen työansioden perusteella. Opiskelujen ajalta eläkettä kertyy enintään viiden vuoden ajalta ikään kuin opiskelija saisi vuonna 2010 reilun 644 euron kuukausipalkkaa. Summaa tarkistetaan vuosittain palkkakertoimella.

Varusmiespalveluksen ajalta ei kartu eläkettä, jollei sinä aikana ole työeläkevakuuttettavia työansioita. Eläkettä karttuu varusmiespalvelusajalta muun muassa Itävallassa, Saksassa ja Kreikassa. Myös varusmiespalveluksesta luopuneissa maissa, kuten Belgiassa, Espanjassa, Portugalissa ja Ranskassa, eläkekertymään laskettiin varusmiespalvelusaika.

Varusmies aika jättää eläkkeen karttumatta keskimäärin 8,5 kuukauden ajalta. Varusmies aika ajoittuu noin 80 prosentilla miespuolisista varusmiehistä ikävuosiin 19 - 20. Tuona aikana ansaitut palkat eivät ole kovin korkeita. Kyse on kuitenkin periaatteellisesta asiasta. **Koska suomalainen nuori on suorittamassa lakisääteistä asevelvollisuuttaan, ei siitä pitäisi rangaista eläketurvan menetyksellä varusmiespalveluksen ajalta.**

20-vuotiaan miehen keskimääräinen vuosiansio on noin 5 800 euroa. Eläkkeen karkeana laskentaperusteena, kuten opiskelijoilla, olisi vuosittain palkkakertoimella tarkistettu laskennallinen kuukausitulo.

Lähes puolet varusmiehistä on palkkatyössä ennen varusmieheksi tuloaan. Lyhimmän palvelusajan suorittaneiden joukossa on enemmän palkkatyössä olleita kuin pitempään palvelleiden joukossa.

Varusmiespalveluksen laskeminen osaksi eläkekarttumaa aiheuttaisi noin kahden miljoonan euron kustannuksen ikäluokkaa kohden. Valtion eläkemenot eivät seuraavan 30 vuoden aikana juuri kasvaisi, koska karttumat kohdistuvat nuorille henkilöille. Menovaikutus tulee täysimääräiseksi vasta 2080-luvulla. Jos arvioidaan, että vuonna 2100 kaikilla eläkkeellä olevilla varusmiespalveluksen suorittaneilla henkilöillä on ollut mahdollisuus kartuttaa varusmiesajalta eläkettä ja eläkkeellä ollaan 20 vuotta, saa tällä perusteella eläkettä 20 ikäluokkaa ja kokonaiskustannus on tämän päivän kustannustasolla noin 40 miljoonaa euroa vuodessa.

Eduskunta on puuttunut varusmiesaikaisen eläketurvan puuttumiseen vastauksessaan (EV 110/2007 vp) hallituksen esitykseksi asevelvollisuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 37/2007). Tähän eduskunnan vastaukseen sisältyi lausuma, jossa edellytettiin hallituksen ryhtymään toimiin varusmiespalvelusajan ottamiseksi huomioon eläkkeen määräytymisessä. Tästä huolimatta varusmiespalvelus ei vielä lääkään kartuta eläkettä.

Asevelvollisten matkauudistus

Asevelvollisten palvelusmotivaation ylläpitäminen edellyttää, että valtionhallinto soveltaa myös asevelvollisiin hyvän työnantajan periaatteita. Asevelvollisuus tukee yhteiskuntaa ja sen turvallisuutta, eikä se saa muodostua kohtuuttomaksi rasitteeksi kansalaiselle tämän osallistuessa velvoitteen täyttämiseen.

Tällä hetkellä valtaosa varusmiesten lomamatkoista on maksuttomia. Lisäksi reserviläiselle korvataan hänen matkansa kertausharjoitukseen ja sieltä pois.

Taulukko 9.

Maksuttomat lomamatkat vuonna 2010

Palvelusaika	Maksuttomien lomamatkojen lukumäärä
180 vrk	18
270 vrk	29
362 vrk	39

Matkalippujen kirjoittaminen aiheuttaa asevelvollisia kouluttavissa perusyksiköissä paljon työtä, jota voitaisiin yksinkertaisella uudistuksella vähentää.

Nykyisin perusyksikössä käsiteltäviä erilaisia matkalippuja ovat:

- Valtion rautateiden erilaisia juna-lippuja eri pituisille matkoille
- Matkalippu tai joukko-osastossa ladattava älykortti linja-automatoille
- Lento- ja laivaliput ulkomaille, jotka tehdään yleensä joukko-osaston esikunnassa

Näistä tehdään kuukausittain tilitys joukko-osaston esikuntaan.

Arvion mukaan lomamatkojen käsittelyyn menee perusyksikössä keskimäärin 4 tuntia viikossa. Puolustusvoimissa on koulutusrytmin vaihtelun mukaan keskimäärin noin 180 perusyksikköä, joissa palvelee varusmiehiä. Vuodessa arvioidaan matkalippujen käsittelyyn menevän yli 37 000 työtuntia. Tämä vastaa yli 20 henkilötyövuoden panosta, mikä tarkoittaa rahassa mitattuna keskimääräisellä puolustusvoimien henkilötyövuoden hinnalla noin miljoona euroa vuodessa. Tästä puuttuvat vielä reserviläisten matkalippujen käsittely sekä taloushallinnon työ monessa eri puolustusvoimien johtoportaatissa. Tällä hetkellä asevelvollisten matkoihin käytetään vuosittain 12 miljoonaa euroa.

Jos kaikki asevelvollisten kotimaan matkat olisivat ilmaisia, puolustusvoimat maksaisi palvelun tuottajalle vuosittaisen kerta-laskun huomioiden asevelvollisten tosiasiallisen määrän ja vuosittaisen indeksikorotuksen.

Maksuttomilla lomamatkoilla saavutettaisiin seuraavat edut:

- Asevelvollisen sosiaalinen ja taloudellinen asema paranee
- Asepalveluksen arvostettavuus lisääntyy
- Matkustamisessa korostetaan kestävä kehitystä
- Tuetaan julkisten liikennevälineiden käyttöä
- Parannetaan matkustamisen turvallisuutta

- Puolustusvoimien henkilöstöä voidaan kohdentaa matkalippujen kirjoittamisesta asevelvollisten kouluttamiseen
- Puolustusvoimien taloushallinto kevenee
- Asevelvollisten matkahallinnon kokonaiskustannukset pienenevät, koska prosessikustannukset vähenevät
- Yhteiskunnan näkökulmasta asevelvollisten matkustamista hoitavissa yrityksissä voidaan toimintaa tehostaa ja hallintoresursseja uudelleen kohdentaa

Asevelvollisten ilmaiset kotimaan matkat aiheuttaisivat matkakustannuksissa vuositasolla noin 1 - 2 miljoonaa euron lisäkustannuksen, mikäli pääosa viikonlopuista on vapaita ja nykyisin omaa autoaan lomamatkoilla käyttävät siirtyvät käyttämään julkisia liikennevälineitä. Pääosa uusista maksuttomista matkoista kohdentuu kuusi kuukautta palveleviin. Toisaalta valtion kokonaiskustannukset vähenisivät työpanoksen ja hallinnon kevenemisen takia. **Luopumalla matkalippujen käsittelyä saataisiin matkalippuja käsittelevän ammattisotilaan, yleensä koulutustehtävissä paljon kokemusta hankkineen yksikön vääpelin, työpanos kohdennettua perusyksikössä asevelvollisten kouluttamiseen.**

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Korotetaan pitkään palvelevien varusmiesten päivärahaa.	Palvelusaikojen eriytyessä tarvitaan muita pidempään palveleville kannustimia, jotta sinne saadaan valittua tarvittava määrä riittävän kyvykkäitä henkilöitä. Taloudellisista tekijöistä päiväraha motivoi eniten.
Selvitetään mahdollisen kokonaisverouudistuksen yhteydessä, voidaanko varusmiespalveluksen sekä naisten vapaaehtoisen asepalveluksen suorittaminen loppuun ja sitoutuminen sodan ajan tehtävän mukaisiin kertausharjoituksiin ottaa huomioon varusmiespalvelusta seuraavien kymmenen vuoden aikana alentamalla ansiotulojen verotusta palvelusajan mukaan porrastettuna (VM).	Palveluksesta yhteiskunnan hyväksi pitäisi palkita. Veroedulla voitaisiin houkutella erityisosaajia nykyistä paremmin sitoutumaan sodan ajan tehtäviin ja kertausharjoituksiin. Yksilön motivaatio hakeutua työelämään lisääntyisi. Palvelusaikojen mahdollisesti eriytyessä tarvitaan selkeitä tukimuotoja, joilla pitkien palvelusaikojen houkuttelevuus turvataan.
Harkitaan, voiko varusmiespalveluksen sekä naisten vapaaehtoisen asepalveluksen ajalta kertyä eläkettä, mikäli palvelus on suoritettu loppuun (VM).	Varusmiespalveluksesta ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta rangaistaan sillä, että eläkettä ei kerry palveluksen ajalta.
Muutetaan asevelvollisten kaikki kotimaan lomamatkat maksuttomiksi ja siirrytään järjestelmään, jossa puolustusvoimat maksaa kullekin palveluntuottajalle vuosittaisen kertalaskun asevelvollisten kotimaan matkoista ja luovutaan matkalippujen kirjoittamisesta perusyksiköissä.	Lomamatkoista aiheutuu asevelvollisia kouluttavissa perusyksiköissä paljon työtä, joka voitaisiin välttää järjestelmiä kehittämällä. Samalla henkilökunnan työpanosta voidaan suunnata hallinnosta asevelvollisten kouluttamiseen.

4.4 Opintoedut

Opintosisältöjen ja todistusten kehittäminen

Varusmiespalveluksen aikana asevelvollinen saavuttaa paljon uutta osaamista. Ongelmaksi on koettu se, että korvaavuudet vaihtelevat eri oppilaitoksissa ja samoja asioita opiskellaan uudelleen. Henkilön omalla vastuulla on hakea korvaavuutta sekä osoittaa, mitä aiemmin hankittua osaamista hänellä on. Oppilaitokset päättävät itsenäisesti, mitä suorituksia he hyväksi lukevat ja lisäksi saavat opintopisteet vaihtelevat eri oppilaitosten välillä.

Yhteiskunnan kannalta on tärkeää, että työuria voitaisiin pidentää ja opintojen aloittamista aikaistaa. Varusmiespalvelus hidastaa jonkin verran nuorten miesten opintoja, lykkää opintojen aloittamista tai vähentää aktiivista työssäoloaika. Tämän takia varusmiespalveluksen ja opintojen tulisi niveltä toisiinsa mahdollisimman hyvin.

Varusmies suorittaa puolustushaaran, aselajinsa ja koulutushaaran mukaisesti monia eri opintokokonaisuuksia, jotka lisäävät hänen osaamistaan. Lisäksi osaamisen määrään vaikuttaa se, saako henkilö miehistötason vai johtajatason koulutuksen.

Yhteiskunnallisesti merkittävää osaamista, jota puolustusvoimissa voi varusmieskoulutuksen aikana hankkia, ovat muun muassa

- johtamistaito,
- koulutustaito,
- vuorovaikutustaito,
- eettiset taidot,
- ryhmässä toimimisen taidot,
- sosiaaliset taidot,
- ravitsemustietämys,
- terveellisten elämäntapojen tietämys,
- kuljettajan, koneasentajan ja työkoneneen kuljettajan pätevyys,
- erätaidot,
- lääkintätaidot,
- sotilaspoliisitaidot, turvallisuusvalvonta, järjestyksen ylläpitäminen sekä liikenteen valvonta ja ohjaus,
- sotilassoittajan taidot,
- eri teknisten alojen asiantuntijataidot,
- sammutus ja pelastustaidot,
- kunnossapidon, täydennyksen, kuljetuksen ja huoltopalveluiden taidot,
- metalli- ja konealan sekä elektroniikka-alan taidot,
- mittaus- ja sääalan taidot,
- uusmedia-alan, web-ylläpitäjän, web-graafikon ja web-ohjelmoijan taidot,
- graafikon, toimittajan ja valokuvaajan taidot,
- kansainvälisen yhteistoiminnan taidot,
- ilmailualan taidot (lentäjät, teknikot, mekaanikot, asentajat) sekä
- merenkulkualan taidot.

Puolustusvoimissa kuvataan osaaminen eri kursseista vaihtelevasti. Varusmiespalveluksessa hankitun osaamisen tunnustamisen mahdollisuuksia edistäisi se, että varusmiespalveluksen koulutuksen osaamistavoitteet kuvattaisiin entistä selkeämmin ja koulutusta suunniteltaisiin ja mahdollisuuksien mukaan toteutettaisiin tiiviimmässä yhteistyössä oppilaitosten kanssa.

Hankitun osaamisen tunnustamista edistäisi myös se, että jokaisesta suorituksesta saisi kurssitodistuksen, jossa saavutettu osaaminen on mahdollisimman seikkaperäisesti kuvattu. Tämän todistuksen kanssa asevelvollisella on nykyistä helpompi hakea hyväksiluettavuutta. Tämä nopeuttaisi työelämään siirtymistä, opintojen suorittamista ja lisäksi asevelvollisuuden suorittamisen motivaatiota. Selkeä muutos parempaan on uusittu kuljettajakoulutus, joka tuottaa ammattipätevyyden ja ajokortin. Samanlaisia siviiliyhteiskunnassa hyödynnettäviä ”tutkintoja” ja oppikokonaisuuksia tulisi edelleen tunnistaa ja kehittää. Näitä voisivat olla esimerkiksi oppisisällöt turvallisuus- ja järjestysalalta, esimerkiksi vartiointitehtäviin tai järjestyksenpitoon liittyvät kurssit.

Varusmies saa kotiutuessaan sotilaspassin ja palvelustodistuksen. Varusmiesjohtajat saavat lisäksi johtajatodistuksen. Johtajatodistuksen sisältö on jo tällä hetkellä melko hyvä. Sotilaspassista on poistettu yleisarvostelu ja kenttäkelpoisuus. Yhteiskunnassa on tullut tavaksi se, ettei negatiivista palautetta haluta antaa. Nykyisin sotilaspassin perusteella ei näe, kuka on suorittanut varusmiespalveluksen hyvin ja kuka ei.

Sotilaspassiin tulee palauttaa yleisarvostelu ja kenttäkelpoisuus, mikäli ne ovat hyviä tai kiitettäviä.

TNS Gallupilla teettämässämme tutkimuksen mukaan 56 % työnantajista koki olevansa hyvin tai jonkin verran perillä henkilöstönsä varusmiespalveluksen aikaisesta koulutuksesta ja sen tuottamasta osaamisesta. Työnantajien tulisi olla paremmin selvillä varusmiespalveluksen tuottamasta osaamisesta sekä varusmiespalveluksen sisällöstä. Tämä voisi tapahtua tietoisikujen muodossa ja sillä, että internetiin laitettaisiin esimerkkejä varusmiespalveluksesta saatavista todistuksista.

Työnantajat pitävät varusmiespalveluksen aikana opittuja yleisiä taitoja (erityisesti lääkintätaidot, suojelutaidot sekä kuljetustaidot) hyödyllisenä. Näitä pidetään hyödyllisinä tai melko hyödyllisinä (45 - 52 %). Vain kolmasosa työnhakijoista on esittänyt palvelustodistuksen hakiessaan työtä. Palvelustodistuksen esittäminen olisi työnantajan näkökulmasta tärkeää, koska sillä on merkitystä (55 %). On todennäköistä, ettei monikaan työnantaja tiedä palvelustodistuksen olemassaolosta tai sen sisällöstä.

Pilottihanke

Olemme alustavasti sopineet Maanpuolustuskorkeakoulun, Aalto-yliopiston ja Tampereen teknillisen yliopiston kanssa siitä, että käynnistetään pilottihanke varusmiespalveluksen ja opintojen nivomiseksi tiiviisti yhteen. Lisäksi tavoitteena on luoda mahdollisimman joustava järjestely pääsykokeille.

Opintojen korvaaminen ja hyväksilukeminen - varusmiespalveluksen aikana suoritettut opinnot osana kolmannen asteen opintoja

a) Varusmiespalveluksessa saavutettujen oppimistulosten kuvaaminen

Suuri osa oppilaitoksista hyväksilukee varusmiespalveluksessa hankittua osaamista joko opintojen tai työharjoittelun muodossa. Valitettavasti oppilaitokset suhtautuvat hyväksilukemiseen vaihtelevasti, jolloin varusmiehet ovat tältä osin eriarvoisessa asemassa oppilaitoksen mukaan.

Oleellista korvaavuusasioissa on se, miten oppimistulokset (tai oppimistavoitteet) kuvataan. Esimerkiksi johtajakansion asiat kannattaa kuvata erikseen myös tiiviisti ja selkeästi saavutettuna osaamisena. Saavutetun osaamisen kuvaus annetaan kotiutuvalla varusmiesjohtajalle ja sen avulla hän voi halutessaan hakea tulevissa opinnoissaan korvaavuutta tai hyväksilukemista, ja käyttää tiivistelmää hyväksi työpaikkaa haikiessaan. Tiivistelmää voi myös käyttää varusmiespalveluksen lopussa oppimisen tukena. Palveluksen lopussa olisi hyvä järjestää tilaisuus, jossa varusmiesjohtajan kanssa käydään läpi palveluksen aikana opiskellut ja opitut asiat. Tämä jäsentää ja syventää oppimista ja tukee aiemmin opitun liittämistä uusiin oppimistavoitteisiin tulevissa opinnoissa.

b) Varusmiespalveluksen opetussisältöjen ja saavutetun osaamisen nivominen kiinteästi nuoren tuleviin korkeakoulu- opintoihin

Pilotilla haetaan toimivia ratkaisuja aiemmin opitun tunnistamiseen ja tunnustamiseen, ja aikaisempien opintojen korvaamiseen ja hyväksi lukemiseen. Pilotin tavoitteena on etsiä hyviä yhteistyömuotoja siten, että uudistukset lisäävät asevelvollisuuden yhteiskunnallista vaikuttavuutta sekä yksilön motivaatiota. Pilotissa tunnistetaan ne osat, joita voidaan kehittää yhdessä siten, että varusmiesten hankkimasta osaamisesta korvataan opintoja mahdollisimman hyvin.

Varusmiespalvelus ja korkeakouluopintojen aloittaminen

Asevelvollisuuden näkökulmasta on suositeltavaa, että asevelvollinen hakeutuu ja pääsee opiskelemaan mahdollisimman pian valmistuttuaan toisen asteen opinnoistaan. Samoin, mikäli varusmies kotiutuu tammi-kuussa, häntä tulisi kannustaa välittömästi jatkamaan opintojaan kevätlukukaudella ilman taukoa. Näin voidaan lyhentää opiskeluaikojä ja pidentää työssäoloaikaä.

Julkisuudessa väitetään usein, että varusmiespalvelus voi aiheuttaa jopa kahden vuoden tauon opintoihin. Kaikki oppilaitokset eivät allekirjoita väitettä, koska yleensä korkeakouluissa ja yliopistoissa kesken lukuvuoden voi aloittaa opinnot tai pitää opiskelussa tauon. Tampereen teknillisessä yliopistossa tehdyn tutkimuksen mukaan varusmiespalveluksen suorittaminen oli yleisin syy poissaolevaksi kirjautumiseen. Varusmiespalveluksen suorittaminen kesken opintoja ei vaikeuttanut opintojen suorittamista valtaosalla opiskelijoista, mikäli varusmiespalvelus suoritettiin kahden ensimmäisen opiskeluvuoden aikana, vaikka varusmiespalvelukseen olisi lähdetty kesken lukuvuoden. Toisaalta Jukka Määtän (2007) väitöskirjassa todetaan, että asepalveluksen suorittaminen viivästyttää uran etenemistä yhdellä tai kahdella vuodelä. Palvelusaika mahdollistaa Määtän mukaan kuitenkin väli vuoden tapaan omaa tulevaisuutta koskevan suunnittelun.

Opintojen kehittämisessä tavoitteena tulisi myös olla se, että yliopistojen ja korkeakoulujen opintokokonaisuudet toteutetaan periodimaisesti. Näin yhden kokonaisuuden suorittaminen on mahdollista lyhyessä ajas-

sa. Jos tutkintokoulutus perustuu pääosin kursseihin, jotka toteutetaan koko lukuvuoden mittaisena ja kerran viikossa tapahtuvana opetuksena, on joustava opiskelu hankalaa. Opiskelu on vaikea aloittaa tai keskeyttää lukuvuoden aikana esimerkiksi kansainvälisen opiskelijavaihdon tai varusmiespalveluksen takia.

Kansainvälistyminen vaatii, että opintokokonaisuudet nivotaan tiiviiksi kokonaisuudeksi ja toteutetaan periodimaisesti. Tällöin opiskelija voi lähteä tai palata kotikorkeakouluunsa kesken lukuvuoden. Tämä ratkaisu hyödyttää myös asevelvollista, joka saattaa lähteä varusmiespalvelukseen tai tulla varusmiespalveluksesta takaisin opiskelemaan kesken lukuvuoden.

Yliopistojen ja korkeakoulujen pääsykokeet ja varusmiespalvelus

Asevelvollisten kannalta ongelmallisia ovat kesäkuussa pidettävät pääsykokeet. Pääsykokeet osuvat juuri loppusodan ajankohtaan. Moni varusmies hakeutuu opiskelemaan useaan oppilaitokseen ja pääsykokeita voi olla kesäkuussa useamman viikon aikana.

Ajatus, jonka mukaan yliopistojen ja korkeakoulujen pääsykokeiden painoarvoa valinnoissa vähennetään ja valinnoissa laiteaan nykyistä enemmän painoa ylioppilastutkinnon pistemäärälle, on asevelvollisuuden kannalta hyvä. Nykyisin noin 75 % ylioppilaista hakee opiskelupaikkaa heti ylioppilaskirjoitusten jälkeen, mutta vain 40 % heistä tulee valituksi. Varusmiespalvelus ei välttämättä vaikuta ensimmäisiin, ylioppilastutkinnon jälkeen järjestettäviin pääsykokei-

siin valmistautumiseen eikä niihin osallistumiseen. Sen sijaan varusmiespalvelus hankaloiittaa seuraavan kesän pääsykokeisiin valmistautumista.

Moni korkeakouluun pyrkivä varusmies on kesäkuussa järjestettävien pääsykokeiden aikana viimeisessä varusmiespalvelusajan harjoituksessaan antamassa ”loppunäyttöä” sodan ajan tehtävässään vajaa kuukausi ennen kotiutumista. Jos hän on pois osankin aikaa harjoituksesta pääsykokeiden takia, kärsii sekä joukon että hänen oma opetustavoitteensa. Tämä korostuu, mikäli henkilö on saanut johtajakoulutuksen.

Yliopistojen ja korkeakoulujen valintamenettelyssä on siirrytty yhteishakuun, jonka ajankohta on koko ajan myöhentynyt. Tällä hetkellä maisteritason koulutuksen hakuaika päättyy helmikuun lopussa ja kandidaatinkoulutukseen huhtikuun puolivälissä. Samalla paineet pääsykokeiden ajankohdan myöhentämiseen ovat lisääntyneet.

Myös yliopistojen kansainvälistymistä tukisi pääsykokeiden ajankohdan varhentaminen. Nykyisellä aikataululla ulkomaiset opiskelijat saavat tiedot mahdollisesta hyväksymisestä kovin myöhään. Kun pääsykokeet ovat vasta kesäkuussa, myös tieto opiskelupaikasta saavuttaa opiskelijan myöhään, ja hän saattaa hakeutua muualle opiskelemaan. Suomi saattaa näin menettää hyviä opiskelijoita ja hävitä kilpailussa muille eurooppalaisille oppilaitoksille pelkästään valintojen ajoituksen takia. [Hyvä ajankohta pääsykokeille olisi toukokuu.](#)

Opiskelupaikan vastaanottaminen

Olemme saaneet kuulla, että osa nuorista lykkää varusmiespalveluksen suorittamista varmistaakseen itselleen saamansa opiskelupaikan. Saamamme tiedon mukaan osa oppilaitoksista edellyttää, että opiskelupaikka on otettava vastaan heti sinä vuonna kun hakija on hyväksytty opiskelijaksi oppilaitokseen, sillä uhalla että henkilö menettää saamansa opiskelupaikan oppilaitoksessa. Tämä käytäntö aiheuttaa sen, että monet varusmiehet hakevat lykkäystä asepalveluksen suorittamisesta.

Näkemyksemme mukaan hankitun opiskeluoikeuden tulee säilyä varusmiespalveluksesta huolimatta siten, että henkilöllä on opiskelupaikan saatuaan mahdollisuus suorittaa ensin varusmiespalvelus ja siirtyä mahdollisimman nopeasti varusmiespalveluksen jälkeen opiskelemaan. Tutkinnon suorittamisaikaan ei tulisi laskea poissaoloa, joka johtuu vapaaehtoisen asepalveluksen tai asevelvollisuuden suorittamisesta.

Suositamme, että tähän liittyvä lainsäädäntö ja käytänteet tarkistetaan siten, ettei nuorelle tule varusmiespalveluksen suorittamisen takia ylimääräisiä taukoja opiskelussa.

Varusmiesjohtajille mahdollisuus suorittaa opintokokonaisuuksia Maanpuolustuskorkeakoulussa

Varusmiesten motivaatiota voitaisiin parantaa ja heidän varusmiespalveluksen aikana hankkimaansa osaamista hyödyntää nykyistä paremmin eri opilaitoksissa, jos **varusmiesjohtajille annetaan oikeus suorittaa yliopistotasoisia muissa korkeakouluissa ja yliopistoissa hyväksi luettavia opintoja Maanpuolustuskorkeakoulussa**. Tämä nopeuttaisi myös varusmiesten valmistumista opilaitoksista ja siirtymistä työelämään. Nykyisin toisessa korkeakoulussa tai yliopistossa opinto-oikeuden omaava voi suorittaa opintoja Maanpuolustuskorkeakoulussa. Tähän tarvitaan kuitenkin erillislupa Maanpuolustuskorkeakoulun rehtorilta. Edellytyksenä opinto-oikeuden saamiseksi olisi, että on suorittanut aliupseerikoulun tai reserviupseerikurssin. Tämä olisi yksi lisämotivaatiotekijä hakeutua johtajakoulutukseen. Kovinkaan moni ei varusmiespalveluksen johtajakauden tiiveyden takia tulisi tätä oikeutta käyttämään. Toisaalta tämä antaisi aktiivisimmille oivan mahdollisuuden hyödyntää varusmiespalvelusta opintopisteiden ja osaamisen kartuttamiseksi. Opinto-oikeus avoimiin opintosuorituksiin voisi mahdollisesti säilyä myös esimerkiksi puoli vuotta varusmiespalveluksen jälkeen (vrt. Avoin yliopisto).

Menettelytapana voisi olla se, että varusmiesjohtajille myönnetään erillinen opinto-oikeus tietyille opintojaksoille.

Näitä omasta joukko-osastosta käsin etäopiskeluna ja jopa verkossa suoritettavia opintojaksoja voisivat olla esimerkiksi

- Johtamisen perusteet 1 (8 op)
- Johtamisen perusteet 2 (4 op)
- Johtajana kehittymistä tukevat palautteet ja kehityssuunnitelmat (3 op)
- Johtamisessa harjaantuminen 1 (2 op)
- Sotilaspedagogiikan perusteet (2 op)
- Kouluttajana kehittyminen (6 op)
- Liikuntakasvatus (5 op)

Osaamiskokemista voitaisiin hyödyntää verkkosotakoulun palveluita. Joukko-osastoilta järjestely vaatisi opintojen ohjauksen yhteyshenkilön. Tämä voi olla ototehtävä ja vastuussa voisi olla se sotatieteiden maisteri, joka käytännössä vastaa johtajakoulutuksen toteuttamisesta joukko-osastossa. Varusmiesjohtajille voidaan myös varata jonkin verran aikaa opintojen suorittamiseen tai sitten opiskelu tapahtuu kokonaan vapaa-aikana.

Puolustusvoimien tulisi aktiivisesti antaa tietoa johtajakoulutusnormin sisällöstä, johtajakoulutuksessa saavutetusta osaamisesta sekä muusta oppisisällöstä akateemisille tahoille. Hyväksiluettavuuden hakeminen on asevelvollisen omalla vastuulla. Kaiken kattavaa yleisohjetta korvaavuuksista ei voi antaa, koska oppilaitokset hyväksi lukevat aiemmin hankittua osaamista oman harkintansa mukaan. Varusmiesjohtajia tulisi aluksi myös joukko-osastoissa valmentaa siihen, miten hyväksiluettavuutta haetaan. Samalla voitaisiin tehdä koonnos, josta käy ilmi, mitä tietyt oppilaitokset ovat aiemmin hyväksyneet. Tavoitetasona tulee olla malli, jossa hyväksiluettavuus on automaatio ja tarvittavat toimenpiteet tehdään verkon kautta.

*”Asevelvollisuusajasta on
saatava kunnon hyöty esim.
opintopisteiden muodossa”*

*Lainaus joulukuun 2009 keskustelusta
www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.*

Kuva: Lehtikuva

Tämän mahdollistaminen edellyttäisi
aluksi muun muassa seuraavien
menettelytapojen toteuttamista
puolustusvoimilta:

- opinto-oikeuden käsittely,
esittely ja hyväksyminen
- “opinto-oppaan” laatiminen
ja ylläpitäminen
- opintoneuvonta
- tarvittavien prosessikuvausten laatiminen
- opinnoista tiedottaminen
- opintosuoritusrekisterin ylläpitäminen
- suoritettujen opintojen kirjaaminen
opintosuoritusrekisteriin
- kirjallisuushankintojen tekeminen
- opintojaksojen vaihtoehtoisten
suoritustapojen kuvaaminen (käytännössä
opintojaksojen “uudelleen rakentaminen”)
- opintojaksojen toteutuksen teknisten
ratkaisujen luominen
- yhteydenpito opiskelijoihin
- perusyksiköiden henkilöstön
perehdyttäminen ja ohjaaminen
- oppimisen arviointi (oppimistehtävien
arviointi)

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Tarkistetaan lainsäädäntö ja käytänteet siten, ettei nuorelle tule varusmiespalveluksen suorittamisen takia ylimääräisiä taukoja opiskelussa.	Osa oppilaitoksista vaatii opiskelupaikan vastaanottamista heti sen saamisen jälkeen tai opiskeluoikeuden menettää. Tämän takia osa varusmiehistä lykkää asepalveluksen suorittamista, jotta ei menettäisi opiskeluoikeuttaan.
Aikaistetaan yliopistojen ja korkeakoulujen pääsykokeiden ajankohtaa toukokuulle (OKM).	Pääsykokeet ovat kesäkuussa, jolloin varusmiehillä on loppusotaharjoitukset. Osallistuminen pääsykokeisiin vaikeuttaa varusmiespalveluksen opetustavoitteiden saavuttamista. Pääsykokeiden myöhäisen ajankohdan takia suomalaiset oppilaitokset menettävät hyviä opiskelijoita muille eurooppalaisille oppilaitoksille.
Pilotoidaan Maanpuolustuskorkeakoulun, Aalto-yliopiston ja Tampereen teknillisen yliopiston kanssa hanke, jolla pyritään kehittämään asevelvollisuuden ja opintojen yhteyttä. Pilotin avulla tehdään ratkaisut näkyviksi muille. Pilotissa etsitään kokonaisuuksia, joissa yliopistot hyötyisivät toistensa osaamisesta. Samalla etsitään opintokokonaisuuksia, joita varusmiehet voisivat suorittaa varusmiespalvelusaikanaan. Kehitetään malli, jossa asevelvollisuus on osa elinikäistä koulutusjärjestelmää.	Asevelvollisuus ei ole osa elinikäistä koulutusjärjestelmää. Varusmiespalveluksessa saavutettava osaaminen tunnustetaan vaihtelevasti eri oppilaitoksissa. Varusmiespalvelus häiritsee opintojen jatkamista tai viivästyttää valmistumista.
Muut	
Lisätään oppilaitosten ja työnantajien tietoa varusmiespalveluksen aikana saatavasta osaamisesta sekä todistuksista.	Oppilaitokset ja työnantajat eivät tiedä, mitä osaamista varusmiespalveluksessa voi hankkia ja millaisia todistuksia varusmiespalveluksesta voi saada. Työnantajat ovat tärkeässä asemassa asevelvollisuuden yhteiskunnallisen arvotuksen säilyttämisessä. Työnantajat eivät tunne riittävästi varusmiespalveluksen tuottamaa osaamista ja siitä saatavia todistuksia.
Annetaan varusmiesjohtajille mahdollisuus suorittaa opintoja Maanpuolustuskorkeakoulussa.	Johtajakoulutuksen suorittaneita tulee palkita, motivaatiota lisätä ja heidän valmistumistaan tukea.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Selvitetään tutkimuksella keinoja vähentää varusmiespalveluksen kielteisiä vaikutuksia opiskeluun ja työuraan (PLM, OKM, TEM).	Varusmiespalvelus viivästyttää opintojen suorittamista. Kielteisiä vaikutuksia tulee minimoida.
Parannetaan palvelustodistusta siten, että siitä käy ilmi, mitä osaamista varusmies on palveluksen aikana saanut. Varusmiespalveluksen aikana hankitusta osaamisesta annetaan todistus.	Palvelustodistuksesta ei käy selvästi ilmi, mitä osaamista varusmies on saavuttanut. Kaikista suorituksista ei anneta todistuksia. Todistus helpottaisi korvaavuuksien hakemista ja olisi käytettävissä esimerkiksi työnhaussa.
Palautetaan sotilaspassiin yleisarvio sekä kenttäkelppoisuus, mikäli nämä ovat hyviä tai kiitettäviä.	Sotilaspassista on poistettu yleisarvio. Passista ei käy ilmi, miten hyvin varusmiespalvelus on suoritettu.

4.5 Muut yksilön motivaatiota parantavat tekijät

Johtajakoulutus

Puolustusvoimien antamalla johtajakoulutuksella on laaja yhteiskunnallinen vaikutavuus. Noin 400 000 elossa olevaa suomalaista miestä ja naista on saanut puolustusvoimien antaman johtajakoulutuksen. **2000-luvulla johtajakoulutus on muuttunut merkittävästi.** Johtajakoulutuksen päämääränä on luoda johtajille edellytykset oman joukon kouluttamiseen ja johtamiseen sekä kannustaa heitä oman toimintakyvyn jatkuvaan kehittämiseen. Tavoitteena on, että johtaja hallitsee johtamisen lisäksi itsensä kehittämisen periaatteet. Tutkimuksen mukaan asevelvollisen saama johtajakoulutus sekä parantaa opiskeluvalmiuksia että antaa hyvän pohjan tulevalle työuralle.

Työnantajat arvostavat johtajakoulutusta. Peräti 82 % työnantajista pitää puolustusvoimien varusmiehille antamaa johtajakoulutusta joko hyödyllisenä tai melko hyödyllisenä. Arvostuksesta huolimatta on epäselvää, tuntevatko työnantajat viimeisen kymmenen vuoden aikana merkittävästi uudistuneen johtajakoulutuksen sisällön.

Johtajakoulutuksen toteutusperiaatteina ovat

- Kannustaminen itsensä kehittämiseen
- Itseohjautuvuus ja vastuunotto
- Toimintakyvyn kehittäminen
- Johtajana ja kouluttajana harjaantuminen
- Kehittymistä tukeva palautejärjestelmä
- Itsetuntemuksen kehittäminen
- Johtamisen yhteinen arvoperusta

Jokainen varusmiesjohtaja saa oman johtajakansion, joka sisältää muun muassa tärkeimmät opetussuunnitelmat, opintokirjan, opetusvihkon ja kehittymissuunnitelman. Johtajakansioon taltioidaan muun muassa saatu palaute ja se on apuna henkilökohtaisen kehittymissuunnitelman laatimisessa.

Varusmiesjohtajat opetetaan nykyisin otamaan vastaan palautetta, oppimaan palautteesta ja kehittämään omaa johtamistoimintaansa. Palautetta omasta johtamiskäyttäytymisestä otetaan niin alaisilta, vertaisilta kuin esimiehiltäkin. Tämä on hyvä malli tulevaa työuraa varten.

Puolustusvoimien haasteena on, että joukko-osastoissa johtajakoulutuksen kouluttajat ovat itse nuoria henkilöitä. **Joukko-osastoissa parhaat upseerit tulee määrätä johtajakouluttajiksi.** Joukkoyksikön komentajan tulee käyttää aikaansa johtajakoulutuksen laadun varmistamiseksi.

Hyödylliset taidot

Moni varusmies kokee, että hän on oppinut runsaasti asioita varusmiespalveluksen aikana. Opeista osa on konkreettisia - opitaan esimerkiksi käyttämään jotain työvälinettä. Osa on taas sellaisia, että niitä ei välttämättä itse tiedosta. Opeista ja kokemuksista voi kuitenkin olla hyötyä myöhemmin. Eri tutkimusten perusteella varusmiespalveluksen on todettu selvästi kohottavan opiskelumotivaatiota. Samoin varusmiespalveluksella on selkeä myönteinen vaikutus varusmiesten itsenäisen työskentelyn taitojen ja ryhmätyötaitojen karttumiseen. Myös johtamis-, esiintymis- ja vuorovaikutustaitojen parantuminen, psyykkisten valmiuksien kehittyminen tai joidenkin suoraan opiskeluaan

liittyvien taitojen kehittyminen, työkoke-
muspisteiden sekä opiskelutekniikan kehittyminen koetaan tärkeäksi.

Parhaimmillaan varusmiespalvelus tukee aikuistumista ja vastuuntuntoiseksi kansalaiseksi kasvamista sekä valmistaa henkilöä työelämään totuttamalla hänet aikaisin heräämiseen, ohjattuun aikatauluun, esimiehen kanssa toimimiseen ja asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Ryhmätyö, yhteisölliset taidot, kuten joustavuus, kyky tehdä kompromisseja ja hallita kokonaisuuksia ovat taitoja, joita edellytetään ja tarvitaan myös myöhemmässä elämässä. Varusmiehet oppivat ottamaan huomioon myös toiset ihmiset, mikä parantaa yhteistoimintaa ja sosiaalisuutta pienryhmässä. Lisäksi palvelus luo koko miesten ikäluokalle käsityksen johtamisesta, johtaja-alaisuudesta, käskyjen noudattamisesta ja alaisista huolehtimisesta. Varusmiehille syntyy käsitys siitä, miten hyvän johtajan pitää toimia. Koska asepalvelus on viimeinen lenkki koko miesväestön kouluttamisessa, se on osa yhteiskunnan koulutusjärjestelmää ja kansalaisten elinikäistä oppimista.

Varusmiespalvelun aikana saadut pätevyudet voidaan pääsääntöisesti hyödyntää myös siviiliyhteiskunnassa ja myöhemmässä opiskelussa tai työelämässä. Puolustusvoimat kouluttaa tällä hetkellä 80 % Suomen vuosittain valmistuvista raskaiden kuljetusvälineiden ammattiautoilijoista (vuosittain noin 2 200 varusmiestä suorittaa C-ajokortin ja 1 400 E-ajokortin) ja on Suomen Punaisen Ristin jälkeen maan suurin ensiapukouluttaja.

Suomi on verkottunut. Verkottuminen on yksi suomalaisuuden voiman lähteistä. On yhteiskunnan kannalta suuri etu, että mahdollisimman monella on samankaltainen ko-

kemuspohja (varusmiespalvelus), jonka voi jakaa muiden kanssa. Tässä mielessä yhteisöllisyys, sosiaalinen puoli, inttikaveruus ja oma-kohtainen kokemus ja näkemys maanpuolustuksesta ovat keskeisiä asevelvollisuuden myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia.

TNS Gallupilla teettämämme tutkimuksen mukaan suoritettua varusmiespalvelusta arvostetaan valittaessa uutta työntekijää. Peräti 64 % piti tärkeänä tai melko tärkeänä sitä, että hakija oli suorittanut varusmiespalveluksen tai naisten vapaaehtoisen asepalveluksen. Työnantaja kokee myös saavansa yleistä etua siitä, että työntekijä on suorittanut varusmiespalveluksen. Huomattavaa tai jonkin verran etua koki saavansa 53 % työnantajista.

Eri toimintojen johtaminen

Varusmiehissä on monen eri harrastelajin erityisosaajia. Joukko-osastoja tulisi kannustaa lisäämään erilaisia vapaa-ajalla toimivia harraste- ja liikuntakerhoja.

Näiden harrastekerhojen johtajina voisi toimia lajia hyvin osaava ja tunteva varusmies. Varusmiehille tämänkaltaisen toiminnan johtaminen voisi olla mielekästä. Samalla toiminta voisi tukea varusmiesten kunnan kohottamista. Uuteen lajiin tutustuminen voisi tukea elinikäisen liikuntakipinän syttymistä. Liikuntakerhojen toiminnasta voisi myös saada erilaisia harraste- ja suoritusmerkkejä, jotka edelleen motivoivat lajin harrastamiseen.

Varusmiehiä tulisi hyödyntää myös muissa erityisosaamista vaativissa tehtävissä. Esimerkiksi tietojärjestelmien käyttäjinä varusmiesten käyttö vähentäisi henkilökunnan työkuormaa.

Isyyysvapaa

Varusmiesten isyyysvapaa on nykyisin 12 vuorokautta. Jos he eivät olisi suorittamassa varusmiespalvelustaan, se olisi 18 vuorokautta. Tässä on selkeä epäkohta. Myös varusmiehillä isyyysvapaan tulisi mielestämme olla 18 vuorokautta. Muutoksella ei olisi puolustusvoimien toiminnan kannalta suurta merkitystä, koska harva saa perheenisäystä varusmiespalveluksen aikana.

Kouluttajien työ

Varusmiesten kouluttajat ovat puolustusvoimien avainhenkilöitä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta. Tämän takia kouluttajien palvelusmotivaatiosta on huolehdittava. Esimiesten on käytävä kentällä tukemassa kouluttajia. Tähän on nykyisin hyvät mahdollisuudet, koska joukkoyksikön komentajat ovat päävastuussa koulutuksesta ja heidän hallinnollinen työmääränsä on vähäistä. Myös ylemmät esimiehet voisivat tehdä kouluttajia tukevia kenttäkäyntejä nykyistä enemmän kouluttaviin joukkoihin ja saada siten omakohtaista kokemusta kentän nykytilanteesta.

Perusyksikön sotatieteiden maisterit ovat puolustusvoimien tulevia johtajia. Heidän mielipiteitä on selvitettävä säännöllisissä kouluttajakyselyissä. Toimintatapoja on parannettava kyselyiden tulosten perusteella. Kyselyissä tehdyt toimenpide-esitykset ja mahdolliset päätökset tulee käydä läpi palautteenantajien kanssa.

Puolustusvoimien henkilöstö käy läpi rakennemuutosta. Kokeneet perusyksiköissä pitkään kouluttajina toimineet opistoupseerit siirtyvät reserviin. Tilalle on palkattu

*”Henkilökunnan suoritusarviointi on aivan tapissa.
Ei yksikön päälliköllä ole todellisia henkilökunnan
motivointikeinoja enää käytössään.”*

*Lainaus erään perusyksikön päällikön lausumasta selvitysryhmän
vierailun aikana keväällä 2010.*

ja lähivuosina palkataan lisää aliupseereita, joilla suurella osalla ei ole vielä muuta kokemusta puolustusvoimista kuin suoritettu varusmiespalvelus. Aliupseerit ovat tulevana vuosina entistä suuremmassa vastuussa varusmiehiä kouluttavissa yksiköissä. **Aliupseereiden kasvattamiseen ja kouluttamiseen on paneuduttava huolellisesti.** Tässä joukko-osastojen kokeneilla kouluttajilla on suuri vastuu. Aliupseereille on mahdollisimman pian opetettava asevelvollisten kouluttajataidot sotilasammattillisella opintojaksolla 1. **Aliupseereita ei tule määrätä varusmiesten kouluttajiksi ilman koulutusta.** Tavoitetilassa jokaisella joukkueella tulee olla kaksi ammattisotilasta kouluttajana, joista vähintään toinen on saanut muunkin kuin pelkän varusmieskoulutuksen. Nyt tästä tavoitteesta ollaan monissa perusyksiköissä kaukana.

Perusyksikön päälliköllä on kouluttajien työn ohjaamisessa keskeinen merkitys. Päälikkö on yksikkönsä pääkouluttaja. Saamamme tiedon mukaan hän on usein ristiriitaisessa tilanteessa, jossa valinta päivän työpanoksen suhteen on tehtävä hallinnon tai koulutuksen välillä. Pääliköllä on liikaa hallinnollisia tehtäviä. Päälikön hallinnollisia tehtäviä on vähennettävä, jotta hän ehtii olla kentällä kouluttamassa ja opastamassa henkilökuntaansa.

Kouluttaja saa parhaan palautteen toiminnastaan asevelvollisilta. **Perusyksiköissä on tehtävä palautekysely kouluttajien toi-**

minnasta siten, että jokainen ammattisotilas saa rehellisen ja avoimen palautteen toiminnastaan esimieheltään, vertaisiltaan sekä saapumiserittäin alaisiltaan. Palaute auttaisi kouluttajia kehittämään ammattitaitoaan. Samalla voitaisiin pienentää ammattisotilaiden ja varusmiesten välistä kuilua. Kuilu on viime vuosina pienentynyt, mutta se voisi olla vielä nykyistäkin pienempi.

Puolustusvoimissa on voimassa palkkausjärjestelmä, jossa palkan suuruus määräytyy tehtävän vaativuuden ja henkilökohtaisen palkanosan mukaan. Henkilökohtaisen palkanosuuden suuruuteen vaikuttaa vuosittain käytävän kehityskeskustelun perusteella saatava suoritusarviointi. Palkanosuuden suuruus määräytyy kahden viimeksi tehdyn suoritusarviointin keskiarvona.

Viime vuosina henkilöiden suoritusarvioinnit ovat vuosi vuodelta parantuneet ja vakiintuneet korkealle tasolle siten, ettei suoritusarvioinnilla enää juurikaan koeta olevan merkitystä. **Hyviä varusmieskouluttajia tulisi kyetä palkitsemaan hyvistä kasvatus- ja koulutustuloksista.** Tulospalkkion suuruus voisi olla siten, että perusyksikköä kohden joukkoyksikön komentajalla olisi käytössään noin 100 euron kuukausittainen rahamäärä.. Palkkio olisi saapumiseräkohtainen, joten palkkion saisi jälkikäteen seuraavaksi kuudeksi kuukaudeksi edellisen saapumiserän koulutustulosten perusteella. Liitteessä 4 on käsitelty teettämämme kouluttajakyselyn tuloksia.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Ei määrätä aliupseereita varusmiesten kouluttajiksi ilman sotilasammattillisella opintokokonaisuudella 1 opetettavaa peruskoulutusta.	Aliupseerit ovat suuressa vastuussa asevelvollisten kouluttamisessa. Heillä ei ole alussa tarvittavaa kouluttajakoulutusta.
Otetaan puolustusvoimissa käyttöön tulospalkkiojärjestelmä, joka mahdollistaa hyvien kouluttajien palkitsemisen.	Suoritusarviointiin perustuva tulospalkkio on menettänyt merkityksensä. Perusyksikön päälliköllä ei ole riittävästi keinoja palkita ja motiivoida hyviä kouluttajia.
Keskitetään ja pyritään karsimaan hallinnollisia tehtäviä joukko-osastossa, jotta perusyksikön päälliköllä on aikaa kouluttaa henkilökuntaansa ja johtaa koulutusta.	Perusyksikön päällikkö ei ehdi riittävästi kouluttamaan henkilökuntaansa ja seuraamaan koulutusta.
Muut	
Tehdään varusmiehiä kouluttavissa perusyksiköissä palautekyselyitä kouluttajan toiminnasta siten, että jokainen ammattisotilas saa palautteen toiminnastaan esimieheltään, vertaisiltaan sekä alaisiltaan. Pienennetään ammattisotilaiden ja varusmiesten välistä kuilua.	Kouluttajan on mahdollista parantaa toimintaansa saamalla palautetta esimiehensä lisäksi vertaisiltaan ja alaisiltaan. Kouluttajien ja varusmiesten välistä kuilua tulee kaventaa.
Pidennetään varusmiehen isyysvapaa 18 vuorokauteen.	Varusmiehen isyysvapaa on 12 vuorokautta. Jos hän ei olisi olisi varusmiespalveluksessa se olisi 18 vuorokautta.
Annetaan varusmiehille nykyistä enemmän vastuuta eri toiminnoissa esimerkiksi tietojärjestelmien käyttäjinä ja urheilukerhojen vetäjänä.	Varusmiehissä on monen eri alan erityisosaajia. Heitä motivoisi, jos he pystyisivät hyödyntämään taitojaan varusmiespalveluksessa. Esimerkiksi urheilukerhosta jollekin saattaisi jäädä pysyvä kipinä lajin harrastamiseen. Varusmiehen työskentely tietojenkäsittelytehtävissä taas helpottaa henkilökunnan työkuormaa.

”Riittävän usein toistuvalla kertausharjoituksella taataan ”ammattimaisempi” osaaminen”.

*Lainaus joulukuun 2009 keskustelusta
www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.*

4.6 Reservin motivointi

Aktiivinen sijoitusaika

Asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluvat varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus sekä osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen. Asevelvollinen on palveluksessa tai hän kuuluu reserviin tai varareserviin.

Asevelvolliset koulutetaan puolustusvoimien sodan ajan joukkoihin. Sodan ajan joukoille on määritetty henkilöyksikötyypit, jotka kertovat joukon kokoonpanon, vahvuuden ja varalisän. Varalisä sisältää joukon kokoonpanoon koulutettuja reserviläisiä. Varalisällä ennakoidaan mahdollista poistumaa perustamisen yhteydessä. Lisäksi reserviä on oltava paikkaamaan taistelutappioiden aiheuttamaa henkilöstötarvetta.

Sodan ajan joukoille on määritetty keski-ikä. Se vaihtelee joukon käytettävyyden mukaan. Karkean jaottelun mukaan parhaimmat joukot ovat keski-ikältään nuorimpia.

Sodan ajan joukkojen henkilöstön ikärakenne on reserviläisten osalta pääosin seuraava:

- joukkoyksikköpäällystö alle 45 vuotta,
- perusyksikköpäällystö alle 40 vuotta sekä
- miehistö alle 35.

Luvut ovat ohjeellisia, sillä erikoistehtävien ja siviiliosaamista edellyttävien tehtävien osalta voidaan aiemmin esitetyistä ikävaatimuksista poiketa. Sodan ajan joukoille on määritetty tavoitteellinen kierto, joka kuvaa sitä aikaa, minkä joukko on sijoitettuna tiettyyn tehtävään. Kierto kertoo ajan, jolloin koko joukko on henkilöstöltään uudistunut. Eri joukkotyypeille on samalla perusteella määritetty nopeampia kiertoaikoja. Kierto määräytyy yleensä joukon keski-ikä perusteella.

Monet aktiiviset reserviläiset ovat ihmetelleet sitä, ettei puolustusvoimat ole pitänyt heihin yhteyttä varusmiespalveluksen jälkeen. Näille aktiivisille reserviläisille tulisi olla puolustuskykyä edistävää toimintaa ja tehtävää. He valittelevat, ettei heille ei ole sopivia tehtäviä, joissa he voisivat käyttää hankkimaansa osaamista. Moni reserviläinen ei myöskään ole selvillä sodan ajan sijoituksestaan, vaikka se on heille varusmiespalveluksen päättymiseen mennessä kerrottu ja oman sijoituksen voi kysyä alue-toimistosta.

Epätietoisuuden vähentämiseksi esitämme, että otetaan käyttöön käsite ”aktiivisen sijoitusaika”, joka kuvaa sitä aikaa, jonka asevelvollinen on sijoitettuna sodan ajan tehtävään. Aktiivisen sijoitusaikaan kuuluu myös se, että asevelvollista informoidaan luotavan asevelvollisen tietojärjestelmän välityksellä sodan ajan tehtäväsijoituk-

sen purkamisesta. Aktiivinen sijoitusaika päättyy tulevaisuudessa miehistöllä pääosin alle 35-vuotiaana. Riittävän kokoisen reservin muodostamiseksi asevelvollisuusaikaa ei tarvitse muuttaa.

Sodan ajan sijoituksen päättymisen yhteydessä reserviläiselle voidaan kertoa, että hän voi hakeutua muihin yhteiskunnan kriisivalmiutta tukeviin tehtäviin. Näitä ovat muun muassa kuntien varautumisorganisaatiot, täydennyspoliisitehtävät ja väestönsuojelutehtävät. Tätä on käsitelty tarkemmin luvussa 3.4

VAP

Osa henkilöistä jätetään kutsumatta palvelukseen, vapautetaan ylimääräisestä palveluksesta tai liikekannallepanon aikaisesta palveluksesta yleisen tai sotilaallisen edun vuoksi. Tästä käytetään lyhennettä VAP. Näitä ovat esimerkiksi tietyissä yrityksissä kriisiajan kannalta merkittävässä tehtävässä työskentelevät henkilöt. Yksittäisen henkilön motivaation kannalta on olennaista, että hän tietää oman sodan ajan sijoituksensa tai VAP:n mukaisen tehtävänsä. Tällä hetkellä osa reserviläisistä ei tiedä onko hän VAP:ssa, sijoitettuna sodan ajan joukkoon tai sijoitamattomana. Pääosa VAP-henkilöstöstä on yli 35-vuotiaita, joten VAP-menettely ei ole ristiriidassa puolustusvoimien sodan ajan tarpeen kanssa.

Nykyjärjestelmässä virasto, laitos tai yhteisö hakee puolustusvoimilta henkilöstönsä varaamista (VAP). Hakijan vastuulla on kertoa henkilölle, että hän on VAP:ssa. Nykyjärjestelmä ei toimi. Tietojärjestelmää tulisi kehittää siten, että yritys esittää henkilöä VAP:iin, puolustusvoimat hyväksyy sen ja ilmoittaa siitä suoraan yritykselle ja henki-

lölle. Myös tieto VAP:n purkautumisesta tulee kulkea yritykselle ja henkilölle. Tietojärjestelmän tulisi olla sellainen, että tämä on mahdollista sähköisen asiointitilin kautta.

Reservin koulutustapahtumat

2000-luvun alkuvuosina kertausharjoitukseen osallistui keskimäärin yli 30 000 reserviläistä vuodessa, mutta vuosina 2006 ja 2007 säästösyistä enää vajaat 8 000 henkilöä vuodessa. Vuonna 2008 kertausharjoitusten määrä yli kolminkertaistettiin ja palattiin lähes 2000-luvun alkuvuosien tasolle. Samalla poistuma kertausharjoituksista nousi vuonna 2008 viidesosaan ja vuonna 2009 neljäsosaan kertausharjoitusjoukosta. Jos poistuma on näin suuri, kertausharjoituksen tavoitteiden saavuttaminen vaarantuu. Joukon suorituskyky ei nouse ja osalla henkilöstöä on harjoituksessa vajaakäyntiä, kun osalle joudutaan opettamaan asioita, jotka pääosalle on jo opetettu. Joukon tulisi saapua kertausharjoitukseen tuotantokokoonpanossa, jolloin eri osien osaaminen olisi samalla tasolla.

Vuonna 2009

- Kertausharjoituksiin osallistui 26 353 henkilöä (kertausharjoituksiin käskettiin 35 159 henkilöä, poistuma oli 25 %)
- Kertausharjoitusvuorokausien lukumäärä oli 134 836, joten keskimääräinen kertausharjoitus kesti 5 vuorokautta
- Puolustusvoimien järjestämiin reservin vapaaehtoiisiin harjoituksiin osallistui lisäksi 6 680 henkilöä

Laskennallisesti 350 000 sotilaan sodan ajan vahvuuden ja vuoden 2009 kertausharjoitusmäärien mukaan reserviläinen on keskimäärin joka kolmas vuosi yhden vuorokauden kertausharjoituksessa. Vuosittain kertausharjoitukset maksavat noin 18 miljoonaa euroa, mikä on noin 5 % asevelvollisuuden kokonaiskustannuksista. Kertausharjoitusrasite ei siis yhteiskunnallisesti ole merkittävä.

Suurin yksittäinen syy kertausharjoituksista myönnettäviin vapautuksiin on työnantajasta johtuva syy. **Osa työnantajista puoltaa kertausharjoituksista poisjäämistä, koska he eivät tunne joukkotuotantojärjestelmää ja kertausharjoituksista poisjäännin aiheuttamaa ongelmaa.** Joukkotuotanto on ollut käytössä runsaat kymmenen vuotta. Moni työnantaja on suorittanut varusmiespalveluksen ennen tätä. Yhä useampi johtaja on nykyisin myös nainen, joka ei ole suorittanut varusmiespalvelusta, eikä hänellä ole henkilökohtaista kosketusta asevelvollisuuteen. Kertausharjoituskutsun mukana tulisikin lähettää tiedote, jossa korostetaan joukkotuotannon merkitystä ja sitä, että joukon jäädessä vajaaksi kertausharjoitus epäonnistuu ja tavoitteita ei saavuteta. Jos joku jää kertausharjoituksesta pois, tulisi olla varalisän lisäksi ”pooli”, josta otetaan tilalle sopivaa vapaaehtoista ainesta. Tällöin voitaisiin mahdollisten peruutusten ilmetessä tietojärjestelmässä ilmoittaa ne kertausharjoitustehtävät, jotka ovat vapaasti haettavissa. Vapaaehtoisten ei tarvitsisi saada tietoa monta kuukautta etukäteen.

Kertausharjoituksista poisjäänti ei tunnu johtuvan niinkään työnantajasta, vaan työntekijästä itsestään. TNS Gallupilla teettämämme kyselyn mukaan

- 96 % työnantajista oli sitä mieltä, että työntekijän tulisi osallistua kertausharjoitukseen kutsun saatuaan, jos poissaolosta ei aiheutuisi työpaikalla aivan kohtuuttomia ongelmia.
- 43 % oli sitä mieltä, että työntekijän poissaolo kertausharjoitusten takia aiheuttaa työnantajalle huomattavaa haittaa.

Työnantajat suhtautuvat kertausharjoituksiin myönteisesti. Kysymykseen, ”jos saisin päättää asiasta, pitäisinpä parempana, etteivät edustamani työnantajan palveluksessa olevat henkilöt osallistu kertausharjoitukseen”, peräti 76 % työnantajista vastasi olevansa täysin tai jokseenkin eri mieltä.

Kertausharjoitukset motivoivat osaa reserviläisistä, mutta toisille aiheutuu kertausharjoituksista ongelmia. Tämän takia pidämme hyvänä, että kertausharjoituksia järjestetään harkiten, ja kertausharjoituksen tulee liittyä joukon sodan ajan tehtävän vaatimien valmiuksien parantamiseen. Muutaman päivän mittainen joukon kertausharjoitus ei ole panos-tuotos -suhteeltaan hyvä, koska materiaalin jakamiseen ja poisottamiseen huoltoineen menee aikaa. Varsinainen harjaantumisvaihe jää usein lyhyeksi. Reserviläiset eivät välttämättä koe näissä tapauksissa harjoitusta tärkeäksi. Myös sodan ajan materiaali kuluu harjoituksen tuomaan suorituskylisään verrattuna kohtuuttomasti. Kertausharjoitusten lopuksi tehtävillä reserviläiskyselyillä on suuri merkitys pohdittaessa sopivaa koulutustiheyttä, harjoitusten pituutta ja sisältöä sekä kehittämistä. Myös kouluttajilta tulisi kysyä harjoituksen kehittämisajatuksia, tarpeellisuutta sekä arviota joukon suorituskyvyn kehittymisestä.

Puolustusvoimien sotilaallisen koulutussellinen kumppani on Maanpuolustuskoulutusyhdistys (MPK). Vapaaehtoisella sotilaallisella koulutuksella tuetaan sodan ajan joukkojen suorituskyvyn kehittämistä. MPK:n toteuttamalla sotilaallisia valmiuksia parantavalla koulutuksella ylläpidetään ja parannetaan yksittäisten henkilöiden ja sijoittamattomien sijoituskelpoisten reserviläisten taitoja. Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden niille, jotka haluavat harrastaa ja kehittää maanpuolustustaitojaan tai kouluttautua arjen turvallisuuden ja poikkeusolojen eri tehtäviin. MPK:n kursitoiminnalla mahdollistetaan myös varusmiespalvelusta suorittamattomien henkilöiden, miesten ja naisten, osallistuminen koulutukseen. Tämä mahdollistaa tarvittavan koulutuksen ja erityisosaamisen saavuttamisen jälkeen sen, että sitoumuksen tehnyt henkilö sijoitetaan puolustusvoimien poikkeusolojen kokoonpanoon.

Puolustusvoimat tilaa vuosittain vapaaehtoista sotilaallista koulutusta Maanpuolustuskoulutusyhdistykseltä. Tämä on erinomainen järjestely oikein käytettynä ja koordinoituna. Resurssien mahdollisimman tehokkaan käytön takia koulutus on puolustusvoimien kanssa tiiviisti suunniteltua ja sen on näkemyksemme mukaan tuettava sotilaallisen suorituskyvyn kehittämistä. Toiminnalla on lisäksi merkittävä maanpuolustustahtoa vahvistava vaikutus sitä kautta, että se tarjoaa myös arjen turvallisuuteen liittyvää varautumiskoulutusta.

Osa tehtävistä reservissä hakuun

”Tulee luoda järjestelmä, jolla reserviläinen voi päivittää tietojensa ja saada sen mukaisen tehtävän reservissä. Kyllähän se motivoisi, jos voisi itse vaikuttaa siihen tehtävään, joka kriisiaikana tulee tehtäväksi.”

Lainaus maaliskuun 2010 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Joukkotuotettu joukko puretaan tai jatko-sijoitetaan, kun sen tilalle on tuotettu uusi joukko ja kun joukon ikärakenne sitä edellyttää. Yleensä joukkotuotettu joukko puretaan viimeistään 10 - 15 vuoden kuluttua siitä, kun se on varusmiespalveluksessa tuotettu.

Joukosta vapautuu tällöin paljon upseereita, joista osa sijoitetaan sodan ajan esikuntien tehtäviin. **Reserviläistä motivoisi, jos hän voisi itse hakea hänelle mieluisaa tehtävää.** Kehitettävän tietojärjestelmän tulisi mahdollistaa se, että reserviläinen voisi hakea erityistehtäviä. Näitä olisivat muun muassa sodan ajan esikuntien tehtävät ja erikoistehtävät. Menettelytapa voisi olla sellainen, että avoimet tehtävät julistetaan hakuun. Saadessaan tietojärjestelmän kautta tiedon ensimmäisen sodan ajan tehtävän päättymisestä reserviläiselle kerrotaan mahdollisuudesta hakea vapaana olevia tehtäviä.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Säilytetään yhteys reserviin alueellisella tasolla myös tulevaisuudessa. Parannetaan reserviläisen sitoutumista sodan ajan joukkojen avaintehtäviin. Välitetään tietoa reserviläiselle puolustusvoimien ajankohtaisista asioista tietojärjestelmän kautta.	Aktiiviset reserviläiset kokevat, ettei puolustusvoimat ole heihin riittävästi yhteydessä ja heille ei ole sopivia tehtäviä, joissa he voisivat käyttää hankkimaansa osaamista. Reserviläiset kokevat etteivät he saa riittävästi tietoa puolustusvoimien ajankohtaisista asioista.
Laitetaan osa esikuntien tehtävistä ja erikoistehtävistä hakuun siten, että reserviläiset voivat hakea tietojärjestelmän kautta näihin tehtäviin.	Reserviläisen motivaatiota parantaisi ja hänen hankkimaansa osaamista voitaisiin paremmin hyödyntää, jos osaan erikoistehtävistä voisi itse hakeutua.
Muut	
Otetaan käyttöön aktiivinen sijoitusaikakäsite. Informoidaan reserviläistä sodan ajan tehtäväsijoituksen purkautumisesta.	Asevelvollinen ei tiedä, milloin hän on sijoitettuna sodan ajan joukkoon. Hänelle tulisi kertoa sijoituksen päättymisestä, jotta hän voi hakeutua muuhun yhteiskunnan kriisivalmiutta tukevaan tehtävään.
Tiedotetaan kertausharjoituskirjeen välityksellä työnantajille nykyistä paremmin kertausharjoituksen merkityksestä osana joukkotuotantoa.	Työnantajat eivät tunne joukkotuotannon sisältöä ja kertausharjoitusten merkitystä osana joukkotuotantoa. Työnantajan puollolla on suuri merkitys työntekijän kertausharjoituksesta poisjäämiseen.

4.7 Tietojärjestelmä

Tietojärjestelmää ei saa ymmärtää pääasias-
sa teknisenä asiana. Ideoimamme kehitettävän asevelvollisen tietojärjestelmän tavoitteena on tehdä asevelvollisuudesta nykyistä motivoivampi, kustannustehokkaampi sekä myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia korostava.

Nuoret ovat tottuneet käyttämään erilaisia tietojärjestelmiä, olemaan yhteydessä kavereihinsa sähköisesti sekä hakemaan tietoa tarvitsemistaan asioista internetistä. Varusmiespalvelukseen tultuaan nämä yhteydet lähes katkeavat. **Varusmiehillä tulee olla vapaa-ajallaan ja tauoilla pääsy jokaisessa kassarmassa julkiseen internetiin omalla päät-**

teellään, on se sitten puhelin tai tietokone. Puolustusvoimat voisi myös hankkia tietokoneita yhteisiin taukotiloihin. Tällöin kynnys siviilielämän ja varusmieselämän välillä madaltuu. Varusmies voisi tällöin vapaa-ajallaan ja tauoilla seurata uutisia ja käyttää samoja tietoteknisiä palveluita, joihin hän kotonaankin tottunut. Puolustusvoimat on jo esityksestämme aloittanut tämänkaltaisen tietoverkkokehittämisen.

Asevelvollisille tulee kehittää oma asevelvollisten sähköisten palveluiden järjestelmä. Sen tulisi perustua julkiseen internetiin, jossa tunnistus tapahtuisi pankki- tai mobiilitun-

nuksilla tai muulla vastaavalla viranomaisen hyväksymällä järjestelmällä. Tietojärjestelmän on käsitettävä kutsuntoja edeltävä aika, kutsuntavaihe, kutsunnan jälkeinen varusmiespalvelusta ennen oleva aika, varusmiespalvelus sekä reservin aika. Kutsuntojen toteuttaminen on jo esitetty aikaisemmin. Tietojärjestelmän avulla voidaan varusmieheksi tuleviin pitää yhteyttä ja esimerkiksi antaa ohjeita fyysisen kunnon parantamiseksi ja siviiliasioiden kuntoon saattamiseksi ennen varusmiespalvelusta. Käytännön ohjeet voivat sisältää myös tulevien viikko-ohjelmien runkosuunnitelmat, jolloin tulevan alokkaan asennoituminen palvelukseen helpottuu.

Tavoitteena on antaa nykyistä parempi ennakkoinformaatio varusmiespalveluksen käytännön järjestelyistä. Samalla saadaan tietoa nuoren asevelvollisen toiveista ja odotuksista, jotka on saatava asiallisella tiedottamisella ja faktojen kertomisella muokattua vastaamaan todellisuutta ja puolustusvoimien odotusten mukaisiksi. Tällöin asevelvollisuuttaan aloitteleva kokee, että hänestä välitetään. Tämä vähentää huomattavasti alkushokkia, jonka alokas eittämättä kokee siviiliyhteiskunnan vapaamuotoisen yksilökeskeisen ja puolustusvoimien melko säännellyn ohjelman eroavuuden takia. Ongelmaisten tavoittaminen tälläkin järjestelyllä saattaa olla haasteellista.

Varusmiehet ovat yllättävän arkoja hoitamaan itse asioitaan. Vanhemmilla ei ole enää juridista oikeutta hoitaa lastensa asioita, koska varusmiehet ovat täysi-ikäisiä. Yllättävän moni palaute tulee esimiesten tietoon vanhempien kautta. Jos esimiehet saisivat ongelmia tietoonsa nykyistä helpommin, voitaisiin mahdollisiin ongelmiin ja motivaatiota alentaviin tekijöihin puuttua. **Varusmiespalveluksen aikana tietojärjestelmän on mahdollistettava avoin palaut-**

teen antaminen ja saaminen. Käytännön yhteydenpidon toteuttajana voi olla esimerkiksi varusmiestoimikunta, jolla on yksikköedustajien kautta hyvä yhteys perusyksikön henkilökuntaan. Kun vastapuolena on toinen varusmies, varusmiehellä on mahdollisimman matala kynnys esittää mahdollisia kysymyksiä.

Reserviläisille tietojärjestelmä toimii muun muassa tiedonvälityskanavana. Tietojärjestelmässä voi päivittää omia tietojaan, saada tietoisuutta puolustusvoimien ajankohtaisista tapahtumista sekä jopa hakea joitain reserviläisille tarkoitettuja poikkeusolojen tehtäviä. Järjestelmään voidaan yhdistää linkkejä muiden viranomaisten sivuille, joilla kerrotaan näiden poikkeusolojen varautumisesta sekä vapaista tehtävistä.

Reserviläisille kerrotaan tietojärjestelmän avulla sodan ajan sijoituksen päättymisestä ja lopulta asevelvollisuuden päättymisestä.

Totesimme, että kohtuullisen huonosti toimivien muutamien tietojärjestelmien takia tietojärjestelmä-sanaa pidetään puolustusvoimissa jopa kirosanana. Puolustusvoimien parhaiden osaajien ja erityisesti esimiesten tulisi nykyistä enemmän käyttää aikaansa tietojärjestelmävaatimusten määrittämiseen. Ongelmana on myös se, että henkilöstö vaihtaa usein urakierron takia tehtävään. Käyttäjän tulee sanoa, mitä tietojärjestelmällä tehdään. Se ei ole toteuttajan asia. Laajojen tietojärjestelmähankkeiden onnistunut toteuttaminen edellyttää, että siiloissa työskentely lopetetaan ja heti hankkeen alkuvaiheessa varmistetaan, että kaikki työskentelevät saman päämäärän hyväksi.

Tietojärjestelmän käyttö vaatii henkilöresurssien kohdennuksia aluetoimistoissa ja joukko-osastoissa. Asevelvollisen tietojärjestelmän peruskuvaus on liitteenä 5.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Kehitetään asevelvollisen tietojärjestelmä, jolla mahdollistetaan tietojen vaihto ja vuoropuhelu asevelvollisen ja puolustusvoimien välillä ennen kutsuntaa, kutsunnan ja varusmiespalveluksen välissä, varusmiespalveluksen aikana sekä reservin aikana.	Asevelvollisesta ei saada riittäviä esitietoja ennen kutsuntaa. Asevelvollinen ei saa riittäviä tietoja ennen varusmiespalvelusta palvelukseen valmistautumiseksi. Varusmiespalveluksen aikana puuttuu selkeä palauteväylä. Reservin aikana yhteydenpito puolustusvoimien ja reserviläisen välillä katkeaa kertausharjoituksia lukuun ottamatta.
Muut	
Rakennetaan majoituskasarmeihin langaton internetverkko, jotta varusmiehet voivat vapaa-ajallaan käyttää tietojärjestelmiä.	Nuoret ovat tottuneet käyttämään erilaisia tietojärjestelmiä, olemaan yhteydessä kavereihinsa sähköisesti sekä hakemaan tietoa tarvitsemistaan asioista internetistä. Varusmiespalveluksessa nämä yhteydet lähes katkeavat.

Varusmiesten liikuntakoulutusta on tuettava ja terveellisiin elintapoihin kannustettava. Tupakoinnin, nuuskan ja päihteiden käytön vastaisuutta on korostettava. Sotilaskodeissa on suosittava terveellisiä vaihtoehtoja ja muonituskeskuksen käyttöä ruokailupaikkana on tuettava. (Katso luku 5.1).

Asevelvollisuudella on vaikutusta syrjäytymisen ehkäisyssä ja maahanmuuttajien kotouttamisessa. Yhteiskunnan kannalta ne, jotka suorittavat varusmiespalveluksen eivät ole ongelma. Heihin saadaan jonkinlainen ote ja heitä voidaan ohjata terveellisempiin elämäntapoihin, työelämään ja opiskelemaan. Yhteiskunnan on oltava huolestunut palveluksen keskeyttäjäistä ja siitä kasvavasta joukosta, joka ei suorita varusmiespalvelusta tai siviilipalvelusta. Tutkimusten mukaan tämä joukko on muihin verrattuna yleisemmin ongelmainen ja syrjäytymisvaarassa. Tämä vaatii monen eri hallinnonalan yhteistyötä. Aikalisän toimintatamalli tulee ottaa käyttöön kaikissa kunnissa ja palvelusajan mukaan porrastettu kotiuttamisraha on palautettava käyttöön. (Katso luku 5.2).

Asevelvollisuus on kansantaloudellisestiärkevin tapa muodostaa Suomen puolustamiseksi tarvittava puolustuskyky. Asevelvollisuus tuottaa riittävän kokoisen ja osaaavan reservin, se on kustannustehokas ja mahdollistaa muualla yhteiskunnassa hankitun osaamisen hyödyntämisen asevoimisessa. Nykyisen puolustusjärjestelmän kansantaloudelle aiheuttamat kokonaiskustannukset ovat 4,8 miljardia euroa vuodessa. Nykyinen järjestelmä tuottaa tulevaisuudsakin noin 250 000 suuruisen reservin ja se on edullisempi kuin esimerkiksi 60 000 so-

tilaan vahvuinen ammattiarmeija, joka pelkää kerättävinä veroina maksaisi yhteiskunnalle yli 2 miljardia euroa nykyjärjestelmää enemmän vuodessa ja olisi hyvinvointivaikutuksilla mitattuna lähes 4 miljardia euroa vuodessa nykyistä järjestelmää kalliimpi. (Katso luku 5.3).

5.1 Kansanterveys

Terveystarkastukset ja terveystiedot

Kutsuntaprosessin ensimmäinen lääkärintarkastus asevelvolliselle tehdään niin sanottuna ennakkoterveystarkastuksena yleensä kuntayhtymän terveysasemalla. [Nykyisin ennakkoterveystarkastus ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla.](#)

Kunta on velvollinen maksamaan ennakkoterveystarkastuksesta puolet. Tarkastukset maksavat puolustusvoimille noin miljoona euroa vuodessa. Jotkut kunnat eivät veloita tarkastuksesta puolustusvoimilta lainkaan. Kuntien veloituksessa on suuria eroja tarkastuksen hinnan vaihdellessa 0 - 145 euron välillä. Ennakkoterveystarkastukselle tulisi määrittää yhtenäinen hinta ottaen huomioon, että sillä tuetaan yhteiskunnan hyvinvointia. Tämä helpottaisi budjetointia ja olisi tasapuolinen kaikkia kuntia kohtaan. Vapaaehtoisiin erikoiskoulutushakuihin tarvittavista lääkärintarkastuskuluista jokainen hakija vastaa itse.

Ennakkoterveystarkastuksia tekevien lääkäreiden kokemus vaihtelee paljon. Osalla lääkäreistä ei ole omaa varusmieskokemusta eikä tarvittavaa ymmärrystä palveluksen luonteesta ja sen asetta-

mista psyykkisistä ja fyysisistä vaatimuksista. Ongelmia tuottaa myös se, että pääkaupunkiseutu muodostaa tarkastettavien suuren terveystarkastusalueen. Kutsuntoihin tulee suuri määrä nuoria, jotka eivät ole käyneet ennakkoterveystarkastuksessa. Ainakin pääkaupunkiseudun kutsuntoihin tulisi suunnata ylimääräinen sairaanhoitajaresurssi tutkimaan ja haastattelemaan ennakkotarkastuksissa käymättömät, jos ennakkoterveystarkastukseen osallistumismäärää ei saada lisättyä.

Kansanterveyden, palvelukseen määrätävien asevelvollisten palveluksen onnistumisen ja miesten tasapuolisen kohtelun kannalta peruskysymyksenä on, miten saavutetaan yhtenäinen palvelukseen hyväksymislinja ja palveluluokkakelpoisuuden määrittäminen. Tätä edesauttaisi, jos puolustusvoimissa ylläpidettäisiin tarkastuksia tekevien lääkäreiden rekisteriä sekä koulutustasoa. Vuoden 2010 valtakunnallisilla lääkäripäivillä esiteltiin puolustusvoimien ja lääkäriseura Duodecimin kanssa yhteistyössä kehitetty internet -pohjainen asevelvollisten palveluskelpoisuuden arviointia tukeva koulutusjärjestelmä. **Suositamme, että tulevaisuudessa otettaisiin käyttöön ennakkoterveystarkastajan ”ajokortti”, joka oikeuttaisi asevelvollisten lääkärintarkastuksiin.** Ajokortti voisi myös olla maksuedellytys puolustusvoimien terveyskeskuksille suorittamissa tarkastuskorvauksissa. Lisäksi tulisi laatia erillinen opetuspaketti perusterveydenhuollon ja erikoislääkäreiden koulutukseen.

Ennakkoterveystarkastuksissa nuorelle voidaan tehdä elämäntapojen kartoitusta. Samalla nuorta voidaan tukea asettamaan tarvittavia elämäntapoihin liittyviä muu-

tostavoitteita ja hänet voitaisiin ohjata esimerkiksi kolmannen sektorin toteuttamiin liikuntatoimiin palveluskunnan lisäämiseksi. Ennakkoterveystarkastus voisi olla tiimityötä, jossa terveydenhoitaja ja kokenut lääkäri toimisivat yhdessä. Heidät olisi kunnassa määrätty tehtävään. Samansisältöinen tarkastus kaikille takaisi laadun ja oikeusturvan. Ennakkoterveystarkastuksia tekevä lääkäri toimisi myös syksyn varsinaisissa kutsunnoissa kutsuntalääkärinä. Hänen linkkinään aluetoimistoon voisi olla aluetoimiston jälkitarkastuksia tekevä lääkäri.

Kutsuntalääkärin koulutustapahtuma tulisi järjestää yhdessä aluetoimiston henkilökunnan kanssa. Asiantuntija-apu voidaan saada puolustusvoimien lääkäreiltä. Kutsuntalääkäri toimisi lääketieteellisenä koordinoijana. Näin puolustusvoimat ja muu yhteiskunta linkittyisivät yhä paremmin tavoitteena olevaa nykyistä tehokkaampaa terveydenhuollon valmiudensääteilyjärjestelmää. Myös eri yksiköiden, sairaaloiden, mielenterveystoimistojen eri työntekijäryhmät, ei vain lääkärit, oppivat ymmärtämään, mistä palveluskelpoisuuden arvioinnissa kokonaisuutena on kyse ja miksi tietynlaisia ratkaisuja on tehtävä. Tärkeää on ymmärtää, miksi myös salassa pidettävät tiedot on oltava kutsuntalääkärin ja jälkitarkastuslääkärin käytettävissä. Koulutus suunnattaisiin myös alueen mielenterveystoimistojen henkilöstölle. Lausuntojen rakenne ja selkeä kannan määrittäminen palveluskelpoisuuteen paransivat tällöin aivan oleellisesti.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) valvoo tällä hetkellä puolustusvoimien yksittäisiä lääkäreitä,

mutta se ei valvo terveydenhuoltoa. Puolustusvoimien terveydenhuolto tulisi saada Valviran valvontaan. Tämä mahdollistaisi sen, että Valvira valvoisi kokonaisjärjestelmän toimivuutta. Valviran tuella voitaisiin epäkohtiin puuttua ja saada parannusta sekä lisäresursseja epäkohtien korjaamiseksi.

Mielenterveystiedoilla on merkitystä arvioitaessa henkilöä palvelusturvallisuuden ja yhteiskunnan turvallisuuden näkökulmista. Mielenterveystietojen vaihtaminen eri viranomaisten välillä on haasteellista ja se on tehtävä huolellisesti. Mielenterveystietojen vaihtamiseen tulisi olla kansallinen tietojärjestelmä. Terveydenhuoltohenkilöstöä on koulutettava tunnistamaan palvelusturvallisuuteen vaikuttavat häiriöt, joiden kohdalla tiedonsiirto lääkärinlausunnon muodossa puolustusvoimille palveluskelpoisuuteen vaikuttavista seikoista on perusteltua. Nuoren tulee tietää lääkärinlausunnon laatimisesta. Terveydenhuoltohenkilöstölle on myös kerrottava, mitä mielen-terveystiedolle tehdään puolustusvoimissa. Lisäksi tietojen käsittely ja säilytys on ohjeistettava puolustusvoimissa.

Kaikki varusmiespalvelukseen astuvat tarkastetaan vielä palvelukseen astuessaan (saapumistarkastus) ja kotiutuessaan (kotiutumistarkastus). Näiden lisäksi varusmiehellä on mahdollisuus käyttää terveyspalveluita veloituksetta aina tarpeen ilmaantuessa. Varusmiehille tehtävät terveys-tarkastukset ovat varsin kattavat ja niissä saatetaan toisinaan löytää merkkejä alkavista sairauksista. Tämä mahdollistaa sairauksien ennakoivan hoidon.

Varusmiehille annetaan palveluksen alussa kattava rokotesuoja tartuntatauteja

vastaan. Rokotteet tulisi antaa ja lääkärin-tarkastus pitää mahdollisimman nopeasti palveluksen ensimmäisinä päivinä, jotta suunniteltu nousujohteinen liikuntakoulutus voidaan aloittaa heti palveluksen alussa. Myös kertausharjoituksissa reserviläisellä on mahdollisuus päästä terveystarkastukseen. Harjoituksissa on yleensä aina mukana lääkäri, joka voi antaa hoitoa välittömästi.

Asevelvollisuusjärjestelmän avulla saadaan merkittävää tutkimustietoa kansanterveyttä varten. Tutkimuksissa asevelvollisilta mitataan muun muassa paino, pituus, verenkierron ja hengityselimistön suorituskyky, lihaskunto- ja koordinaatio, verenpaine, rasva-arvot, kolesteroliarvot sekä sokeriarvo. Reserviläistutkimuksissakin löydettiin tauteja, joita ei olisi muuten ehkä löydetty näin aikaisin ja voitiin suositella elintapojen muutosta tai aloittaa lääkitys.

Puolustusvoimille on annettu sen perustehtävän lisäksi useita kansalaiskasvatukseen sekä terveyden edistämiseen liittyviä tavoitteita. Se myös usein ottaa tämän haasteen vastaan. Varusmiespalvelus onkin viimeinen hetki tavoittaa lähes koko miespuolinen ikäluokka. Tätä yhteiskunnallisesti merkittävää mahdollisuutta tulisi käyttää oikealla ja kohdennetulla tavalla hyödyksi. Tästä syystä varusmiespalveluksen aikana tehtävän kansalaiskasvatuksen ja terveyden edistämisen tavoitteita tulisi selkeyttää ja niiden toteuttamiseen tulisi käyttää alan ammattilaisia. **Erityisesti päihdekasvatus, liikenneturvallisuus- ja ravitsemusoppitunnit tulisi toteuttaa yhteistyössä esimerkiksi kolmannen sektorin toimijoiden kanssa (esim. paikalliset A-klinikat).**

Fyysinen kunto

Palvelukseen astuvien nuorten miesten fyysinen kunto on tasaisesti huonontunut. 30 vuodessa palveluksen astuneiden miesten 12 minuutin juoksutestin tulos on laskenut keskimäärin yli 300 metriä. Viimeisen 15 vuoden aikana lasku on ollut lähes 200 metriä. Huolestuttavaa on erityisesti se, että juoksu-testillä mitattujen huonokuntoisten määrä on lisääntynyt 15 vuodessa 5 prosentista 20 prosenttiin. Samalla lihaskunto on heikentynyt. Fyysisen kunnan heikkeneminen näyttää viime vuosina pysähtyneen.

Fyysisen kunnan heikkeneminen on yhteydessä kehonpainon nousuun. Samaan aikaan, kun varusmiesten keskipituus on pysynyt noin 178 senttimetrissä, varusmiesten paino on palvelukseen astuttaessa nousut viimeisen 15 vuoden aikana noin 6 kilogrammaa.

Tieteellisesti ei ole näyttöä sille, että sodankäynnin teknistyminen vähentäisi sotilaan fyysisen suorituskyvyn vaatimuksia. Varusmiespalveluksen suorittaminen edellyttää ainakin kohtuullista yleiskuntoa. Varusmieskoulutuksen yhtenä tavoitteena on parantaa varusmiesten fyysistä kuntoa ja antaa kipinä liikunnan jatkamiseen myös reservissä. Asevelvollisten hyvä kunto on sekä puolustusvoimien että koko yhteiskunnan etu. **Varusmiespalveluksen aikana fyysinen kunto ja kehon koostumus kehittyvät myönteisesti.** 12 minuutin juoksutestin tulokset kohoaa 180 vuorokautta palvelevalla varusmiehellä keskimäärin runsaat 200 metriä. Myös lihaskuntotestien tulokset paranevat.

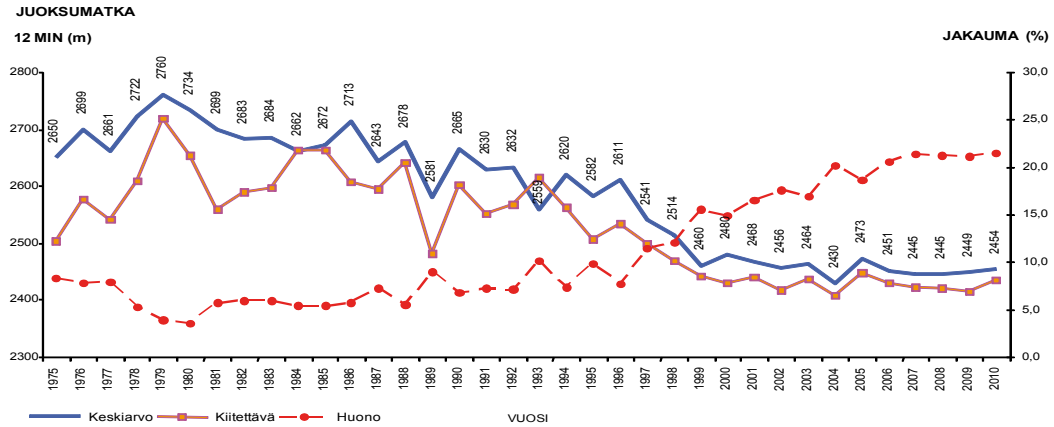
Nuorten miesten fyysisen suorituskyvyn lasku ja kehon painon nousu aiheuttavat merkittäviä haasteita sekä suomalaisel-

le kansanterveydelle että puolustusvoimien koulutusjärjestelmälle. Matti Santtilan väitöskirjan (2010) mukaan liiallisen kestävyyspainotteisen koulutuksen sijaan peruskoulutuskaudella tulisikin lisätä voimaharjoittelua. Voimaharjoittelulla on myös myönteinen vaikutus sotilaiden kykyyn kantaa lisäkuormaa sekä vammautumisen ja keskeyttämisen ennaltaehkäisyyn. Voima- ja kestävyysarjoitteluohjelmien tulee olla mahdollisimman yksilökohtaisia palvelukseen astuvien lähtökunnoltaan eritasoisten varusmiesten takia. Myös varusmiespalvelusta ennakoivassa informaatioissa tulee korostaa lihaskunnan tärkeyttä. Ohjeet voidaan liittää osaksi asevelvollisen tietojärjestelmässä jaettavaa tietopakettia.

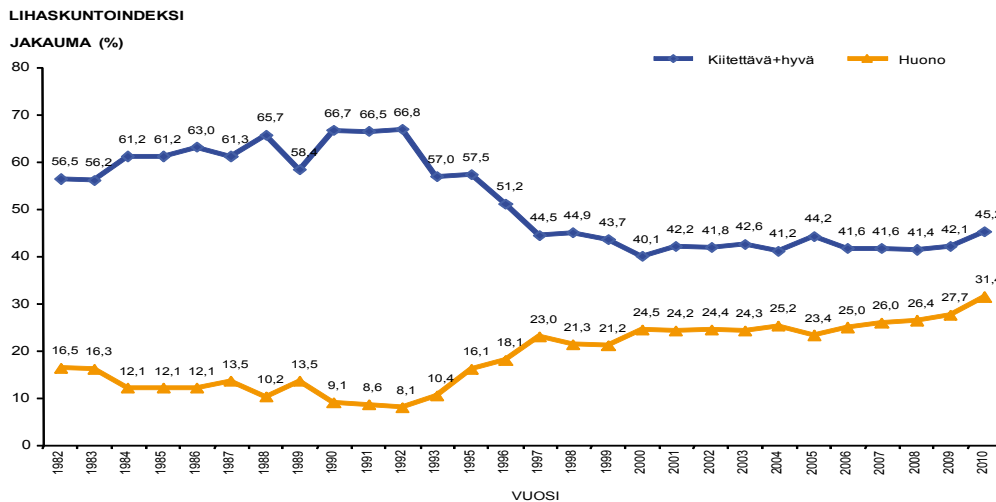
Varusmiespalveluksen myönteiset terveydelliset muutokset erityisesti painossa ja kehon koostumuksessa painottuvat palveluksen alkuvaiheeseen ja keinoja niiden ylläpitämiseksi myös peruskoulutuskauden jälkeen tulisi selvittää. Painossa ja kehon koostumuksessa aikaansaadut myönteiset muutokset vähentävät myöhempää tyyppin 2 diabeteksen ilmaantuvuutta. Mikäli edes osa varusmiehistä jatkaa kunnostaan huolehtimista varusmiespalveluksen jälkeen, ovat varusmiespalveluksen pitkän aikavälin kansanterveydelliset ja sen mukana kansantaloudelliset vaikutukset huomattavia. Toisaalta veren kolesteroliarvoissa tapahtuu heikkenemistä, joka jatkuessaan lisää sydän- ja verisuonisairauksien riskiä.

Reserviläisten kunto- ja terveyskäyttämistutkimuksissa on havaittu, että väestön lihominen ja varusmiesten fyysisen kunnan heikkeneminen viimeisten 20 vuoden aikana ovat heijastuneet myös reservin kuntoon. Tutkimusten keskeinen tulos on, että reser-

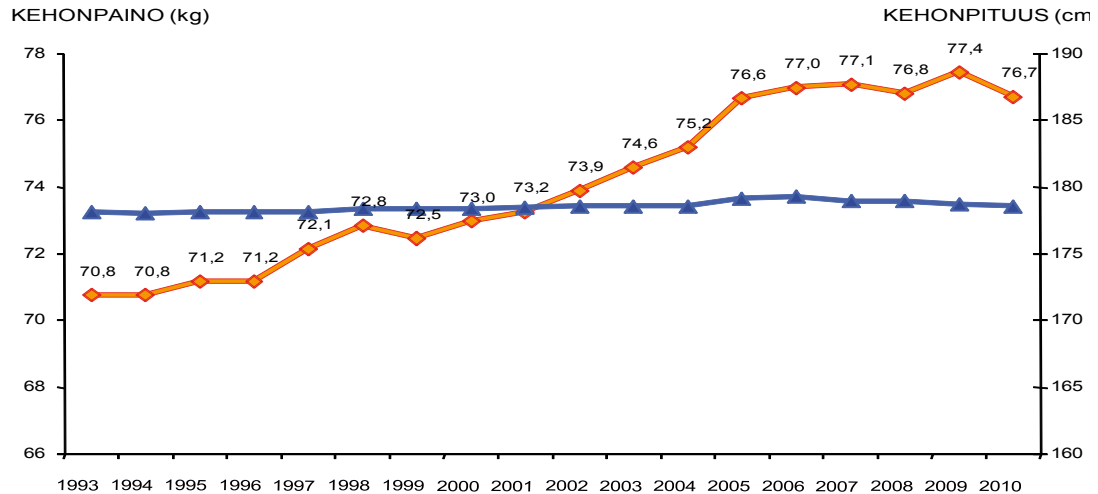
Kuva 10. Palvelukseen astuvien miesten juoksumatkat. Lähde: Pääesikunta ja Santtila et al 2006.

Kuva 11. Palvelukseen astuvien miesten lihaskunto. Lähde: Pääesikunta ja Santtila et al 2006.

Kuva 12. Palvelukseen astuvien miesten kehonpaino ja pituus. Lähde: Pääesikunta ja Santtila et al 2006.

“Suorituskyvyn parantamiseksi ja kansanterveyden edistämiseksi voitaisiin huonokuntoisimmat laittaa puoleksi vuodeksi kuntokouluun, ennen varsinaista varusmiespalvelua.”

Lainaus joulukuun 2009 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Kuva: Lehtikuva

vin fyysinen kunto on terveyden ja taistelukelpoisuuden näkökulmasta keskimäärin riittämätön. Huolestuttavaa on viimeisen vuonna 2008 tehdyn reserviläistutkimuksen tulos, jonka mukaan sotilaiden kestävyyskunnan minimivaatimuksen täytti 46 %. Verrattuna viisi vuotta aikaisemmin tehtyyn tutkimukseen kestävyyskunto oli keskimäärin heikompi ja lihaskunto hieman parempi. Reserviläisen kehonpaino oli viidessä vuodessa noussut kaksi kilogrammaa. Noin puolet reserviläisistä on fyysisen kuntonsa perusteella sijoituskelpoisia sodan ajan tehtäviinsä. Tämä tukee väittämää, että puolustusvoimien on saatava koulutettavaksi ja sijoitettavaksi nuori ikäluokka, pidettävä sitä sijoitettuna sodan ajan tehtäväänsä rajoitetun ajan, jona aikana joukon tilalle koulutetaan uusi joukko.

Haasteena on huonokuntoisten ja vähän liikkuvien 20-vuotiaiden liikunnan harrastuksen lisääminen ja liikkuvien nuorten liikunnan harrastuksen säilyttäminen. Reserviläisten huono fyysinen kunto liittyy etenkin lihavuuteen, vähäiseen koulutukseen, vähäiseen liikuntaan, huonoon liikuntanumeroon koulussa sekä huonoon tulokseen varusmiespalveluksen aikaisessa juoksutestissä.

Puolustusvoimat tekee arvokasta kansanterveystyötä pyrkimällä parantamaan asevelvollisten liikuntakäyttäytymistä ja sen mukana terveyttä ja hyvinvointia. Riskihenkilöt olisi ohjattava terveydenhuollon seurantaan sekä liikunta- ja ravitsemusneuvontaan. Liikunta- ja ravitsemustietouden perusopetus ja elintapojen yhteys terveyteen on hyvä toistaa tiivistetysti säännöllisesti.

Alkukyselyssä kävi ilmi, että vain kolmasosa aloikkaista harrasti oman ilmoituksen mukaan aktiivisesti liikuntaa ennen varusmiespalvelusta. 14 % vastaajista ei ollut lainkaan kiinnostunut liikunnasta. Sen sijaan mielenkiintoinen tulos oli se, että 53 % oli kiinnostunut liikuntaharrastuksesta, vaikka ei itse liikuntaa harrasta. Jos nämä 53 % saataisiin varusmiespalveluksen aikana innostumaan liikunnasta ja harrastuksesta tulisi pysyvä, tällä olisi kansanterveydelle huomattava myönteinen vaikutus. Jo kutsuntavaiheessa voitaisiin kutsuttavalta kysyä hänen fyysistä aktiivisuuttaan. Kehittynyt tietojärjestelmä voisi vastata hänelle, millaiseen koulutukseen hänen fyysinen suorituskykynsä riittää. Samalla annettaisiin hänelle harjoitteluohjeita ja ohjeistettaisiin ottamaan yhteyttä lähimpään kolmannen sektorin toimijaan, joka toimii puolustusvoimien kanssa yhteistyössä tukien nuoria palveluksen edeltävän kunnan kohottamisessa. Tällaiset **yhteistyömallit puolustusvoimien ja kolmannen sektorin välillä aktivoisivat ja tukisivat nuorten liikuntaharrastuksen aloittamista ennen palvelusta.**

Puolustusvoimien liikuntastrategian visio ja liikuntakoulutuksen tavoitteet ovat kattavat, modernit ja toteutuessaan merkittävä panos suomalaisen kansanterveyden edistämiseen, liikunnallisten elämäntapojen oppimiseen sekä yksilöiden hyvinvoinnin paraneamiseen. Liikuntatavoitteiden toteutumisessa on kuitenkin hyvin paljon yksikkö- ja aselajikohtaisia eroja. Varuskunnissa tulee entistä enemmän kiinnittää huomiota siihen, että varusmiehille tarjotaan mahdollisuus monipuoliseen liikunnanharrastamiseen niin palvelus- kuin vapaa-ajallakin.

Tupakointi

Tutkimuksen mukaan **tupakointi lisääntyy varusmiespalveluksen aikana.** Täysin tupakoimattomien määrä pysyy samana, mutta aiemmin tupakoineet aloittavat tupakoinnin uudelleen ja tupakointimäärät lisääntyvät. **Nuuskaa taas alkavat käyttää monet sellaiset, jotka eivät sitä ole aikaisemmin käyttäneet.**

Tupakoinnille määrittyy varusmiehen näkökulmasta useita myönteisiä merkityksiä. Se antaa muuten ulkoapäin säänneltyssä ympäristössä vapaahetken ja usein myös mahdollisuuden välttää tehtäviä esimerkiksi maastoharjoituksissa. Tupakointitilanne mahdollistaa epävirallisen ystävystymisen uudessa ympäristössä. Tupakkakopista tulee nuorten oma tila, jollaista ei muuten juurikaan tarjota ja jossa useimmiten jaetaan epävirallista tietoa, jota ei ole muuten saatavilla.

Varusmiehen arjessa tupakointi on sosiaalinen taukohetki, jonka pitämistä myös käytännön rakenteet käskyjen ja ohjeistusten muodossa tukevat. Myös epävirallinen kulttuuri tukee usein tupakointia. Puolustusvoimat eroaa tältä osin huomattavasti muualla yhteiskunnassa vallalla olevasta tupakanvastaista yleisilmapiiristä. Vaikka virallisesti varuskunnista on poistettu ”tupakan mittaiset tauot”, kasarmien epäviralliset käytännöt ja rakenteet vetävät edelleen nuoria tupakkapaikalle.

Tupakointia on pyritty vähentämään varusmiehille suunnattujen interventoiden ja määräysten avulla jo 1970-luvulta lähtien. Pelkän tiedon jako nuorille ei kuitenkaan riitä. Valistuksen vaikutukset ovat jääneet lahoiksi tupakoinnin määrittäessä epävirallisen tason toiminnaksi. Puolustusvoimien on tehostettava tupakoinnin vastaista toimin-

taa. Varusmiespalvelusta mainostetaan usein hyvänä hetkenä tupakoinnin lopettamiseen. Varusmiesten omasta näkökulmasta hetki ei kuitenkaan näyttäydy useinkaan tältä, vaan pikemminkin tupakointitapaa tukevana.

Varusmiesten tupakoinnin vähentämisessä tulisi painottaa epävirallisen kulttuurin huomioon ottavia interventiota sekä laaja-alaista tupakoimattomuuden tukemista. Huomiota tulisi kiinnittää erityisesti nuorten tupakointikulttuuriin ja instituution epävirallisiin rakenteisiin. Vaihtoehtoisia toimintamalleja tupakoinnin sijalle tulisi tukea ja tupakoinnin lopettamisesta palkita. Tupakoinnin asemaa heikentäisi myös epävirallinen nuorten paikka yksikön tiloissa. Suorien kieltojen sijaan nuorille tulisi antaa vaihtoehtoisia toimintamalleja. Valistuksessa tulisi painottaa siten, miten varusmiespalveluksesta ja elämästä selviää helpommin, jos ei tupakoi. Samalla tulisi murtaa nuorten keskuudessa elävä myytti, että tupakanpolto on sotilaallista. Myös ammattisotilaiden tupakoimattomuutta tulisi kannustaa, koska he ovat varusmiehille esimerkkinä.

Alkoholi

Nuorten miesten päihdeongelmat ovat yleisempiä kuin nuorten naisten päihdeongelmat. Alaikäisten alkoholinkäyttö on vähentynyt 1990-luvulla. Merkittävä ikäraja on 18-vuotta, jolloin alkoholin kulutus lisääntyy huomattavasti. Tutkimuksen mukaan yli puolet (57 %) nuorista joi itsensä humalaan vähintään kerran kuussa ennen palvelusta. Palveluksen aikana peruskoulutuskauden jälkeen vastaava osuus oli 61 % ja kuuden kuukauden kohdalla jo 65 %. **Selkein muutos oli siinä, että kerran viikossa tosihumalaan**

juovien osuus lisääntyi 11 prosentista (siviliissä) 18 prosenttiin peruskoulutuskauden lopulla ja 16 prosenttiin kuuden kuukauden palveluksen kohdalla. Oluen ja siiderin viikoittaiset juontipäivät sitä vastoin vähenivät peruskoulutuskauden lopulla, mutta lisääntyivät jälleen kuuden kuukauden kohdalla.

Puolustusvoimat on muuttanut iltavapaakäytäntöjä siten, ettei viikolla ole keskiviikon pitkää iltavapaata. Myös uusi käytäntö, jossa lomalta palataan jo kello 21 - 23 entisen kello 24:n sijaan on kansanterveydenkin kannalta hyvä uudistus. Yöuni on aikaisempaa pitempi ja uudistus näyttäisi vähentäneen alkoholin käyttöä.

Ravitsemustottumukset

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän varusmiesten kuuden kuukauden ravitsemuksen seurantatutkimuksen aikana todettiin varusmiespalveluksella olevan kansanterveydellisiä vaikutuksia. Tutkimuksen mukaan palvelukseenastuneista peräti neljännes nuorista miehistä oli ylipainoisia ja lähes joka kymmenes oli lihava. Joka viidennellä vyötärönympärys viittasi lihavuuden takia lievästi kohonneeseen sairastumisriskiin ja kolmanneksella systolinen verenpaine luokiteltiin joko tyydyttäväksi tai kohonneeksi.

Kaikilla painoryhmillä tapahtui varusmiespalveluksen aikana myönteisiä terveysvaikutuksia. Normaali- ja ylipainoisilla kehon rasvaprosentti ja rasvamassa laskivat varusmiespalveluksen aikana. Samaan aikaan lihasmassan osuus painosta ja lihasmassa kasvoivat. Erityisen paljon myönteisiä terveysvaikutuksia tapahtui niillä, joilla oli palvelukseen astuessaan ylipainoa tai jotka harastivat vähän liikuntaa. Alipainoisena pal-

velukseen astuneiden miesten paino nousi varusmiespalveluksen aikana. Myös muiden tutkimusten mukaan varusmiespalveluksen myönteiset vaikutukset kehon painoon ja koostumukseen ovat selviä. Sen sijaan vaikutukset veren rasva-arvoihin olivat sekä myönteisiä (HDL-kolesterolin paraneminen) että kielteisiä (kokonaiskolesterolin ja triglyseridien heikkeneminen).

Viime vuosina tapahtunut varusmieksikäisten keskipainon nousu on monen tekijän tulos. Tutkimusten mukaan nuorten miesten ravitsemustottumuksissa oli huolestuttavia piirteitä. Jo siviilissä hedelmien, marjojen ja vihannesten päivittäinen syöminen oli harvinaista. Sen sijaan nuoret miehet söivät useammin kuin joka toinen päivä runsasrasvaisia pikaruokia, kuten pizzaa, ranskalaisia perunoita ja hampurilaisia. Myös sokeroituja virvoitusjuomia he joivat useana kertana viikossa. Noin puolet käytti mietoja ja 10 % väkeviä alkoholijuomia vähintään kerran viikossa. Näistä epäterveellisistä tottumuksista huolimatta enemmistö tutkituista nuorista miehistä oli vailla merkittäviä terveyden riskitekijöitä.

Varusmiespalveluksen alussa ravitsemustottumuksissa tapahtuu myönteisiä muutoksia:

- Ateriarytmi muuttuu säännölliseksi.
- Ateriointi painottuu aamupalaan ja lounaaseen.
- Kuitupitoisten ruokien syönti lisääntyy.
- Pikaruokien syöminen vähentyy peruskoulutuskaudella.
- Kasvisten, tumman leivän ja puuron syöminen lisääntyy.

Monet terveelliset muutokset palautuivat kuitenkin lähelle siviiliajan tilannetta kuuden kuukauden palveluksen kohdalla. Sen sijaan makeisten napostelu ja sokeroitujen virvoitusjuomien kulutus lisääntyy jo peruskoulutuskaudella ja pysyy siviiliaikaa korkeammalla tasolla koko palveluksen ajan.

Muonituskeskuksen terveellinen ravinto sekä säännölliset ruokailuajat ovat keskeinen syy siihen, että ravitsemustottumukset ja terveydelliset vaikutukset ovat varusmiespalveluksen alussa myönteisiä. Myönteinen ravitsemuskehitys näyttää liittyvän varusmiespalveluksen kontrolloivaan puoleen, kun taas epäterveelliset valinnat kuvaavat yksilön vapautta. Vapaus valita lisääntyy varusmiespalveluksen edetessä. Peruskoulutuskauden jälkeen varusmiesten epäterveelliset valinnat lisääntyvät. Tällöin herkuttelusyöminen korvaa perusruokia ja humalajuominen lisääntyy.

Liikenneturvallisuus

Puolustusvoimien tekemä liikenneturvallisuustyö liittyy osaltaan myös kansanterveyteen. 15–24-vuotiaat nuoret ovat ajoneuvo liikenteen erityinen riskiryhmä. Liikenteessä kuolee keskimäärin 83 ja loukkaantuu noin 2900 nuorta vuodessa. Miehiä menehtyneistä on yli 75 %. Nuorten kuolemantapauksista lähes kolme neljästä ja loukkaantumista 60 % sattuu henkilöautossa. Nuorten kuljettajien riski kuolla liikenteessä on yli kolminkertainen muuhun väestöön verrattuna.

Puolustusvoimat toteuttaa yhdessä Liikenneturvan ja Sotilaskotiliiton kanssa ”Särmänä liikenteessä” -kampanjaa. Kampanjan tavoitteena on herättää keskustelua varus-

miesten omaan liikkumiseen liittyvistä riskeistä ja niiden välttämisestä sekä vahvistaa turvallisia toimintamalleja.

Puolustusvoimilla on ainutlaatuinen mahdollisuus kohdata joka vuosi yksi miesikäluokka tästä riskiryhmästä ja tarjota heille oppia ja koulutusta, jolla pärjätään liikenteessä. Liikenneturvallisuuden kannalta nuorten miesten tavoittaminen varusmiehinä on täsmäisku, jonka toivotaan kantavan hedelmää myös heidän siirtyessään reserviin. Liikenneturvan, puolustusvoimien ja Sotilaskotiliiton yhteistyössä suunnittelema varusmiesten liikenneturvallisuuskampanjalla ”Särmänä liikenteessä” pyritään vaikuttamaan nimenomaan nuorten liikennekäyttäytymiseen. Korkeatasoisia, alan ammattilaisten kanssa yhteistyössä tehtäviä, kansalaiskasvatuksen oppitunteja tulee jatkossakin toteuttaa varusmiespalveluksen kansalaiskasvatuksen osioissa.

Tietoaineisto

Puolustusvoimille on kertynyt vuosikymmenten aikana paljon tietoaineistoa varusmiesikäluokista sekä reserviläisistä. Kertyneeseen tietoaineistoon viitataan usein muun muassa lääketieteellisissä tutkimuksissa. Tutkimukset on usein tehty laadukkaasti, mutta tuloksia ei ole julkaistu. Osa tutkimuksista saattaa sisältää ei-julkista tietoa, mutta suurin osa on julkista.

Kerätyllä tiedolla on suuri tutkimuksellinen arvo. Tiedot antavat mahdollisuuden lukuisiin tutkimuksiin, minkä takia tiedon tulisi olla vapaasti tutkijoiden käytettävissä. Tutkimukset ja tilastot tulee laittaa internetiin, jotta se olisi nykyistä paremmin hyö-

dynnettävissä. Tämä parantaisi myös avoimuutta yhteiskuntaan ja kannustaisi tutkijayhteistyöhön.

Tietomassan hyödyntämisessä ja kyselyiden kehittämisessä on synergiaetujen kannalta hedelmällistä tehdä yhteistyötä eri tahojen kanssa. Muun muassa Terveystietokeskuksen, Nuorisotutkimusverkoston, Nuorisobarometrin, Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan sekä puolustusvoimien varusmiehille tekemät kyselyt ja tilastot ovat kattava kysymyssarja tämän alan asioiden tutkimista ja edelleen kehittämistä varten. Suomi voisi tämänkaltaisella laaja-alaisella yhteistyöllä profiloitua korkean tason osaajaksi ja kattavaksi tutkimusten tekijäksi. Tutkimusyhteistyö tukisi osaltaan varusmiespalveluksen kehittämistä.

Jatkotutkimus

Fyysisen kunnon kehittäminen yhdessä monipuolisen ravinnon, terveellisiin ravintotottumuksiin ohjauksen sekä säännöllisten elämäntapojen korostamisen toivotaan johtavan parempiin elämänedellytyksiin myös varusmiespalveluksen jälkeen. Se, miten tämä toteutuu, ei ole selvää, koska pitkäaikaista seurantatutkimusta ei ole.

Tulevaisuudessa on tutkittava, miten nämä asevelvollisuuden aiheuttamat terveysvaikutukset toteutuvat pitkällä aikavälillä. Samaa ryhmää on seurattava useita vuosia varusmiespalveluksen jälkeen ja selvítettävä, miten varusmiespalveluksen aikana opitut tavat pysyvät. Terveystietokeskuksen ja Hyvinvoinnin laitos on valmis aloittamaan yhdessä puolustushallinnon kanssa tämänkaltaisen tutkimuksen. Haasteena tutkimuksissa

on vertailuryhmän löytäminen. Yhtenä vertailuryhmänä voisivat olla ne, jotka menevät palvelukseen myöhemmissä saapumiserissä. Muuta vertailuryhmää ei käytännössä ole, koska ne, jotka jäävät varusmiespalveluksen ulkopuolelle poikkeavat varusmiesryhmästä huomattavasti.

Myös palveluksen käytäntöjä ja niiden muutoksia tulisi seurata. Pysyväisluonteinen seurantatutkimus varusmiespalveluksen aikaisista muutoksista toisi myös organisaatiolle tärkeän kehittämistyövälineen sekä palveluksen muutosten seurantajärjestelmän.

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen sekä yliopistojen kanssa on arvioitava käytännön tutkimus- ja kehittämishankkeita, joilla saadaan kutsunnanalaisiin sellainen kontakti, joka mahdollistaa elämäntapaohjauksen antamisen, liikunnallisen aktiivisuuden ja motiivisuuden koulutukseen sekä työelämään hakeutumiseen. Kehitettävän yhteistyön keinoin voidaan hakea valtakunnallisesti sovellettavia uusia toimintamalleja puolustusvoimien ja julkisen terveydenhuollon välille.

Kuva: Lehtikuva

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Perehdytetään kutsuntalääkäreitä, jotta ennakkotarkastusten laatu ja palveluskelpoisuuden määrittämisessä vaadittava linja olisi samanlainen. Laaditaan opetuspaketti perusterveydenhuollon ja erikoislääkäreiden koulutukseen sekä otetaan käyttöön ”Kutsuntalääkäreiden ajokortti” (PLM, STM).	Ennakkoterveystarkastuksen laatu ja ennakkoterveystarkastuksia tekevien lääkäreiden kokemus vaihtelevat suuresti. Osa läpäisee tarkastuksen, vaikka hänellä ei olisi palvelusedellytyksiä. Toiset taas luokitellaan tarpeettomasti palvelukseen kelpaamattomiksi.
Kehitetään kansallisen terveydenhuollon tietojärjestelmä (KanTA) siten, että sen avulla saadaan välitettyä tarvitsijoille tarvittavat tiedot myös mielenterveysasioista (STM).	Mielenterveystiedot eivät välity tarvitsijoille tyydyttävällä tavalla. Tällä saattaa olla palvelusturvallisuutta vaarantavia tekijöitä.
Huolehditaan siitä, että mahdollisimman moni käy ennakkoterveystarkastuksissa ja/tai terveys-tarkastuksessa kutsunnoissa.	Osa asevelvollisista ei käy ennakkoterveystarkastuksissa. Tämän takia palvelukseen saattaa tulla henkilöitä, joilla ei ole palvelusedellytyksiä.
Muut	
Kehitetään kolmannen sektorin kanssa malleja ja yhteistyötä, jolla nuoria voitaisiin aktivoida ja tukea liikintaharrastuksen aloittamisessa jo ennen varusmiespalveluksen alkua.	Nuorten fyysinen kunto on laskenut. Se aiheuttaa kansanterveydellisen ongelman lisäksi ongelman puolustusvoimille, koska osa ei kykene palvelukseen tai hänen palveluksensa keskeytyy.
Turvataan muonituskeskusten riittävä rahoitus. Erityisesti turvataan kasvien monipuolinen ja houkutteleva tarjonta muonituskeskuksessa. Edistetään varusmiesten mahdollisuuksia käyttää muonituskeskuksen palveluita hyväksi, mikä tarkoittaa muun muassa riittävää ruokamäärää maastossa, riittävää ruokailuaikaa muonituskeskuksessa tarjottavilla aterioilla sekä joustavaa mahdollisuutta nauttia iltapala muonituskeskuksessa.	Muonituskeskuksissa tarjotaan terveellistä ruokaa. Muonituskeskuksen käyttö edistää terveellisiä ravitsemustottumuksia, vähentää epäterveellistä syömistä ja vaikuttaa siten myönteisesti kehon koostumukseen ja terveyteen.
Laitetaan asevelvollisuudesta kertyneet tilastot ja tutkimukset internetiin, jotta ne ovat paremmin tutkijoiden hyödynnettävissä. Parannetaan tutkimusyhteistyötä, jotta asevelvollisuuden tuottamaa tietoaineistoa voidaan hyödyntää yhteiskunnan hyväksi nykyistä paremmin (PLM, OKM, TEM, STM, SM).	Puolustusvoimille on kertynyt runsaasti tilastoja ja aineistoa, jota voitaisiin käyttää hyväksi tutkimuksissa. Tieto on vaikeasti tutkijoiden saatavilla. Yhteistyötä eri tutkimustahojen kanssa ei tehdä riittävästi.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Kehitetään eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä, jotta asevelvollisuusjärjestelmän avulla voidaan parantaa elämäntapaohjausta, liikunnallista aktivointia sekä terveitä elämäntapoja (PLM, STM, OKM).	Eri hallinnonalat eivät työskentele riittävästi yhdessä. Yhteistyöllä saavutettaisiin synergiaetuja ja kustannussäästöjä.
Tehdään ennakkoterveystarkastuksessa elämäntapojen kartoitus ja tuetaan nuorta asettamaan muutostavoitteita (PLM, STM).	Monen nuoren ravitsemus- ja liikuntatottumukset ovat yksilön hyvinvoinnin ja kansanterveyden näkökulmasta huonot. Kutsuntojen ennakkoterveystarkastus on mahdollisuus tavoittaa koko miespuolinen ikäluokka. Nuoria pitää tukea muutamaa käyttäytymistään terveellisempään suuntaan.
Tutkitaan asevelvollisuuden pitkän aikavälin terveysvaikutuksia (PLM, STM).	Asevelvollisuuden pitkän ajan terveysvaikutuksia ei ole juurikaan tutkittu. Tutkimuksella voitaisiin saada lisätietoa siitä, miten varusmiesaikana opittu terveyskäyttäytyminen säilyy ja mitä tulisi tehdä terveiden elämäntapojen edistämiseksi.
Varmistetaan, että puolustusvoimien modernit liikuntastrategiat toteutuvat arjessa. Seurataan tavoitteiden toteutumista.	Liikuntastrategiat eivät ole jalkautuneet kaikille tasoille. Seurannalla saataisiin tietoa, miten strategiat jalkautuvat käytännössä.
Tuetaan liikuntakoulutuksen käytäntöä erityisesti niissä toimipisteissä, joissa koulutus ei sisällä riittävästi fyysistä elementtiä. Tuetaan varusmiesten vapaa-ajalla tapahtuvaa liikuntaa ja huolehditaan siitä, että varuskunnissa on hyvät mahdollisuudet harrastaa monipuolista liikuntaa.	Kaikissa toimipisteissä varusmies ei liiku riittävästi peruskoulutuskauden jälkeen. Varusmiehillä tulisi olla mahdollisimman hyvät mahdollisuudet harrastaa mielestään liikuntaa vapaa-ajallaan. Tämä edistäisi liikuntakipinän tarttumista, lisäisi fyysistä kuntoa ja edistäisi kansanterveyttä.
Hyödynnetään alan asiantuntijoita kansanterveysluentojen pitäjinä, jolloin motivaatio ja osaaminen aiheeseen lisääntyvät.	Kansanterveysluennot ovat mahdollisuus vaikuttaa asevelvollisen terveyskäyttäytymiseen.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Aloitetaan puolustusvoimissa tupakoinnin vastainen kampanja, jolla • Vähennetään tupakoinnin asemaa palveluksessa siten, että tupakointi ei tuo vapauksia ja hyötyä suhteessa tupakoimattomiin. • Lisätään valistusta tupakoinnin ja nuuskan käytön vaaroista ammattisotilaille ja varusmiesjohtajille ja rohkaistaan/palkitaan tupakoinnin lopettavia. • Pyritään löytämään tupakkapaikalle epävirallisen yhdessäolon vaihtoehtoja.	Tupakointi ja nuuskan käyttö lisääntyvät varusmiespalveluksessa. Tupakoinnille määrittyy varusmiespalveluksessa useita myönteisiä merkityksiä. Tupakkapaikka on sosiaalinen tila, jossa saa mielenkiintoista ja epävirallista tietoa.
Huolehditaan sotilaskodin terveellisestä valikoimasta • Joukko-osaston komentajan ja sotilaskodin vihreän veljen tulee huolehtia ja motivoida, että hyvät käytänteet säilyvät, eikä palata vanhaan. • Sotilaskotiin linjastossa laitetaan esille ensin terveelliset vaihtoehdot, ja vasta sitten munkit. • Epäterveellisistä tuotteista, kuten perunalastut, laitetaan näyttävämmiin esille pienet annokset ja suuret pakkaukset laitetaan taakse.	Varusmiehet syövät makeisia enemmän ja juovat sokeroituja virvoitusjuomia enemmän kuin siviilissä.
Kannustetaan esimiehiä näyttämään terveellistä esimerkkiä • Syö muonituskeskuksessa. • Ei tupakoi julkisesti.	Esimiesten esimerkillä on vaikutusta nuorten käyttäytymiseen.
Huolehditaan, että kasarmeissa olevissa välipala-automaateissa ja juoma-automaateissa on terveellisiä vaihtoehtoja.	Varusmiehet syövät makeisia enemmän ja juovat sokeroituja virvoitusjuomia enemmän kuin siviilissä.
Jatketaan varusmiehille suunnattua liikenneturvallisuustyötä.	15 - 24-vuotiaat ovat ajoneuvoliikenteen riskiryhmä. Puolustusvoimilla on erinomainen mahdollisuus kohdata joka vuosi yksi miesikäluokka tästä riskiryhmästä ja tarjota heille turvalliseen liikennekäyttäytymiseen ohjaavaa opetusta.

5.2 Syrjäytymisen ehkäisy ja kotouttaminen

Syrjäytymisen ehkäisy

Tulevaisuudessa nuorten ongelmien lisääntymisen takia pahimmillaan lähes kolmasosa miespuolisesta vuosi-ikäluokasta ei suorita varusmiespalvelusta, mikä tarkoittaa jopa 9 000 nuorta miestä vuosittain. Palveluksen ulkopuolelle jääneiden psykososiaaliset ongelmat eivät ole jääneet viranomaisilta huomaamatta. Yhä useampi nuori on tulevaisuudessa vaarassa syrjäytyä. Jos syrjäytyminen kestää koko odotettavissa olevan työiän, yhdestä syrjäytyneestä aiheutuu yhteiskunnalle jopa noin miljoonan euron kustannukset.

Varusmies- tai siviilipalveluksen ulkopuolelle jääneet miehet erosivat Aikalisä-tutkimuksen mukaan taustoiltaan, elämäntavoiltaan ja -tilanteeltaan sekä psykososiaaliselta hyvinvoinniltaan merkitsevästi palvelukseen määrättyistä miehistä. Palveluksen ulkopuolelle jääneet miehet olivat jo lapsuusajan elinolojen suhteen lähtökohtaisesti palvelukseen määrättyjä miehiä heikommassa asemassa. Aikuisikään päästyään heille oli kasautunut palvelukseen määrättyjä enemmän psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia: päihteiden ongelmakäyttöä, taloudellisia ongelmia, työttömyyttä, asunnottomuutta ja psyykkistä oireilua. Myös terveyskäyttäytyminen oli heikompaa kuin palvelukseen määrättyillä. Heillä oli tämän lisäksi vähemmän epäsuotuisalta kehitykseltä suojaavia tekijöitä, kuten itseluottamusta, sosiaalista tukea sekä kodin ulkopuolista harrastustoimintaa. Palveluksen keskeyttäminen on nuorelle ongelmallista. Hänen täytyy suunnitella lähitulevaisuutensa uudestaan. Lisäk-

”Moni intin käynyt kasvaa henkisesti todella paljon.”

*Lainaus joulukuun 2009 keskustelusta
www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.*

si keskeyttäminen saattaa aiheuttaa nuorelle epäonnistumisen tunnetta ja muuta harmia. Tämän takia yhteiskunnan tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota palveluksen keskeyttäneisiin nuoriin.

Ongelmien kasautuminen asettaa haasteen nuorille suunnattujen tukitoimien kehittämiselle. Ongelmanuoria on pystyttävä tukemaan laaja-alaisesti ja kokonaisvaltaisesti, ei vain yhden tietyn oireen tai ongelmakäyttäytymisen kautta. [Kutsunnoissa voidaan tunnistaa syrjäytymisvaarassa olevat nuoret.](#)

Haluttaessa kutsuntoja voidaan laajentaa koskemaan myös naisia. Tätä nuoren ja yhteiskunnan kohtaamista tulisi käyttää hyväksi psykososiaalisen syrjäytymiskehityksen aktiivisessa ehkäisyssä. Aikalisä -hankkeessa on pyritty tunnistamaan syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja tukemaan heitä, ja se on ollut hyvä aloitus syrjäytymisen ehkäisyssä. Levittämällä hanke kaikkiin kuntiin voidaan yhteiskunnan kannalta saavuttaa merkittäviä kustannussäästöjä. Tämän takia Aikalisä -hanketta tulisi jatkaa levittämällä toimintatapamalli kaikkiin kuntiin. Ongelmaksi Aikalisässä on todettu se, ettei puolustusvoimat ole saanut tietoa, mitä henkilölle on tapahtunut Aikalisään siirtymisen jälkeen.

Pidämme hyvänä, että etsivästä nuorisotyöstä säädettiin laissa. Etsivän nuorisotyön tarkoituksena on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa hänet sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan ja itsenäistymistään sekä pääsyään kou-

lutukseen ja työmarkkinoille. Kuntaan on tar-
koitus järjestää nuorten ohjaus- ja palveluver-
kosto, jonka tehtävänä olisi koota tietoja nuor-
ten kasvu- ja elinoloista, nuorten palvelujen
saavutettavuudesta ja riittävydestä. Verkosto
edistäisi nuorille suunnattujen palvelujen yh-
teensovittamista. Verkoston tarkoitus on tehos-
taa nuorten palveluihin ohjautumista ja palve-
lusta toiseen siirtymistä ja edistää nuorten pal-
veluiden järjestämiseen liittyvän tietojen vaih-
don sujuvuutta. Kutsunnoissa vapautettavat ja
palveluksen keskeyttäjät tulee saattaa osaksi
tätä etsivää nuorisotyötä, jotta näitä syrjäyty-
misvaarassa olevia nuoria voidaan tukea.

Kotiuttamisraha poistettiin vuonna 1993,
jolloin se oli 300 markkaa. Kotiuttamisrahan
palauttamisella olisi laaja syrjäytymistä eh-
käisevä ja asevelvollisia motivoiva vaikutus.
Nyt moni nuori joutuu kotiutuessaan tukeu-
tumaan heti kuntien sosiaalitoimeen. **Kotiut-
tamisrahan saamisen ehtona tulee olla, että
kotiutuva laatii ohjauksessa jatkosuunnitel-
man opintoihin tai työelämään siirtymisestä.**
Tämä voisi olla niin sanottu loppukutsunta,
jossa tietojärjestelmää hyväksi käyttäen täyte-
tään tarvittava lomake. Kotiuttamisraha tulee
porrastaa palvelusajan mukaan. Seuraavassa
taulukossa on esitetty kotiuttamisrahan suu-
ruuden vuosittaisia kustannusvaikutuksia.

Kiusaaminen

Kiusaaminen on nykypäivänä melko yleistä
- jopa päiväkodeista alkaen. Arvion mukaan
koulukiusaamisen määrä ei ole muuttu-
nut vuoden 1995 jälkeen, josta alkaen kou-
lukiusaamista on seurattu Terveiden ja Hy-
vinvoinnin laitoksen Kouluterveyskyselyssä.
Kiusaamista ei ole saatu vähenemään, vaikka
siihen on yhteiskunnassa kiinnitetty paljon
huomiota ohjelmien, mielipidevaikuttami-
sen, uhrien kärsimystä korostavien julkisuu-
teen tulojen ja oikeusprosessienkin kaut-
ta. Opettajien voimavarat ja mahdollisuudet
puuttua kiusaamiseen ovat rajalliset.

Puolustusvoimissa on kiusaamiseen nol-
latoleranssi. Simputuksen ja kiusaamisen es-
tämisestä on puolustusvoimissa tarkat oh-
jeet. Sotilaskurinpitomenettely antaa mah-
dollisuuden puuttua kiusaamiseen heti, kun
sitä ilmenee. Edellytyksenä on kuitenkin,
että kiusaaminen tulee esimiesten tietoon.
Varusmiehiä tulisi rohkaista kertomaan
mahdollisesta kiusaamisesta.

Taulukko 10.

Kotiuttamisrahan kustannusvaikutuksia

Palvelusaika	6 kk	9 kk	12 kk	Kustannusvaikutus
Kotiuttamisraha	100 euroa	500 euroa	1000 euroa	13,1 miljoonaa euroa
Kotiuttamisraha	100 euroa	200 euroa	300 euroa	4,8 miljoonaa euroa

Kotouttaminen

Maahanmuutto lisää suomalaisen yhteiskunnan kansainvälisyyttä ja monikulttuurisuutta. Tämä näkyy myös varusmiespalvelusikäisten joukossa eri etnistä alkuperää olevien ja eri uskontokuntia edustavien määrän lisääntymisenä. Tilastokeskuksen mukaan ulkomailta Suomeen muutti vuoden 2009 aikana 26 700 henkilöä, mikä oli 2 400 henkeä edellisvuotta pienempi. Vuonna 2008 Suomeen muutti 29 100 henkeä, joka oli suurin määrä itsenäisyytemme aikana. Maahanmuutto on lisääntynyt koko 2000-luvun vuoteen 2008 saakka.

Ulkomaalaisperäisen väestön suhteellinen lukumäärä kasvaa Suomessa tulevaisuudessa. Maahanmuuttajat jäävät tänne, mutta Suomesta ulkomaille muutetaan enemmän tilapäisesti. Arviona on, että vuosittainen nettomuutto Suomeen on seuraavan 30 vuoden aikana noin 15 000 henkilöä. Näistä osa on Suomeen palaavia suomalaisia, osa taas ulkomaalaisperäisiä. Koko miespuolisen ikäluokan tasa-arvosyistä ei ole perusteltua erotella asevelvollisuuden velvoittavuudessa ulkomailla syntynyttä tai Suomessa syntynyttä.

”Erityisesti maahanmuuttajien kotouttamisessa voitaisiin hyvin hyödyntää varusmiespalvelusta.”

Lainaus huhtikuun 2010 keskustelusta www.oikeusvaivelvollisuus.fi -sivulta.

Viime aikoina Suomessa on keskusteltu ulkomaalaisvastaisuuden lisääntymisestä. **Varusmiespalvelus voi omalta osaltaan tukea maahanmuuttajien kotouttamista.** Samoin varusmiespalvelus tukee syntyperäisten suomalaisten asenteiden muokkaamista ulkomaalaismyönteisemmäksi, koska kaikki aloittavat varusmiespalveluksensa samalta viivalta. Tavoite on, että jokaisella on mahdollisuus menestyä syntyperästä, uskonnosta, vanhempien taloudellisesta asemasta tai etnisestä taustasta riippumatta.

Hyviä kokemuksia asenteiden myönteisestä muuttumisesta voi syntyä tilanteessa, jossa eri etnistä alkuperää olevat varusmiehet toimivat yhdessä joukkona. Kotouttamista tukee se laaja yhteiskunnallinen tukiverkko, joka varusmiespalvelusta suorittavalla on käytettävissään. Hän ei jää ongelmiseen yksin, vaan saa tukea vertaisiltaan, esimiehiltään sekä muun muassa sosiaalikuraattorilta ja sotilasopastorilta.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Otetaan Aikalisän toimintatapamalli käyttöön kaikissa kunnissa (STM).	Aikalisän toimintatapamallista on saatu hyviä kokemuksia syrjäytymisen ehkäisyssä. Toimintatapamalli ei ole käytössä kaikissa kunnissa.
Palautetaan käyttöön kotiuttamisraha, joka porrastetaan jyrkästi palvelusajan mukaan. Kotiuttamisrahan saamisen edellytyksenä on varusmiespalveluksen suorittaminen loppuun asti sekä siirtymissuunnitelman teko opintoihin tai työelämään (PLM, VM, STM, OKM ja TEM)	Kotiuttamisraha on poistettu käytöstä vuonna 1993. Kotiuttamisrahalla olisi syrjäytymistä ehkäisevä ja palvelusmotivaatiota korottava vaikutus.
Muut	
Luodaan palautejärjestelmä puolustusvoimien ja julkisen terveydenhuoltojärjestelmän välille, jotta tieto tukea ja erityishuomiota tarvitsevista nuorista välittyy tarvitsijoille.	Puolustusvoimat ei ole saanut riittävästi tietoa, mitä nuorelle tapahtuu muun muassa Aikalisään siirtymisen jälkeen. Henkilö saattaa myöhemmin palata jatkamaan varusmiespalvelustaan, minkä takia olisi tärkeää saada henkilöstä palveluksen kannalta tärkeää tietoa julkiselta terveydenhuoltojärjestelmältä.

5.3 Kansantalous

Tarkastelussa on eri näkökulmia

Asevelvollisuuden taloudellisia vaikutuksia voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Näitä ovat ainakin puolustustalouden, asevelvollisiin kohdistuvan ”verorasituksen” tai kansantalouden näkökulma. Asevelvollisuuden kannattajat korostavat asevelvollisuuden edullisuutta verrattuna ammattiarmeijaan. Edullisuus näkyy nimenomaan pienenä puolustusbudjettina, koska asevelvollinen on huomattavasti edullisempi valtion budjetissa kuin ammattisotilas. Asevelvollisuutta vastustavat taloustieteilijät taas asettavat tämän säästönäkökulman vähintäänkin kyseenalaiseksi kansantalouden kannalta.

Kansantaloudellinen näkökulma maanpuolustukseen on haasteellinen. Maanpuo-

lustus sisältää monia muitakin kuin kansantalouden mittareilla mitattavia asioita. Puolustusministeriö on teettänyt vuonna 2007 selvityksen asevelvollisuusjärjestelmän yhteiskunnallisista vaikutuksista, jossa yhtenä osana on kansantalouden näkökulma. Selvityksessä käy ilmi, että kansantalouden vaikutukset ovat usein hyvin pitkiä ja monimutkaisia. Näkökulmia on useita, eikä kaikille tekijöille voi antaa kansantaloudellisia arvoja.

Asevelvollisuus maksaa, mutta niin maksaa mikä tahansa julkinen palvelu. Asevelvollisuus tuottaa myös muuta hyvää kuin pelkän puolustuskyvyn. Varsinkin tämän asevelvollisuuden sivutuotoksen, jota ovat esimerkiksi turvallisuus, oppiminen, sosiaalistuminen, johtajatai-

dot ja henkinen kasvu, arvosta on erittäin vaikea esittää kansantaloudellisia arvioita.

Julkisessa keskustelussa on usein esiintynyt arvioita asevelvollisuuden kustannuksista. Silloin on yleensä korostettu vain sitä, mitä puolustusvoimien ja asevelvollisuuden ylläpito maksaa. Tässä keskustelussa on usein tullut esille ajatus, mitä vaihtoehtoista puolustukseen sijoitetulla rahalla saisi aikaan. Tällöin taustaolettamuksena on, että puolustus ei olisi tarpeellinen. Tämä ei ole oikea vaihtoehto, koska valtion yhtenä tehtävänä on huolehtia valtion ja kansalaisten turvallisuudesta. Vaikka sodan todennäköisyys lähitulevaisuudessa on pieni, sen tuhovaikutus toteutuessaan olisi suuri.

Puolustuksen kehittäminen vaatii pitkäjänteistä suunnittelua ja työtä. Maanpuolustus on koko ajan pidettävä kunnossa, jotta se osaltaan tukisi kriisien ennaltaehkäisyssä ja olisi toimintakykyinen mahdollisen kriisin sattuessa. Puolustusvoimien tehtävien on oltava kehittämisen lähtökohta. Kukaan ei voine ennustaa, millainen maailma on vuonna 2030. Puolustukseen tulisi varata rahaa sen verran kuin turvallisuusympäristön kehitys ja puolustusvoimien tehtävät edellyttävät. Määrärahasupistuksia ei saa tehdä pelkästään valtion talouden tilanteen perusteella. Mahdollisten supistusten taustalla on aina oltava arvio turvallisuusympäristön kehittymisestä turvallisempaan suuntaan.

Asevelvollisuuden kustannuksista voidaan esittää monia eri laskelmia sen mukaan, mitä menoeriä siihen lasketaan mukaan. Yksi arvio on, että **asevelvollisuus maksaa valtion budjet-tirahana noin 350 miljoonaa euroa vuodessa**. Laskelmassa on arvioitu, että varusmiehiä on vuoden jokaisena päivänä palveluksessa keskimäärin noin 19 000 ja yhden varusmiesvuorokauden hinta on noin 45 euroa. Tähän on vie-

lä lisättävä asevelvollisten kertausharjoituksista aiheutuneet menot. Ammattiarmeijakin tarvitsi kouluttajia ja tiloja, joten jos siirrytään ammattiarmeijaan, ei voida ajatella, että tämä raha siinä tapauksessa jotenkin säästyisi. Ammattiarmeijan kustannuksia on käsitelty luvussa 2.

Tasapainomallien rakenne

Valtion taloudellinen tutkimuslaitoksella teettämässämme tutkimuksessa kansantaloudellisia vaikutuksia on arvioitu VATTAGE-mallin ja siihen perustuvan VERM-aluemallin avulla, jotka ovat dynaamisia yleisen tasapainon malleja. VATTAGE-mallia on sovellettu ennen kaikkea veropolitiikan ja energia- ja ympäristöpolitiikan vaikutusten arviointiin sekä pitkän aikavälin talousskenaarioiden laadintaan. VERM-malli puolestaan on aito aluemalli, jossa kukin maakunta on kuvattu omalla alueellisella mallillaan maakuntien linkittyessä toisiinsa tavaroiden ja tuotannon tekijöiden välisin kauppavirroin. Laskentamallien perusteet on kuvattu liitteessä 6.

Arvioita puolustusvoimien kansantaloudellisista vaikutuksista

Tässä tarkastelussa on arvioitu kansantalouden näkökulmasta kolmea eri vaihtoehtoa puolustuskyvyn säilyttämisestä joko nykyistä asevelvollisuusjärjestelmää kehittäen tai ammattiarmeijaan siirtyen. Vertailun pohjaksi on laadittu skenaario 1, jossa puolustusvoimista luovutaan kokonaan. Laskelman perusteena on käytetty arviota puolustusvoimien nykyisestä organisaatiosta, jossa henkilökunnan lukumäärä on 15 000 ja jossa palveluksessa on keskimäärin 19 000 varusmiestä joka päivä.

Vaihtoehtoja ja niiden keskeisiä oletuksia sekä vaikutuksia voidaan kuvata seuraavasti:

Skenaario 1 (Vertailuskenaario nykymallin hyvinvointivaikutusten arvioimiseksi):
Puolustusvoimista luovutaan vaiheittain vuosina 2015 – 2018

- Julkishallinnon ja maanpuolustuksen toimialalta vapautuu yhteensä 34 000 henkilötyövuotta (19 000 varusmiestä ja reserviläistä + 15 000 henkilökuntaa)
- Välitön verovaikutus on 2,7 miljardia euroa (vuoden 2009 puolustusbudjetti, arvonlisävero sisältyy tähän summaan).
- Hyvinvointivaikutus on pitkällä aikavälillä 4,8 miljardia euroa positiivinen nykytilanteeseen verrattuna eli toisin sanoen nykyisen puolustusjärjestelmän hyvinvointikustannus on noin 4,8 miljardia euroa vuosittain

Skenaario 2 (Ammattiarmeijaskenaario):
Siirrytään 60 000 vahvuiseen ammattiarmeijaan vaiheittain vuosina 2015 – 2018

- Varusmiesten työpanos vapautuu muuhun talouteen, henkilökunnan määrää lisätään 45 000; nettovaikutus 26 000 henkilötyövuoden lisäys julkisen hallinnon ja maanpuolustuksen toimialalla
- Verotusta on kiristettävä 2,2 miljardia euroa lisäkulujen kattamiseksi (henkilöstömenojen lisäys 1,5 miljardia euroa ja toiminta- ja materiaalihankinta-määrärahojen lisäys 700 miljoonalla eurolla)
- Hyvinvointivaikutus on pitkällä aikavälillä skenaario 1:n peruskustannusten (4,8 miljardia euroa) lisäksi noin 3,8 mrd euroa negatiivinen nykytilanteeseen verrattuna. Yhteensä hyvinvointivaikutus on skenaario 1:n peruskustannukset (4,8 miljardia euroa) huomioon ottaen 8,6 miljardia euroa negatiivinen.

Skenaario 3 (Valikoiva skenaario):
Asevelvollisuuden uudistaminen vaiheittain vuosina 2015 – 2018

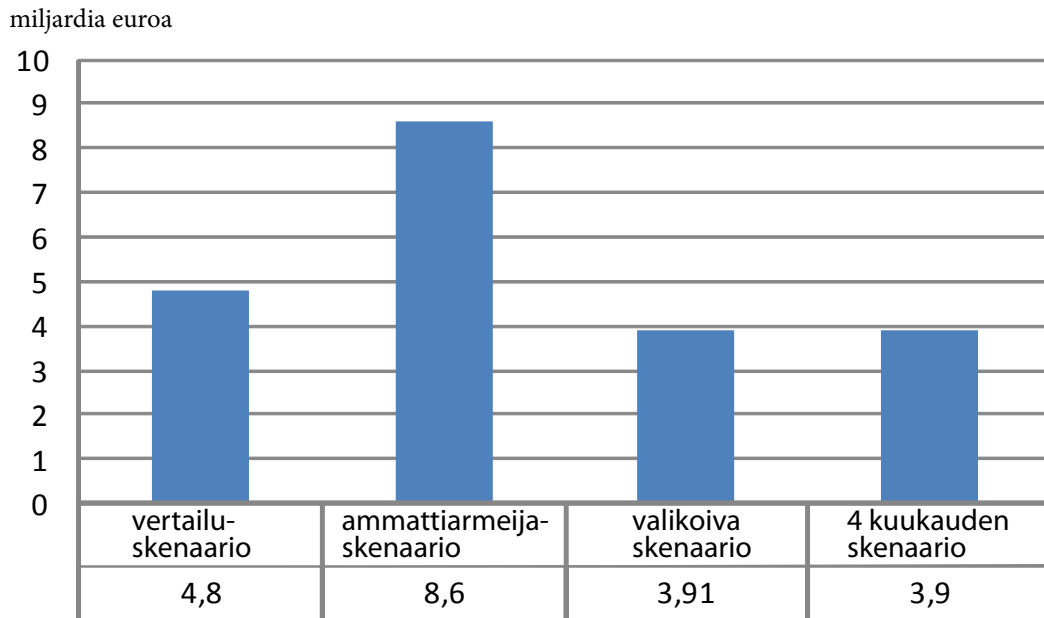
- Otetaan käyttöön valikoiva asevelvollisuus, jossa 50 % miespuolisesta ikäluokasta suorittaa varusmiespalveluksen; nettovaikutus 7000 henkilötyövuoden vapautuminen muuhun talouteen
- Säästöt jäävät puolustusministeriön hallinnonalalle (noin 120 miljoonaa euroa)
- Verovaikutus on pitkällä aikavälillä neutraali
- Hyvinvointivaikutus on pitkällä aikavälillä noin 890 miljoonaa euroa positiivinen nykytilanteeseen verrattuna

Skenaario 4 (4 kuukauden skenaario):
Asevelvollisuuden uudistaminen vaiheittain vuosina 2015 – 2018

- Otetaan käyttöön 4 kk palvelusaika (katso luku 3.2); nettovaikutus 7000 henkilötyövuoden vapautuminen muuhun talouteen
- Säästöt jäävät puolustusministeriön hallinnonalalle (noin 57 miljoonaa euroa)
- Verovaikutus on pitkällä aikavälillä neutraali
- Hyvinvointivaikutus on pitkällä aikavälillä noin 900 miljoonaa euroa positiivinen nykytilanteeseen verrattuna.

Kuva 13.

Puolustusjärjestelmien kustannus tarkastelluissa skenaarioissa pitkällä aikavälillä

Skenaariot 3 ja 4 ovat verovaikutuksiltaan pitkällä aikavälillä neutraalit, kun taas skenaario 2 merkitsisi puolustusmenojen merkittävää kasvua. Arviot välittömistä kustannusvaikutuksista on laskettu puolustusministeriön nykyisen kustannusrakenteen perusteella.

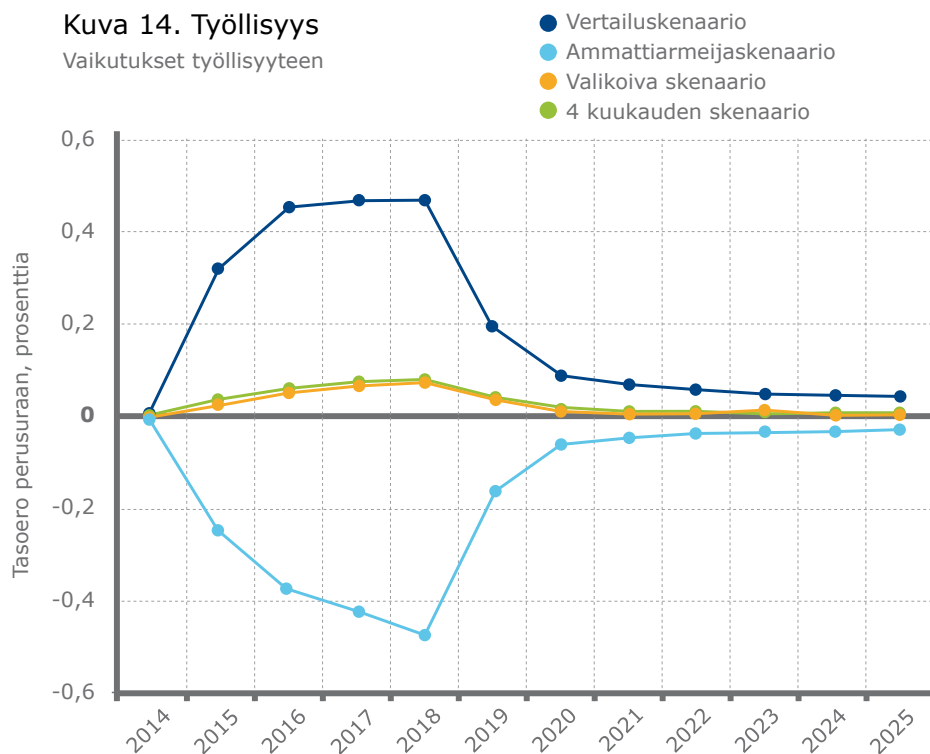
Laskelmissa oletetaan, että skenaariossa 1 ja 2 tuloverotusta sopeutettaisiin siten, että valtion budjettitasapaino säilyisi; skenaariossa 1 verotuloa tarvittaisiin siis 2,7 miljardia nykyistä vähemmän, kun taas skenaariossa 2 verotusta olisi kiristettävä 2,2 miljardia euroa.

Vaikutus työllisyyteen

Puolustusvoimien palveluksessa oleva henkilökunta ja varusmiehet kuuluvat määritelmällisesti työvoimaan. Niinpä puolustusvoimien koko ei suoraan vaikuta työn tarjontaan, mutta se vaikuttaa talouden muiden sektorien käytettävissä olevaan työvoimaan.

Skenaarioissa 3 ja 4 asevelvollisten työpanosta vapautuu muun talouden käyttöön. Skenaariossa 1 muille sektoreille vapautuisi huomattava työpanos, kun taas skenaariossa 2 julkisen sektorin työllisten määrä kasvai-

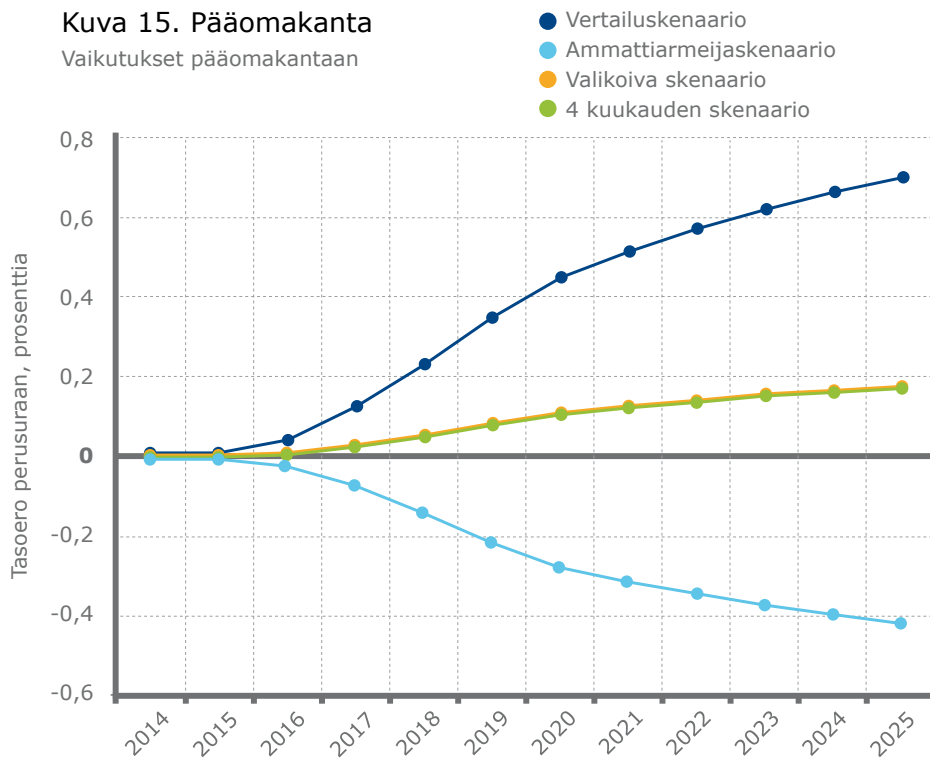
si merkittävästi. Vaikutusta työllisyyteen on kuvattu kuvassa 14. Laskelmissa oletetaan, että lyhyellä aikavälillä reaali-palkat joustavat vain hitaasti, minkä takia vaikutuksiin kuluu joitakin vuosia. Pitkällä aikavälillä työmarkkinat palautuvat tasapainoon kaikissa vaihtoehtoisissa eikä suuria eroja enää synny. Lyhyen tähtäimen vaikutukset ovat kuitenkin merkittäviä ja kuvaavat vaihtoehtojen kerrannaisvaikutusten työllistävyyttä koko kansantaloudessa.

Vaikutus pääomakantaan

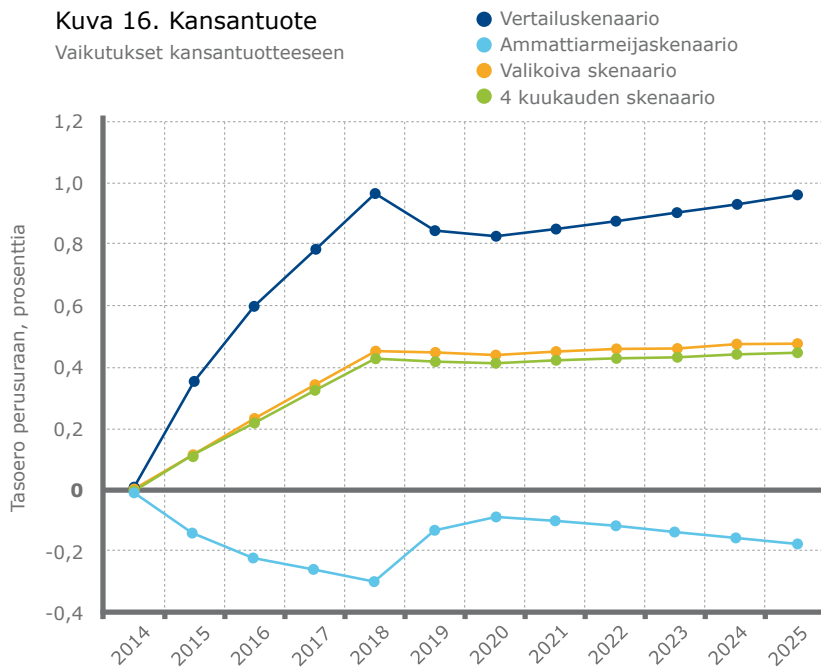
Kuvassa 15 tarkastellaan vaikutuksia pääomakantaan. Kun talouden muut sektorit ovat julkisen hallinnon ja maanpuolustuksen hallinnonalaa huomattavasti pääomaintensiivisempiä, parantaa suurempi työpanos pääoman tuottavuutta, mikä lisää investointeja. Skenaariossa 1 vaikutus olisi suuri, pitkällä aikavälillä noin 0,7 prosenttia kansantuotteesta. Ammattiarmeijan vaikutus skenaariossa 2 olisi päinvastainen, se pyrkisi laskemaan investointeja muualla talou-

deda työvoimaintensiivisen julkishallinnon ja maanpuolustuksen toimialan vaatiessa lisätyövoimaa. Skenaariossa 4, jossa asevelvollisuusjärjestelmässä otettaisiin käyttöön 4 kuukauden palvelusaika, vapautuisi noin 7000 henkilötyövuoden lisäpanos muiden talouden sektorien käyttöön, mikä lisäisi investointeja noin 0,2 prosentilla perusuraan verrattuna. Skenaariossa 3 vaikutus olisi pitkällä aikavälillä samansuuruinen.

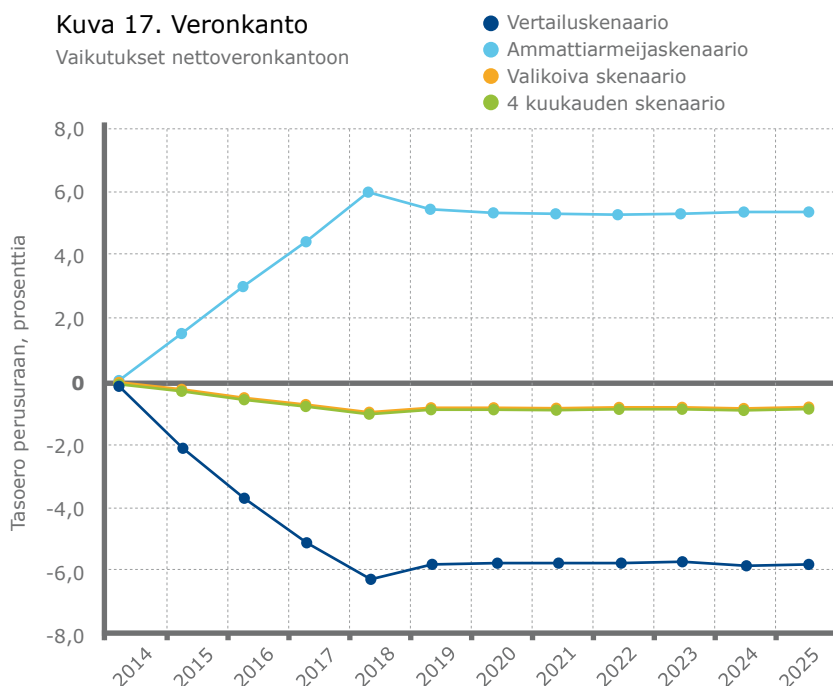
Vaikutus kansantuotteeseen

Vaikutuksen työllisyyteen ja pääomakantaan selittävät valtaosan skenaarioiden kansantuotevaikutusten eroista. Kuvassa 16 maanpuolustuksesta luopuminen kasvattaisi kansantuotetta vajaalla prosentilla, kun taas ammattiarmeijaan siirtyminen laskisi sitä lyhyellä tähtämellä noin 0,4 prosentilla ja pidemmälläkin noin 0,2 prosentilla. Asevelvollisuusjärjestelmän kehittäminen näkyisi kansantuotteen kasvuna noin 0,4 prosentilla molemmissa kehittämisskenaarioissa.

Vaikutus veronkanton

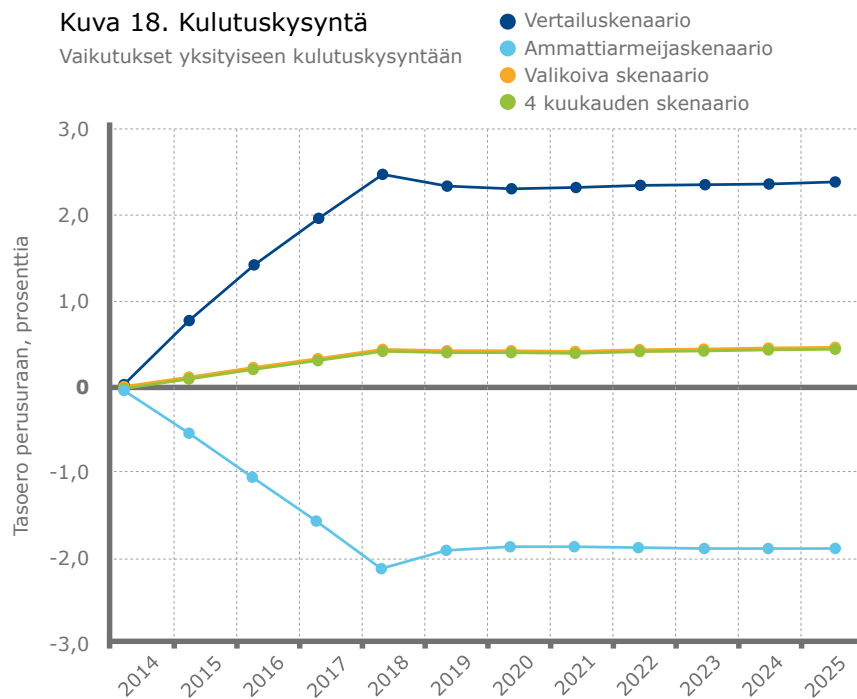
Merkittävä ero skenaarioiden välille syntyy niiden vaikutuksista verotukselle. Skenaario 1 merkitsisi merkittävää veronkevennyksen mahdollisuutta, kun taas skenaariossa 2 verotusta olisi merkittävästi kiristettävä. Skenaarioissa 3 ja 4 verovaiikutukset ovat lähes neutraaleja pitkällä aikavälillä.

Vaikutus kulutuskysyntään

Skenaarioiden erot näkyvät myös yksityisessä kulutuksessa. Tämä johtuu toisaalta palkansaajakorvauksissa tapahtuvista muutoksista, toisaalta verotuksen kautta tulevasta tulovaikutuksesta. Skenaario 1 antaisi yksityiselle kulutuskysynnälle noin 2,4 prosentin kasvusysäyksen nykyverotukseen verrattuna, kun taas skenaario 2 laskisi kulutusta noin 1,9 prosentilla pidemmällä aikavälillä. Skenaarioissa 3 ja 4 kulutuskysyntä jäisi vajaat puoli prosenttia perusuraa korkeammalle.

Vaikutus kuluttajien hyvinvointiin

Vaikutuksia kuluttajien hyvinvointiin voidaan kuvata myös rahamääräisesti. Kuvassa 19 on kuvattu kuluttajien hyvinvoinnin muutos mittattuna nk. ekvivalentin variaation avulla, rahamääräisen hyvinvoinnin mittarin, joka ilmaisee politiikan vaikutukset sellaisena tulotason muutoksena, jonka vaikutukset olisivat samat kuin politiikan. Toisin sanoen, mittari kuvaa politiikan vaikutuksia rahamääränä, joka kuluttajille olisi annettava tai heiltä vietävä vastaavan vaikutuksen saamiseksi. Kuvion perusteella puolustuksesta luopumisen vaikutus hyvinvointiin olisi noin 4,8 miljardia vuonna 2024. Kääntäen tämä voidaan tulkita – ja on tulkittukin – puolustusvoimien kansantaloudelliseksi kustannukseksi. Se, että

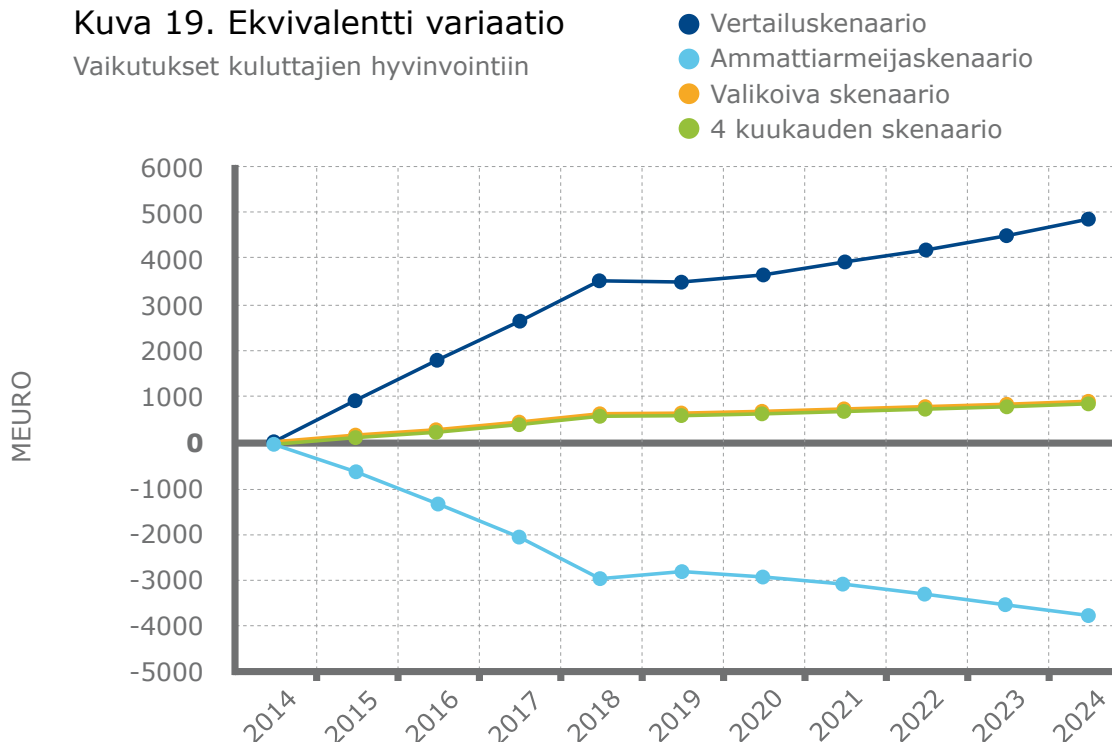
kustannus on kerättyä verokertymää huomattavasti suurempi heijastaa verotuksen vääristäviä vaikutuksia talouteen eli verojärjestelmäkustannuksia.

Samasta syystä palkka-armeijaskenaarion, skenaarion 2, hyvinvointikustannus on nykyjärjestelmän lisäksi yli 3,8 miljardia (yhteensä 8,6 miljardia) euroa, vaikka lisärahoituksen tarpeeksi on arvioitu vain reilut kaksi miljardia euroa.

Asevelvollisuusjärjestelmän kehittämiseen perustuvat vaihtoehdot tuovat laskelmien perusteella lieviä positiivisia hyvinvointivaikutuksia, joiden suuruus on noin 890 miljoonaa euroa skenaariossa 3 ja noin 900 miljoonaa euroa skenaariossa 4.

Kuva 19. Ekvivalentti variaatio

Vaikutukset kuluttajien hyvinvointiin

6. Lopuksi

Viestintä - oikea sanoma on ymmärryksen avain

Asevelvollisen välittämän viestin lisäksi puolustusvoimien omalla viestinnällä on suuri vaikutus maanpuolustustahtoon ja puolustusvoimien julkisuuskuvaan. Sosiaalisessa mediassa on paljon keskustelua ja mielipiteitä, joita puolustusvoimat ei voi eikä sen tulekaan ohjata. Näitä mielipiteitä voi kuitenkin aktiivisella keskusteluun osallistumisella perustelluin argumentein korjata ja tarkentaa. Tärkeää on esittää tosiasioihin perustuvaa oikeaa tietoa. Muuten väärät mielikuvat jäävät kansalaisten mieliin. Jos väärää mielikuvaa ei edes yritetä korjata, ajatellaan, että väärä mielikuva on tosi.

Kavereiden välittämien mielikuvien merkitystä lisää se, että 60 % oli saanut tietonsa varusmiespalveluksesta pääosin kavereiltaan ja 21 % internetistä. Vääriä mielikuvia saattaa lisätä se, että kavereiden ja sosiaalisen median vaikutus on ylivoimainen puolustusvoimien viestintään verrattuna.

Varusmiespalvelukseen valmistauduttaessa tulee myös ottaa huomioon varusmieheksi tulevien vanhempien informointi. Porin Prikaatissa on käytössä suositeltava menettelytapa, jossa varusmieheksi tulevien vanhemmille järjestetään informaatiotilaisuus varusmiespalveluksesta. Tilaisuudessa joukko-osaston, killan ja varusmiestoimikunnan edustajat sekä varusmiehenä olleen vanhempi kertovat asioista ja kokemuksista, jotka helpottavat varusmiespalveluksen suorittamista.

Olemme työmme aikana törmänneet lukuisiin virhekäsityksiin, varusmiesten joukossa kiertäviin huhuihin eli ”tornihuhuihin” sekä myytteihin, jotka eivät pidä paikkansa. Monesta myytistä kuultaa läpi käsitys, ettei huhujen levittäjä tunne Suomen puolustusjärjestelmän perusteita, nykyistä joukkotuotantojärjestelmää eikä vallitsevaa koulutuskulttuuria. Mielikuvat pohjautuvat vanhoihin vuosikymmenten takaisiin kokemuksiin, elokuvaan tai tornihuhuihin. Esimerkiksi koulutus on nykyään nousujohteista ja se perustuu yhdessä tekemiselle ja esimiesten esimerkille. Uuno Turhapuro -elokuvien tyylistä on siirrytty kohti modernia oppimiskulttuuria, jossa tiimityöllä, esimerkin näyttämällä sekä rakentavalla palautteella on keskeinen merkitys. Ilman laajempaa tutkimusta on vaikea sanoa, kuinka yleisiä nämä virhekäsitykset ovat suomalaisten keskuudessa, mutta selvää on, että nämä virhekäsitykset on kumottava aktiivisella viestinnällä. Näitä myyttejä on käsitelty liitteessä 7.

Puolustusvoimien on nykyistä paremmin tiedostettava tiedon ja käsitysten sosiaalinen rakentuminen internetissä sekä lisättävä osallistumistaan keskusteluun epävirallisten medioiden kautta. Puolustusvoimien tulee vahvistaa rooliaan tiedon ja käsitysten muodostamisessa ja pyrkiä avoimeen tiedon jakamiseen. Puolustusvoimien tulee olla läsnä siellä, missä sosiaalisia normeja luodaan.

Puolustusvoimien tulee olla aktiivisempi mediassa. Esimerkiksi varusmiesten loppukyselyiden tuloksia voisi julkistaa nykyistä enemmän. Puolustusvoimissa on tehty paljon hyvää työtä. ”Intti” ei ole enää sellainen kuin se oli 20 vuotta sitten, jolta ajalta monen ”inttikuva” on peräisin.

Erityisen paljon myönteisiä uudistuksia on tehty viimeisen kymmenen vuoden aikana. Muun muassa johtajakoulutuksen sisältö ja menetelmät ovat suurelle osalle tuntemattomia.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Muut	
Laaditaan puolustusvoimien sosiaalisen median strategia.	Puolustusvoimat ei ole sosiaalisessa mediassa, vaikka siellä on paljon puolustusvoimia koskevaa tietoa. Olemalla sosiaalisessa mediassa kyetään nykyistä tehokkaammin seuraamaan puolustusvoimista julkisuudessa liikkuvia tietoja ja tarvittaessa vaikuttamaan ainakin osaan virheellisestä tiedosta.
Tuodaan selkeästi ja säännönmukaisesti esille varusmiespalveluksen hyödyt, tarjolla olevat positiiviset kokemukset sekä varusmiespalveluksen merkitys yhteiskunnan näkökulmasta.	Tiedot varusmiespalveluksesta, erityisesti mahdolliset negatiiviset kokemukset, saavat mediassa helposti palstatilaa ja tulevat esille myös sosiaalisessa mediassa. Nämä vääristävät asevelvollisuuden kokonaiskuva.
Reagoidaan ”tornihuhuihin” nykyistä nopeammin ja tehokkaammin, jotta ne eivät jää elämään.	Väärät tiedot ja huhut jäävät helposti elämään tosi-asioina, jos niitä ei viestinnän keinoin korjata.

Konserninäkökulma

Olemme työmme aikana tavanneet useita valtakunnallisia päättäjiä ja asiantuntijoita. Tapaamisissa työryhmän esityksiä eri hallinnonaloja yhteisesti koskevien ongelmien ratkaisuksi on pidetty hyvinä. Samalla on tullut esille, ettei toinen hallinnonala halua puuttua toisen hallinnonalan toimiin, vaikka näkee parannettavan epäkohdan. Tyyppillinen esimerkki on siviilipalvelus, jonka kehittämistä pidetään tärkeänä monella eri hallinnonalalla. Meitä on rohkaistu ottamaan montaa eri hallinnonala hiertävät ongelmat esille, koska työryhmä on asiassa ”ulkopuolinen”.

Suomalaisessa julkishallinnossa tuntuu vallitsevan jyrkkä siiloajattelu, jossa kokonaispäämäärät ja resurssien tehokas taloudellinen käyttö vaarantuvat. Hallinnonalat työskentelevät tiukasti omilla tonteillaan. Yhteistyötä eri hallinnonaloilla tarvitaan lisää. Ulkopuolisia työryhmiä tulisi edelleen käyttää puolueettomana tahona esittämään ongelma-kohtiin parannuksia, joilla yhteiskuntaamme voidaan kehittää turvallisuutta edistävään, taloudellisuuteen pyrkivään ja kansalaisia palvelemaan suuntaan.

Konserninäkökulman huomioon ottaminen eri hallinnonaloilla tehostaisi myös asevelvollisuuden tuottamia myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Toimenpidesuositus	Avainperusteet
Keskeiset	
Ohjataan eri hallinnonaloja tehostamaan toimintaansa konserniohjauksen keinoin. Näin vähennetään asevelvollisuusjärjestelmään liittyvää tehottomuutta, joka on seurausta eri hallinnonalojen liian itsenäisestä toiminnasta (VN).	Eri hallinnonalat eivät puutu havaitsemiinsa epäkohtiin aktiivisesti, mikäli ongelma koskee toista hallinnonala.

Asevelvollisuus kannattaa turvata ja sen myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia vahvistaa

Asevelvollisuudella on vahvat juuret suomalaisessa yhteiskunnassa. Muutosvauhti on ollut ja on edelleen nopeaa niin puolustusvoimissa kuin muussa yhteiskunnassakin. Pidämme tärkeänä, että tässä muutoksessa asevelvollisuus nivotaan nykyistä paremmin koko yhteiskunnan toimintoihin. Suomalainen asevelvollisuusjärjestelmä on säilyttämisen arvoinen. Se tuottaa lisäarvoa myös muille kuin puolustushallinnolle. Verkottuminen ja eri hallinnonalojen entistä tiiviimpi yhteistyö ovat asevelvollisuuden kannalta tarpeen tulevaisuudessa.

Asevelvollisuus on nähtävä entistä selkeämmin osana suomalaista elinikäistä kou-

lutusjärjestelmää. Muun muassa tietojärjestelmäpalveluiden, terveystarkastusten ja oppisisältöjen tulisi olla nivottuna saumattomasti muun yhteiskunnan toimintaan. Olemme työmme aikana päätyneet esittämään lukuisia toimenpidesuosituksia asevelvollisuuden kehittämiseksi Suomen puolustusvoimien tehtäviä, yksilön motivaatiota sekä asevelvollisuuden myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia tukevaan suuntaan. Toimenpidesuosituksemme vaikuttavuus puolustusvoimien tehtävien tukemiseen, yksilön motivaatioon ja muuhun yhteiskuntaan on liitteenä 1 ja toimenpidesuositusten oikeudelliset vaikutukset liitteenä 9.

Käsitteet

Aikalisä

Time Out! Aikalisä! Elämä raiteilleen on tutkimus- ja kehittämishanke, jota on toteutettu vuodesta 2004 alkaen yhteistyössä Stakesin, puolustusvoimien, työministeriön ja kuntien kanssa. Hankkeen tavoitteena on ollut nuorille miehille soveltuvan psykososiaalisten tukitoimien kehittäminen sekä niiden vaikuttavuuden ja tarkoituksenmukaisuuden tutkiminen. Lisäksi on kehitetty toimintamalleja palvelun organisoimiseksi. Aikalisä -hankkeeseen on koulutettu noin 300 ohjaajaa, 16 perehdyttäjää ja 8 kouluttajaa. Syksyn 2009 kutsunnoissa Aikalisä -hanke oli käytössä siten, että sen piiriin kuului yli 18 000 kutsunnoissa olevaa nuorta.

Alkukysely

Asevelvollisuustyöryhmän kehittämä kysely varusmiespalveluksensa aloittaville. Kysely toteutetaan varusmiespalveluksen alussa, ja sillä kartoitetaan muun muassa varusmiespalvelukseen saapuneiden maanpuolustustahtoa, terveydentilaa, koulumestystä, sosiaalisia arvostuksia, sosiaalista aktiivisuutta, toveripiiriä, taloudellista tilannetta, ennakkotietoja varusmiespalveluksesta, ennakkotietoja aseettomasta palveluksesta ja siviilipalveluksesta sekä tiedon saannin lähteitä ja helppoutta.

Alueellinen joukko

Alueellisilla joukoilla tarkoitetaan joukkoja, jotka ovat koko maan kattavaan puolustukseen perustettavia, tietyille alueille rajoittuviin taistelu-, valvonta- ja tukitehtäviin tarkoitettuja joukkoja sekä paikallisesti käytettäviä rajoitettuihin taistelu- ja kohdepuolustustehtäviin soveltuvia joukkoja. Alueellisia joukkoja ovat esimerkiksi jalkaväkiprikaatit ja taisteluosastot, kaupunkijääkärikomppaniat, sisäsiyksiköt, merivalvontayksiköt, yhteyslentueet, lentotukikohdat sekä tukevat aselaji- ja huoltoyksiköt.

Ilmapuolustus

Kaikki ne toimenpiteet, joiden avulla suojataan yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, valvotaan ilmatilaa, turvataan ilmatilan koskemattomuus ja torjutaan ilmahyökkäykset. Ilmapuolustukseen osallistuvat kaikki puolustushaarat, rajavartiolaitos ja siviiliviranomaiset.

Joukkotuotanto

Niiden toimenpiteiden muodostama kokonaisuus, jolla koulutetaan, harjoitetaan ja sijoitetaan sodan ajan joukkojen ja johtoportaiden henkilöstö sekä varustetaan joukot ja johtoportaat sotavarustuksella, kuljetusvälineillä, aluksilla ja ilma-aluksilla.

Loppukysely

Varusmiespalveluksen lopussa tehtävä kysely, jolla kartoitetaan muun muassa maanpuolustustahtoa, palvelusmotivaatiota, koulutuksen tavoitteita ja järjestelyitä, arviota esimiehistä, varusmiespalveluksen haasteellisuutta, huollon toimivuutta ja puolustusvoimien työnantajakuvaa.

Maapuolustus

Kaikki ne toimenpiteet, joiden avulla suojataan elintärkeät yhteiskunnan toiminnot, valvotaan maa-alue, hidastetaan ja kulutetaan sekä valituilla alueilla torjutaan ja lyödään maitse suuntautuvat hyökkäykset. Maapuolustukseen osallistuvat kaikki puolustushaarat, rajavartiolaitos ja siviiliviranomaiset.

Meripuolustus

Kaikki ne toimenpiteet, joiden avulla suojataan yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, valvotaan merialue, turvataan merialueen alueellinen koskemattomuus ja meriyhteydet sekä torjutaan merialueelta tulevat hyökkäykset. Meripuolustukseen osallistuvat kaikki puolustushaarat, rajavartiolaitos ja siviiliviranomaiset.

Normaaliolojen häiriötilanne

Turvallisuustilanne, jossa normaalioloissa tapahtuu poikkeava, odottamaton tai äkillinen turvallisuustilan muutos, joka aiheuttaa uhkaa yhteiskunnan toimivuudelle ja väestön turvallisuudelle. Tilanne voi vaatia valtionjohdon ja viranomaisten erityisiä toimia, joita ovat muun muassa normaaliolojen säädöksiin sisällytetyt, erityistilanteisiin liittyvät toimivaltuudet, joilla voidaan rajoittaa kansalaisten oikeuksia. Normaaliolojen häiriötila saattaa edellyttää myös säädösten tarkistamista.

Normaaliolot

Jokapäiväinen tila jossa esiintyvät uhkat voidaan ehkäistä ennalta, torjua ja niiden vaikutuksista toimia voimassa olevilla säädöksillä ja voimavaroilla.

Operatiiviset joukot

Valtakunnan puolustusvalmiuden kohottamiseksi nopeimmin perustettavat puolustushaarojen suorituskykyisimmät joukot, joilla luodaan puolustuksen painopiste. Operatiivisia joukkoja voidaan käyttää keskitetysti koko valtakunnan alueella. Operatiivisia joukkoja ovat esimerkiksi valmiusprikaatit, jääkäriprikaatit, erikoisjääkäripataljoona, valtakunnalliset ilmatorjunta-, suojelu-, tiedustelu- ja valvontayksiköt, tärkeimmät rajajoukot, ilmavoimien lentoyksiköt, merivoimien tärkeimmät taistelualus-, ohjus-, tykistö- ja rannikkojoukkoyksiköt sekä tärkeimmät maa-, meri- ja ilmavoimien aselaji- ja toimialajoukot.

Perustaminen

Asevelvollisten määrääminen sodan ajan puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen joukkojen kokoonpanojen edellyttämiin tehtäviin sekä näin muodostettavien joukkojen varustaminen sotavarustuksella, kuljetusvälineillä, aluksilla ja ilma-aluksilla.

Puolustusvoimien vapaaehtoinen harjoitus

Puolustusvoimien johtama koulutustilaisuus, johon osallistuminen on vapaaehtoista. Reserviläisen oikeudet ja velvollisuudet ovat samat kuin kertausharjoituksessa. Harjoituksesta ei makseta palkkaa.

Suorituskyky

Muodostuu järjestelmän ja/tai joukon henkilöstön osaamisesta, materiaalista ja toimintaohjeista ja -periaatteista sekä näitä tukevasta infrastruktuurista.

Vapaaehtoinen maanpuolustuskoulutus

Viranomaisen ohjaamaa ja tukemaa toimintaa, jolla kehitetään hallinnonalojen sekä kansalaisten valmiutta selvitä häiriötilanteista ja poikkeusoloista.

Virka-apu

Lainsäädäntöön perustuvaa tai viranomaisten kesken erikseen sopimaa resurssien tilapäistä käyttöä toisen osapuolen toiminnan tukemiseksi.

Yhteiset suorituskyvyt

Yhteiset suorituskyvyt ovat puolustusvoimallisia järjestelmiä ja toimintoja, joiden avulla tai tuella kaikki joukot ja johtoportaat toteuttavat tehtäviään. Tällaisia ovat muun muassa johtamis- ja verkostorakenteen, logistiikan sekä tiedustelun ja valvonnan sellaiset suorituskyvyt, jotka eivät kuulu puolustushaaroille tai niiden joukkorakenteeseen. Yhteinen toiminto on esimerkiksi joukkojen perustaminen

Selvitystyössä apuna käytettyä kirjallisuutta

- Absetz, P & Jallinoja, P & Suihko, J & Bingham, C & Kinnunen, M & Ohrankämmen, O & Sahi, T & Pihlajamäki, H & Paturi, M & Uutela, A (2010): Varusmiesten ravitseminen ja muut elintavat sekä terveyden riskitekijät palveluksen aikana. Kuuden kuukauden seuranta tutkimus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 16/2010.
- Angrist, J. (1990): Lifetime Earnings and the Vietnam Era Draft Lottery: Evidence from Social Security Administrative Records. *American Economic Review* 80(3).
- Angrist, J. & Chen, S. (2007): Long-term Consequences of Vietnam-Era Conscription: Schooling, Experience, and Earnings. NBER Working Paper 13411, September.
- Asevelvollisuusjärjestelmän yhteiskunnallisia vaikutuksia. Kansantalous - aluetalous - opinnot ja työelämä. Puolustusministeriö 2007.
- Bauer, Thomas K. & Bender, Stefan & Paloyo, Alfredo R. & Schmidt, Christoph M. (2009): Evaluating the labour-market effects of compulsory military service IZA Discussion Papers 4535.
- Buch, Detlef (2010): Die Zukunft der deutschen Wehrpflicht. Die Rückschlüsse aus dem europäischen Vergleich sprechen für eine dauerhafte Beibehaltung. Forschungsgruppe Sicherheitspolitik Stiftung Wissenschaft und Politik Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit. Berlin 2010.
- Duodecimin konsensuskokouksen 1. - 3.2.2010 raportti.
- Ehdotus varusmiespalveluksen kehittämiseksi. Varpa-työryhmä. Puolustusministeriö 1993.
- Envall, Olli (2009): Joukkotuotanto sodan ajan joukkojen koulutusmenetelmänä. Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitoksen julkaisusarja 1, nro 1/2009.
- Eurooppalainen maanpuolustus ja asevelvollisuus. Sadankomitea. 2010.
- Harinen, Olli & Leimu, Heikki & Sinkko, Risto (2008a): Maanpuolustustahdon tutkimusperinne Suomessa ja Ruotsissa. Maanpuolustuskorkeakoulun käyttäytymistieteiden laitos. Julkaisusarja 1, nro 1/2008
- Harinen, Olli & Leimu, Heikki & Sinkko, Risto (2008b): Suomalaisten varusmiesten maanpuolustustahto ja siihen yhteydessä olevat tekijät vuonna 2005 tehdyn kyselyn ja varusmieshaastatteluiden valossa. Maanpuolustuskorkeakoulun käyttäytymistieteiden laitos. Julkaisusarja 1, nro 2/2008.
- Hoikkala, Tommi & Salasuo, Mikko & Ojajarvi, Anni (2009): Tunnetut sotilaat. Varusmiesten kokemus ja terveystaju. Nuorisotutkimusverkosto, Jyväskylä 2009.
- Huovinen, Veikko (2007): Pojan kuolema. WSOY, Juva 2007
- Imbens, G. & W. van der Klaauw (1995): Evaluating the Cost of Conscription in the Netherlands. *Journal of Business and Economic Statistics* 13(2).
- Jallinoja, P & Absetz, P & Suihko, J & Bingham, C & Kinnunen, M & Hoikkala, T & Ojajarvi, A & Salasuo M & Uutela, A (2010): Varuskuntaruokailuun liittyvät mielipiteet ja käytännöt Panssariprikaatissa ja Kainuun Prikaatissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 15/2010.

- Jallinoja, P & Sahi, T & Uutela, A toim (2008): Varusmiesten ravitseminen, terveyden riskitekijät ja terveystaju. VARU-interventiotutkimuksen palvelukseenastumisvaiheen tulokset Panssariprikaatissa ja Kainuun Prikaatissa vuonna 2007. Kansanterveyslaitoksen julkaisu B 16/2008.
- Keller, K & Poutvaara, P & Wagener A (2009): Military Draft and economic Growth in OECD Countries. *Defence and Peace Economics* 20, 373 - 393.
- Kenttäohjesääntö. Yleinen osa. Puolustusjärjestelmän toiminnan perusteet. Pääesikunta/Suunnitteluosasto. Helsinki 2007.
- Kohti valikoivaa asevelvollisuutta. Vihreiden linjaukset asevelvollisuuden tulevaisuudesta. Kuvasarja, Jääkärihuone, Ostrobotnia 31.8.2010.
- Laaksonen, Elina (2004): Varusmiehestä opiskelijaksi. Selvitys varusmiespalveluksen vaikutuksista korkeakouluopintojen aloittamiseen ja jatkamiseen. Opetusministeriön julkaisu ja 2004:28.
- Mikkola, Ilona & Jokelainen, Jari J. & Timonen, Markku J. & Härkönen, Pirjo K. & Saastamoinen, Eero & Laakso, Mauri A. & Peitso, Ari J. & Juuti, Anna-Kaisa, Keinänen-Kiukaanniemi & Sirkka M. & Mäkinen, Tiina M. (2009): Physical activity and body composition changes during military service. *Medicine & science in sports and exercise* 41 (9), 1735-1742.
- Määttä, Jukka (2007): Asepalvelus nuorten naisten ja miesten opinto- ja työuralla. Jyväskylän yliopisto.
- Nybergh, Marcus (2005): Varusmiesaikaisen johtajakoulutuksen yhteiskunnallinen vaikutavuus ja kehittämistarpeet. Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitos. Julkaisusarja 1/2005.
- Ojajärvi, Anni (2009): Varusmies savuaa – tukipakoinnin sosiaalinen ja kulttuurinen paikka armeijassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 4, 400–411.
- Pajarre, Eila & Lukkari, Heli & Lahtinen, Piia (2010): Poissaolojen ja opintojen suoritusjärjestyksen vaikutus opintojen etenemiseen Tampereen teknillisellä yliopistolla. Tampere 2010.
- Puska, Pekka: Miesten koulu – Armeijan vaikutuksesta varusmiesten ja miespuolisen väestön terveyteen. Suomen varusmiesliitto: Turku, 1973.
- Reserviläisten fyysisen suorituskyvyn tutkimus 2003. Tutkimusraportti 2004. Edita Prima Oy 2004
- Reserviläisten fyysinen suorituskyky 2008. Edita Prima Oy 2009.
- Sadankomitean malli tulevaisuuden maanpuolustuksesta. 2010.
- Salo, Mikael (2008): Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service. Maanpuolustuskorkeakoulun Koulutustaidon laitoksen julkaisusarja 2, tutkimuksia No 21.
- Santtila M & Kyröläinen H & Vasankari T & Tiainen S & Palvalin K & Häkkinen A & Häkkinen K (2006): Physical fitness profiles in young Finnish men during the years 1975-2004. *Med Sci Sports Exerc.* 2006 Nov; 38(11):1990-4.

Santtila, Matti (2010): Effects of added endurance or strength training on cardiovascular performance of conscripts during the 8-week basic training period. Jyväskylän Yliopisto.

Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Tiedotteita ja katsauksia. Joulukuu 2009.

Suomen tilastollinen vuosikirja 2009. Tilastokeskus, Helsinki 2009.

Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa. Toimittaneet Pirjo Jukarainen & Sirkku Terävä. 2010.

Terveystarkastusohje (TTO 2008). Pääesikunta 2008.

Time Out! Aikalisä! Elämä raiteilleen. Varusmies- ja siviilipalveluksen ulkopuolelle jääneiden miesten elämäntilanne ja psykososiaalinen hyvinvointi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakes, Raportteja 18/2008.

Vahtera, J. & Pentti, J: Voimavarat, terveys ja työelämän murros. Työ ja ihminen. Tutkimusraportti 7. Helsinki. Työterveyslaitos, 1995.

Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2009. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009.

Vertio, Harri: Varusmiesten terveyskäyttäytyminen. Esimerkkeinä varusmiesten tupakkoinnin, alkoholinkäytön ja elvytysvalmiuden muutokset palvelusaikana. Tampereen yliopiston kansanterveystieteen laitos. Tampere, 1984.

Valokuvien lähde (ellei toisin mainita) :

Maanpuolustuskorkeakoulu.

Valokuvaajat: Juhani Kandell,

Lisa Hentunen ja Jarno Riipinen.

Kannen kuva: Karjalan prikaati,

Kirsi Nordman (kuvaa muokattu)

Liite 1 Toimenpidesuosituksen vaikuttavuus

Toimenpidesuositus			Puolustus- voimien tehtävät	Yksilön motivaatio	Muut yhteis- kunnalliset vaikutukset
Keskeiset toimenpidesuositukset korostettu		sivu			
Koulutettava ikäluokka ja kutsunnat					
1	Koulutetaan koko miespuolinen palveluskelpoinen ikäluokka.	32	x	x	x
2	Kehitetään kutsuntajärjestelmää nykyjärjestelmän perusteella siten, että - Rakennetaan asevelvollisen tietojärjestelmä ja kehitetään menettelytapoja siten, että koko 16 - 17-vuotiaiden ikäluokka (miehet ja naiset) on mahdollista informoida henkilökohtaisesti asevelvollisuudesta ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta. - Käytetään tietojärjestelmää perustietojen keräämisessä ja tiedotusväylänä tuleville varusmiehille. - Siirrytään ikäluokkaa koskevasta kutsunnasta palvelukseenastumisvuosittain tapahtuvaan kuntakutsuntaan. - Mahdollistetaan vapaaehtoisten palvelukseenastuminen 18-vuotiaana.	59		x	x
3	Pilotoidaan kutsuntojen käyttö nykyistä laajempaan kansalaisinfona siten, että tilaisuuden yhteiskunnalliset vaikutusmahdollisuudet maksimoidaan (PLM, STM, TEM, OKM).	61		x	x
4	Otetaan asevelvollisen erityisosaaminen ja toiveet entistä paremmin huomioon selvittämällä urasuuntautuminen etukäteen sekä osaamisen kehittyminen reservin aikana. Käytetään varusmiehiä nykyistä enemmän erityisosaamista vaativissa tehtävissä. Koulutetaan erityisosaajia reservinupseereiksi erikoiskursseilla.	41	x	x	x
5	Järjestetään tuleville varusmiehille tutustumispäiviä varuskunnissa.	61		x	
6	Vapautetaan henkilö, joka on yhtäjaksoisesti asunut ulkomailla täytettyään 12 vuotta, hänen omasta anomuksestaan asevelvollisuudesta.	42		x	
7	Mahdollistetaan aluetoimistoille palvelukelpoisuusluokamuutosten tekeminen jokaisena työpäivänä ja tarpeen vaatiessa ilman asevelvollisen henkilökohtaista läsnäoloa. Muutetaan lakia siten, että henkilö on voitava määrätä T-luokkaan myös muun erityisen painavan syyn takia.	65	x	x	

Toimenpidesuositus		sivu	Puolustus-voimien tehtävät	Yksilön motivaatio	Muut yhteiskunnalliset vaikutukset
Keskeiset toimenpidesuositukset korostettu					
Naisten osallistuminen					
8	Säilytetään varusmiespalvelus vapaaehtoisena naisille. Jaetaan etukäteisinformaatio varusmiespalveluksesta kaikille nuorille (naiset ja miehet) ja parannetaan naisten mahdollisuutta saada netin kautta tietoa naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta. Naiset osallistuvat internetkutsuntoihin ja vapaaehtoiset naiset voivat osallistua kuntakutsuntaan miesten mukana. Ennakkoterveystarkastus on naisillekin maksuton.	48	x	x	x
9	Tuetaan työelämässä jo olevien naisten osallistumista naisten vapaaehtoiseen maanpuolustustoimintaan niin, että vapaaehtoisjärjestöjen edustajat rinnastetaan muuhun maanpuolustustyöhön (vrt kertausharjoitus).	49		x	x
Joukkotuotanto ja kouluttajat					
10	Kohdennetaan henkilöstöä varusmieskoulutusta antaviin perusyksiköihin.	35	x	x	
11	Keskitetään ja pyritään karsimaan hallinnollisia tehtäviä joukko-osastossa, jotta perusyksikön päälliköllä on aikaa kouluttaa henkilökuntaansa ja johtaa koulutusta.	99	x	x	x
12	Hankitaan lisää simulaattoreita, jolloin joukkoa voidaan kouluttaa mahdollisimman lähellä sodan ajan olosuhteita.	73	x	x	
13	Otetaan puolustusvoimissa käyttöön tulospalkkiojärjestelmä, joka mahdollistaa hyvien kouluttajien palkitsemisen.	99	x	x	
14	Ei määrätä aliupseereita varusmiesten kouluttajiksi ilman sotilasammattillisella opintokokonaisuudella 1 opetettavaa peruskoulutusta.	99	x	x	
15	Selvitetään mahdollisuudet siirtyä osin neljän kuukauden palvelusaikaan taloudellisen liikkumavaran saavuttamiseksi.	37	x	x	x
16	Kehitetään absoluuttisia mittareita, joilla voidaan mitata joukon sodan ajan suorituskykyä.	73	x	x	
17	Lyhennetään varusmiespalveluksen kestoa noin kahdella viikolla siten, että kotiutumispäivät ovat ennen juhannusta ja joulua.	35	x	x	x
18	Selvitetään, voidaanko yhdeksän kuukauden palvelusajasta luopua kokonaan.	34	x	x	
19	Lisätään reserviupseerikurssille oppitunti, jolla käsitellään yhteiskunnan kokonaisvarautumisen periaatteita.	52		x	x

Toimenpidesuositus			Puolustus- voimien tehtävät	Yksilön motivaatio	Muut yhteis- kunnalliset vaikutukset
Keskeiset toimenpidesuositukset korostettu		sivu			
20	Otetaan käyttöön varusmiesten alkukysely, johon liittyy lop- pukysely siten, että yksilön antamat vastaukset ovat vertail- tavissa. Sisällytetään niihin kysymyksiä, joilla saadaan tietoa toiminnan parantamiseksi.	80	x	x	
21	Kehitetään palautejärjestelmää siten, että varusmiehet voivat antaa rehellistä palautetta myös motivaatiota haittaavista asi- oista. Kannustetaan kaikenlaisen palautteen antamiseen.	70 106		x	
22	Tehdään varusmiehiä kouluttavissa perusyksiköissä palau- tekyselyitä kouluttajan toiminnasta siten, että jokainen am- mattisotilas saa palautteen toiminnastaan esimieheltään, ver- taisiltaan sekä alaisiltaan. Pienennetään ammattisotilaiden ja varusmiesten välistä kuilua.	99	x	x	
23	Laitetaan perusyksikön seinälle kyvykkyyntaulu, josta käy ilmi koulutuksessa tavoiteltava osaamisen taso. Taulussa ku- vataan aikaan sitoen ja aiempiin saapumiseriin verraten se, miten tavoitteeseen ollaan pääsemässä.	71	x	x	
24	Kehitetään erilaisia motivointi- ja palkitsemismalleja.	74		x	
25	Jatketaan jo aloitettua selvitystyötä mahdollisuudesta siirtyä merivoimien alusyksiköiden osalta erillishakuun ja yhteen saapumiserään vuosittain.	76	x	x	
26	Annetaan varusmiehille nykyistä enemmän vastuuta eri toi- minnoissa esimerkiksi tietojärjestelmien käyttäjinä ja urhei- luerhojen vetäjänä.	98		x	x
27	Tiedotetaan kertausharjoituskirjeen välityksellä työnantajille nykyistä paremmin kertausharjoituksen merkityksestä osana joukkotuotantoa.	103	x	x	
Tietojärjestelmät					
28	Kehitetään asevelvollisen tietojärjestelmä, jolla mahdollis- tetaan tietojen vaihto ja vuoropuhelu asevelvollisen ja puo- lustusvoimien välillä ennen kutsuntaa, kutsunnan ja varus- miespalveluksen välissä, varusmiespalveluksen aikana sekä reservin aikana.	105	x	x	x
29	Kehitetään keskitetty henkilöiden varausrekisteri, jossa on muiden viranomaisten poikkeusolojen tehtävät (SM).	52	x	x	x
30	Kehitetään kansallisen terveydenhuollon tietojärjestelmä (KanTA) siten, että sen avulla saadaan välitettyä tarvitsijoille tarvittavat tiedot myös mielenterveysasioista (STM).	111	x		x
31	Rakennetaan majoituskasarmeihin langaton internetverkko, jotta varusmiehet voivat vapaa-ajallaan käyttää tietojärjestel- miä.	105		x	

Toimenpidesuositus		sivu	Puolustusvoimien tehtävät	Yksilön motivaatio	Muut yhteiskunnalliset vaikutukset
Keskeiset toimenpidesuositukset korostettu					
Taloudelliset ja sosiaaliset edut					
32	Korotetaan pitkään palvelevien varusmiesten päivärahaa.	83		x	
33	Palautetaan käyttöön kotiuttamisraha, joka porrastetaan jyrkästi palvelusajan mukaan. Kotiuttamisrahan saamisen edellytyksenä on varusmiespalveluksen suorittaminen loppuun asti sekä siirtymissuunnitelman teko opintoihin tai työelämään (PLM, VM, STM, OKM ja TEM).	124		x	x
34	Muutetaan asevelvollisten kaikki kotimaan lomamatkat maksuttomiksi ja siirrytään järjestelmään, jossa puolustusvoimat maksaa kullekin palveluntuottajalle vuosittaisen kertalaskun asevelvollisten kotimaan matkoista ja luovutaan matkalippujen kirjoittamisesta perusyksiköissä.	86		x	
35	Selvitetään mahdollisen kokonaisverouudistuksen yhteydessä, voidaanko varusmiespalveluksen sekä naisten vapaaehtoisen asepalveluksen suorittaminen loppuun ja sitoutuminen sodan ajan tehtävän mukaisiin kertausharjoituksiin ottaa huomioon varusmiespalvelusta seuraavien kymmenen vuoden aikana alentamalla ansiotulojen verotusta palvelusajan mukaan porrastettuna (VM).	84		x	
36	Harkitaan, voiko varusmiespalveluksen sekä naisten vapaaehtoisen asepalveluksen ajalta kertyä eläkettä, mikäli palvelus on suoritettu loppuun (VM).	85		x	
37	Pidennetään varusmiehen isyysvapaa 18 vuorokauteen.	98		x	
Asevelvollisuus osana elinikäistä koulutusjärjestelmää					
38	Aikaistetaan yliopistojen ja korkeakoulujen pääsykokeiden ajankohtaa toukokuulle (OKM).	92		x	x
39	Pilotoidaan Maanpuolustuskorkeakoulun, Aalto-yliopiston ja Tampereen teknillisen yliopiston kanssa hanke, jolla pyritään kehittämään asevelvollisuuden ja opintojen yhteyttä. Pilotin avulla tehdään ratkaisut näkyviksi muille. Pilotissa etsitään kokonaisuuksia, joissa yliopistot hyötyisivät toistensa osaamisesta. Samalla etsitään opintokokonaisuuksia, joita varusmiehet voisivat suorittaa varusmiespalvelusaikanaan. Kehitetään malli, jossa asevelvollisuus on osa elinikäistä koulutusjärjestelmää.	89		x	x
40	Tarkistetaan lainsäädäntö ja käytänteet siten, ettei nuorelle tule varusmiespalveluksen suorittamisen takia ylimääräisiä taukoja opiskelussa.	92		x	x

Toimenpidesuositus			Puolustus-voimien tehtävät	Yksilön motivaatio	Muut yhteis-kunnalliset vaikutukset
Keskeiset toimenpidesuositukset korostettu		sivu			
41	Annetaan B-miehille palveluskelpoisuuden sallimissa rajoissa mielekästä koulutusta ja etsitään heille sopivia komennuspaikkatehtäviä. Annetaan todistus suoritetusta komennuspaikkatehtävästä.	74	x	x	
42	Lisätään oppilaitosten ja työnantajien tietoa varusmiespalveluksen aikana saatavasta osaamisesta sekä todistuksista.	89		x	x
43	Selvitetään tutkimuksella keinoja vähentää varusmiespalveluksen kielteisiä vaikutuksia opiskeluun ja työuraan (PLM, OKM, TEM).	91		x	x
44	Annetaan varusmiesjohtajille mahdollisuus suorittaa opintoja Maanpuolustuskorkeakoulussa.	93		x	x
45	Parannetaan palvelustodistusta siten, että siitä käy ilmi, mitä osaamista varusmies on palveluksen aikana saanut. Varusmiespalveluksen aikana hankitusta osaamisesta annetaan todistus.	89		x	x
46	Palautetaan sotilaspassiin yleisarvio sekä kenttäkelpoisuus, mikäli nämä ovat hyviä tai kiitettäviä.	89		x	x
Kansanterveys ja syrjäytymisen ehkäisy					
47	Perehdytetään kutsuntalääkäreitä, jotta ennakkotarkastusten laatu ja palveluskelpoisuuden määrittämisessä vaadittava linja olisi samanlainen. Laaditaan opetuspaketti perusterveydenhuollon ja erikoislääkäreiden koulutukseen sekä otetaan käyttöön ”Kutsuntalääkäreiden ajokortti” (PLM, STM).	110	x	x	x
48	Huolehditaan siitä, että mahdollisimman moni käy ennakkoterveystarkastuksissa ja/tai terveystarkastuksessa kutsunnoissa.	109	x		x
49	Otetaan Aikalisän toimintatapamalli käyttöön kaikissa kunnissa (STM).	123			x
50	Kartoitetaan loppukyselyn yhteydessä syrjäytymisvaarassa olevat selvittämällä kenellä ei ole opiskelupaikkaa (annetaan opinto-ohjausta) tai työpaikkaa (annetaan työvoimapolitiittista neuvontaa). Kehitetään menetelmä, jolla mahdolliset pudokkaat ohjataan keskusteluun asiantuntijoiden kanssa (PLM, STM, OKM, TEM).	80			x
51	Luodaan palautejärjestelmä puolustusvoimien ja julkisen terveydenhuoltojärjestelmän välille, jotta tieto tukea ja erityis- huomiota tarvitsevista nuorista välittyy tarvitsijoille.	123			x
52	Tehdään ennakkoterveystarkastuksessa elämäntapojen kartoitus ja tuetaan nuorta asettamaan muutostavoitteita (PLM, STM).	110			x

Toimenpidesuositus			Puolustus- voimien tehtävät	Yksilön motivaatio	Muut yhteis- kunnalliset vaikutukset
Keskeiset toimenpidesuositukset korostettu		sivu			
53	Varmistetaan, että puolustusvoimien modernit liikuntastrategiat toteutuvat arjessa. Seurataan tavoitteiden toteutumista.	115		x	x
54	Tuetaan liikuntakoulutuksen käytäntöä erityisesti niissä toimipisteissä, joissa koulutus ei sisällä riittävästi fyysistä elementtiä. Tuetaan varusmiesten vapaa-ajalla tapahtuvaa liikuntaa ja huolehditaan siitä, että varuskunnissa on hyvät mahdollisuudet harrastaa monipuolista liikuntaa.	115		x	x
55	Kehitetään kolmannen sektorin kanssa malleja ja yhteistyötä, jolla nuoria voitaisiin aktivoida ja tukea liikuntaharrastuksen aloittamisessa jo ennen varusmiespalveluksen alkua.	115	x		x
56	Kehitetään eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä, jotta asevelvollisuusjärjestelmän avulla voidaan parantaa elämäntapaohjausta, liikunnallista aktivointia sekä terveitä elämäntapoja (PLM, STM, OKM).	119			x
57	Hyödynnetään alan asiantuntijoita kansanterveysluentojen pitäjinä, jolloin motivaatio ja osaaminen aiheeseen lisääntyvät.	111		x	x
58	Jatketaan varusmiehille suunnattua liikenneturvallisuustyötä.	117			x
59	Aloitetaan puolustusvoimissa tupakoinnin vastainen kampanja, jolla • Vähennetään tupakoinnin asemaa palveluksessa siten, että tupakointi ei tuo vapauksia ja hyötyä suhteessa tupakoimattomiin • Lisätään valistusta tupakoinnin ja nuuskan käytön vaaroista ammattisotilaille ja varusmiesjohtajille ja rohkaistaan/palkitaan tupakoinnin lopettavia • Pyritään löytämään tupakkapaikalle epävirallisen yhdessäolon vaihtoehtoja.	115			x
60	Turvataan muonituskeskusten riittävä rahoitus. Erityisesti turvataan kasvisten monipuolinen ja houkutteleva tarjonta muonituskeskuksessa. Edistetään varusmiesten mahdollisuuksia käyttää muonituskeskuksen palveluita hyväksi, mikä tarkoittaa muun muassa riittävää ruokamäärää maastossa, riittävää ruokailuaikaa muonituskeskuksessa tarjottavilla aterioilla sekä joustavaa mahdollisuutta nauttia iltapala muonituskeskuksessa.	116			x

Toimenpidesuositus			Puolustus- voimien tehtävät	Yksilön motivaatio	Muut yhteis- kunnalliset vaikutukset
Keskeiset toimenpidesuositukset korostettu		sivu			
61	Huolehditaan sotilaskodin terveellisestä valikoimasta - Joukko-osaston komentajan ja sotilaskodin vihreän veljen tulee huolehtia ja motivoida, että hyvät käytänteet säilyvät, eikä palata vanhaan - Sotilaskotiin linjastossa laitetaan esille ensin terveelliset vaihtoehdot, ja vasta sitten munkit. - Epäterveellisistä tuotteista, kuten perunalastut, laitetaan näyttävämmiin esille pienet annokset ja suuret pakkaukset laitetaan taakse	116			x
62	Huolehditaan, että kasarmeissa olevissa välipala-automaateissa ja juoma-automaateissa on terveellisiä vaihtoehtoja.	116			x
63	Kannustetaan esimiehiä näyttämään terveellistä esimerkkiä - Syö muonituskeskuksessa. - Ei tupakoi julkisesti.	116			x
64	Laitetaan asevelvollisuudesta kertyneet tilastot ja tutkimukset internetiin, jotta ne ovat paremmin tutkijoiden hyödynnettävissä. Parannetaan tutkimusyhteistyötä, jotta asevelvollisuuden tuottamaa tietoaaineistoa voidaan hyödyntää yhteiskunnan hyväksi nykyistä paremmin (PLM, OKM, TEM, STM, SM).	118			x
65	Tutkitaan asevelvollisuuden pitkän aikavälin terveysvaikutuksia (PLM, STM).	118			x
Reservin aika					
66	Säilytetään yhteys reserviin alueellisella tasolla myös tulevaisuudessa. Parannetaan reserviläisen sitoutumista sodan ajan joukkojen avaintehtäviin. Välitetään tietoa reserviläiselle puolustusvoimien ajankohtaisista asioista tietojärjestelmän kautta.	101	x	x	
67	Laitetaan osa esikuntien tehtävistä ja erikoistehtävistä hakuun siten, että reserviläiset voivat hakea tietojärjestelmän kautta näihin tehtäviin.	104	x	x	
68	Kehotetaan asevelvollisia hakeutumaan sodan ajan sijoituksen purkautumisen jälkeen muun yhteiskunnan poikkeusolojen organisaatioihin.	52		x	x
69	Otetaan käyttöön aktiivinen sijoitusaika-käsite. Informoidaan reserviläistä sodan ajan tehtäväsijoituksen purkautumisesta.	101		x	

Toimenpidesuositus		sivu	Puolustusvoimien tehtävät	Yksilön motivaatio	Muut yhteiskunnalliset vaikutukset
Keskeiset toimenpidesuosituksat korostettu					
Muut hallinnonalat					
70	Ohjataan eri hallinnonaloja tehostamaan toimintaansa konserniohjauksen keinoin. Näin vähennetään asevelvollisuusjärjestelmään liittyvää tehottomuutta, joka on seurausta eri hallinnonalojen liian itsenäisestä toiminnasta (VN).	137			x
71	Uudistetaan siviilipalvelus. Perustetaan ulkopuolinen työryhmä, jolta voidaan edellyttää rohkeutta arvioida siviilipalvelusjärjestelmää osana laajaa kokonaisuutta ja tarvittaessa ehdottaa merkittäviä uudistustoimia (TEM).	44		x	x
72	Selvitetään mahdollisuudet siirtyä siviilipalvelukseen suoraan varusmiespalveluksesta, mikäli henkilö haluaa varusmiespalveluksen aikana siirtyä siviilipalvelukseen (PLM ja TEM).	45	x	x	
73	Parannetaan tiedonvälitystä eri viranomaisten välillä siten, että poliisiviranomainen saa halutessaan tietoja turvallisuusriskihenkilöistä.	53			x
74	Laitetaan pelastuslaitosten ja kuntien internet-sivuille tieto avoimista olevista poikkeusolojen organisaatioiden tehtävistä, joita reserviläiset voivat hakea (SM).	53		x	x
Viestintä					
75	Laaditaan puolustusvoimien sosiaalisen median strategia.	135	x	x	x
76	Tuodaan selkeästi ja säännönmukaisesti esille varusmiespalveluksen hyödyt, tarjolla olevat positiiviset kokemukset sekä varusmiespalveluksen merkitys yhteiskunnan näkökulmasta.	135	x	x	x
77	Reagoidaan ”tornihuhuihin” nykyistä nopeammin ja tehokkaammin, jotta ne eivät jää elämään.	135	x	x	x

Varusmiespalveluksesta luopuneiden maiden kokemuksia

Belgiassa ei ole ollut varusmiehiä kesän 1992 eikä Alankomaissa kesän 1997 jälkeen. Ranskan asevelvollisuusarmeija oli 1990-luvulla Euroopan suurimpia, mutta vuonna 2001 Ranska luopui asevelvollisuudesta. Saman vuoden lopulla viimeiset varusmiehet poistuivat kasarmeilta myös Espanjassa. Varusmiespalvelusta pidettiin laajalti ajanhukkana ja asevelvollisuuden kannatus oli laskenut matalalle. Vain 5 - 9 % espanjalaisista kannatti asevelvollisuuden säilyttämistä sen loppuvaiheessa ja moni yrittikin kaikin keinoin vältellä palvelusta. Loppuaikana varusmiespalveluksesta vapautettiin helposti. 300 000 miehen ikäluokasta jopa 90 000 vapautettiin palveluksesta ennen sen alkamista.

Alankomaiden asevoimissa oli vuonna 1990 104 000 sotilasta, joista 45 % oli varusmiehiä. Vuonna 2009 asevoimien vahvuus oli 70 000. Vakinaisten sotilaiden määrä oli puolitettu ja sopimussotilaiden määrä moninkertaistettu. Sopimussotilailla pyritään paikkaamaan miehistövajetta taistelevissa joukoissa. Alankomaiden puolustusbudjetti on 8,4 miljardia euroa eli kolminkertainen Suomen puolustusbudjettiin verrattuna.

Varusmiespalveluksesta luopuminen on aiheuttanut asevoimissa pitkäaikaisen rakenteellisen ongelman. Varusmiespalveluksesta luovuttaessa tarvitaan nuorta henkilökuntaa palvelukseen lyhytaikaisilla sopimuksilla, jotta ikärakenne pysyy taistelu-

tehtävien vaatimusten mukaisesti nuorena. Samalla on ollut vaikea vähentää vanhan henkilökunnan määrää. Ongelma on johdannut tilanteeseen, jossa asevoimien ikärakenne on vääristynyt. Keski-ikä kohoaa taistelutehtävien kannalta liian korkeaksi ja henkilöstömenot nousevat. Merkittävää on, että varusmiespalveluksesta luopuneiden maiden henkilöstömenojen osuus on noussut rajusti ja samalla suorituskyyä kehittävän materiaalihankintojen osuus on laskenut. Asevoimista on tullut ”henkilöstöpainotteisia”.

Vanhan henkilöstön määrää on pyritty vähentämään maksamalla eroraha. Samalla on kuitenkin kohdattu ongelmia nuoren henkilöstön rekrytoinnissa. Hakijoiden määrä ja laatu on laskenut varusmiespalveluksen poistamisen vietyä rekrytointipohjan. Alankomaissa kohdattiin jo kaksi vuotta varusmiespalveluksesta luopumisen jälkeen tämä ongelma; vain 85 % henkilöstötarpeesta saatiin täytettyä. Vastaavasti Espanjassa on jouduttu tinkimään sotilaiden aloitustaan enimmäisrajasta, ja niinpä aloitusikänä käytetään jo 28 vuotta. Tämä on aivan liian korkea ikä, koska yleensä vaatimuksena on, että taistelijat ovat fyysisten vaatimusten takia alle 30-vuotiaita (katso luku 5.1). Lisäksi älykkyystasovaatimuksia on jouduttu laskemaan alle keskimääräisen espanjalaisen älykkyystason sekä muun muassa näkökykyvaatimuksia ja fyysisen kunnon vaatimuksia on jouduttu laskemaan. Samalla ulkomaa-

laisten sotilaiden osuus asevoimissa on noussut 7 prosenttiin.

Ranskassa oli varusmiespalveluksesta luovuttaessa tavoitteena lisätä ulkomaan operaatioihin osallistumista vähintään 50 000 - 60 000 sotilaan tasolle sen hetkestä 10 000 sotilaasta. Se ei kuitenkaan onnistunut ja taso on jäänyt noin 12 000 sotilaaseen. Perussyynä ovat olleet rekrytointiongelmat, pääasiallisesti henkilöstön määrä ja laatu, sekä operaatioiden kohonneet kustannukset. Myös Espanjassa, Alankomaissa ja Belgiassa kehitys on ollut samansuuntainen. Varusmiespalveluksesta luopumisella ei ole selkeää yhteyttä siihen, että ulkomaan operaatioiden sotilasmäärä olisi merkittävästi kasvanut.

Varusmiespalveluksesta luopuneissa maissa ongelmaksi on nähty puolustusvoimien eristäytyminen muusta yhteiskunnasta. Jotta puolustusvoimat on edes jollain tavalla tunnettu ja sillä olisi jonkinlainen asema yhteiskunnassa, nähdään yleisesti tärkeänä kertoa muun muassa kouluissa asevoimien tarjoamista ura- ja työmahdollisuuksista. Myös asevoimien olemassaolon merkitystä on nähty tärkeäksi korostaa, koska asevelvollisten kautta säilynyt kosketus yhteiskuntaan on poistunut. Esimerkiksi Alankomaissa on kehitetty ”yhteiskunnallinen orientaatiovuosi”, jolla vahvistetaan 12 - 16-vuotiaiden tietämystä asevoimista. Tähän kuuluvat erilaiset tietoiskut kouluissa ja näytökset varuskunnissa.

Taulukko 1.

Varusmiespalveluksesta luopuneiden maiden ja Suomen vertailu. Tilanne vuonna 2009.

	Espanja	Alankomaat	Ranska	Belgia	Suomi
Asevoimien vahvuus	120 000	65 000	27 000	35 000	350 000
Ulkomaan operaatioiden vahvuus / % asevoimien vahvuudesta	2 500/ 2,1 %	2000/ 3,0 %	12 000/ 4,4 %	1 000/ 2,8 %	500/ 0,14 %
Puolustusmenojen osuus bruttokansantuotteesta	1,2 %	1,5 %	2,6 %	1,3 %	1,5 %
Henkilöstömenojen osuus puolustusbudjetista	50 %	36 %	37 %	58 %	30 %
Materiaalihankintojen osuus puolustusbudjetista	12 %	22 %	< 25 %	9 %	26 %

Asevelvollisuus vertailukelpoisissa maissa

Ruotsi

Sotilaallisesti liittoutumaton Ruotsi muutti asevelvollisuuslakiaan 1.7.2010 lukien. Uuden lain mukaan asepalvelus on vapaaehtoista kaikille. Asevelvollisuutta ei sovelleta normaalioloissa. Poikkeusoloissa, mikäli lakia sovelletaan, asepalvelukseen voidaan määrätä sekä miehet että naiset.

Ruotsi on kouluttanut 2000-luvun alkuun saakka noin 25 000 varusmiestä vuodessa, mutta vuodesta 2004 alkaen enää 4 500 - 8 000 (Suomi 23 000) varusmiestä. Puolustusvoimia kehitetään kriisinhallintaan kykeneviksi. Tavoitteena on tulevaisuudessa ylläpitää noin 50 000 (Suomi 350 000) sotilaan vahvuinen sodan ajan asevoima ja pitää noin 2 000 sotilaan joukkoa kansainvälisissä kriisinhallintatehtävissä. Puolustusbudjetti on noin 4 (Suomi 2,7) miljardia euroa. Ulkomaan tehtävissä palvelee noin 740 (Suomi noin 500) sotilasta.

Varusmiespalveluksen on viime vuosina suorittanut 10 - 12 % (Suomi noin 80 %) miespuolisesta ikäluokasta. Keskeyttämisprosentti on ollut noin 12 % (Suomi 15 - 20 %). Varusmiespalvelus on kestänyt 11 (Suomi 6 - 12) kuukautta. Naisten asepalvelus on ollut vapaaehtoista. Vuosittain 400 - 500 (Suomi noin 300) naista on suorittanut varusmiespalveluksen, mikä on noin 0,8 % (Suomi noin 1 %) naispuolisesta ikäluokasta. Naisilla keskeyttämisprosentti on sama kuin miehillä (Suomi noin 25 %). Naisilla ei ole tehtävärajoituksia. Uudessa järjestelmässä naisten osuutta pyritään kasvattamaan 20 - 25 %:iin.

Ruotsissa kutsuntakirje on lähetetty 120 000 (Suomessa lähetetään miespuolisel-

le noin 34 000 vahvuiselle ikäluokalle) vahvuiselle nais- ja miespuoliselle 17-vuotiaalle ikäluokalle. Kirjeessä on lähetetty käyttäjätunnus ja salasana internetin kautta vastattavaan kyselyyn, johon vastaaminen on pakollista sekä miehille että naisille. Kyselyssä on noin 60 kysymystä, joista viimeisessä kysytään, onko vastaaja halukas astumaan varusmiespalvelukseen. Jos vastaus on ollut ei asia on henkilön osalta loppuun käsitelty.

Vapaaehtoiset on kutsuttu valintatilaisuuteen. Valintatilaisuus on useampiporainen, joista yleiskysely on ensimmäinen. 6 - 12 kuukautta yleiskyselyn jälkeen kaikki vapaaehtoiset on kutsuttu kahden päivän mittaisiin testeihin. Testejä järjestettiin viidessä kutsuntakeskuksessa. Osallistujamäärä on ollut noin 25 000 henkilöä vuosittain. Testattavat ovat tuoneet mukanaan todistuksen terveydentilastaan. Kahden päivän aikana on järjestetty lääkärintarkastus sekä psykologisia ja fyysisiä testejä. Testien perusteella henkilö on määrätty palvelukseen 6 - 12 kuukauden kuluksi. Samalla henkilölle on kerrottu hänen tarkka tehtävänsä, johon hänet koulutetaan ja lisäksi hänet on ohjattu tulevan joukko-osastonsa internetsivuille.

Ruotsissa on tultu siihen johtopäätöksen, että kriisinhallintaoperaatiot ovat niin vaativia, ettei asevelvollisten koulutustaso ole niihin riittävä. Koska sotilaita tarvitaan Ruotsin näkemyksen mukaan ulkomaan tehtäviin, ei kannata kouluttaa 10 000 varusmiestä vuosittain. Taloudellisesti kannattavampaa on kouluttaa 4 000 sotilasta vuosittain. Asevelvollisuus on jo jonkin aikaa ollut käytännössä vapaaehtoi-

nen, koska on koulutettu vain 10 % miespuolisesta ikäluokasta eikä kertausharjoituksia ole pidetty.

Asevelvollisuuden säilyttämisen puolesta Ruotsissa on käytetty seuraavia perusteluita:

- uusi järjestelmä tulee kalliimmaksi ulkomaan operaatioiden takia
- rekrytointi vaikeutuu ja sotilashenkilöstön laatu laskee
- pelätään, että uudessa järjestelmässä Ruotsiin tulee ”palkkasotilaiden” armeija
- puolustusvoimien ja yhteiskunnan side katkeaa ja kansalaisten silmissä puolustus ”ulkoistetaan kansalta” uudessa järjestelmässä

Varusmiespalveluksesta on aikaisemmin hyväksi luettu siviiliopinnoissa samanlainen tutkinto, joka tehdään myös siviilissä. Näitä ovat radiosähkötäjän tutkinto ja ajokortti.

Norja

Natomaan Norjan puolustusbudjetti on noin 4,2 miljardia euroa. Puolustusvoimien kehittämisen painopistealueet ovat pohjoisten alueiden hallinnassa, Norjan alueellisen koskemattomuuden valvonnassa ja turvaamisessa sekä kansainvälisessä sotilaallisessa kriisinhallinnassa. Puolustusvoimien sodan ajan vahvuus on noin 60 000 sotilasta, joista 45 000 palvelee kodinturvajoukoissa. Vuodessa koulutetaan noin 8 000 varusmiestä. Norjalla on noin 900 sotilasta kansainvälisissä kriisinhallintatehtävissä.

Norjassa asevelvollisuutta puoltavina tekijöinä pidetään puolustusvoimien ja muun yhteiskunnan välisen hyvän siteen säilyttä-

mistä. Asevelvollisuuden ansiosta voidaan norjalaisen näkemyksen mukaan rekrytoida pätevää henkilöstöä puolustusvoimiin ja kriisinhallintatehtäviin sekä tasoittaa Norjaa jakavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia eroja. Monipuolisen ja kaikista yhteiskuntaluokista tulevan asevelvollisuusaineksen nähdään ylläpitävän ja takaavan puolustusvoimien olemassaolon perusteet ja hyväksyttävyyden.

Asevelvollisuus kestää miehistöllä 44 ikävuoteen ja upseereilla 55 ikävuoteen saakka. Varusmiespalvelus kestää 12 kuukautta, ja se aloitetaan yleensä 19-vuotiaana. Asevelvollisella on velvoite palvella yhteensä 19 kuukautta 44-vuotiaaksi saakka. Loput enintään 7 kuukautta pakollisesta palveluksesta suoritetaan kodinturvajoukoissa tai kertausharjoituksissa.

Norjan ikäluokan koko (miehet ja naiset yhteensä) on 62 000 henkilöä. Miesten osuus varusmiehistä on 90 % ja naisten osuus 10 %. Miehistä varusmiespalveluksen aloittaa vuosittain 9 000 ja naisista 1 000. Eli noin 30 % miespuolisesta ikäluokasta otetaan varusmiehiksi ja noin 25 % miespuolisesta ikäluokasta suorittaa varusmiespalveluksen loppuun. Noin 20 % keskeyttää varusmiespalveluksen. Poliittisena tavoitteena on lisätä naisten osuus varusmiehistä 15 %:iin.

Asevelvollisuus on vuonna 2010 muuttunut siten, että naistenkin on pakko osallistua alustaviin kutsuntoihin, ellei heillä ole selvää lääketieteellistä estettä. Kutsuntojen jälkeen miespuolisilla palvelukseen kelpaavilla on velvollisuus käskettäessä suorittaa varusmiespalvelus ja vapaaehtoisilla naisilla on mahdollisuus suorittaa varusmiespalvelus. Järjestelmä on valikoiva. Norja ottaa vuoden 2010 aikana käyttöön kaksipuolisen internet-pohjaisen valintajärjestelmän. Perustee-

na uudistuksille on tarve saada rekrytoitua entistä enemmän naisia sekä parantaa valintajärjestelmää. Asevelvollisuusaines on yhä monipuolisempaa. Uudella järjestelmällä halutaan saada valittua henkilöt heille soveltuviin tehtäviin.

Kutsuntaprosessin ensimmäinen osa on internet-perusteinen. Kutsunnaolaiset saavat kirjeen, jossa kehoitetaan lukemaan puolustusvoimien internet-sivuja. Toisessa osassa asevelvollinen ja puolustusvoimien edustaja tapaavat kasvotusten. Kansallisista rekistereistä kootaan tietoa sotilasrekisteriin. Sen jälkeen kutsuntaan tulevia informoidaan kutsunnasta. Ensimmäisessä vaiheessa kartoitetaan internetiä hyväksikäyttäen henkilöiden perustietoja ja halukkuuksia, kerätään henkilöiltä vastauksia laajalla kyselyaineistolla ja esivalitaan henkilöitä. Uuden järjestelmän ansiosta esivalintaan voidaan ottaa 60 000 asevelvollista vuosittain aikaisemman 30 000 sijaan. Tavoitteena on, että 30 000, joista noin 5 000 olisi naisia, suorittaa toisen vaiheen. Toisessa vaiheessa internetin perusteella esivalitut henkilöt kutsutaan päivän kestävään tiedon- jakotilaisuuteen, haastatteluun ja testeihin. Testit sisältävät lääketieteellisiä, fyysisiä, psykologisia ja älykkyystestejä. Testien jälkeen henkilöt luokitellaan ja jaetaan palveluspaikkoihin 3 - 9 kuukautta ennen palvelukseen astumista. Tavoitteena on saada palvelukseen noin 10 000 varusmiestä.

Kaikkien testivaiheiden välillä palvelukseen tuleville lähetetään kirje, jossa kerrotaan prosessin etenemisestä ja kehoitetaan lukemaan puolustusvoimien internet-sivuja. Lisäksi kolme kuukautta ennen palvelukseen astumista postitetaan palvelukseen astumismääräys. Vielä ennen palvelukseen astumis-

ta lähetetään käytännön ohjeita sekä sotilaan käsikirja.

Jos henkilöllä on vakaumus, hän voi suorittaa siviilipalveluksen. Siviilipalveluksen kesto on sama kuin varusmiespalveluksen eli 12 kuukautta. Siviilipalvelus on mahdollista suorittaa monessa eri paikassa muun muassa museoissa, lastentarhoissa ja radioasemilla. Aikaisemmin siviilipalveluksen suoritti vuosittain 2 000 henkilöä, mutta nykyisin vain 550 henkilöä. Noin 70 % miespuolisesta väestöstä ei suorita mitään varusmiespalvelusta eikä siviilipalvelusta.

Tanska

Natomaan Tanskan puolustusbudjetti on 2,7 miljardia euroa. Tanskan asevoimien kehittämisen painopiste on kansainvälisessä sotilaallisessa kriisinhallinnassa. Tanskan sodan ajan puolustusvoimien vahvuus on noin 70 000, joista 48 000 palvelee kodinturvajoukoissa. Vuosittain koulutetaan noin 6 300 varusmiestä. Näistä 90 % palvelee lyhimmän, noin neljän kuukauden mittaisen palveluksen, jonka päätarkoituksena on rekrytointi Tanskan asevoimiin. Tanskalla on ulkomaan operaatioissa noin 1 500 sotilasta.

Asevelvollisuus on suoritettava, jos mies on lääketieteellisesti sellaisessa kunnossa, että hän voi palveluksen suorittaa. Tanskalaisen näkemyksen mukaan noin 45 % miespuolisesta ikäluokasta ei ole lääketieteellisesti sellaisessa kunnossa, että he voivat suorittaa varusmiespalveluksen. Noin 37 % miespuolisesta ikäluokasta kutsutaan palvelukseen. Kaikille naisille lähetetään kutsu, jossa kerrotaan mahdollisuudesta suorittaa varusmiespalvelus, mutta varusmiespalveluksen suorittaminen on vapaaehtoista. Varusmies-

palveluksen pituus on neljästä kahteentoista kuukauteen.

Vuosittain noin 6 000 miestä ja 500 naista saapuu varusmiespalvelukseen. Näistä noin 83 % miehistä ja 74 % naisista suorittaa palveluksen loppuun asti, joten keskeytysprosentti on miehillä noin 17 ja naisilla 26. Noin 13 % miespuolisesta ja 0,9 % naispuolisesta ikäluokasta suoritti varusmiespalveluksen vuonna 2008.

Ennen kutsuntoja varusmieheksi tuleva saa kirjeessä yleistä tietoa varusmiespalveluksesta sekä terveystietolomakkeen, joka pitää palauttaa ennen kutsuntoihin saapumista. Myös naiset saavat kutsun, mutta osallistuminen on vapaaehtoista.

Asevelvollisen on pääsääntöisesti saavutettava kutsuntoihin sinä vuonna, jolloin hän täyttää 18. Viimeistään on saavutettava silloin, kun hän täyttää 30 vuotta. Yleensä palvelukseen astutaan 1 - 1,5 vuotta kutsuntojen jälkeen. Kutsunnat kestävät 5 - 6 tuntia. Niissä on kerrallaan 30 - 40 mahdollista palvelukseen tulijaa, joille järjestetään psykologisia testejä, varusmiespalveluksesta sisältäviä tietoiskuja ja lääkärintarkastus.

Asevelvollinen saa kirjeitse tiedon siitä, mihin ja milloin hänet määrätään palvelukseen. Kirjeessä on myös käytännön tietoa talousasioista, matkoista, fyysisestä valmentautumisesta varusmiespalvelukseen sekä palveluksen käytännön järjestelyistä.

Varusmiehiä ei käytetä ulkomaantehtävissä. Sen sijaan varusmiespalveluksen suorittaneita voidaan käskää kotimaan kriisinhallintatehtäviin enintään kolme vuotta varusmiespalveluksen päättymisen jälkeen.

Varusmiespalveluksen aikana varusmiehille annetaan peruskoulutus ja pääsääntöisesti vain henkilökohtaisen aseiden käyttötai-

to. Suurin joukko, jossa toimitaan, on ryhmä (10 - 12 sotilasta). Koulutus sisältää pelastuspalvelua ja lääkintätaitoja. Varusmieskoulutuksen aikana ryhmää suurempia joukkoja ei kouluteta, eikä kertausharjoituksia järjestetä. Varusmiehiä ei sijoiteta sodan ajan joukkoihin.

Jos asevelvollinen ei halua mennä varusmiespalvelukseen, häntä voidaan kouluttaa kansallisessa pelastusorganisaatiossa kotimaan kriisien tehtäviin. Pelastusorganisaatio tarvitsee 750 nuorta asevelvollista vuodessa kuuden kuukauden mittaiseen koulutukseen. Koulutus on sotilaskoulutuksen kaltaista, mutta se tapahtuu ilman asetta. Hiukan pienempi osa hakeutuu vaihtoehtoiseen palvelukseen, jossa muun muassa autetaan vanhoja ihmisiä ja hoidetaan pieniä lapsia. Palvelusaika näissä on samanpituisen kuin varusmiespalvelus. Varusmiespalvelukseen saapuvista 6 000 varusmiehestä noin 84 % suorittaa varsinaisen varusmieskoulutuksen, 10,5 % suorittaa pelastuspalvelukoulutuksen ja 5,5 % vaihtoehtoisen (hoiva)palveluksen.

Naisille ei ole asetettu mitään rajoituksia palvelustehtävien suhteen. Vuonna 1992 naisille avautui mahdollisuus päästä hävittäjälentäjiksi ja vuonna 1998 naisia on pyritty entistä aktiivisemmin rekrytoimaan varusmiehiksi. Kaikki nuoret saavat kutsun osallistua ”Tanskan puolustuksen päivään”, joka on suunnattu varusmiehiksi tuleville. Tänä päivänä Tanskan puolustusvoimat esittäytyy ja pyrkii luomaan myönteistä kuvaan nuorison keskuuteen.

Saksa

Natoma Saksan puolustusbudjetti on 31 miljardia euroa. Talousongelmien takia Saksassa on suuria puolustusbudjetin laskupaineita ja alustavan suunnitelman mukaan puolustusbudjettia supistetaan vuosina 2011 - 2014 yhteensä 8,3 miljardia euroa. Samalla keskustellaan varusmiespalveluksen lopettamisesta. Saksan asevoimien päätehtävä on kansainvälinen kriisinesto- ja kriisinhallinta mukaan lukien taistelu kansainvälistä terrorismia vastaan. Saksan asevoimien vahvuus on 252 000 sotilasta. Palveluksessa on 188 000 ammat- ti- ja sopimussotilasta, 38 000 varusmiestä ja 26 000 vapaaehtoisessa varusmiespalveluksen jatkopalveluksessa olevaa. Ulkomaan operaatioissa Saksalla on noin 7 500 sotilasta.

Asevelvollisuutta puolustetaan Saksassa taloudellisuudella, kansalaisten kytkennällä maanpuolustukseen, eri sosiaaliryhmien yhteistyön lisäämisellä sekä kansallisen tunnesiteen ja puolustuksen tehtävien hyväksyttävyyden vahvistamisella. Lisäksi asevelvollisuuden puolustamisessa on pitkälti kyse puolustusvoimien ammattisotilaiden rekrytointikanavan säilyttämisestä. Tämä näkökulma on viime aikoina noussut asevoimien piirissä käytetyissä puheenvuoroissa ensisijaiseksi asevelvollisuuden säilyttämistä puoltavaksi tekijäksi. Oleellista on myös säilyttää mahdollisuus jatkaa vapaaehtoisesti varusmiespalvelusta ja osallistua kansainvälisiin operaatioihin.

Saksassa asevelvollisia ovat kaikki 18 - 45-vuotiaat miehet. Varusmiespalveluksen suorittaa 16 % miespuolisesta ikäluokasta eli noin 30 000 miestä. Varusmiespalvelus kestää yhdeksän kuukautta.

Lähtökohtaisesti kaikki miehet ja palvelukseen haluavat vapaaehtoiset naiset osallistuvat kutsuntoihin. Varusmiespalvelus on ensisijainen vaihtoehto, mutta siitä voi kieltäytyä ja mennä siviilipalvelukseen. Kutsunnoissa tehdään sekä lääketieteellisiä että psykologisia testejä. Kutsuntojen ja palvelukseen astumisen väli pyritään pitämään enintään vuoden mittaisena. Sinä aikana varusmieheksi tulevat saavat vielä lisätietoa varusmiespalveluksesta.

Varusmiespalveluksen voi korvata myös muulla palveluksella, kuten esimerkiksi palvellemalla yli kuusi vuotta avustustehtävissä, esimerkiksi punaisen ristin tai vapaaehtoisen palokunnan tehtävissä tai yli kaksi vuotta kehitysaputyössä tai poliisin palveluksessa työskentelemisen ajalta tai siviilipalveluksella. Noin 25 % miespuolisesta ikäluokasta suorittaa siviilipalveluksen eli useampi suorittaa siviilipalveluksen kuin varusmiespalveluksen. Siviilipalveluksen voi pääsääntöisesti suorittaa sosiaalialalla tai ympäristönsuojelutehtävissä. Sosiaalialan tehtävät ovat pääosin vanhustenhoitoa, vammaisten auttamista ja sairaiden auttamista. Ympäristönsuojelulliset tehtävät voivat olla esimerkiksi luonnonsuojelualueiden hoitamista. Siviilipalvelus kestää yhdeksän kuukautta.

Varusmiespalvelus ja siviilipalvelus lyhenevät kuuteen kuukauteen. Perussyynä varusmiespalveluksen lyhentämiselle pidetään yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. Yli puolet miespuolisesta ikäluokasta ei suorita varusmiespalvelusta eikä siviilipalvelusta.

Siviilipalvelusta on pidetty merkittävänä koko Saksan julkiselle taloudelle. Viime vuosina siviilipalveluksessa on ollut keskimäärin 97 000 miestä vuosittain. Sosiaalialalla on yhteensä 111 000 tehtävää, joihin siviilipalvelusmiehiä on suunniteltu käy-

tettävän. Näistä kolmasosa on jäänyt täyttämättä. Siviilipalveluksessa oli 1.12.2009 yhteensä 77 349 henkilöä. Hoitoalan 70 000 siviilipalvelustehtävästä 26 000 on täyttämättä. Pääosa siviilipalvelusmiesten tehtävistä on sairaaloissa, vanhainkodeissa, vammaistenhoidossa sekä pelastuspalvelussa.

Siviilipalveluksen jatkuminen on sidoksissa asevelvollisuuden olemassaoloon, mikä takaa siviilipalveluksen on katsottu tukevan voimakkaasti asevelvollisuuden säilyttämistä. Asiantuntijat pitävät yleisesti erittäin haasteellisenä ja ennen muuta kalliina korvata siviilipalvelusmiesten työpanos muilla tavoilla tai edes lyhentää palvelusaikaa oleellisesti.

Uudessa kuuden kuukauden palvelusaikamallissa siviilipalveluksen arvioidaan muodostuvan haasteelliseksi, koska sosiaalialan tehtäviin koulutuksen saavien varsinainen palvelusaika jää lyhyeksi. Tämän takia siviilipalvelusmiesten koulutus sosiaalialan tehtäviin ei enää kannata. Siviilipalveluspaikkoja tarjoavat taas näkevät, että tulevaisuudessa siviilipalvelusmiehille voidaan tarjota enää yksinkertaisempia tukitehtäviä.

Sveitsi

Sveitsin puolustusbudjetti on 2,6 miljardia euroa. Sveitsin asevoimien tehtävät ovat osallistuminen kansainväliseen rauhanturvaamiseen ja kriisinhallintaan, väestönsuojelu ja virka-apu muille viranomaisille ja maan sotilaallinen puolustaminen. Asevoimien sodan ajan vahvuus on noin 220 000 sotilasta. Sveitsillä on kriisinhallintaoperaatioissa vaajat 300 sotilasta.

Sveitsissä kaikki tytöt ja pojat saavat 16-vuotiaana asepalvelusta esittelevän kirjeen.

Asevelvollisuus alkaa virallisesti 18-vuotiaana. Tätä ennen kaikki asevelvolliset ja vapaaehtoiset naiset kutsutaan puolustusvoimien järjestämään informaatiopäivään. Varsinaisen kutsuntatapahtuma järjestetään 19-vuotiaana kuudessa rekrytointikeskuksessa. Kolme päivää kestävä perusteellinen kutsuntatilaisuus järjestetään 3 - 12 kuukautta ennen varusmiespalveluksen alkamista. Kutsuntatilaisuudessa tehdään psyykkisiä ja fyysisiä testejä ja jaetaan informaatiota.

Palveluksen voi suorittaa asepalveluksena, siivilipuolustuspalveluksena (ja maksaa alennettua lisäveroa) tai vaihtoehtoisena siviilipalveluksena. Ne, jotka eivät näitä mitään edellä mainittuja kykene suorittamaan, maksavat tuloistaan kantonikohtaisesti 3 prosenttiyksikön suuruista lisäveroa 30 - 34 ikävuoteen saakka. Noin 60 % miespuolisesta 38 000:n vahvuisesta ikäluokasta suorittaa varusmiespalveluksen. Sveitsissä arvioidaan, että noin 66 % miespuolisesta ikäluokasta soveltuu varusmiespalvelukseen, 16 % soveltuu siivilipuolustuksen tehtäviin ja 18 % ei ole sopiva kumpaankaan edelliseen tehtävään. Siviilipalvelus kestää 1,5 kertaa niin kauan kuin varusmiespalvelus.

Naiset voivat hakeutua vapaaehtoisena palvelukseen. Tällöin heitä koskevat samat velvoitteet kuin miehiä (muun muassa kertausharjoitusvelvoite). Puolustusvoimissa kaikki tehtävät ovat avoinna naisille.

20-vuotiaana alkava varusmiespalveluksen peruskoulutus kestää 21 viikkoa, jota seuraavat kertausharjoitukset. Yleensä kertausharjoituksia on 6 - 7 kertaa noin 19 vuorokauden ajan. Yhteensä lasketut palvelusvuorokaudet on määritetty sotilasarvon mukaan vaihdellen 260 ja 600 vuorokauden välillä.

Itävalta

Perustuslakinsa mukaan pysyvästi puolueettoman Itävallan puolustusbudjetti on 2,1 miljardia euroa. Asevoimien päätehtävät ovat sotilaallinen maanpuolustus, maan asukkaiden ja kohteiden suojaaminen, virkapu katastrofi- ja onnettomuustapauksissa sekä osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Asevoimien vahvuus on noin 21 000 sotilasta. Vuosittain koulutetaan 24 000 varusmiestä. Varusmiespalvelus kestää kuusi kuukautta. Reserviläisillä täydennetty kriisiajan vahvuus on yhteensä 55 000 sotilasta, mutta kertausharjoitukset ovat vapaaehtoisia ja siten pienimuotoisia. Ulkomaanoperaatioissa palvelee noin 1 000 sotilasta.

Itävallassa asevelvollisuus koskee kaikkia miehiä sen vuoden alusta, jolloin mies täyttää 17 vuotta. Miehistön asevelvollisuus päättyy hänen täyttäessään 50 vuotta. Upseereiden, aliupseereiden sekä tekniikan, vieraiden kielten ja lääkintä-alan reserviläisille sekä joillekin erityisosajille asevelvollisuus päättyy heidän täyttäessään 65 vuotta. Miehistä noin 60 % suorittaa vuosittain varusmiespalveluksen.

Asevelvollisuutta perustellaan Itävallassa sillä, että se on paras tapa luoda rekrytointiperusta ammattisotilaiksi. Lisäksi asevelvollisuus opettaa nuoret miehet palvelemaan maataan sekä opettaa arvoja ja asenteita koko elämänuraa varten

Naiset voivat hakeutua vapaaehtoisesti varusmiespalvelukseen. Varusmiespalvelukseen otetaan vapaaehtoisia naisia sen takia, että he valitsisivat varusmiespalveluksen jälkeen sotilasuran.

Asevelvolliselle lähetetään sinä vuonna, jolloin hän täyttää 18 vuotta kirje, jolla hä-

net kutsutaan valintatilaisuuteen. Kirjeessä tulee myös matkalippu sekä täytettäväksi tarkoitettu terveystietolomake. Kutsuntoja järjestetään kuudessa kutsuntakeskuksessa. Kutsunta kestää noin 1,5 päivää. Sinä aikana tehdään psykologiset ja lääketieteelliset kokeet sekä mitataan fyysinen suorituskky. Lääketieteelliset tutkimukset ovat laajoja ja perusteellisia. Lisäksi psykologi haastattelee kaikki asevelvolliset. Asevelvollinen saa palautteen testeistä kutsuntojen jälkeen. Kutsuntojen aikana asevelvollinen saa tietoa varusmiespalveluksesta uramahdollisuuksista asevoimissa. Jos asevelvollinen haluaa pyrkiä varusmiespalvelukseen jo 17-vuotiaana vapaaehtoisena, hän voi hakeutua testeihin aikaisemmin.

Asevelvollinen voi hakeutua varusmiespalveluksen sijaan siviilipalvelukseen. Siviilipalvelus on varusmiespalvelusta 3 kuukautta pitempi. Siviilipalveluksen suorittaa vuosittain noin 14 000 miestä. Siviilipalveluksen voi suorittaa muun muassa hoiva-tehtävissä, oikeuslaitoksessa, pakolaiskeskuksissa tai ympäristönsuojelutehtävissä.

Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen päätavoite oli selvittää sellaisia varusmiesten palvelusaikaan liittyviä sosiaalisen pääoman ja psykososiaalisen toimintakyvyn muutoksia, jotka voivat liittyä aikuistuvan nuoren yhteisölliseen kasvuun ja yhteiskuntasuhteen kehittymiseen.

Sosiaalinen pääoma on tässä ymmärretty yksilön resurssina ja hänen henkilökohtaista yhteiskuntasuhdettaan varioivana tekijänä.

Aikuistumista käsitellään psykologisena siirtymävaiheena, jolle on ominaista sosiaalisen toimintakyvyn kehittyminen, itseluottamuksen kasvu ja henkistä tasapainoa häiritsevien tekijöiden väheneminen.

Kotipaikkakuntana yli 20 000 asukkaan kaupunki oli 55 %:lla vastaajista. Ruuhka-Suomessa (Uusimaa, Itä-Uusimaa, Varsinais-Suomi, Satakunta, Häme, Pirkanmaa, Päijät-Häme ja Kymenlaakso) asui 78 % vastaajista.

Vastaajien talous

- Perheensä arvioi varakkaaksi tai hyvätuloiseksi 22 %, keskituloiseksi 60 % ja vähävaraiseksi 17 %.
- 7 %:lla vastaajista paljon velkaa. 16 % arvioi varusmiespalveluksen aiheuttavan suuria tai melko suuria taloudellisia vaikeuksia.

Koulutus

- 20 % oli käynyt peruskoulun, 43 % ammattikoulun ja 35 % lukion.
- Koulumenestyksensä hyväksi arvioi
  - lukuaineissa 19 %
  - matematiikassa 24 %
  - kielissä 25 %
  - liikunnassa 45 %

Liikunnalliset harrastukset

- Harrastaa aktiivisesti 33 %
- Ei harrasta mutta on kiinnostunut 53 %
- Ei ole kiinnostunut 14 %
- Luontoa, retkeilyä tai metsästystä harrastaa aktiivisesti 10 %

Ihmissuhteet

- Seurusteli vakituisesti tai oli avo-/avioliitossa 41 %
- Hyviä kavereita on erittäin tai melko paljon 84 %:lla
- Hyvät tai melko hyvät suhteet vanhempiin on 87 %:lla ja opettajiin 85 %:lla
- Ystävät ja perhe ovat 72 %:lle erittäin tärkeitä
- Vähintään kolme läheistä ihmistä on 70 %:lla
- Kiusatuksi on tullut usein 4 % ja joskus 45 % vastaajista

Sosiaalisuus

- Helppo solmia ystävyyssuhteita 78 %
- Uskoo saavansa hyviä tupakavereita 79 %
- Viihtyy ryhmätilanteissa 65 %
- Tuntee velvollisuudekseen auttaa kaveria 95 %
- Pitää yhteisten sääntöjen noudattamista tärkeänä 79 %
- Ei kestä komentamista 26 %

Suomalaisuuden kokeminen

- Kansallisuusidentiteettinä suomalainen 71 %, EU-kansalainen 10,3 % ja pohjoismaalainen 9 %
- Suomalaisuudestaan on 59 % erittäin ylpeä
- Suomessa erittäin paljon arvostaa
  - rauhallisia oloja 69 %
  - kieltä 67 %
  - taloudellista hyvinvointia 59 %
  - maanpuolustusta 39 %
  - luontoa 38 %
  - osaamista 28 %
  - demokratiaa 26 %
  - urheilusaavutuksia 24 %
  - kulttuuria 6 %

Yhteiskunnallinen luottamus (luottaa erittäin paljon tai melko paljon)

- Poliisi 81,7 %
- Puolustusvoimat 81,4 %
- Tuomioistuimet 66,5 %
- Ammattiliitot 55 %
- Yhdistyneet kansakunnat 50,1 %
- Televisio 48,7 %
- Euroopan Unioni 46,2 %
- Maan hallitus 43,7 %
- Hyväntekeväisyys- ja humanitaariset järjestöt 41,7 %
- Suuryritykset 36,4 %
- Valtion virkamieskunta 33,7 %
- Kirkot 32,5 %

- Ympäristöjärjestöt 29,8 %
- Eduskunta 28,7 %
- Lehdistö 26,4 %
- Naisjärjestöt 23 %
- Poliittiset puolueet 20 %

Suomessa ihmisiä kohdellaan

- täysin oikeudenmukaisesti 10 % ja enimmäkseen oikeudenmukaisesti 75 %.

Puolustusvoimissa ihmisiä kohdellaan

- täysin oikeudenmukaisesti 21 % ja enimmäkseen oikeudenmukaisesti 66 %.

Tärkeät asiat elämässä

- Perhe ja ystävät ovat 72 %:lle vastaajista erittäin tärkeitä
- Vapaa-aika on erittäin tärkeä 54 %:lle, työ 35 %:lle ja opiskelu 15 %:lle.

Tiedon saanti varusmiespalvelusta tai siviilipalveluksesta

- Tietoa aseellisesta palveluksesta katsoi saaneensa riittävästi 30 %, jonkin verran 64 %, ja ei lainkaan 6 %.
- Tietoa aseettomasta palveluksesta tai siviilipalveluksesta oli saanut riittävästi 23 %, jonkin verran 50 % ja ei lainkaan 27 %.
- Tiedon lähteenä kaverit 60 %, internet 21 %, vanhemmat 8 % ja puolustusvoimien esitteet 7 %.
- Tiedon saantia piti vaivattomana 94 % ja hankalana 5 %.

Suhtautuminen varusmiespalvelukseen

- Olisi tullut asepalvelukseen, vaikka se olisi ollut vapaaehtoista: samaa mieltä 16 % ja yhteensä samaa mieltä tai osittain samaa mieltä 32,3 % Tässä suunta on ollut lineaarisesti heikkenevä: vuonna 2002 loppukyselyssä samaa mieltä tai osittain samaa mieltä oli 56 % ja vuonna 2005 43 %.
- Olisi valinnut aseettoman, *tasaveraisen* kansalaispalveluksen: samaa mieltä 12,6 % ja eri mieltä 63,7 %.
- Vastaajista 53 % suhtautui varusmiespalvelukseen myönteisesti.
- Vastaajien vanhemmista varusmiespalvelukseen myönteisesti suhtautui 86 % ja ystävistä 55 %.
- Mahdollisimman hyvin varusmiespalveluksesta haluaa suoriutua 44 %. Vuoden 2000 loppukyselyssä näin vastasi 40 % ja vuonna 2008 41 %.
- Nykyisen sotilaskoulutuksen uskoo olevan asiallista ja ajan vaatimuksia vastaavaa 74 %.
- 12 % ei usko sopeutuvansa sotilaskuriin ja komentamiseen.
- Varusmiespalvelun fyysisistä suoritusvaatimuksista uskoo selviytyvänsä 69 % ja henkisestä rasituksesta 69 %.
- Kouluttajien asiallisuuteen ja ammattitaitoon luottaa 84 % vastaajista.
- Palvelusajan pituuteen varautuminen: 6 kk – 56 %; 9 kk – 6,7 %; 12 kk – 36,6 %

Maanpuolustustahtokysymyksiä

- Jos Suomeen hyökätään, suomalaisten olisi puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta. Samaa tai osittain samaa mieltä on 77 % (vuonna 2000 loppukyselyssä 81 %)
- Jos Suomeen hyökätään, olen itse valmis osallistumaan sotilaalliseen maanpuolustukseen omassa sodan ajan tehtävässäni. Samaa tai osittain samaa mieltä on 75 % (vuonna 2000 loppukyselyssä 83 %)

Muodostetut summamuuttujat ja niiden väliset yhteydet

Nuoren sosiaalisen pääoman perustekijöiksi määriteltiin asuinpaikan kaupungistuneisuuteen, hänen terveydentilaansa, koulutukseensa, sosiaaliseen aktiivisuuteensa ja perheen taloudelliseen tilaan liittyvät tekijät. Niiden varaan rakentuu hänen yhteiskuntasuhteensa perusta, jota varusmiespalveluksesta saadut kokemukset voivat muuntaa tämän tutkimuksen teorian mukaan vastuulliseen tai syrjäytyvään suuntaan.

Tutkimuksen kannalta sosiaalisen pääoman perustekijät ovat selittäviä summamuuttujia. Aikuistumista käsiteltiin psykologisena siirtymävaiheena, jolle on ominaista sosiaalisen toimintakyvyn kehittyminen, itseluottamuksen ja vastuunoton kasvu sekä henkistä tasapainoa häiritsevien tekijöiden väheneminen. Varusmiehen aikuistumiseen liittyvää muutosta tutkittiin kuudella yleisesti tutkimuskäytössä olevalla mittarilla. Ne ovat tutkimusasetelman kannalta niin sanottuja välittäviä muuttujia. Tarkoitus oli siis tutkia, millainen merkitys henkilökohtaisilla luonne- ja temperamenttitekijöillä on taustaltaan erilaisista olosuhteista tulevien nuorten yhteiskuntasuhteen muovaantumiseen varusmiespalveluksen aikana.

Selitettävänä käsitteenä oli nuoren suhde yhteiskuntaan. Varusmiespalveluksen perustehtävä on kouluttaa aseellisen maanpuolustuksen erilaisiin tehtäviin kykeneviä miehiä ja naisia. Varusmiespalvelusaika on nuorelta kuitenkin pitkäkestoinen yhteiskunnallinen panostus, joka rauhan tilan jatkuessa vaaditaan vain kerran elämässä. On syytä olettaa, että sillä on merkitystä nuoren yhteiskuntasuhteen rakentumiseen, erityisesti maanpuolustustahdon, kansallisen identiteetin ja sopimusyhteiskuntaan kuuluvan luottamuksen kannalta.

Alkukysely oli poikkileikkaustutkimus, jossa edellä kuvattuihin kausaalisuhteisiin liittyviä mallinnuksia ei ole tilastollisesti mielekästä yrittää rakentaa. Kuitenkin summamuuttujien välisiä suhteita voidaan kuvata korrelatiivisesti eli niiden välisten yhteyksien voimakkuuden kannalta. Tilastomenetelminä käytettiin pääasiassa varianssianalyysia, faktorianalyysia ja Pearsonin korrelaatioanalyysia.

Selittävät summamuuttujat

- Ruuhka-Suomi
- Terveystila
- Koulumenestys
- Sosiaaliset arvostukset
- Perheen talous
- Sosiaalinen aktiivisuus (harrastuneisuus)
- Sosiaalinen pääoma
- Liikunta- ja luontoharrastukset

Välittävät muuttujat

Psykososiaalisen toimintakyvyn summamuuttujien keskinäiset korrelaatiot olivat suhteellisen vahvoja. Niiden faktorirakenteiden tutkimuksella selvitettiin, millaisista alakäsitteistä ne muodostuivat ja voidaanko kysymysten määrää seuranta-tutkimuksessa vähentää hukkaamatta olennaista informaatiota. Psykososiaalisen toimintakyvyn mittareiden faktorirakenteet vastasivat suunnilleen aikaisemmissa tutkimuksissa löydettyjä.

- Sosiaalisuus (Varusmiesten loppukyselymittari): ystävyssuhteet, vastuuntunto, ryhmäkuriin sopeutuminen
- Minäkäsitys (Core Self Evaluations): hallinnan tunne, menestysodotukset
- Itseluottamus (Rosenberg Self Esteem Scale): itsearvostus, onnistumisodotukset
- Psykkinen tasapainoisuus:
- Stressin hallinta (Positive affectivity - Negative Affectivity; PANAS): energisyys, häiriytymisalttius

- Luonneominaisuudet (Big Five Inventory): neuroottisuus, tunnollisuus
- Stressioireet: psyykkiset oireet, henkinen vireys

Selittävät summamuuttujat korreloivat keskenään. Niiden faktorirakenteet olivat seuraavat.

- Maanpuolustusasenteet: maanpuolustustahto ja palvelusmotivaatio
- Suomalaisuuden arvostaminen: perinteinen suomalaisuus, kulttuurisuomalaisuus, hyvinvointisuomalaisuus
- Luottamus instituutioihin: luottamus edustuksellisen demokratian instituutioihin, luottamus kansainvälisiin instituutioihin, luottamus turvallisuusinstituutioihin, luottamus viestintäinstituutioihin
- Varusmiespalvelukseen kohdistuvat odotukset ja käsitykset: Sotilaselämään sopeutuminen, sotilaskoulutukseen kohdistuvat odotukset, sosiaaliset odotukset
- Kansallinen identiteetti (indeksoitu muuttuja)

Johtopäätöksiä

Tämä alkukyselytutkimus oli ensimmäinen osa varusmiesten yhteiskuntasuhteen kehittymistä ja aikuistumista käsittelevässä seuranta-tutkimuksessa. Tutkimusasetelman luonteesta johtuen tulokset voivat olla vain kuvailevia ja korrelatiivisia. Kausaalisista yhteyksistä voidaan toki esittää teoriaan perustuvia hypoteeseja, mutta tilastotieteellisen analyysin menetelmät eivät tutkimusasetelmasta johtuen voi niitä vielä tukea tai kumota. Seurantavaiheen jälkeen kausaalisuhteita voidaan analysoida paremmin.

Tulokset ovat kuitenkin jo tässä vaiheessa mielenkiintoisia. Tutkimus toi uutta tietoa erityisesti varusmiespalvelusta aloittavan nuoren psykososiaalisen toimintakyvyn, sosiaalisen pääoman ja varusmiespalvelukseen kohdistuvien odotusten välisistä yhteyksistä.

Liite 4 Kouluttajakyselyn keskeisiä tuloksia

Kouluttajakyselyn avokysymyksiin saatiin runsaasti vastauksia. Tämä osoittaa, että kouluttajat ovat kiinnostuneita kehittämään asevelvollisuutta itseään sekä koulutettavaa motivoivaan suuntaan.

Kouluttajien mielestä varusmiespalveluksen tulisi olla

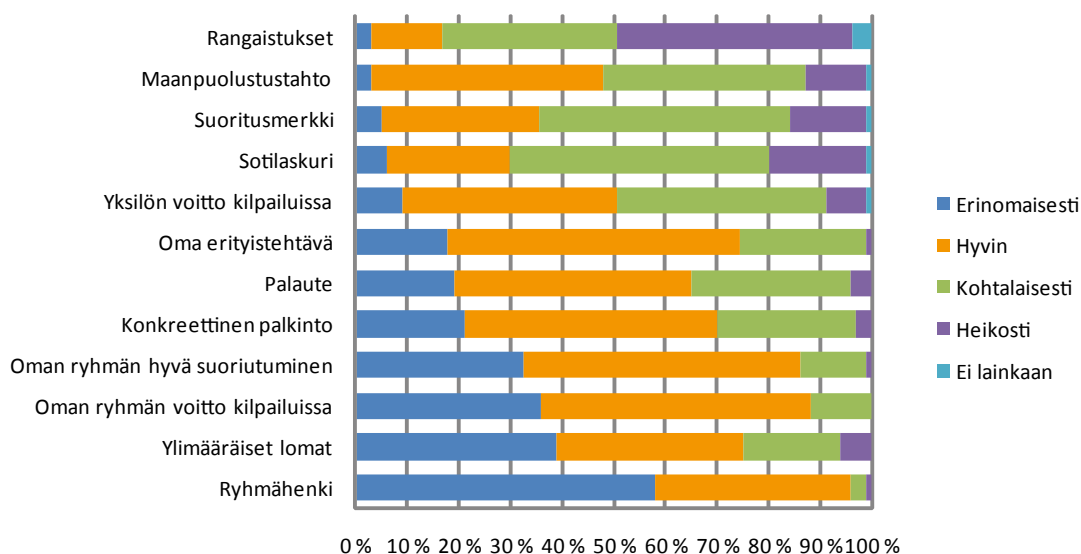
- fyysisesti haastavampaa (87 %),
- henkisesti haastavampaa (76 %) ja
- tiedollisesti haastavampaa (70 %).

Varusmiespalveluksessa tulisi kouluttajien mielestä ottaa huomioon myös yksilön taidot nykyistä paremmin (74 %).

Kouluttajat kykenevät eniten vaikuttamaan omasta mielestään varusmiesten palvelusmotivaatioon omalla asenteellaan ja esimerkillään. Keskeistä motivoinnissa ovat myös vastuun antaminen varusmiehille sekä asioiden perustelu. Käytännössä kouluttajat kykenevät oman arvionsa mukaan vaikuttamaan erityisesti varusmiesten palvelusmotivaatioon ja liikuntatottumuksiin. Toisaalta Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan varusmiesaika vaikuttaa myös nuorten ruokailuun ja päihdekäyttäytymiseen, vaikka kouluttajat eivät itse kokeneet kykenevänsä vaikuttamaan näihin.

Kuva 1.

Mikä motivoi varusmiehiä kouluttajien näkemyksen mukaan?

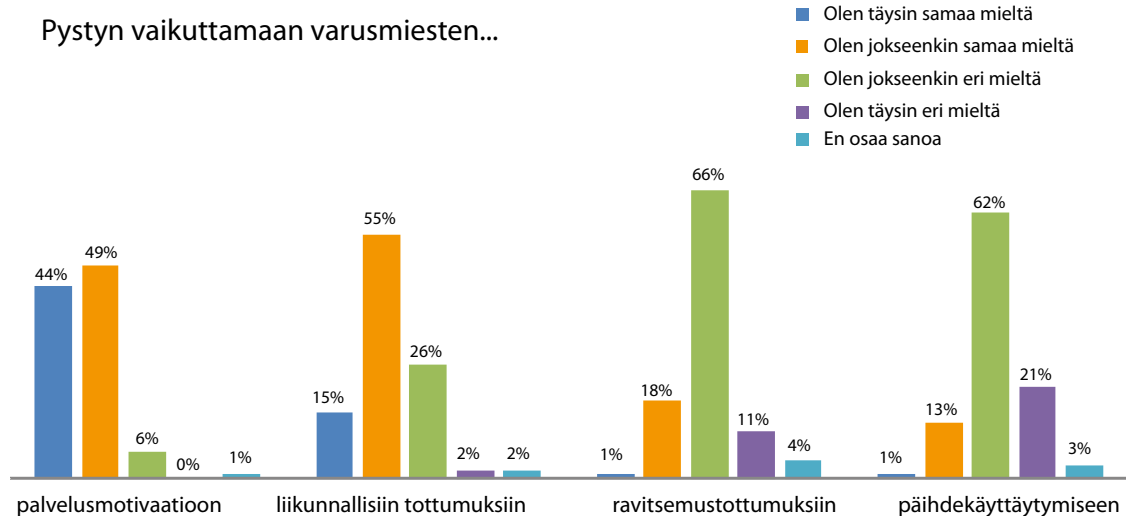

80 % kouluttajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että kansalaiskasvatus on tärkeä osa varusmiespalvelusta. Kouluttajien kokemukset puolustusvoimien ulkopuolisista kouluttajista olivat myönteisiä, mutta yli puolet (58 %) ei lisäisi ulkopuolisten kouluttajien käyttöä kansalaiskasvatuksessa.

”Jatkuva kiire, joka ei mahdollista itsensä ja koulutuksen kehittämistä. Vanhoilla pohjilla mennään, kun muutakaan ei ehditä”.

Lainaus kouluttajakyselyn vastauksesta huhtikuussa 2010.

Kuva 2.
Kouluttajien näkemys
vaikuttamismahdollisuuksistaan

Kouluttajakyselyn avovastausten mukaan kouluttajien työmotivaatiota laskevat eniten jatkuva kiire, suuri työmäärä ja resurssipula.

Lisäksi erilaisten muuttuvien määrysten asettamat rajoitteet lisäävät stressiä.

Kouluttajat tuntevat, että kurinpidossa on menty liian väljään suuntaan. Koulutuksen haasteina kouluttajat pitävät aikapulan lisäksi varusmiesten huonoa fyysistä ja psyykkistä kuntoa, nuorten erilaisia siviilitaustoja ja lähtötasoeroja sekä varusmiesten palvelus-

motivaation suuria eroja. Kouluttajien mielestä kurin ylläpitämiseen ei ole enää riittäviä keinoja.

Kouluttajia motivoi oman osaamisen huomioiminen. Heidän mielestään oma osaaminen otetaan hyvin huomioon puolustusvoimissa. Lisäksi kouluttajat pitävät etenemismahdollisuuksiaan melko hyvinä. Esimiesten tulisi käydä enemmän kentällä (85 %).

Kouluttajat kokevat, ettei kaikkea ohjeistusta voida laittaa sellaisenaan käytäntöön

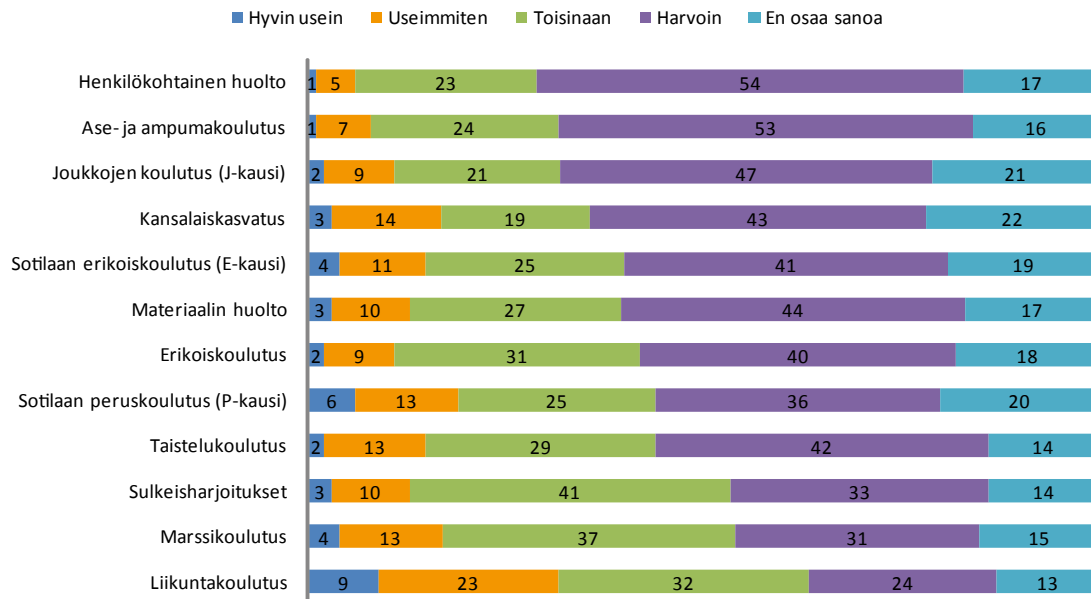
”Jatkuvasti muuttuvat ja tiukentuvat määräykset, pelko siitä, että rikkoo jotain määräystä tietämättään kun ei ole tiennyt päivittää tietojansa/ei ole mahdollisuuksia päivittää tietojaankunnolla ajan tai rahan puutteen vuoksi”

Lainaus kouluttajakyselyn vastauksesta huhtikuussa 2010.

(66 %). Koulutuksen tuntimäärät ovat liian tarkkaan määriteltäviä (67 %). Näin on erityisesti peruskoulutuskaudella. Yli kolmasosa joutuu jättämään osia koulutuksesta pois usein ja kolmasosa silloin tällöin. Liikuntaa on kouluttajien mielestä liian vähän, mutta toisaalta liikunta on se, mistä varusmieskoulutuksessa herkimmin aikapulan yllättäessä karsitaan.

Kuva 3

Kouluttajien näkemys siitä, mistä aikapulan yllättäessä karsitaan (%)

Liite 5 Asevelvollisen tietojärjestelmän peruskuvauk

Yleiskuvauk

16 - 17-vuotias henkilö saa postissa käyttäjätunnuksen ja salasanan tietojärjestelmään, johon hän alkaa täydentää tietojaan. Vastaaaminen on pakollista. Käyttäjä saa tietoa asevelvollisuudesta eri vaihtoehtoihin ja ohjeita asevelvollisuuteen valmistautumisesta.

Tietojärjestelmäkokonaisuus

Ennen kutsuntoja

- yhteystiedot/perustiedot väestötietojärjestelmästä (päivittyä viikoittain, ml kansalaisuus ja ulkomailla asuminen)
- ajokorttitiedot
- mahdolliset KELA-tiedot
- mahdolliset riketiedot
- opiskelutiedot/osaamistiedot
- sähköpostiosoite rekisteröitymisen kautta
- ennakkokysely kutsuntoja varten
- palvelukseenastumisaika ja -paikka
- harrastukset
- toiveet ja odotukset
- koulutushalukkuus
- terveystiedot, joilla merkitystä asepalveluksen suorittamiselle
- fyysinen kunto -> annetaan ohjeita kunnon kohottamiseksi
- ravitsemustottumukset -> annetaan ohjeita terveelliseksi elämäntavoiksi
- kutsuntavuoden ajoittaminen mahdollisimman lähelle palvelukseen astumista
- asevelvollisen oma terveystarkastus kutsuntoja varten
- mahdollinen sähköinen puolustusvoimien lääkärintodistus

Kutsunnat

- käsky osallistua/ilmoitus ettei tarvitse osallistua
- kutsunnoista vapautetuille kutsuntapäätös (hallinnollinen päätös)

Kutsuntojen jälkeen ennen varusmiespalvelusta

- osaamistietojen päivitys
- toiveet palveluksesta
- ohjeet palvelukseen valmistautumiseen, jotka sisältävät ohjeet myös fyysisen kunnon kohottamisesta
- palveluskelpoisuuden muuttumiseen liittyvät asiat ja terveystietojen päivitys
- hakemukset
- mahdollisten ennakkotehtävien vastaukset
- varusmiespalveluksen lukujärjestys

Varusmiespalveluksen aikana

- omien koulutustietojen seuranta
- koulutustoiveet
- kursseille hakeutuminen
- lomien ja matkojen anominen/ilmoittaminen
- palautekanava

Reservissä

- omien osaamistietojen päivittäminen
- heti varusmiespalveluksen jälkeen päivitetään oma tilanne, onko opiskelupaikkaa/työpaikkaa. Tietojen päivitys on ehtona kotiuttamisrahalle.
- reservin harjoitukset (kertausharjoitukset ja vapaaehtoiset harjoitukset)
- käskyt, kutsut
- oman sijoituksen tarkastus ja tulevat suunnitellut harjoitukset

- hakemukset
- palveluskelpoisuuteen vaikuttavien tietojen ilmoittaminen
- krisinhallintakoulutukseen/-palvelukseen hakeutuminen
- hakeutuminen puolustusvoimien koulutukseen
- hakeutuminen puolustusvoimien virkoihin ja tehtäviin
- ilmoitus asevelvolliselle reserviajan päättymisestä
- hakeutuminen sodan ajan tehtäviin
- tietokanava puolustusvoimien tapahtumista
- linkit eri toimijoiden sivuille, muun muassa MPKK ja MPK

Fyysisen aktiivisuuden kysymyssarja

Tuottaa arvion kyvykkyydestä eri tehtäviin. Järjestelmä antaa myös ohjeet kunnon kohottamisesta. Kysymyksillä kartoitetaan liikunta-aktiivisuutta sekä arvioidaan fyysistä kuntoa.

Fyysisen aktiivisuuden luokitus maksimaalisen hapenkulutuksen arvioimiseksi tehdään ”Non-Exercise” -menetelmää käyttäen.

- Mikä on fyysinen aktiivisuutesi (valmis asteikko 0 - 7)?
- Mikä on ikäsi?
- Mikä on painosi (kg)?
- Mikä on pituutesi (cm)?

Edellisen perusteella saadaan kestävyyskunnan arvio hapenkulutuksena (VO₂max; ml/kg/min) sekä kehon painoindeksi (pituus-painosuhde, BMI). Tämä tieteellisesti validoitu kysymyssarja on kansainvälisesti käytössä ja tuloksia voidaan verrata esimerkiksi puolustusvoimien tehtävien fyysisiin vaatimuksiin. BMI-tieto puolestaan antaa kansanterveydellisesti merkittävää tietoa ikäluokan ylipainon yleistymisestä.

Lisäksi kysytään pääasiallista liikuntaharrastusta:

- Valitse seuraavista liikuntamuodoista *pääasiallinen* liikuntaharrastuksesi (valitse yksi kohta):
  - Kestävyysliikuntalaji (kävely, juoksu, hiihto, pyöräily, uinti, tms.)
  - Joukkuelaji (jalkapallo, salibandy, jääkiekko, lentopallo, tms.)
  - Mailapeli (sulkapallo, tennis, pöytätennis, golf, tms.)
  - Taitolaji (laskettelu, lautailu, ammunta, voimistelu, kiipeily, tms.)
  - Musiikkiliikunta (tanssi, aerobic, tms.)
  - kamppailulaji (nyrkkeily, paini, budolajit, tms.)
  - Voimaharjoittelulaji (kuntosaliharjoittelu, painonnosto, tms.)
  - Joku muu laji
  - En harrasta juuri mitään liikuntaa

Mikä seuraavista tekijöistä ensisijaisesti rajoittaa liikkumistasi (valitse yksi kohta):

- Liikunta ei kiinnosta minua
- Laiskuus
- Minulla ei ole riittävästi aikaa
- Väsymys
- En mielestäni hallitse riittävän hyvin liikunnassa tarvittavia taitoja
- Mieleiseni liikuntamuodon harrastaminen on liian kallista
- Liikuntapaikat ovat liian kaukana
- Minulla on sairaus tai vamma, joka estää liikunnan harrastamista
- Minulla ei ole liikuntaa rajoittavia tekijöitä

Fyysisen aktiivisuuden asteikko:

En harrasta säännöllistä vapaa-ajan liikuntaa tai raskaita fyysisiä ponnisteluja

- 0 - Vältän kävelyä ja ylimääräistä ponnistelua, esim käytän aina liukuportaita ja kävelyn sijasta ajan autolla aina kun se on mahdollista
- 1 - Kävelen huvin vuoksi, käytän pääasiassa portaita, toisinaan harrastan liikuntaa niin, että hikoilen ja hengästyn

Harrastan säännöllistä vapaa-ajan liikuntaa tai teen töitä, jotka vaativat kohtuullista fyysistä ponnistelua, esim. Golf, ratsastus, voimistelu, pöytätennis, keilailu, kuntosali-harjoittelu tai puutarhatyöt

- 2 - Harrastan liikuntaa 10 - 60 minuuttia viikossa
- 3 - Harrastan liikuntaa yli tunnin viikossa

Harrastan säännöllisesti raskasta vapaa-ajan liikuntaa, esim. juoksua tai hölkkää, uintia, pyöräilyä, soutua, naruhyppelyä tai muuta raskasta aerobisesti kuormittavaa lajia, kuten tennis, kori- tai käsipallo

- 4 - Juoksen vähemmän kuin 2 km viikossa tai harrastan vähemmän kuin 30 min rasitukseltaan vastaavanlaista lajia
- 5 - Juoksen 2 - 10 km viikossa tai harrastan 30 - 60 min rasitukseltaan vastaavanlaista lajia
- 6 - Juoksen 10 - 15 km viikossa tai harrastan 1 - 3 tuntia rasitukseltaan vastaavanlaista lajia
- 7 - Juoksen yli 15 km viikossa tai harrastan yli 3 tuntia rasitukseltaan vastaavanlaista lajia

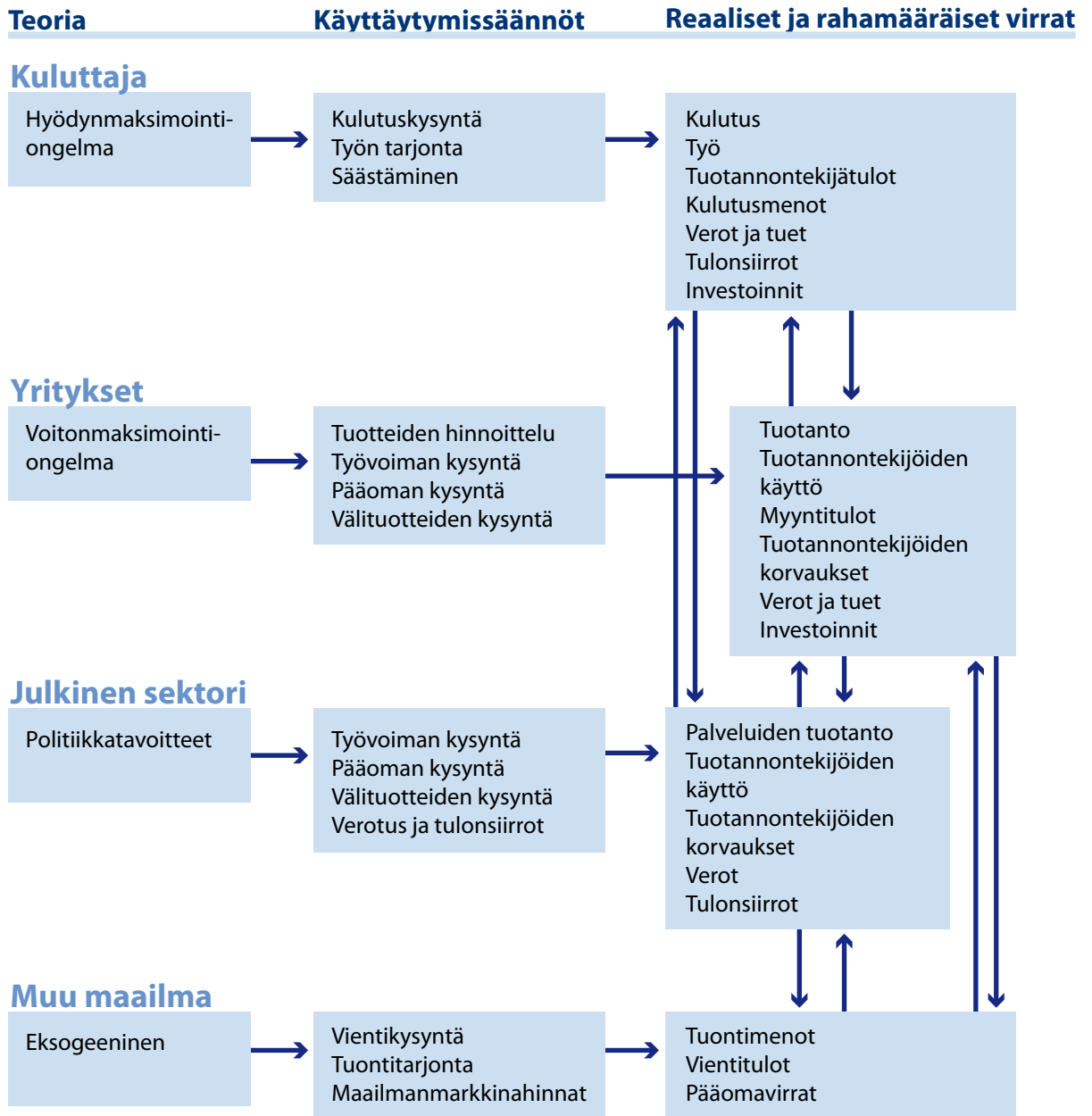
Liite 6   Kansantalouden laskentamallien perusteita

Tutkimuksessa on käytetty laskennallista yleisen tasapainon aluemallia, joka perustuu tuotannon, kulutuksen ja julkisen sektorin yksityiskohtaisiin kuvauksiin. Mallissa oletetaan, että kuluttajat ja yritykset toimivat rationaalisesti. Mallissa kuluttajien ja yritysten valintoja kuvataan optimointiongelmina, joiden ratkaisuna saadaan erilaisten tuotteiden kulutuskysyntä tai vaikkapa työvoiman ja investointien kysyntä. Mallissa kaikki markkinat (hyödyke ja panosmarkkinat) ovat tasapainossa (kysyntä on yhtä suuri kuin tarjonta), ja tasapaino saavutetaan suhteellisten hintojen muutosten kautta.

Malleilla voidaan tuottaa rahamääräisiä arvioita talouden reagoinnista erilaisiin politiikan tai ympäröivän maailman muutoksiin. VERM-mallin lähestymistapa mahdollistaa myös sellaisen aluepolitiikan analyysin, jossa vaikutukset kumpuavat aidosti aluetasolta. Skenaariokäytössä mallin avulla voidaan tarkastella erilaisten rakenteellisten tekijöiden yli ajan tapahtuvan muutoksen aikaansaamaa kasvua ja tuotanto- ja kulutusrakenteen muutosta. Varsinaisista ennustemalleista tasapainomallissa ei ole kysymys. Pikeminkin mallit mahdollistavat erilaisia rakenteellisia tekijöitä koskevien ennusteiden ja näkemysten yhdistämisen kokonaistaloudelliseksi skenaarioiksi.

Talouden kuvauksen perustana malleissa on tietokanta, joka kuvaa talouden toimijoiden välisiä taloustoimia ja kunkin toimijan joko välituotteisiin tai lopputuotteisiin kohdistamaa kysyntää. Perustaltaan malli on suuri joukko kuluttajan ja yrityksen teoriasista johdettuja käyttäytymissääntöjä, kysyntä- ja tarjontafunktioita, jotka kattavat kaikki markkinat niin tuotteet kuin tuotannontekijätkin sekä kysynnän ja tarjonnan ja tulojen ja menojen kohdentumista koskevia tasapainoehtoja. Mallin rakentumista ja siinä esiintyviä vuorovaikutuksia havainnollistaa seuraava kuvio.

Tasapainomallin rakenne

Mallilla tehtävät arviot perustuvat tietokantaan ja talouden toimintaa kuvaavaan matemaattiseen malliin. Tyypillinen toimialatietokanta on panos-tuotos -taulu, joka määrittelee talouden toimijoiden keskinäisen vaihdannan yhden vuoden aikana. Tämän lisäksi on määriteltävä tulojen lähteet ja saajat talouden eri sektoreilla. Esimerkiksi palkkatulojen lähteenä ovat yritykset ja julkinen sektori ja saajana kotitaloudet. Tällaisia tietoja panos-tuotosaineisto ei sisällä, vaan ne on kerättävä muista lähteistä.

Mallin tietokanta rakentuu koko maan tasolla yksityiskohtaisten tarjonta- ja käyttötaulukkojen pohjalte, joita on täydennetty kattavalla julkisten sektorien ja muun muassa vaihtotaseen kuvauksilla. Esimerkiksi aluetasolla aineisto on käytettävissä noin 100 hyödykkeen ja toimialan tasolla. Käytännössä aineisto aggregoidaan muutaman kymmenen hyödykkeen ja toimialan tasolle, mutta laajaa tausta-aineistoa voidaan erityiskysymyksissä aina hyödyntää myös disaggregoidummassa analyysissä. Tyypillisessä toimiala-aggregoinnissa pyritään säilyttämään esimerkiksi metsäteollisuuden keskeisten tuotelinjojen erilliset kuvaukset niiden suuren merkityksen vuoksi. Palvelujen osalta malli mahdollistaa julkisen ja yksityisen palvelutuotannon erillisen tarkastelun, joskaan tätä ominaisuutta ei ole toistaiseksi täysin hyödynnetty. Aluetasolla mallin aineisto kattaa lähtökohtaisesti maakuntatason, mutta erityissovelluksia varten tietokanta on disaggregoitavissa myös seutukuntatasolle.

Mallin tietoaaineistot ovat Tilastokeskuksen tuottamia. Yleisen tasapainon malleissa otetaan huomioon kaikki taloudessa tapahtuva taloudellinen aktiviteetti, joka vaikuttaa talouden eri toimijoiden väliseen vuorovai-

kutukseen. Vastaavasti kansatalouden tilinpito on tilinpitokehikko, jossa pyritään kuvaamaan koko kansatalous käsitteellisesti yhtenäisenä kokonaisuutena. Kansantalouden tilinpito on myös eräänlainen malli, jossa yleisesti määriteltyjen periaatteiden mukaan erilaiset taloudelliset tapahtumat, transaktiot, määritellään ja luokitellaan yhtenäisellä tavalla. Koska kansatalouden tilinpidolla ja numeerisilla yleisen tasapainon malleilla on selvästi yhtäläisyyksiä, kansatalouden tilinpito on käytännöllinen aineistokehikko ja luonnollinen lähtökohta yleisen tasapainon malleilla tehtäville tarkasteluille.

Malli jakautuu pääpiirteissään kuvion mukaisesti teoreettisiin osiin, joissa kuvataan talouden toimijoiden käyttäytyminen. Toisen osan muodostavat tasapainoehdot, min-
kä lisäksi malli käsittää suurehkon määrän erilaisia simulointitulosten analyysiä helpottavia raportointimuuttujia.

Kuluttaja kuvataan mallissa hyödynmaksimoijana, jonka hyvinvoinnin muutoksia mitataan kulutuksen kautta. Mallissa oletetaan kulutuksen seuraavan lineaarista menojärjestelmää, jonka joustoparametrit on estimoitu aikasarja-aineiston perusteella. Menojärjestelmän budjettiosuudet määräytyvät suoraan Tilastokeskuksen tarjonta- ja käyttötaulukojen perusteella. Kuluttajan valintaa rajoittavat tuotannontekijätulot ja julkiselle sektorille maksetut verot sekä julkiselta sektorilta saadut tulonsiirrot. Kuluttajan säästöt kohdentuvat sekä kotimaiseen että ulkomaiseen vaateisiin, joiden osalta tietokanta kattaa toteutuneen historian useiden vuosien ajalta.

Yritykset kuvataan voitonmaksimoijina, jotka toimivat vakioskaalatuottojen ja täydellisen kilpailun mukaisesti. Tuotantofunktiot noudattavat YTP-malleissa yleisesti käy-

tössä olevaa useampitasoista rakennetta, jossa välituotekäyttö muodostaa oman, lineaarisen osansa, jossa suhteelliset hinnat eivät vaikuta eri hyödykkeiden kysyntään, mutta jossa primaarituotannontekijöiden välinen substituuutio on mahdollista. Mallissa oletetaan lisäksi, että energiahyödykkeet ja primaarituotannontekijät ovat substituotavissa keskenään. Pääoman ja työpanoksen väliseksi substituuotijoustoksi on mallissa oletettu kirjallisuuden perusteella 0,5. Energiapanosten ja primaarituotannontekijöiden välinen substituuotijousto noudattaa kansainvälisellä aineistolla tehtyä arviota.

Investoinnit määräytyvät mallissa pääoman tuottoasteen mukaisesti. Investoinnit ohjautuvat niille toimialoille, joilla pääoman tuoton odotetaan olevan kasvussa. Pitkällä aikavälillä investointien tuoton odotetaan kuitenkin noudattavan trendiä, mikä tarkoittaa sitä, että (efektiivisen) työpanoksen ja pääoman suhde on pitkällä tähtäimellä vakio. Investointihyödykkeet on mallissa kuvattu toimialoittain Kansantalouden tilinpidosta saatavien investointi- ja hyödyketietojen perusteella.

Julkinen sektori on VATTAGE-mallissa kuvattu varsin kattavasti. Julkista kysyntää on mahdollista tarkastella valtion, kuntasektorin ja sosiaaliturvarahastojen osalta erikseen, minkä lisäksi jokaisen sektorin keräämät verot ja maksut sekä verotuksen kautta maksetut tuet on mallinnettu erikseen. Malli kattaa myös tulonsiirrot julkisen ja yksityisen sektorin välillä sekä kuntasektorin, rahastojen ja valtion välillä. Tästä syystä erilaisten julkisen sektorin tilaa kuvaavien alijäämäkäsitteiden käyttö on mahdollista. Julkisen sektorin mallinnus perustuu kansantalouden tilinpitoon ja osittain sen lähde-

aineistoihin. Julkisen sektorin menokehitystä voidaan kuvata eri tavoin, mutta pääpiirteissään menot riippuvat julkisipalvelujen kysyntään vaikuttavien eri väestöryhmien kasvusta mallin arvioidessa kustannuskehityksen julkisipalveluja tuottavilla toimialoilla, kun taas siirtomenot voidaan esimerkiksi indeksoida hinta- ja palkkakehitykseen tai niitä voidaan kohdella päätösmuuttujina.

VATTAGE- ja VERM-mallien keskeinen piirre on julkisten rahavirtojen kiertokulun yksityiskohtainen kuvaus. VATTAGE -mallissa julkisen sektorin tuloja ja menoja sekä niiden välisen eron vaikutuksia valtion velkaan on tarkasteltu erikseen koskien kolmea eri julkista alasektoria; keskushallintoa, paikallishallintoa ja sosiaaliturvarahastoja. VERM -mallia varten vastaavat tiedot on laskettu erikseen koskien jokaista maakuntaa niin, että sektoreiden ja alueiden väliset transaktiot tulee huomioida.

Koska tuotantoa kuitenkin tarkastellaan yksityiskohtaisen toimialarakenteen avulla, ja koska julkisten tuotteiden tuotanto keskittyy pääasiassa muutamille toimialoille (esimerkiksi terveydenhuoltopalvelut ja sosiaaliturvapalvelut) on suurin osa julkisten palvelujen tuotannosta helposti identifioitavissa tarkastelemalla panos-tuotostaulujen toimialarakennetta.

Muun maailman osalta VATTAGE-malli rajoittuu tarkastelemaan vientiä ja tuontia EU-maihin ja EU:n ulkopuoliseen maailmaan. Ulkomaankaupan lisäksi tietokanta käsittää maksutaseen. Sekä kotitalouksiin että julkisen sektorin vaateet ja vastuut ulkomaille on mallinnettu eksplisiittisesti, samoin ulkomaisten omistukset Suomessa. Finanssi-investoinnit eivät ole mallin kannalta keskeinen kiinnostuksen kohde, mutta niil-

lä on merkitystä hyvinvointivaikutusten arvioinnissa, jos esimerkiksi osa suomalaisyrityksiä koskevista vaikutuksista valuu ulkomaille.

Mallien **dynamiikkaan** liittyy kaksi keskeistä piirrettä. Ensimmäinen näistä koskee investointeja fyysiseen pääomaan ja arvopereihin, toinen puolestaan palkkojen määräytymistä. Investoinnit jakautuvat toimialojen välillä pääoman odotetussa tuotossa tapahtuvien muutosten mukaisesti. Odotuksien sopeutumisen voidaan joko olettaa olevan hidasta tai sitten malli voidaan ratkaista rationaalisin odotuksin. Rahoitusvaateilla on siinä mielessä tärkeä osa mallin dynamiikassa, että ne kuvaavat talouden eri sektorien ja koko kansantalouden varallisuuden kehitystä. Palkkojen osalta malli mahdollistaa useita eri lähestymistapoja, joista yksi olettaa reaali-palkkajäykkyyden yli ajan. Reaalipalkkojen sopeutumisvauhti onkin yksi keskeisiä talouden sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä.

Liite 7 Myytit

Tässä liitteessä on lueteltu myytit, joihin olemme törmänneet selvitystyömme aikana. Taulukossa on esitetty myytti ja sen jälkeen on esitetty, miten asia todellisuudessa on.

Myytti	Todellisuus
Suomea puolustetaan varuskunnista käsin.	Varuskunnat ovat koulutuskeskuksia, joissa sodan ajan joukkoja koulutetaan. Varuskunnan sijainnilla ei ole juuri merkitystä poikkeusolojen tehtävän kannalta.
Asevelvollisuus on turha, koska Suomea ei enää koskaan uhkaa kukaan sotilaallisesti.	Suomea ei nähtävissä olevassa tulevaisuudessa uhkaa kukaan. Emme voi tietää millainen maailma on 20 vuoden kuluttua. Jos puolustuskyky ajetaan alas, ei sen ylösnostaminen ole mahdollista muutamassa vuodessa. Puolustuskykyä on pidettävä yllä jatkuvasti.
Asevelvollisuusjärjestelmä ei tuota riittävää suorituskykyä Suomen puolustamiseen ja kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan.	Asevelvollisuus on hyvä järjestelmä Suomen puolustukseen tarkoitettujen joukkojen kouluttamiseen. Kansainvälisessä kriisinhallinnassa suomalaiset ovat saaneet osakseen kiitosta ja ihailua asenteestaan ja ammattitaidostaan. Asevelvollisuus mahdollistaa siviilissä hankitun erityisosaamisen hyödyntämisen reservin tehtävissä.
Ammattiarmeija tulisi halvemmaksi kuin asevelvollisuusarmeija.	Jo 60 000 sotilaan ammattiarmeijan pelkkiin henkilöstökuluihin tarvitaan noin 1,5 mrd euroa lisää rahaapuolustusbudjettiin. Kokonaiskustannuksiltaan 60 000 sotilaan ammattiarmeija olisi lähes 4 miljardia euroa kalliimpi kuin nykyinen asevelvollisuusarmeija. Asevelvollisuus on kustannustehokas. Suuren reservin kouluttamiseksi asevelvollisuusarmeija on Suomelle ainoa mahdollisuus.
Mies, rynnäkkökivääri ja kypärä riittävät Suomen puolustamiseen.	Kaikkien sodan ajan varalle suunniteltujen joukkojen sotavarustuksen on oltava tehtävään nähden riittävä. Rynnäkkökivääri ja ase eivät ole nykyaikaisessa sodassa riittäviä välineitä taistelukentällä menestymiseen.
Varusmiespalveluksessa huudetaan ja simputetaan.	Johtamisessa keskeistä ovat esimerkin näyttäminen, asioiden perustelu ja alaisen inhimillinen kohtelu. Jos epäasiallista käyttäytymistä esiintyy, siihen puututaan. Epäasiallinen käyttäytyminen ja simputus ovat kiellettyjä.

Myytti	Todellisuus
Varusmiehet leikkivät terveydellään (muun muassa pakkasessa pidetään sulkeisia alushoususillaan).	Koulutuksen perusvaatimus on turvallisuus. Mikään tekijä ei ole puolustusvoimien ohjeistuksen mukaan turvallisuutta tärkeämpää. Varusmiehille opetetaan oikea pukeutuminen. Sulkeisjärjestysharjoituksia pidetään maastopuvussa, johon kuuluvat takki, housut, lakki ja kengät.
Varusmiespalveluksessa mikään ei ole muuttunut 20 vuoteen.	Varusmiespalvelus on merkittävästi uudistunut vuoden 1998 jälkeen, jolloin siirryttiin nykyiseen joukkotuotantojärjestelmään. Kaikki varusmieskoulusta säätelevät normit on vastikään uusittu ja niitä uusitaan säännöllisesti tarpeen mukaan.
Varusmiespalvelusta voidaan suorituskyvyn kärsimättä huomattavasti lyhentää.	Varusmiespalvelus on tiivis opetuspaketti. Jokaiselle opetustapahtumalle on tarkat läpivientisuunnitelmat ja aikalaskelmat. Palvelusajan merkittävä lyhentäminen heikentää sodan ajan suorituskykyä.
Varusmiehiä koulutetaan ilman järkevää tietoa kokonaisuudesta ja ilman tarveharkintaa.	Sodan ajan joukon henkilöstötarpeet on tarkasti suunniteltu. Jokaiseen miehistötehtävään valitaan sopiva henkilö peruskoulutuskauden jälkeen. Tämän jälkeen hän saa tehtävän mukaisen erikoiskoulutuksen. Sodan ajan joukko muodostetaan joukkokoulutuskaudella ja tässä kokoonpanossa harjoitellaan varusmiespalveluksen loppuaika. Samassa kokoonpanossa joukko siirretään reserviin.
Varusmiesjohtajakoulutuksessa ei oteta yksilöä huomioon. Tämän takia suomalaiset esimiehet ovat huonoja (huudetaan ja räyhätään).	Johtajakoulutus perustuu muun muassa luottamuksen rakentamiselle ja alaisen kunnioittamiselle. Varusmiesjohtajat opetetaan ottamaan vastaan palautetta, oppimaan palautteesta ja kehittämään vuorovaikutteisesti omaa johtamistoimintaansa. Epäasiallinen käytös on kiellettyä. Jos ylilyöntejä tapahtuu, esimiesten tulee puuttua niihin.
Varusmiespalveluksessa ei ole tasoitain nousevia kursseja, kaikki on yhtä massaa.	Koulutus etenee peruskoulutuksesta erikoiskoulutukseen. Vastaavasti johtajien koulutus etenee ryhmän johtamisesta joukkueen/jaoksen johtamiseen. Erikoiskoulutuksen jälkeen tehtäviä harjoitellaan sodan ajan kokoonpanossa osana isompaa joukkoa.
Varusmiehet ovat tyytymättömiä varusmiespalvelukseensa.	Varusmiehille pidetään ennen kotiutumista loppukysely, jossa kysytään laajasti heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään. Valtaosa on tyytyväinen varusmiespalvelukseensa.
Siviilipalvelukseen hakeutuneiden määrä on kasvanut.	Siviilipalvelukseen hakeutuneiden määrä on ollut 1990-luvun alkuvuosista alkaen noin 7 % miespuolisesta ikäluokasta, eikä määrässä ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Liite 8   Selvitystyön aikana tavatut henkilöt

Valtion ylin johto ja poliittiset vaikuttajat

Tasavallan presidentti Tarja Halonen
Eduskunnan puhemies Sauli Niinistö
Pääministeri, keskustan puheenjohtaja,
Matti Vanhanen
Valtiovarainministeri, kokoomuksen
puheenjohtaja, Jyrki Katainen
Puolustusministeri Jyri Häkämies
Työministeri, vihreiden puheenjohtaja,
Anni Sinnemäki
Peruspalveluministeri Paula Risikko
SDP:n puheenjohtaja Jutta Urpilainen

Virkamiesjohto ja asiantuntijat

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen
erikoistutkija Pilvikki Absetz
Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen
erikoistutkija Katja Borodulin
Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkija
Heikki Frilander
Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylilääkäri
Antero Heloma
Puolustusvoimien henkilöstöpäällikkö
(31.12.2009 asti) kenraaliluutnantti Hannu
Herranen
Puolustusvoimien komentopäällikkö
prikaatikenraali Sakari Honkamaa
Opetus- ja kulttuuriministeriön ylijohtaja
Sakari Karjalainen
Puolustusvoimien henkilöstöpäällikkö
kontra-amiraali Antero Karumaa
Rajavartiolaitoksen päällikkö
kenraaliluutnantti Jaakko Kaukanen
Puolustusvoimien ylilääkäri
lääkintäkenraalimajuri Pentti Kuronen
Ilmavoimien komentaja kenraalimajuri
Jarmo Lindberg
Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen
erikoistutkija Helena Miranda
Puolustusvoimien asessori Hanna Nordström
Maavoimien operaatiopäällikkö
prikaatikenraali Veli-Pekka Parkatti
Pelastusylijohtaja Pentti Partanen
Puolustusvoimien suunnittelupäällikkö
kenraalimajuri Mika Peltonen

Puolustusvoimain komentaja kenraali
Ari Puheloinen

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen
pääjohtaja Pekka Puska

Aalto-yliopiston vararehtori Martti Raevaara
Merivoimien komentaja vara-amiraali
Juha Rannikko

Siviilipalveluskeskuksen johtaja
Mikko Reijonen

Opetus- ja kulttuuriministeriön
kansliapäällikkö Harri Skog

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yksikön
päällikkö Eija Stengård

Pääesikunnan oikeudellisen osaston
apulaisosastopäällikkö Tuija Sundberg

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yksikön
päällikkö Jaana Suvisaari

Naisten valmiusliiton puheenjohtaja
Anneli Taina

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yksikön
päällikkö Christoffer Tigerstedt

Sisäasiainministeriön poliisijohtaja
Jorma Toivanen

Ulkoasiainministeriön valtiosihteeri
Pertti Torstila

Maanpuolustuskorkeakoulun rehtori
kenraalimajuri Vesa Tynkkynen

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen osaston
johtaja Antti Uutela

Opetus- ja kulttuuriministeriön opetusneuvos
Birgitta Vuorinen

Selvitysryhmä on kokouksissaan kuullut seuraavia henkilöitä:

Yksikönjohtaja Juha Honkatukia, Valtion
talouden tutkimuslaitos. Aihe: Kansantalous

Komentajakapteeni Jyrki Kivelä, Pääesikunta.
Aihe: Kutsunnat

Everstiluutnantti Ahti Kurvinen,
puolustusministeriö. Aihe: Kokemukset
asevelvollisista Afganistanissa

Toimitusjohtaja Hannu Laakso, PMI Oy.
Aihe: Maanpuolustustahto

Eversti Pertti Laatikainen, Pääesikunta.
Aihe: Reservin koulutus

Professori Jukka Leskinen,
Maanpuolustuskorkeakoulu. Aihe:
Varusmiesten alkukysely ja loppukysely

Tutkija Liisa Myyry, Helsingin Yliopisto.
Aihe: Maanpuolustustahto

Yliluutnantti Juha Mäkinen, Porin Prikaati.
Aihe: Asevelvolliset ja kriisinhallinta

Kersantti Martti Nikunoja, Porin Prikaati.
Aihe: Asevelvolliset ja kriisinhallinta

Eversti Eero Pyötsiä, Porin Prikaati.
Aihe: Kansainvälinen koulutus

Liite 9 Toimenpidesuosittelusten oikeudellisia vaikutuksia

Olemme alustavasti tarkastelleet, mitä oikeudellisia vaikutuksia esittämälläme toimenpidesuosituksilla olisi. Nämä alustavat vaikutukset on koottu tähän liitteeseen.

Asevelvollisuus

Koko miespuolisen palveluskelpoisen ikäluokan kouluttamiseen pyritään jo nyky-mallissa. Asevelvollisuuslain uudistuksessa (1438/2007) ja sen myöhemmässä muutoksessa (147/2010) korostettiin palvelusturvallisuuden merkitystä palveluskelpoisuutta arvioitaessa. Myös siviilipalveluslaki (1446/2007) uudistettiin 1.1.2008 lukien. Senkin pyrittiin laatimaan linjassa asevelvollisuuslain uudistamisen kanssa palveluskelpoisuutta korostaen.

Yhdeksän kuukauden palvelusajasta luopuminen on oikeudellisesti ongelmaton asevelvollisuuslain palvelusaikaa koskevan sääntelyn muuttamisella (AsevL 37 ja 41 §). Kyse on tarkoituksenmukaisuusharkinnasta. Johdonmukaisuussyistä edellyttäisi myös 43 §:n muutosta (henkilökohtaisista lomista jättettäisiin vaihtoehto 12 päivää pois).

Kouluttajien kohdentaminen perusyksiköihin ei edellytä säädösmuutoksia, jos uusia virkoja ei perusteta uusin kelpoisuusehdoin. Toteuttamistapana esitetty puolustusvoimien hallintojärjestelmän keventäminen voi aiheuttaa muutostarpeita puolustusvoimista annettuun lakiin, erityisesti sen 3 lukuun (puolustusvoimien organisaatio ja hallinto), jos esimerkiksi hallinnon tasoja vähennetään. Lisäksi joukko-osastojen sisällä tehtävällä hallinnon keventämisellä saataisi olla seurannaisvaikutuksia esimerkiksi sotilaskurinpitojärjestelmään (mahdolliset

muutostarpeet sotilaskurinpitolakiin, kurinpitotoimivallan jakaantuminen joukko-osaston sisällä).

Varusmiespalvelusajan lyhentäminen onnistuu lakiteknisesti asevelvollisuuslakia muuttamalla (37 ja 41 §), mutta se avaa todennäköisesti myös keskustelun siviilipalvelusajan lyhentämisestä. Lisäksi asevelvollisuuslaissa tulee harkittavaksi henkilökohtaisten lomien määrän oikeellisuus suhteessa lyhennettyyn palvelusaikaan (43 §), samoin kuntoisuuslomien maksimimäärään (45 §) puuttuminen.

Kertausharjoitusvuorokausien maksimimäärien muutos edellyttää muutosta asevelvollisuuslain 50 §:ään. Saapumiserien vuosittaista määrää voidaan muuttaa muuttamalla puolustusministeriön asetusta yleisistä palvelukseenastumispäivistä.

Varusmiesten erityisosaamisen hyödyntämiseen pyritään myös nykysäännöksillä, jotka mahdollistavat tietojen rekisteröinnin ja ylläpidon. Koulutuksen muutos ei edellyttäne lainsäädäntömuutosta, mikäli reserviupseerikoulutus toteutetaan kuten lääkintäreserviupseerikurssi nykyisin ja yhdenvertaisuudesta huolehditaan.

Internet-pohjaisen tietojärjestelmän käyttöönotto saattaa vaatia sen ottamista huomioon henkilörekisterilainsäädännön puolella. Toisaalta PLM on jo käynnistänyt hankkeen henkilötietojen käsittelemistä puolustusministeriön hallinnonalalla koskevien säännös-

ten kokoamisesta yhteen säädökseen. Joka tapauksessa muun muassa tietojärjestelmän sisältö, tietojen luovuttaminen, mahdollinen rekisterien yhdistäminen vaikuttavat siihen, tarvitaanko uusia lainsäädännöksiä. Tietoturva on myös merkittävä kysymys. Mikäli tarkoitus on käyttää asevelvollisen itsensä tietojärjestelmän kautta antamaa tietoa palvelukseen määrittämisen tai koulutukseen määrittämisen perustana, tämä lienee mahdollista ainakin miehistön erityistehtävien osalta jo nykyisen lain 28 ja 38 §:n mukaan.

Henkilön ulkomailla asumiseen liittyvä vapauttamisperusteiden muutos olisi jatkoa jo edellisessä muutoksessa käynnistetylle vapauttamisperusteiden laajentamiselle ja edellyttäisi asevelvollisuuslain 7 luvun laajentamista koskemaan myös henkilöitä, jotka ovat pelkästään Suomen kansalaisia. Nykyisin 7 luvun vapauttamisperusteet koskevat vain henkilöitä, joilla on Suomen kansalaisuuden lisäksi toisen valtion kansalaisuus.

Siviilipalveluksen kehittämistyöryhmän perustaminen ei edellytä säädösmuutoksia. Työryhmän perustaminen olisi kuitenkin myös hyvän lainvalmistelun näkökulmasta erittäin perusteltua jo senkin arvioimiseksi miten edellinen muutos on käytännössä vaikuttanut. Seuranta ja sen perusteella tehtävät johtopäätökset edesauttaisivat todennäköisesti myös edellisessä muutoksessa tavoiteltujen vaikutusten saavuttamista.

Varusmiehen suora siirtyminen siviilipalvelukseen vaatii säännöksen sekä asevelvollisuuslakiin että siviilipalveluslakiin ja riittävien resurssien varmistamisen vastaanottavalle taholle. Muutosta edellyttäisivät lisäksi kotiuttamista koskeva asevelvollisuuslain 60 § 3 momentti ja siviilipalveluslain 3 luku.

Naisten rooli

Naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen liittyvillä suosituksilla ei ole lainsäädäntömuutoksia edellyttäviä vaikutuksia, pois lukien yhteiset kutsunnat miesten kanssa. Yhteiset kutsunnat ja kutsunnan /valintatilaisuuden kesto (mikäli useita päiviä) edellyttänevät naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun asetuksen tarkentamista ja sen täsmentämistä, tuleeko naisista kutsunnanalaisia ja miltä osin asevelvollisuuslain 3 luvun mukaiset kutsunnanalaisen velvollisuudet mahdollisesti koskevat vapaaehtoisia naisia.

Järjestely, jossa ilman lainmuutosta asetuksen 1 §:n mukaisella Pääesikunnan määräyksellä naisten valintatilaisuuden ajankohdasta valintatilaisuus siirrettäisiin ikään kuin omaksi tilaisuudekseen ”kutsuntojen sisään”, vaikuttaa keinotekoiselta. Näin on etenkin kun todetaan, että kutsunnat ovat kuntakohtaiset, ja naisten valintatilaisuudet asetuksen ja puolustusvoimista annetun lain siirtymäsäännöksen mukaan alue toimistokohtaiset.

Muiden viranomaisten tukeminen

Muiden viranomaisten toiminnan tukemiseksi suositelluilla toimilla ei ole vaikutuksia lainsäädäntöön, pois lukien mahdolliset tietojen luovuttamista ja vastaanottamista koskevat uusien säännösten tarpeet viranomaisten välisen tiedonvälityksen parantamiseksi.

Kutsuntajärjestelmä

Perustietojen kerääminen ennen sen vuoden alkua, jolloin henkilö täyttää 17 vuotta, edellyttää asevelvollisuuslain 96 §:n muutosta. Samoin naisten tietojen saaminen väestötietojärjestelmästä ennen kuin he ovat oma-aloitteisesti hakeutuneet palvelukseen edellyttää asevelvollisuuslain 91 ja 96 §:n täsmentämistä. Yhteystiedot täytyy informoinnin kattavuuden varmistamiseksi hankkia nimenomaan väestötietolain 4 §:ssä tarkoitetuista tiedoista väestötietojärjestelmästä. Alaikäisten informointi ei ole kansainvälisoikeudellisen lapsisotilaskiellon vastaista (kun on kysymys tiedottamisesta, ei värväyksestä, ja informaatiossa käy ilmi, minkä ikäisenä voi astua palvelukseen), mutta vaatii perustelua siltä osin kun tietoja kerätään muiden viranomaisten tietojärjestelmistä.

Siirtyminen ikäluokkakutsunnoista palvelukseenastumisvuosittain tapahtuvaan kuntakutsuntaan edellyttää muutosta kutsuntoja koskevaan asevelvollisuuslain 3 lukuun ja palvelukseen määräämistä koskevaan 4 lukuun (erityisesti 28 §). Lisäksi ehdotus edellyttää sen sääntelemistä, milloin viimeistään kutsunanalaisen on osallistuttava kutsuntaan. Samoin pelkästään tietojärjestelmäkyselyn ja lääkärintodistuksen perusteella palvelukseen määrääminen edellyttää muutosta läsnäolovelvollisuutta kutsunnassa koskevaan asevelvollisuuslain 16 §:n säännökseen.

Vapaaehtoisten 18-vuotiaiden palvelukseen astumisen mahdollistaminen edellyttää ennen 1.1.2008 lainmuutosta voimassa olleen sääntelyn kaltaisen mahdollisuuden palauttamista asevelvollisuuslakiin (4 luku palvelukseen määrääminen), siten että muutoinkin kuin erikoisjoukkohaun perusteella

on mahdollista määrätä asevelvollinen palvelukseen ennen kutsuntaa.

Kutsuntojen käytön kansalaisinfona pilotoinnin mahdolliset oikeudelliset vaikutukset riippuvat toteutustavasta ja intensiteetistä. Mikäli kysymys on eri yhteiskunnallisten sidosryhmien kutsumisesta nykyistä laajemmin seuraamaan kutsuntojen yleistä osuutta, asia ei edellytä lainsäädäntöä.

Varusmieskoulutuksen perusyksiköissä noudatettavan viikko-ohjelman uudistaminen ei edellytä lainsäädäntöä.

Varusmiespalvelus

Kyselyt

Varusmiespalveluksen parantamiseen tähtäävät suositukset eivät pääsääntöisesti edellytä lainsäädäntöä.

Joukko-osastoihin luotavat motivointi- ja palkitsemismallit saattavat joiltain osin edellyttää muutosta lainsäädäntöön (esim. kuntoisuuslomista on säädetty asevelvollisuuslaissa). Myös yhdenvertaisuusnäkökohdat tulee ottaa kokeiluvaiheessa huomioon.

Syrjäytymisvaarassa olevien selvittämisen saattaa edellyttää lainsäädäntöä, mikäli kartoitus ei ole puhtaasti suostumukseen perustuvaa. Suostumuksen tulisi kattaa myös tietojen edelleen luovuttaminen työvoimapolitiittisiin tarkoituksiin. Toisena vaihtoehtona on asevelvollisrekisterin tietosisältöä koskevan (AseVL 94 §) säännöksen laajentaminen ja luovuttamisoikeuden kirjaaminen asevelvollisuuslain 97 §:ään. Vastaavasti oikeus saada tietoja asevelvollisrekisteristä tulisi kirjata myös tietoja vastaanottavan viranomaisen (esimerkiksi työhallinto, opetushallinto) lainsäädäntöön.

Taloudelliset edut

Verohelpotukset edellyttävät sääntelyä verolainsäädäntöön. Vaihtoehtoisia toteuttamistapoja voisivat olla esimerkiksi varusmiespalvelukseen perustuvan määräaikaisen vähennysoikeuden lisääminen tuloverolakiin tai viittaussäännöksellä tuloveroasteikolakiin.

Eläkkeen kertyminen varusmiespalvelusajalta edellyttäisi muutoksia eläkelainsäädäntöön. Varusmiespalvelusaika tulisi lisätä esimerkiksi työntekijän eläkelain (395/2006) 74 §:ään, yrittäjän eläkelain (1272/2006) 68 §:ään, merimieseläkelain (1290/2006) 80 §:ään, valtion eläkelain (1295/2006) 62 §:ään ja kunnallisen eläkelain 52 §:ään (713/2004).

Asevelvollisten lomamatkojen maksuttomuus edellyttäisi asevelvollisuuslain muuttamista. Tällä hetkellä maksuttomia lomamatkoja koskevaa sääntelyä on asevelvollisuuslain 104 §:ssä ja puolustusministeriön asetuksessa asevelvollisuuslaissa ja terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa tarkoitetuista etuuksista (1444/2007, 8-9 §).

Isyysvapaan pituudesta on säädetty asevelvollisuuslain 44 §:ssä. Pidentämistä 18 vuorokauteen oli keskustelua jo lain 1438/2007 eduskuntakäsittelyn aikana.

Opintoedut

Opintoetuihin liittyvät suositukset vaativat mahdollisia säädöstmennyksiä vain siltä osin kuin kyse on oppilaitosten valintakoikeiden ajankohdasta. Nykyinen järjestelmä perustuu lakiin opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä (1058/1999) ja yliopistolain 36 §:ään. Yliopistoista annetun valtioneuvoston asetuksen (770/2009) ja ammattikorkeakoulujen yhteishausta annetun asetuksen (1044/2009) mukaan (molemmat voimassa 1.1.2010 alkaen) opetusministeriö vahvistaa yhteishaussa noudatettavat aikataulut.

Varusmiesjohtajien opinto-oikeudesta Maanpuolustuskorkeakoulussa voisi toteuttamistavasta riippuen olla tarpeen säätää Maanpuolustuskorkeakoulusta annetussa laissa, ainakin jos kyseessä olisi subjektiivinen oikeus.

Hyväksiluettavuusehtojen osalta todetaan, että nykyisin valtioneuvoston asetusten tasolla on esimerkiksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen osalta määriteltä, että opiskelija saa tutkintoa suorittaessaan oppilaitoksen päätöksen mukaan lukea hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja muilla samantasoisilla opinnoilla. Opiskelija saa oppilaitoksen päätöksen mukaan lukea hyväkseen sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja myös muulla tavoin osoitetulla osaamisella. Oppilaitoksilla on autonomiansa puitteissa siis varsin laaja harkintavalta, jonka rajoittaminen tai yhdenmukaistaminen esimerkiksi ”muulla tavoin osoitetun osaamisen” osalta vaatinee lainsäädännön täsmentämistä.

Vapaa-ajan toimintojen johtaminen

Varusmiehen vastuuta vapaa-ajan toimintojen johtamisesta tulee tarkastella asevelvollisuuslain palvelusta ja vapaa-aikaa koskevien säännösten valossa toteuttamistavan tarkentuessa. Riippuu mitä vastuuta on tarkoitettu annettavan, miten ammattisotilaan viimekätinen valvontavelvollisuus toteutetaan ja miten varusmiehille jää omaa vapaa-aikaa vapaa-ajan toiminnan johtamisen lisäksi. Muilta osin esitykset eivät vaikuta säädöksiin.

Reservin motivointi

Sijoitusaika-käsitteen lisäämistä asevelvollisuuslakiin asevelvollisuusajan ja reservin ja varareservin käsittelyn yhteyteen olisi tarpeen harkita. Toisaalta reserviläisten sijoittaminen on puhtaasti tarkoituksenmukaisuusharkintaa, eikä reserviläisellä ole subjektiivista oikeutta tiettyyn sijoitukseen tai sijoitusaikaan. Näin ollen ”sijoitusajan” tai ”aktiivisen sijoitusajan” käsitteen määrittäminen lainsäädäntöä alemmalla tasolla jättäisi joustavuutta toimintaan.

Varausrekisteristä pitäisi myös olla säännökset, joiden paikka olisi asevelvollisuuslaissa, mikäli rekisteri tulisi asevelvollisrekisterin yhteyteen (91 §). Mikäli rekisteri olisi kokonaan uusi, tulisi harkittavaksi uuden lain säätäminen. Tietoja muiden viranomaisten ja elinkeinoelämän poikkeusolojen tehtävistä on henkilösidon naisena jo asevelvollisuuslain 84 ja 89 §:n vuoksi asevelvollisrekisterissä. Jos rekisteri olisi tehtäväpohjainen, myös muut lainsäädännölliset toteuttamiskäytännöt tulevat kyseeseen (esimerkiksi sisäasiainhallinnon alan rekisteriksi, mikäli pääpaino olisi kuntien tehtävien varausten kokoamisella yhteen).

Syrjäytymisen ehkäiseminen

Aikalisämallin tapaisen mallin vieminen kaikkiin kuntiin (mahdollisesti vastoin kunnan toimielinten tahtoa) edellyttänee kunnallinen itsehallinto huomioon ottaen lainsäädäntöä, sillä esityksellä luotaisiin kunnille velvollisuuksia. Tähän asti kuntien osallistuminen on perustunut kuntakohtaisiin päätöksiin.

Kotiuttamisrahan palauttamisesta on säädettävä lailla. Vaihtoehtona on sääntelyn sijoittaminen asevelvollisuuslain etuuksia käsittelevään 11 lukuun, tai sotilasavustuslakiin tai kokonaan uuden lain laatiminen. Sääntelyn paikkaan vaikuttanee myös, minkä hallinnonalan budjettiin määräraha varataan. Aiemmin kotiuttamisrahaa koskeva sääntely on kuulunut sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnon alalle, mikä olisi luonteva paikka ottaen huomioon se, ettei kysymys olisi palvelusaikaisesta, vaan välittömästi palveluksen päättymiseen liittyvästä etuudesta.

Palautejärjestelmän luominen tiedon välittämiseksi erityishuomioita vaativista nuorista on säänneltävä asevelvollisuuslain tai mahdollisen tulevan hallinnon alan henkilörekisterilain säännöksissä. Asevelvollisuuslain viimeaikaisilla uudistuksilla on jo huomattavasti lisätty tiedonvaihtoa mm. kutsuntoihin liittyen ja tehty se mahdolliseksi suoraan lääkärin välillä. Tietojenvaihdon laajentaminen on jo tähän mennessä herättänyt paljon vastusta, joten edelleen laajentaminen voi olla erittäin vaikeaa.

Kansanterveys

Sotilaslääketieteen keskus on jo tehnyt merkittäviä toimenpiteitä kutsuntalääkäreiden kouluttamisessa. Koulutuksessa voidaan käyttää esimerkiksi internetin kautta jaettavaa koulutuspakettia tai verkkokurssia. Vapaaehtoisina nämä eivät edellytä lainsäädäntöä.

Mikäli koulutus tai perehdytys halutaan pakolliseksi, edellyttää lain tasoista sääntelyä (esimerkiksi asevelvollisuuslain 14 ja 27 §:ään maininta riittävästä koulutuksesta tai perehtyneisyydestä). Pakollinen perehdytysvaatimus edellyttäneen myös siirtymäaikaa ja voi siitä huolimatta aiheuttaa ongelmia esimerkiksi lääkärin sairastuessa tai muissa yllättävissä sijaistamistapauksissa.

KanTA:n kehittäminen edellyttäneen lain tasoista sääntelyä. Tietojen vaihtoa on lisätty viimeisissä asevelvollisuuslain muutoksissa. Erityisesti arkaluonteisten tietojen vaihto (esimerkiksi mielenterveystiedot) on herättänyt vastustusta.

Muonituskeskusten rahoitustarve ja mahdolliset aukioloaikojen laajennukset tulisi ottaa huomioon Puolustusvoimien Ruoka- huollon yhtiöittämisen yhteydessä siitä annettavan lain valmistelussa.